BOGDAN STIHI

IARNA LUPILOR

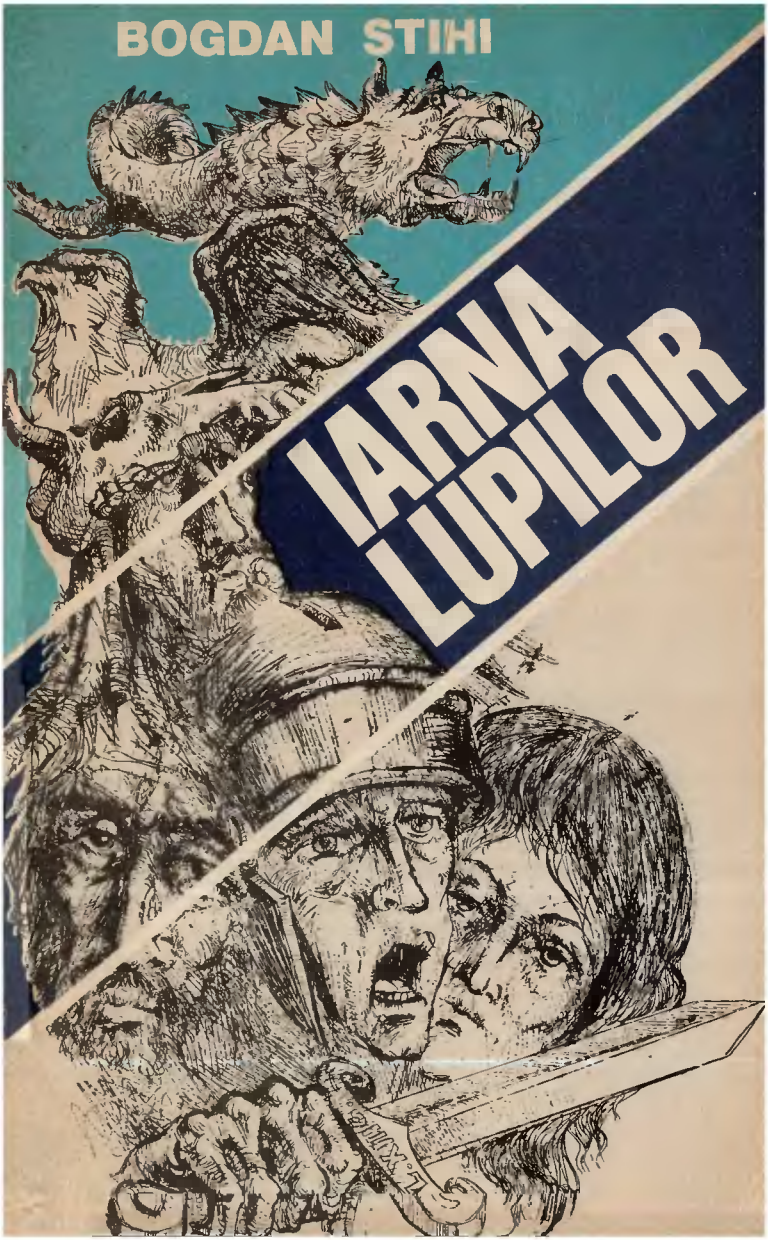

BOGDAN STIHI

IARNA LUPILOR

BOGDAN STIHI

IARNA LUPILOR

— roman —

EDITURA MILITARĂ, BUCUREŞTI, 1980

Jarul umplea vatra împrejmuită de bolovani mari, din mijlocul casei. Un strat gros, dogoritor, de cărbuni peste care jucau flăcări luminoase, albăstrui şi galbene, răspîndea, pînă în cele mai îndepărtate unghere ale casei, o căldură plăcută, cu miros de răşină amestecat cu iuţeala înţepătoare a fumului. Încăperea, de fapt singura, era destul de mare pentru a putea adăposti cîţiva oameni cu toate sculele de vînătoare, pescuit şi război. Senzaţia de spaţiu mai izvora şi din faptul că tavanul, durat din bîrne groase, ca dealtfel şi cei doi pereţi laterali ai încăperii, nu era întreg. El se întindea, ca o poliţă, în lungul pereţilor, lăsînd centrul încăperii descoperit. Prin această spărtură fumul ca şi scînteile focului din vatră se ridicau în voie, pătrunzînd în podul casei, de unde printre grinzile pereţilor laterali ieşea afară fărîmiţat ca un abur, greu de văzut de la distanţă chiar şi pentru un ochi ager.

Acoperişul, într-o singură pantă, se sprijinea, sus, de peretele stîncii, iar jos pe zidul de bolovani. Peste acoperiş se aşezase pămînt în strat destul de gros, din care în timpul verii creştea iarbă verde şi mătăsoasă. Acum, iarna, zăpada adunată îl ascundea ochiului, făcîndu-l să pară o prelungire a stîncii de care era lipit.

Din bîrne groase de brad erau făcuți și pereții laterali. Fiecare dintre ei avea cîte o spărtură ce ținea loc de ușă. Doar că aceste uși se deosebeau : cea făcută în peretele de apus era îngustă, mai strîmtă decît lățimea în umeri a unui om. Pragul ei, mult ridicat, trecea de înălțimea genunchilor. Ca să poți intra, sau mai bine zis strecura prin această deschizătură, erai nevoit să încaleci pragul, apoi să-ți tragi trupul, răsucindu-te puțin ca să poți aduce și celălalt picior... Destul de greu. Drept este, dar în acest fel nepoftitul putea fi ușor doborît. Aceasta era intrarea de toată ziua.

Peretele de răsărit avea și el o intrare, mult mai largă însă ; prin ea puteau fi aduse în adăpost animalele. Era ceva mai înaltă ca un stat de om. Această intrare se închidea cu o ușă făcută din lemn gros prins în cepuri. Pragurile, cel de sus ca și cel de jos, aveau înfipte la jumătatea lor cîte un cui gros de lemn. Cuiele intrau în lăcașuri scobite adînc în pragurile ușii, făcînd-o să se rotească în jurul lor. În felul acesta, cînd se deschidea ușa, împărțea în două intrarea. Lăcașurile erau unse cu seu, ca s-o facă să se urnească mai ușor. Ambele uși erau acoperite cu blănuri de berbec mari și mițoase, ca să nu pătrundă frigul.

Crăpăturile în pereții de lemn erau umplute cu mușchi, iar peretele lung, ridicat din pietre, pe dinăuntru, era lipit cu lut frămîntat cu paie tocate mărunt.

În încăpere era cald. De-a lungul pereților, lavițe înguste acoperite cu blănuri slujeau de paturi. Pe pereți atîrnau funii din coajă de tei răsucită, vîrșii de pescuit, tolbe cu săgeți, blănuri de lupi, rîși și vulpi, o sarică, desagi, iar într-un colț, parcă uitat acolo, un snop de suliți. Prin golul tavanului, în pod, se vedeau cîteva buturi de cerb agățate de grinzile acoperișului și o jumătate de pulpă de urs pusă la fum.

Ferestre adăpostul nu avea !

În jurul vetrei, pe jos, erau adunate cîteva blide și oale de lut ars, nesmălțuite.

De afară se auzi scîrțîitul zăpezii înghețate. Blana ce acoperea spărtura ușii se mișcă într-o parte, iar în încăpere pătrunseră un val de frig, șuierat de viscol și o perdea albă din fulgi de zăpadă mărunți ca o pulbere.

Blana căzu la loc. O voce groasă dar molcomă rosti cuvinte neînțelese. Apoi blana din ușă se mișcă iar, dată la o parte de o mînă și prin spărtura îngustă a ușii intră, încălecînd pragul și strecurîndu-și trupul mare și vînjos, un om.

Plete, mustăți și barbă castanie deschisă, înspicate cu fire albe. Ochi albaștri. Nas puternic. Căciulă țuguiată din postav aspru, trasă adînc pe sprîncene. Un cojoc pînă la genunchi, din blană de lup, întoarsă cu părul în afară. Omul se scutură de zăpadă lovind una de alta opincile din piele de mistreț legate cu nojițe negre împletite din păr de cal.

Scoase cojocul aruncîndu-l pe o laviță : rămase într-o cămașă alb-gălbuie de cînepă, lungă pînă deasupra genunchilor, de sub care se vedeau pantalonii strîmți, albi, de lînă. Peste cămașă avea o bundă de oaie. Un brîu tot negru, de lînă, înfășurat de cîteva ori peste cămașă, îi ținea mijlocul. Mînerul cuțitului ieșea de sub brîul lat.

Omul se duse la vatră și, în picioare, cu mîinile întinse deasupra jărateculuí, stătu nemișcat cîteva clipe. Vîntul își schimbase pesemne direcția, căci bătea acum drept în ușă, iar blana ce o acoperea prinse a se zbate, lăsînd să pătrundă în casă trîmbe de vînt înghețat.

De afară se auzi un scîncet. Omul se duse la ușă. Ridică un colț al blănii și privi viforniță. „Abia a început. O să mai țină încă două zile, poate chiar trei", gîndi el și cu voce tare strigă în viscol :

— Cîine ! Cîine ! Hai, vino !

Sărind pragul, se strecură în odaie o matahală de cîine lățos, cu pete albe și negre. Se apropie de stăpîn, pînă atinse cu botul mîna mare și noduroasă ce se odihnea pe genunchi.

— Ce-i, cîine ? Ți-e foame ? întrebă blînd omul. Hai că mîncăm acuși...

Dulăul dădu vesel din coadă și trecu la locul lui de lîngă foc.

— Da, cîine, las' că mîncăm noi îndată ! Oftînd, omul se sculă de lîngă foc.

Bătrînul puse apă și făină într-un vas, adăugă puțină sare și amestecă. Așeză vasul lîngă foc. Desprinse de pe

perete un scut de fier şi-l puse copăiţă peste vatra de jăratec. În cameră se făcu întuneric. Dintr-o adîncitură a peretelui de stîncă scoase două opaiţe pe care le aprinse. Luminată, încăperea părea acuma mult mai primitoare. Scutul se încinse în curînd ; scoţînd din oală coca, o frămîntă îndelung ; apoi cu îndemînare îi dădu forma unei turte mari, rotundă şi groasă de două degete. O întinse pe scut. Întorcînd-o cînd pe o parte, cînd pe alta, aşteptă să se rumenească toată. Pîinea era gata. Cîinele deschise ochii, se sculă întinzîndu-şi pe rînd labele din spate.

Folosind drept scară o grindă cu ciopliturі din loc în loc, omul se urcă în pod. Tăie o bucată de carne din pulpa de urs şi una din butul de cerb. Coborî cu ele. Masa joasă dreptunghiulară era sprijinită de perete lîngă snopul de suliţi. O aduse lîngă foc. Tăie carnea în bucăţi mici pe care le însăilă pe o vergea de fier. O aşeză deasupra jăratecului, proptindu-i capetele pe două pietre.

Mirosea plăcut. Resturile de carne şi cîteva oase le aruncă pe rînd dulăului, care se căzni cu ele pînă reuşi să le apuce pe toate odată cu botul şi se întoarse la locul său de lîngă vatră. Omul îl privi îndelung cum încearcă să le sfărîme cu dinţii.

— Ai îmbătrînit, cîine. Nu te mai ajută nici pe tine dinţii... Şi mai răsuci frigarea. Cred că mîine şi poimîine tot singuri o să stăm. Vreme rea, viscol, drum greu, murmură el cu ochii ţintă în jar.

Puse carnea friptă într-o strachină. Rupse o bucată din pîinea nedospită şi, tăind carnea cu cuţitul de la brîu, începu să mănînce liniştit privindu-şi cîinele care mai chinuia un os.

— Ia de-aici ! Nu te repezi, prostule, e fierbinte încă, murmură el. Apoi, privind cîinele, gîndi : „De cînd eşti tu cu mine ?... Erai căţelandru de un an cînd ai venit ! Sînt de atunci opt veri... Asta a fost în anul cu ploaie puţină. Tezinto avea vîrsta de acum a lui Marcu. Trăia şi buna mea Serza... Mă duceam cu oile de partea cealaltă a muntelui, să caut iarbă prin locuri umbrite, că peste tot pe aici pe unde bate soarele se uscase, erau slabe, cum ieşiseră din iarnă ; pe brîna mare, am găsit un loc cu ceva iarbă. Aţipisem sub stînca roşie, ce

sclipește pe o parte cu mii de ochi mici și albi. Tu ai venit de sus, din vîrf, ca un bulgăre viu, chelălăind. Cînd m-ai văzut, te-ai dat lîngă mine și lătrai furios, iar cu botul arătai în sus, spre vîrf. Ai întors capul de cîteva ori, parcă îmi spuneai că acolo se petrece un lucru rău ca... foamea. Cînd m-am sculat, l-am văzut cu oaia omorîtă în brațe, urcînd povîrnitura. Ne-am luat după el ; tu l-ai ajuns imediat, eu din grabă am alunecat și m-am lovit la genunchi. Am șchiopătat atunci multă vreme, pînă în toamnă, toată iarna m-a durut. Serza îmi freca genunchiul cu pelin și cu grăsime de viezure. Am tras-o rău cu genunchiul... Ursul era mare. Slab și el, că o ducea rău. În vara aceea am dus-o rău cu toții. Cînd m-a simțit, s-a întors spre mine, a răcnit și a aruncat oaia. A vrut să se repeadă la mine, atunci tu, cîine, ai sărit și l-ai mușcat pe la spate. Pe atunci aveai dinți buni, cîine ! El s-a întors spre tine și a avut stînga pieptului descoperită. I-am înfipt sulița cu toată puterea, acolo, sub coaste. A răcnit și s-a aruncat din deal peste mine. A dat în gol cu labele din față și a căzut în vale. În cădere, a rupt sulița... Era o suliță bună, tare. O aveam demult. De unde oare ? A, da ! De la Mucapora, cînd am pîndit cu el soldații aceia, noaptea. Sabia a luat-o el, iar eu sulița... Ai rămas de atunci cu mine și nu ai mai plecat. Ai fost curajos, cîine. L-am jupuit noaptea, am făcut focul și am mîncat carne friptă, ți-am dat apă din burduful meu. Ai dormit cu botul pe piciorul meu și eu nu m-am mișcat. Îți eram dator liniștea mea, cîine... Mai na, ia-o și pe asta ! Tezinto a venit dimineața, abia a putut duce blana în spate... Da, tu aveai dinți buni. Hai, treci la loc ! Unde vrei să ascunzi osul ? Lasă-l că-l băgăm în foc ! Na ! ia de aici.

Greu, zăpadă multă. Iarnă grea, va ține mult. De nu era viscolul ăsta, mergeam în pădure. Am văzut zilele trecute urme de rîși. Rîsoaică cu puiul ei de un an... De nu dăm de ei, tăiem uscătura de fag și vin tinerii să care lemnul, de n-o fi zăpada prea mare. Am să mai pun un lemn pe foc să țină pînă la ziuă... O fi astupat zăpada drumul ? Colo jos, în gura văii, totdeauna troienește... În primul an cînd am venit aici, cu

bătrînul meu, eram mic, da' ţin minte totul. Am venit în toamnă tîrziu. Tata spunea că aici nu ne vor găsi. În timpul luptei, mai jos de Sarmizegetusa, noi eram la al patrulea cerc de apărare, cînd au năvălit ei. Tata şi alţii, care aveau copii — ne lăsaseră pe după nişte ţancuri — au venit după noi şi cu noi de mînă au fugit prin pădure. Toţi fugeau în sus, spre cetate. Tata le-a strigat : „Înapoi ! Spre dealuri, în cîmp ! Acolo nu ne vor căuta !" Noi am scăpat. Ei nu. Eram puţini, am umblat zile în şir mereu spre miazănoapte, pînă am intrat în munţi. Am găsit şi pe alţii acolo. Pe mama şi pe surorile mele nu le-am mai văzut niciodată. Am umblat mult prin munţi pînă am găsit locul acesta de aşezare. Am urcat în susul pîrîului, cînd pe un mal cînd pe altul, pînă am ajuns la stînca asta. După ea, peste grohotiş, am găsit gaura. Nu aveam decît sabia dacă a tatei... Pînă în iarnă am cărat din pădure buşteni, răgălii şi crăci. Le aduceam în gura grotei. Era uscată şi avea şi apă într-un cotlon al ei. Mîncam ce mai găseam prin pădure. Am săpat atunci groapa la „vadul porcului", unde erau urme de mistreţi şi locuri de scăldătoare. În iarna aceea am săpat gropi pînă tîrziu, cînd a îngheţat pămîntul... Grea iarnă ! Nu aveam de mîncare cu zilele. În iarna aceea mi-a făcut tata primul meu arc, cu struna din maţ de cerb.

Zăpada troienise gura văii, de nu am putut ieşi din ea toată iarna. În vară am plecat spre soare-apune, de i-am găsit pe dacii liberi. În vara care a urmat, ne-am întors aici şi am început să înjghebăm casa ; a mers greu. Tata tot cobora în josul apei, către castrul din Micia — pe atunci castrul era de pămînt. Într-o zi a venit cu doi cai, arme străine şi multe lucruri mărunte. Atunci a adus şi scutul ăsta — pe care de o viaţă coc pîinea... Avînd caii, treaba a mers mult mai uşor ; puteam căra trunchiuri mari în susul apei, pînă aici. Cînd am adus oile şi am făcut prisaca, eram deja mare. Nu ! prisaca am adus-o mai tîrziu. În tîrgul din Bruçla i-am întîlnit pe ai noştri. Am aflat de chemarea „bătrînilor albi, din Nori" şi adunarea la sfat a tuturor tarabostelor. Cînd a plecat tata la ei, în faţa obştei noastre din Brucla, mi-a pus căciula lui pe cap, iar sfatul obştei a înduviinţat să fiu taraboste. El a lipsit

mult. Credeam că nu se mai întoarce, că a fost prins. A venit în primăvara următoare. Am plecat cu tata din nou în Retezat, ca să luăm îndreptările Sfatului Mare.

Erau douăzeci în sfatul mare, bătrîni în ţundre albe. Stăteau în cerc în jurul unui scut de-al nostru, pe care era aşezată căciula de taraboste, cu patru cercuri de aur, şi sabia ce fusese a LUI, a Marelui nostru Decebal.

Cîţi eram acolo am stat în jurul sfatului, în picioare. Era frig şi un vînt subţire bătea pe creastă. Cînd a apărut soarele, am trecut cu toţii prin faţa LUI şi am jurat să urmăm îndreptările bătrînilor din sfat şi ale preoţilor. Sfatul s-a retras sub creastă, iar noi am stat în tăcere, în jurul scutului, pînă spre asfinţit, cînd s-au întors bătrînii. Dintre noi au fost aleşi cîţiva în sfat, printre ei era şi tata. Pentru noapte noi am coborît mai în vale, bătrînii din sfat au rămas acolo pe loc, cu EL. A fost ultima mea noapte lîngă tata ! Nu mai avea voie să stea cu mine, era de acum al sfatului, al neamului... Puteam să-l văd doar dacă mă chema, sau de veneam eu la îndreptări sau judecată....

În zorii zilei a doua ne-a vorbit bătrînul preot şi ne-a dat nouă, celor de aici, poruncile LUI, de dincolo !

Vîntul şuiera pe creastă, iar vorbele bătrînului preot erau furate şi duse în pustiul lumii, nu ajungeau pînă la noi. „Bătrînul Alb" nu putea vorbi tare şi a chemat pe unul din sfat, mai în putere, îi spunea lui ce avea de spus, iar acela ne repeta, ca să ştim ce avem de făcut.

„Frămîntaţi şi risipiţi sîntem, a spus bătrînul prin gura celui de lîngă el, ca frunza moartă sub picioarele lor. Şi nu mai este cu noi „Capul" care a făcut degetele să se strîngă în pumn şi să lovească ! Frămîntaţi şi risipiţi sîntem, iar braţele dacilor, vînjoase, nu mai au „Stăpînul", care să le ducă în luptă ! Ca să nu pierim înghiţiţi de nesăţiosul roman, ce-i stăpîn în casa noastră acuma, ca să ne putem ridica din nou la luptă pentru libertatea neamului nostru, să ascultăm şi să urmăm poruncile „LUI", cel care stă acum cu Zamolxis şi de acolo ne ocroteşte, prin Sfatul Obştii Neamului Dac. Să facem din timpul care trece plămada puterii noastre !

Să-i cunoaştem pe învingători şi cînd sînt treji şi cînd dorm ! Să le învăţăm meşteşugurile şi ştiinţa, să-i între-

cem în viclenie și putere. Să le luăm graiul : și copiii, și bătrînii, și luptătorii, și muierile noastre să-l învețe. Pe-al nostru să nu-l lăsăm în gura dușmanului care ne calcă și ne stoarce, ca să nu ne poată cunoaște și înțelege. Dar, noi la rîndul nostru să-l știm. Și vînzarea lui s-o aflăm dinainte. Să strîngem noi ce-i place lui. Aur vrea ? Aur îi dăm ! În schimb îl luăm pe el ca preț al aurului nostru. Am stat mulți ani departe și ascunși. Nu am cîștigat nimic. Ei au făcut castre și drumuri și municipii și colonii și toate astea pe pămîntul nostru. Pe pămînt le-au făcut, pe pămînt vor rămîne. Sînt ale noastre, că pămîntul este al nostru ! Pe ei îi vom scoate în timpul ce va veni, dar noi vom rămîne cu ce-i al nostru, pe pămîntul neamului nostru. Datori sîntem să intrăm în lupta asta și să folosim totul ce-i al lor, spre binele nostru.

Mulți dintre ai noștri au fost tîrîți de carul triumfătorului. Ne-a distrus satele și așezările și ne-a spulberat din locurile noastre. S-au așezat ei ! Au clădit frumos, bine și trainic. Noi ce-am făcut ? Nimica pentru noi ! Cînd ieșeam din păduri și rîpe, unde ne ascundeam ca jivinele necuvîntătoare și ne luptam cu ele, el, cel din casa noastră, ne fugărea ca pe sălbătăciunile cu care începusem să semănăm. Ce mai făceam ? Îl izbeam cînd și cînd, ca să-i dăm prilej să ne hăituie mai tare. El era în casă, noi afară, în pădure. Nu ! Nu a fost bine. Cercul timpului ce trebuia să-l strîngă pe el ne strîngea pe noi.

Ca să întoarcem acest timp în folosul nostru, v-am chemat aici !

Cînd ați ieșit la lumină, puțini și rari, v-a alungat și v-a zdrobit. Veți ieși acum cu toții, cu tot neamul, în pace. Cu ochii larg deschiși, să vedeți, și cu urechile atente — să înțelegeți. Să înțelegeți în ce-i stă puterea și slăbiciunea, pentru a vă putea strînge și pregăti săgeata biruinței noastre. De veți ieși cu toții în pace cu treburi, cu umplere de nevoi, de ale lui și de ale voastre, va crede că-i în cîștig — dar voi veți fi cei cu cîștigul mai mare !...

Cei din sărăturile muntelui să scoată sarea și s-o ducă în castre, pagusuri, vicusuri și municipii pentru schimb sau vînzare.

Lutarii, răchitarii și vînătorii scoateți în piețele lor meșteșugul vostru.

Pădurarii, lemnarii și pescarii tot așa.

Făurarii, aurarii și arămarii, intrați în așezările lor și limba lor s-o vorbiți... Vindeți tot ce știți să faceți și învățați să faceți ce nu știți, de la ei. Învățați-le meșteșugul de zidari și soldați. Mînuiți armele lor cum le mînuiți pe ale noastre. Trăiți cum știu ei să trăiască. Ei știu să folosească totul spre binele lor. Și noi să facem așa, întărindu-ne și pregătindu-ne pentru timpul nostru !

De-am fi avut atunci, la început, timpul cu noi ; atunci cînd EL a adus din Roma meșteri și învățați, ne-am fi ridicat și noi la puterea și iscusința, la înțelepciunea și știința lor. Timpul a fost scurt și nu a fost al nostru ! Acum cînd ar fi putut fi al nostru, l-am pierdut ascunși în codri și în ura noastră fără margini.

Mulți și nu prea încă au înțeles menirea timpului și au intrat în casa lor... În multe case romane curge acum sînge dac. Copiii lor sînt plămădiți cu sîngele nostru, iar noi sîntem în casa lor prin ei. Asta este bine pentru timpul care vine, drepturile noastre prin ei cresc și vor începe să fie ale noastre, iar cînd vom lovi, la rîndul nostru, cu secerea mare vom secera și în cîmp și în casă !

Mergeți și faceți cum este voia Sfatului celui Mare și cum e voia LUI, a celui de dincolo.

În tăcere și ferit duceți hotărîrea noastră. Să nu afle nici iarba gîndul nostru și pregătirea cea mare !

De va fi nevoie, vă vom chema din nou la îndreptare sau judecată.

Știți bine unde și în ce loc sînt ochii și urechile noastre. Vom ști face cele ce se cuvin a fi făcute.

Pentru ridicarea oștirii noastre veți plăti cu aur datoriile către EL, asta ca să avem cu ce ridica de jos arma. Din douăzeci de părți una, din cîștigul și averea fiecăruia, din toamnă în toamnă, după strîngerea roadelor. Iertare nu se dă nimănui !

Au fost prinși și judecați cu moarte rușinoasă : cu mîinile spălate și înfășate în pînză, ca să nu poată strînge în pumni pămîntul dac trădat de ei, atunci cînd au murit :

Uzer cu fiii, pentru trădare.

Dalgis pentru destăinuirea trecătorii ascunse din cetatea LUI.

Tezius şi Palus, Duros şchiopul cu fratele său, ce-şi zicea Tacoza, centurionul Mezas cu soldatul Rolus, veterani ai legiunii a V-a Macedonica pentru trădarea la Tapae.

Au plecat doi tarabostes în Gallia, unde am aflat că se ascunde Veza cu aurul furat, vor veni cu capul lui.

Ceilalţi sînt căutaţi. Anunţaţi poporul.

Pentru timpul de acum, atît!

Veniţi să jurăm...

Ne-am aşezat toţi în şir lung ce a şerpuit prin faţa scutului cu sabia şi căciula LUI, şi tot aşa înşiraţi am prins a coborî. M-am întors, de m-am uitat la Sfatul rămas acolo sus, i-am văzut pe toţi „bătrînii albi" în picioare, bătuţi de vînt, cu spatele spre noi : primeau razele răsăritului în faţă.

Noi am coborît pe partea apusului, la Colţii Ursului, oamenii s-au răzleţit care încotro spre locurile noastre. Atunci, la întoarcere am văzut-o pe Serza pentru prima dată. În a doua iarnă a venit cu mine aici...

— Haida, cîine, ce vrei ? Ce-ai auzit ? Dinţi nu ai, da' urechea încă-ţi este bună.

Se sculă şi se duse la uşă. Ascultă un timp cu urechea atentă în viscolul din noapte. Cîinele se apropie cu părul zbîrlit pe spinare, mîrîind înfundat.

— Ce-i, cîine ? Lupii ? Da, se pare că ei sînt, or fi fugărind ceva prin vadul apei... S-au înmulţit fiarele. Vom pune prinzători în coama măgurii. Numai de-ar sta vijelia !

Bătrînul Denzi se apropie de vatră şi mai puse un buştean pe foc. Lemnul umed sfîrîi, iar broboanele de zăpadă topită începură să fiarbă şi să se transforme în aburi albi, scămoşi, ce urcară spre hăul podului însoţiţi de o puzderie de scîntei.

Se aşeză înapoi pe buturuga lui pe care stătuse, iar amintirile năpădiră din nou, din toate părţile, ca aduse de vîntul de afară.

„O mai trăi tata ? Acum ar avea 82 de ani bătrînul meu Diales şi cînd l-am văzut ultima oară era în grupul celor doisprezece al „Bătrînului alb"... Oare cînd l-am văzut ultima dată ? Acum zece ani, eu aveam aproape 55, iar Marcu al meu împlinise 20. Am plecat la tata după

sfat, eu cu cei trei fii ai mei. Marcu voia să plece cu legiunea a IV-a Flavia Felix pe coasta dalmată...

În poiana știută, între jepii deși și mirositori, am aprins focul, venisem cu de toate. Tezinto, fiul cel mare, era călăuza, eu numai cînd am ajuns pe povîrnituri i-am îndrumat pe potecile aproape uitate de mine. Întîlneam păstori singuratici și-i întrebam „de nu au văzut un copil rătăcit". Cu vorba asta se căutau cei din Sfat, iar oamenii pe care-i întîlneam clătinau din cap și răspundeau : „De l-om, ți-om spune". În luminișul țepos și rotund ca un ochi verde ce privea mirat norii fugind pe cer, am despovărat caii și i-am lăsat în iarba grasă a muntelui. Am aprins și noi focul nostru peste cenușa veche a altora. Am stat acolo în jurul focului o noapte și o zi. Nu ne-am mișcat din poiană. În a doua noapte un glas din beznă a strigat : „Găsirăm copilul, dar să veniți în coamă," la vechea surpătură. Vă așteaptă acolo omu !"... Aproape de mijitul zorilor am plecat, toți patru, spre coamă. Tezinto căra cu el o desagă. La ieșirea din luminișul nostru, un om, care după înfățișare aducea a oier ne spuse : „Cît veți căuta copilul, stau eu cu caii aici în rosătură". Am înțeles că toți acei oameni erau ai „Bătrînului alb", ne așteptau ca să ne ferească de sminteală. În zori am ajuns la surpătura din coamă. Tăcuți ne-am așezat în iarba udă a dimineții așteptînd. Mînați parcă de același gînd am întors toți capetele deodată. Nemișcat, Diales — în spatele nostru ne privea. Înalt, slab, cu țundră albă și cu căciulă de pîslă. Neclintit ca stînca. De cînd stătea acolo ? Ne-a făcut semn să-l urmăm. Plecarăm în urma lui pe coasta domoală ce privea apusul. La Colții Ursului s-a oprit făcîndu-ne semn să ședem. Ne-am strîns roată ; cu el, cînd s-a așezat, s-a închis cercul. Tată, fiu, nepoți.

„Te-am adus aici la Colții Ursului, ca să-mi liniștesc ochii", a zis bătrînul. Ai plecat atunci singur înapoi și greu îmi era să te las așa. Te-ai uitat de jos după mine, am simțit-o. Și ochii gîndului meu te vedeau pe tine. Denzi, ultimul și cel mai tînăr tarabostes la noi. Tot singur, cu tine de mînă, am fugit atunci cînd a murit El. Mă gîndeam că poate cu tine acuma se va opri și fuga în vreme a neamului nostru, trecută din mine la tine, flacără vie a vieții. Ochii-mi se scaldă în bucurie acuma.

De sub cetate atunci eram doi, eu și tu, copil încă. Răzbiți, înghețați, flămînzi, cu jalea uscată în suflete, cu junghiul mîniei oarbe în inimi... Scăpam doi! Și acum, aici în fața-mi, stau patru. Trei ramuri noi la trunchiul vechi și altele la vetrele voastre, mlădițe de nou altoi. Vă văd pentru prima dată, nepoților. Denzi, fiule, arată-i!

I-am arătat și am numărat pe degete :

— Deci, Tezinto, ăsta-i! cu doi copii acasă : Tiberiu și Flavia. Ăsta de aici e Costas, cu trei copii acasă : Aurelia, Antoniu și Iuliu. Ăsta-i Marcu, cel mai mic, e singur și vrea să plece cu legiunea a IV-a Flavia Felix. Am venit să ne vezi, iar pe Marcu să-l îndrumi pe mai departe.

Am tăcut cu toții. Bătrînul Diales a frînt tăcerea. Ne-a spus :

— În curînd vom avea nevoie de toți, de toate brațele tari pentru întoarcerea timpului nostru, pentru pasul cel mare. Nu pleca, și cei plecați vor reveni în locurile unde zac oasele și cenușa sîngelui lor, pentru încleștarea cu legiunile. Acum știm multe, am învățat, am văzut multe, multe le vom ocoli întorcîndu-le cu fața bună spre noi. Îmi pare bine, fiule, că toate cele hotărîte de noi, în începuturi, au fost urmate și au fost înțelese. Ne-am apropiat biruința fără arme, cu înțelepciunea și cu iscusința noastră. Mulți dintre cei căzuți sînt astăzi ridicați în picioare, în mijlocul dușmanului : chiar în cuibul lui își spun *civis romanus sum!* [1] Iar pașii ce i-am făcut în lung, lung timp, i-am făcut acum în jumătatea vieții unui om. Lupta asta a fost mai grea și mai dureroasă decît ciocnirea cu arma pe cîmpul de luptă, lupta asta a lovit sufletele noastre. Marii Înțelepți ai Muntelui au văzut bine care sînt răspunsurile pentru cohortele, și legiunile, și consulii, și procuratorii „lupoaicei".

Pruncii ce sug acum la ea sîntem și noi toți, cei de o parte și de alta a crestelor muntoase pînă la Dunăbiu și mai departe, dincolo. Sugînd vlaga română mai tare, ne vom ridica și mai iute ; vom urca spre nemurire pe

[1] Sînt cetățean roman.

cărarea deschisă de „lupoaică", ca la vremea dată s-o lăsăm și s-o urmăm pe a noastră. Grea și aspră, ca totul în începuturi. Iar puterea sufletelor noastre o vom picura copiilor și nepoților noștri, înarmîndu-i cu armă mai tare decît bronzul și fierul lăncii".

Am rămas cu toții tăcuți și gînditori, iar pentru a rupe tăcerea am spus :

— Taică, nu vrei să guști din bucatele tale, crescute de mine și grijite de nepoți laolaltă ? Am fost fără casă și acum avem o așezare a noastră, vicusul Denzidava ; am strîns la umbra noastră și pe alții, alături de noi și cu noi.

Am mîncat brînză, afumături de mistreț, carne friptă de cerb și am stors fagurii noștri de miere. Un burduf cu vin roșu ca sîngele, umblînd din mînă în mînă, a legat bunicul de nepoți.

Am vorbit de toate în limba noastră veche ; Marcu a ascultat, apoi parcă hotărîndu-se l-a întrebat pe Diales în latina soldățească :

— Și eu, ce să fac ?

Am înghețat. Bătrînul, cu ochii țintă la fagurele pe care-l ținea în mînă, atent să nu-i curgă mierea, a răspuns simplu, în cea mai frumoasă latină din cîte auzisem.

— Să te pregătești pentru nevoi, te vom chema cînd vom crede că este timpul. Și i-a zîmbit din colțul buzelor.

Bătrînul a lăsat fagurele ; și-mi era rușine pentru fiul meu, ceva parcă se așezase atunci între noi, ceva nevăzut pe care totuși poți pune mîna, să-l simți ; ceva rece și străin de noi și de locul acela. Dar bătrînul spuse liniștit :

— Voi ce-ați crezut ? Credeați că atunci, de mult, colo în creastă, v-am cerut vouă și neamului nostru să luptați cu arme noi împotriva celor care ne-au supus și ne-au ars casele și stricat datina, credeați, zic, că Sfatul Bătrînilor Albi din munte nu știa ce-i în sufletele voastre ? Credeați că sîntem rupți de voi toți ? Credeați că suferința este numai a voastră, acolo jos în cîmpie, în deal, în vad de apă ? Iar aici este pacea și liniștea din afara furtunii și că niște oameni vă cer vouă să vă

sfîșiați cu mîinile voastre mîndria nepătată, de daci ? Nu, oameni, nu ! Și aici am simțit rușinea vorbei străine în gura noastră ! Am băut și noi acest riton mare și plin de amar. Dar știți pentru ce ? Pentru clipa asta sau pentru clipe *ca astea*. Știam că așa va fi odată, că va veni unul ca Marcu ; și simplu, ca lui Marcu, îi vor ieși vorbele latine din gură, mai înainte ca buzele sale să le poată zăvorî. Știam asta ! Nu ! Legea este făcută pentru toți, iar noi sîntem primii slujitori ai legii pentru neam. Nu fiți mirați. Asta am dorit-o noi atuncea și sînt bucuros că dorința de atuncea ne este îndeplinită acuma.

Mă întrebam : cînd au învățat băieții mei limba nouă ? În vicusul nostru ? Cînd Flacus a făcut în marginea așezării „villa rustica" ? În joacă cu copiii ? În zilele de tîrg ? Așa trebuie că a fost ; ei au mers iute înainte, iar noi ăștia, veteranii, mai greu.

Ne feream de ei și stam tot în umbră, ca rîsul... Tot vuiește afară și-i ger, focul arde iute... Visezi, cîine ?... O visa poate un vis de-al lui, cu iepuri mulți...

Sculîndu-se încet de lîngă foc, se duse la o laviță ce sta proptită sub peretele de stîncă ; se așeză pe ea și începu să-și dezlege nojițele opincilor, apoi scoțînd bundița o puse împăturită la căpătîi. Se întinse după opaiț și-i slei flacăra albă între degete. Celălalt rămase să ardă tihnit, în colțul lui, toată noaptea.

Ascultă un timp glasurile nopții și furtuna de afară, ca, într-un tîrziu, trăgînd blana de cerb, cu părul lung și moale, peste dînsul, să adoarmă.

II

Cum era și de așteptat, tăria vîntului nu scăzu peste noapte, iar furtuna își căută mai departe de-ale ei, spulberînd sau troienind zăpada. Gerul chinuia copacii pădurii care trosneau și în răstimpurile scurte de liniște, între două răbufniri de vînt,

urechea putea prinde tot felul de sunete ciudate. Şi fără furtună, drumul într-un codru pe timp de iarnă nu este o treabă pentru fricoşi sau şovăielnici. Cînd tăcerea şi necunoscutul sînt însoţite de un strat gros de zăpadă, covor înşelător, tăinuitor de primejdii şi cînd la acestea se adaugă viscolul ce-ţi îngheaţă răsuflarea şi-ţi ia vederea — atunci acest codru devine de nepătruns. De nepătruns se face el localnicului care-l cunoaşte, darmite unui necunoscut, venit din ţări cu ierni blînde ! Acolo frigul abia de reuşeşte să albească pentru cîteva ore acoperişurile şi drumurile, apoi dispare, rămînînd o vreme doar în aburul suflărilor.

Pe lîngă toate aceste greutăţi mai apare şi frica. Frica de necunoscut şi de nebănuite primejdii ce pîndesc din desimea pădurii.

Mult mai înfricoşător decît urşii şi zimbrii este omul. În sarică albă — aproape de nevăzut în orbirea sclipitoare a zăpezii — tăcut şi ameninţător, ca o nălucă răzbunătoare a strămoşilor, din ascunzişul codrului sloboade săgeata ce curmă, la capătul zborului, vise, dorinţi, mirajele Daciei Felix... Totul este aşa de iute, nefiresc de tăcut, încît de nu ar sta lîngă tine, mărturie, trupul însoţitorului, ai crede că nu a fost decît o părere, o închipuire a ochilor obosiţi de vînt şi ger.

Spre locul de unde a pornit săgeata morţii se reped toţi ; ca să-şi dea curaj, urlă. După trunchiul protector, unde a stat cu cîteva clipe înainte năluca morţii, nu mai este nimeni. Zăpada viscolită şterge treptat totul : cotlonul în care a stat cel ce a pîndit, şirul de urme tainice care, şerpuind printre copaci, duc nicăieri. Cînd a plecat ? Că doar era aici !... Un strigăt îi întoarce pe toţi. Privesc spre locul de unde au plecat şi unde au rămas o parte de oameni, din grupul lor. Stau toţi încordaţi, cu simţurile treze, cu inimile bătînd nebuneşte în piept. Acolo, o altă săgeată a morţii a zvîcnit scurt străpungînd manta, cojoc, plătoşă, inimă ! În jurul mortului zăpada a înflorit maci roşii.

Chinul pare că nu are sfîrşit. Mai apare un duşman ! Unul mai puternic decît tine, fiindcă este în tine ! Încet,

încet se apropie. Îl simți, dar ești neputincios. Ar trebui să faci ceva, să-l oprești. Oamenii strînși în ghem încep să tremure, să unduiască, să se zbată, să salte, să tropăie pe loc ; întîi încetișor, apoi din ce în ce mai tare — un dans grotesc împotriva morții.

Dușmanul intrat în tine — înghețul — este perfid și lacom. Îți cere întîi un deget, ca apoi prin neatenția ta, îți cuprinde picioarele, brațele. Cu o blîndă căldură face să zărești smochinii înverziți și via Apia, să simți aerul cald și blînd al Italiei... Căldura este plăcută și liniștitoare, ca o respirație de primăvară pe obrajii tăbăciți de soldat ce a bătut drumurile imperiului numărînd milliariile în Syria sau Gallia. Se termină totul foarte repede. Fluturii visului se transformă în fulgi ; la început mici și transparenți, ca apoi din ce în ce să se mărească, să-și piardă culoarea. Smochinul verde, cu frunzele-i palmate pălește, se îmbracă în albul imaculat al morții.

Grupul de soldați curajoși, ce rîdeau în fața atacului galilor și a nubienilor și a celților și a bărboșilor smoliți, de pe malurile Eufratului, se retrage pas cu pas, încet dispar în norul viforniței, ducînd cu ei pe cei ce au scăpat de spaime. Nesfîrșit și chinuitor drum, al întoarcerii împovărate de rușine, care ba se pierde prin nămeți pînă la șolduri, ba dezgolit își arată pietrele pavimentului. Drumul roman ce leagă în păienjenișurile victoriei tot imperiul uriaș al Romei — aici în Dacia : cucerită, stăpînită, pacificată, împărțită în două, în trei, adunată iar în una și iar fracturată pe provincii — nu mai înseamnă nimic. Fericită și pacificată provincie !

Dar disciplina și ordinea romană sînt de fier. Centurionul adună oamenii. În locul patrulei înfrînte va pleca un convoi puternic. Apar catîrii de povară, proviziile, armele, caii celor patru curieri. Se stabilește ordinea de luptă, se fac planuri pentru toate situațiile posibile în drum și... coloana, în pas ritmic, hotărît, se urnește la drum. Se deschide poarta de răsărit a castrului, prin fața santinelelor zgribulite de frig trec cei aleși pentru a restabili ordinea și demnitatea.

Acum sînt cincizeci de soldați — o jumătate de centurie — echipați de luptă. Puterea Romei este de neclintit, aidoma coloanelor lui Hercule ce țin porțile cerului, este ca umerii tari ai lui Atlas !

Pas cu pas înfricoșătoarea omidă înaintează depășind una după alta milliariile. La a zecea — acolo unde au căzut Crasus și Ovidius — centurionul oprește convoiul. Cei care au fost de față la atacul de dimineață se dumiresc de unde s-a tras. Groapa pîndarului dac a fost astupată de viscol, nu se mai vede nimic. Doar locul unde a căzut Crasus este descoperit după insistente căutări.

Oficial *a fost constatat locul faptei,* împrejurările în care a fost comisă și cu ce anume. Se va face raportul, se vor căuta făptașii făcîndu-se cercetări în vicusurile și pagusurile din vecinătate. Cu atenție au fost cercetate săgețile ; nimic deosebit, vîrful de fier, legat de lemn cu un fir de cînepă înmuiat în ceară, în coada săgeții obișnuitele pene, dar prinse mai sus cu două degete decît se obișnuiește. Destul de slabe indicii, săgeți din acestea se găsesc peste tot.

Se merge greu, chinuit, în tăcere. Fiecare este atent la marginea pădurii ce însoțește drumul roman. Fiecare este atent unde pune piciorul în zăpada țipătoare din cauza gerului. Timpul trece încet, încet se deapănă și milliariile. Iată și ultima piatră, la hotarul celor o mie de pași, cenușie, înaltă cît un stat de om.

Prin vălurile mișcătoare ale viscolului începe să se vadă castrul. Au ajuns cu bine ! Se simte o voioșie, puteri noi pulsează în vinele tuturor, iar în ochii cu genele albite de abur înghețat se simte bucuria.

Șanțul castrului, pe jumătate înecat de zăpadă, podul, zidurile și poarta. Se strigă, se comandă — trece o veșnicie pînă se deschid larg porțile.

Raportul centurionului — ochii reci și ironici ai ofițerului din castru...

— Și nimic ! ?

— Cum nimic ? ! Dar morții ? Iată săgețile, iată grupa de martori. Se petrece ceva în acest cazan fără astîmpăr, se firbe ceva. Avem știri... Nemulțumirile îi fac

pe localnici să pună mîna pe arme, nu numai să murmure. Fierarii au mult de lucru, se caută fierul...

— Vorbe.

— Dar...

— Știu. Te referi, centurioane, la morți, la atacul unei patrule romane... Poate că au fost doar cîțiva *latrones* speriați, au tras de frică și apoi au fugit. Iar... de se mișcă localnicii, ei bine, de mult nu au pus în practică legionarii ce aú învățat în exercițiile lor zilnice de la veterani. Gustul și mirosul sîngelui îl face pe om soldat! Pînă acum mai mult de jumătate din soldații castrului sînt încă oameni... Ar fi timpul să devină legionari adevărați spre mîndria tribunului nostru.

— De cît timp ești aici?

— Din toamnă.

— Încă nu știi nimic, centurioane!

— Știu totul. Să nu-mi spui că este mai greu aici decît în Gallia sau Syria!

— Nu, nu este mai greu, este altceva.

— Altceva ca iarnă, ger și zăpadă, dar încolo... legiunea-i legiune. Castrul cu regulile lui este același... Că se răzvrătesc cîțiva localnici, în frunte cu un fost soldat nebun, asta numești tu greutate? Greutățile sînt altele; depărtarea de Roma sau de marile orașe ale imperiului. Greu este serviciul într-o legiune nemișcată, ca a XIII-a. Eu sînt obișnuit să schimb cîteva perechi de *caligae* [1] pe an, să mărșăluiesc în lungul și în latul imperiului, să văd locuri, oameni, să fac pe toți barbarii să tremure la auzul pașilor legiunii.

— E cu totul altceva aici... cu timpul ai să-mi dai dreptate. De asta sînt sigur.

— Văd că ai luat și provizii. De ce? Pentru un drum de o zi?

— Pe viscolul ăsta pot fi două sau chiar trei zile, dacă nu și mai multe... sau chiar mai rău! Să fie zeii milostivi cu noi și să ne vedem mîine întorși la castrul nostru! Pînă atunci, dă ordinele cuvenite privind șederea noastră aici pînă mîine dimineață...

[1] Sandale.

III

Zorile cenuşii îşi ridicau în silă pleoapele după o noapte de somn, luminînd anemic zidurile şi clădirile din interiorul castrului din Micia. Drumurile erau încă pustii, viaţa se trezea încet, leneş, în cazărmile soldaţilor.

Castrul din Micia făcea parte din marele sistem de apărare ridicat de armata romană în Dacia. În acest lanţ cu verigi solide, i se rezervase rolul de „zăvor". În primul rînd controla circulaţia pe singurul drum ce unea Dacia Romană cu apusul imperiului ; apoi, la nevoie, putea închide această cale de acces. Drumul ce venea din apus era lung, de cîteva sute de milliarii, şi se oprea în marele drum imperial al Daciei, ce venea la rîndul lui din sud, de la Dierna pe Danubiu şi urca spre nordul provinciei, la îndepărtatul Porolissum. Aproape de locul de întîlnire a celor două căi, era aşezat castrul Micia, ridicat de împăratul Traian în primii ani după cucerirea provinciei, pe locul unei foste cetăţi dacice. Majoritatea castrelor romane erau aşezate pe locurile în care şi dacii îşi avuseseră cetăţile. Cuceritorii au intuit imediat importanţa acestor locuri, mai ales că cetăţile ridicate de daci le făcuseră destule greutăţi, în timpul celor două războaie.

La început, din cauza grabei şi a nesiguranţei în care se găseau cuceritorii, constructorii romani au ridicat un castru de pămînt, adică au împrejmuit locul cu un val — *agger* — de pămînt, înalt de aproape zece picioare. Creasta valului au întărit-o cu un gard făcut din trunchiuri groase şi ascuţite la vîrf, aşa-numitele ţambre. La exterior, la piciorul valului de pămînt, au săpat un şanţ lat şi adînc — *fossa*.

Castra aestiva Micia nu a stat mult timp în acest stadiu. Veşnicile reparaţii ce erau necesare din cauza deteriorării valului de apărare făceau pe comandanţii romani să grăbească transformarea castrului într-un *castra stativa*. Acest lucru s-a întîmplat în timpul domniei împăratului Hadrian, chiar în primii lui ani de domnie. Acum un zid de piatră solidă, legată cu mortar, împrejmuia locul castrului.

Ca mărime, Micia, era al treilea castru de pe teritoriul Daciei. Primul era cel al legiunii a XIII-a Gemina din Apulum, apoi urma castrul din Potaissa. Al treilea loc se disputa între castrele din Porolissum şi Micia. Cîştiga Micia.

Din cauza mărimii lui, cît şi a locului, tranzitul de trupe ce-l vizitau, pentru mai mult sau mai puţin timp, era foarte mare.

Cele patru porţi ale castrului se uneau, două cîte două, prin drumuri drepte şi largi. Poarta *praetoria*, la sud, se unea cu *decumana* la nord, prin *via praetoria* care era mai puţin lată decît *via principales* şi era întreruptă la mijloc de clădirea *Praetoriumului*. Porţile laterale ale castrului, situate pe laturile lungi, *sinistra* şi *dextra* erau legate de *via principales* pavată cu piatră şi cărămidă. Pe laturi era ornată cu portice susţinute de coloane, aici căruţele şi caii nu aveau acces. *Via decumanus maximus* pleca din spatele *praetorium*-ului şi ducea la poarta *decumana*.

Via quintana era în apropierea porţii *decumana*, iar *via sagularis* era un drum de acces al soldaţilor spre zidurile de apărare.

În stînga şi în dreapta praetoriumului se găseau grupuri de clădiri ce serveau ca magazii de alimente — *horrea*, sau cazărmi şi se chemau *hibernacula*. Cazărmile aveau multe încăperi, soldaţii locuiau pe grupe şi eşaloane. Odăile din margini erau destinate ofiţerilor. Centuria se adăpostea într-o asemenea înşiruire de încăperi ce constituiau un *semistrigium*. O încăpere ocupată de 10 soldaţi, deci de o decurie, constituia un *contubernium*.

Acum garnizoana castrului Micia se compune : dintr-o cohortă de Comageni —*cohors II Flavia Commagenorum*, cu un efectiv de 600 de soldaţi şi un numerus de Mauri — *Numerus Maurorum Micensium*, trei sute de călăreţi cu două sute de pedeştri. Numerusul a fost format în timpul împăratului Antoninus-Pius şi adus aici, în Dacia.

Comandantul castrului era *Iulius Marcius Pompeius*, tribun angusticlav şi, pe lîngă funcţia de comandant al castrului — *tribunus castris* — mai deţinea şi comanda

cohortei de comageni. Tot sub ordinele lui era şi numerusul maur, care era comandat de un *praepositus* ce cunoştea limba maură.

Tribunul I. Marcius Pompeius făcea parte din ordinul ecvestru şi a fost numit aici, în Dacia, încă de împăratul Antoninus-Pius, în ultimii lui ani de domnie. A rămas în această funcţie şi după venirea noului împărat, Marcus Aurelius. Comanda castrul de mai bine de zece ani timp în care a avut de făcut faţă multor situaţii critice. Răscoalele localnicilor şi infiltrările barbarilor puşi pe jaf nu erau o raritate. Datorită însă bunei pregătiri de luptă a soldaţilor săi a putut întotdeauna stăvili aceste incursiuni.

La treizeci de milliari spre apus, mai era un castru, Ventia, aşezat tot pe malul stîng al Marisului. Fiind mult mai mic era socotit ca un avantpost al celor din Micia. În el staţiona un alt numerus, *numerus Syrorum sagittariorum*, format din 500 de călăreţi arcaşi sirieni. Ei au adus la rîndul lor multe îmbunătăţiri castrului, printre care şi construcţia unui nou praetorium, de piatră, în locul celui vechi, care se şubrezise şi putrezise.

De la ei drumul ducea mai departe, spre apus, către aşezarea dacă Ziridava, străbătînd codrii nepătrunşi ce unduiau molcom pe spinări joase de dealuri.

În faţa porţii Praetoria, la o distanţă de două stadii, începea o altă aşezare, civilă.

De obicei în jurul castrelor, turnurilor de pază, al punctelor de control şi pază a drumurilor, acolo unde staţiona în permanenţă o unitate militară, se formaseră cu timpul aşezări mai mari sau mai mici. Aici erau casele soldaţilor familişti, prăvăliile negustorilor şi meşteşugarilor, casele localnicilor şi ale veteranilor stabiliţi în provincie. Aceste aşezări se numeau canabae. Ori marea circulaţie de trupe din Micia a adus şi o prosperitate a canabaei sale. Soldaţii aveau nevoi multe, dar aveau şi bani de cheltuit.

Se adunau aici mulţimi de oameni în anumite perioade ale anului, la tîrguri şi sărbători. Puteai cumpăra tot ce-ţi trebuia — obiecte casnice de lemn, podoabe din argint sau bronz lucrate cu migală, ţesături, harnaşamente pentru cai, piei de feluri te jivine — unele chiar foar-

te căutate, ca blana de rîs care înlocuia cu succes blana de leopard.

Canabaea din Micia a crescut repede şi s-a dezvoltat poate şi datorită faptului că primul nucleu al formării ei a fost vechea aşezare dacică de aici ; apoi era şi vecinătatea cu marele drum imperial.

În zilele de tîrg oamenii de prin satele din jur veneau să-şi desfacă în piaţă produsele — miere de albine, brînză, vite şi tot felul de grîne.

Localnicii s-au aşezat la început sfios, mai la marginea canabaei. Apoi, cu tot mai multă îndrăzneală au ridicat case durabile în vaduri bune pentru negoţul lor. Nevoile creşteau, meseriile erau căutate... Marcius Coceus Lucius, lapidar, adică pietrar, începuse a nu mai prididi, comenzile şuvoiau ; pietre funerare, altare pentru tot felul de zeităţi, frize decorative, coloane... Marius Servius Donatus, cărămidar de lîngă Sarmizegetusa, auzind că se măreşte Micia, l-a trimis pe libertul său Aelius să-şi deschidă o prăvălie şi aici pentru a putea desface produsele sale : cărămizi, ţigle, olane şi ţevi pentru canalizare sau încălzit.

Canabaea creştea. Străzi şi case noi se năşteau ca din pămînt. Probius Marcius, pînă mai acum un an sau doi se găsea cu prăvălia lui în marginea de miază-zi a aşezării, acum pînă la capătul aşezării mai erau două străzi ; cea a curelarilor şi a postăvarilor.

Edilii canabaei au hotărît să înconjoare aşezarea cu un *agger* înalt de opt picioare, care să închidă aşezarea pe trei laturi. Latura ce privea castrul nu a fost întărită. O apăra cetatea !

Vînzoleala obişnuită a castrului dimineaţa este oarecum încetinită de frigul de afară. Oamenii zăbovesc în cazărmi făcîndu-şi de lucru pînă cînd din partea bucătăriilor va suna clopotul, stăpînul vieţii zilnice, împărţind-o în trei momente importante : cele trei mese, care susţineau şi întăreau disciplina în armata romană.

Îmbrăcaţi cu tunici groase de lînă, pe sub care fiecare trăgea un cojocel din blană de oaie soldaţii aşteaptă nerăbdători bătaia clopotului primei mese de dimineaţă.

Pentru *legionarii* din convoiul de ieri, venit din castrul Ventia, clipele acestea păreau că trec prea repede, ar fi

vrut ca dimineaţa să fie fără sfîrşit, dacă tot a venit. Gîndul la drumul de întoarcere era mai neplăcut decît foamea ; ar fi renunţat două zile la mîncare, numai să poată scăpa de acest drum ! Clopotul a răsunat, ca totdeauna, cînd nimeni nu-l aştepta, iscînd o tresărire de surpriză. Drumul în fugă prin vînt şi frig, pînă la cazarma bucătăriei, înroşea obrajii şi făcea răsuflarea mai fierbinte. Glumele nu conteneau ; aşezaţi pe bănci lungi de douăsprezece locuri, de o parte şi de alta a mesei, soldaţii se înghesuiau şi vorbeau cu însufleţire.

Cazanele mari cu fiertură de linte, pipărată, cu bucăţi mari de carne de porc erau aduse de cîte doi sclavi. Ajutoarele bucătarilor împart mîncarea, fiecăruia, pe săturate. Pîinea era drămuită : felii mari şi groase de patru degete, pentru fiecare cîte una. Venea a doua pereche de sclavi cu alt cazan : mazăre fiartă mult, zdrobită, frecată cu untură încinsă şi amestecată cu bucăţi de carne.

Fluierînd încetişor apare şi mult aşteptatul sclav „Umed", cu un burduf pe umăr. Foarte iute, cu îndemînare, turnă fiecăruia cîte o măsură de vin rubiniu. Însufleţirea creştea în jurul meselor, glumele şi vorbele zburau în toate direcţiile. Buna dispoziţie a omului sătul nu putea fi stricată nici chiar de gîndul la lungul drum pînă la castrul din Ventia !

Pe strada principală, în clădirea rezervată comandanţilor, hrana era adusă de un sclav. Centurionii şi ceilalţi subofiţeri stau la mese separate. Lîngă uşă, pe un trepied înalt, un lighean pentru spălat pe mîini — *libetas*.

Centurionul străin, descumpănit, încearcă să se aşeze la masa ofiţerilor, dar fu oprit de un bătrîn *speculator :*

— Nu acolo, centurioane ! te du la masa comandanţilor. Eşti doar oaspetele nostru.

— Nu-mi arde acum de asta !

— Aşa-i datina.

— Cine mai ţine la ea ? Tribunul ?

— Pe Jupiter Olimpianul şi pe toate zilele faste, comandantul nostru ţine mult la respectarea datinilor. Şi-apoi pacea romană este atît în castru cît şi în afara lui. Nu-i bine să ne stîrbim obiceiurile.

— Bine, mă duc la masa lor.

— Aşteaptă-i în picioare pînă vin, apoi lasă-i să se aşeze ei întîi, pe ce locuri vor... Uite-i !... Vorbim după masă. Mă găseşti la grajduri...

Comandanţii intră, se scutură de zăpada strecurată printre cutele *sagumului*, scot de pe cap capişoanele de lînă neagră ale căror margini îmbracă şi umerii. Erau numai doi. Al treilea bolnav nu era în castru, stătea în canabae cu soţia sa — grecoaică cu patru copii.

Unul dintre comandanţi era tînăr, de vreo 25—28 ani, cu înfăţişare de adolescent răsfăţat, cu părul buclat tăiat scurt. Îmbrăcat cu îngrijire, tunica-i roşie îi cădea bine, de sub ea se vedea o cămaşă cu mîneca lungă şi largă strînsă jos în pumnare de piele bătută cu ţinte mici de aur. Cămaşa era galbenă. În picioare avea un fel de pantaloni din postav negru, strîmţi, aşa cum erau cei ai localnicilor şi pe care romanii îi numeau *feminalia*. Calceii roşii,de piele, îşi urcau şireturile încrucişate pînă sub genunchi.

Privi scurt la centurionul încremenit, cu braţele pe lîngă trup, cu pumnii strînşi şi cu picioarele îndepărtate regulamentar ; îl salută zîmbind.

— Salve, centurioane ! Cum te-ai simţit la noi ? Nu ştiam că vom avea oaspeţi, am fi făcut focul din timp în clădirea în care aţi dormit. Da' aşa, pînă s-au încălzit zidurile, s-a făcut dimineaţă. Păcat ! Nu ţi-a fost frig ?

— Nu *ductore*. Am luat şi blana de pe celălalt pat şi m-am încălzit imediat ; mai ales că la bucătărie mi-au dat înainte de culcare două măsuri de vin.

— Da, vinul acesta de Rodos este foarte bun, dătător de viaţă, dar şi răscolitor de amintiri, spuse tînărul, visător.

Bătrînul comandant al castrului, cu spatele la ei, se spăla pe mîini îndelung şi absent la ce făcea. Se şterse cu un ştergar de cînepă. Cu paşi măsuraţi se apropie de masa lor. Centurionul încremeni din nou în poziţia de drepţi, iar tînărul, îndreptîndu-se spre un jilţ din capătul de onoare al mesei, îl trase spre el, făcînd loc lui *tribunus castris* să se poată aşeza. Bătrînul, mulţumindu-i, îi făcu semn să stea în dreapta lui, unde-i era locul dintotdeauna. Apoi întorcîndu-şi capul către centurionul nemişcat, spuse :

— Centurioane, eşti oaspetele nostru, stai lîngă mine aici, în stînga...

— Mulţumesc pentru cinste, tribunule.

— Cum te cheamă ?

— Flacus Sextus Tertius.

— Cînd plecaţi ?

— Îndată după ce vor fi mîncat oamenii mei. Ţin să-ţi mulţumesc pentru bunăvoinţa pe care mi-o arăţi.

— Vella ! Începe şi serveşte ! strigă el adresîndu-se sclavului.

Tăceau. La mesele centurionilor vorbele şi rîsetele, mai şoptite la început, se înteţiseră. Glumele soldăţeşti treceau de la o masă la alta. Mîncarea ofiţerilor se deosebea de cea a soldaţilor doar prin faptul că pe mese erau cîteva cupe mari cu toarte largi, pline cu vin, tăvi cu mere uscate tăiate felii şi străchini cu prune afumate.

La terminarea mesei, tribunul spuse tînărului care era *adjutor*.

— Poţi să anunţi că masa-i terminată, eu mai stau puţin cu centurionul de vorbă, ei pot pleca ! Programul este cel anunţat de ieri, voi trece mai tîrziu pe la fiecare în parte. Şi tu eşti liber ! Dar, de vrei, poţi rămîne cu noi.

— Voi rămîne cu îngăduinţa ta, tribune. Cu pas sigur *adjutorul* se apropie de mesele centurionilor şi repetă cele spuse de comandant. Toată lumea se sculă. Fiecare se duse să se îmbrace ; apoi, înghesuindu-se, ieşiră afară. Tînărul se întoarse şi se aşeză la locul lui. Bătrînul, încrucişîndu-şi braţele pe piept, se lăsă în spătarul jilţului şi, îndreptînd privirea rece a ochilor albaştri, întrebă :

— Deci crezi şi acum, după o noapte de chibzuinţă, că sînt semne ce ar vesti începutul unei încercări de ridicare a dacilor din provincia noastră, în unire cu dacii liberi şi cu iazygii ?

— Da, cu siguranţă. Nu pot preciza însă cînd, în cît timp. Se pregătesc, şi dacă nu în primăvară, atunci cu siguranţă că la toamnă vor încerca ceva. Bănuiesc că îi atrage teritoriul Alburnus-Major.

— De ce ?

— Aurul. Odată legiunea prinsă în cleşte acolo şi reţinută, cine mai ajută castrele ? Vor cădea unul după altul. Totul depinde de timp. Apoi şi bogăţiile din Apulum sînt o tentaţie. Cred că nu sînt încă organizaţi.

— Poate ai dreptate. Vom vedea, spuse zîmbind comandantul şi-l privi drept în ochi pe centurion. Acesta, susţinîndu-i privirea, spuse :

— Am participat la campaniile din Gallia şi Luisitania...

— Atunci ştii... Bun, vorbeşte mai departe !

— Cred în participarea unor triburi nordice, pentru amplificarea presiunii în nordul provinciei.

— Poate vor încerca să treacă de noi, pentru a ajunge la inima provinciei, la Ulpia Traiana.

— Mai este ceva, tribunule ; majoritatea dacilor sînt agricultori, iubesc ogorul şi ştiu să-l facă să rodească. Un război pornit în vară ar pustii cîmpiile. Deci, hrana. Iarna este lungă. Cu ce vor intra în ea ? Din cauza taxelor, a vămilor din recolta trecută nu a rămas nimic, mai ales că au plecat multe trasporturi de aici, din regiunea asta, în jos, la Dierna şi Drobeta, iar de acolo prin Moesia mai departe.

— Vor alege drumurile uşoare, cred... În Gallia cu ce legiune ai fost ?

— Cu a X-a Flavia Gallica.

— Cu Maximus Probus Tiberius ?

— Da, centurion în cohorta a doua.

— Şi în...

— Da. Şi în lupta de la Caesarea Gallica.

— Atunci, tu ai format convoiul care...

— Eu. L-am adus la Roma.

— Soldatul roman bea din cupă de aur şi oţet şi vin regesc !

— Imperial ! spuse centurionul zîmbind acru.

— În ultimul timp a fost vin imperial în amestec cu mierea din Dacia Felix şi mă gîndesc că de mult îl sorbim în pace... Timpul va decide. Şi acum, îţi doresc noroc. Poate, atît timp cît este vremea asta rea, să ne trimitem patrulele mai rar, şi nu tot la patru zile, ca pînă acuma ? Ce zici ?

— Este bine, tribune. Voi raporta asta.

Comandantul castrului Micia se ridică și se îndreptă spre scaunul pe care își lăsase pelerina — sagumul. Îmbrăcîndu-se îl întrebă pe *adjutor :*

— Ce face bolnavul nostru ? Cum se mai simte ?

— Mai are febră, dar fiul său, Filipius cu care am vorbit, spune că în cîteva zile va fi din nou pe picioare.

În sală rămaseră doar ei ; *adjutorul* și centurionul din Ventia.

— Putem sta aici pînă vor fi gata cei de la bucătării, spuse tînărul comandant așezîndu-se din nou pe scaunul său.

— N-aș vrea să-mi întîrzii plecarea...

— Nici prea devreme nu-i o treabă, oamenii sînt încă adormiți. Aveți tot timpul să ajungeți la castru.

— Adormiți pot fi și „ei". Asta ar putea fi un noroc pentru mine. Îl pierd stînd.

— De cînd ești în armată ?

— Din al zecelea an al lui Antoninus-Pius. Și tot timpul numai în Gallia ; aici sînt de trei ani.

— De fel de unde ești ?

— Din Latium.

— Pentru tine nu-i greu... Aș vrea să schimb și eu locul.

— Cred că ai relații ; ca *adjutor,* tribunul ți-ar da o recomandare bună. Din cîte mi-am putut da seama cu el ești în...

— Da, spuse tînărul, tribunul îmi este unchi, în asta stă tot greul... Sîntem o familie de militari ; tata a murit mai demult, cînd eu nu îmbrăcasem încă *toga virilis,* frații mai mari în armată, risipiți ca boabele scăpate din mînă, sînt prin tot imperiul. A trebuit să le urmez pilda. Nu am participat la nici o luptă, nu am văzut nimic în afara drumului din tabăra de pe via Argilentum din Roma la Aquileia, apoi din Moesia la Scupi și prin Drobeta aici... Sub aripa prea grijulie a unchiului pot sta liniștit, ferit de ploaie și de vînt.

Din frați unul este tribun în cohorta a II-a Flavia Augusta milliaria. Alt frate în Syria și al treilea în Mauretania, tribun imperial al legiunii a XXV-a Tingitanae.

— Invidie sau dorință de acțiune ? îl întrebă centurionul, zîmbind, pe tînărul *adjutor.*

— Să nu mă înțelegi greșit, nu asta mă supără, ci rutina stearpă, senzația că sînt un om al arhivelor și al scriptelor castrului în loc să fiu soldat, să acționez. Am și trecut, din cauza timpului, în categoria legionarului de linia a treia — *triar*. Dar experiență de luptă ? Unde-și arată puterea și bărbăția legionarul din al zecilea an de serviciu ? În ronduri zilnice ? În scurte patrulări ? În urmărirea unor prăpădiți de *latrones*, de nu-i prea periculoasă hăituiala pentru nepotul tribunului ?

— Ai încercat ceva, ca să frîngi acest „cerc" al grijei familiale, care după cîte îmi dau seama duce la sufocare ?

— Da. Zadarnic, este mai tare ca platoșa de bivol a tribunului, dar mai am o speranță...

— *Adjutore*, cred că ar fi mai bine de m-aș duce la bucătării, prea întîrzie mult pregătirile. Îți mărturisesc că nu sînt liniștit deloc, stau aici cu tine dar gîndul mi-e tot la drumul de întoarcere... Simt că va fi un drum greu.

La plecare tînărul îi întinse mîna.

— Drum bun, centurioane.

— Îți mulțumesc pentru încrederea ce mi-ai acordat-o.

— Nu-i vorba de încredere, ea a venit pe urmă, mai întîi a fost admirația pentru un om al faptelor și nu al socotelilor de negustător. Încă o dată, drum bun !

Îndreptîndu-se spre bucătării, vîntul îl învăluie pe centurion în pale reci tăindu-i respirația.

Hrana a fost pusă în vase de lut încăpătoare, desagii umpluți cu paie au primit oalele cu mîncarea fierbinte. Centurionul își găsi oamenii adunați în cazarma mare a castrului stînd de vorbă cu tribunul. La vederea lui, comandantul întrerupse discuția și, stînjenit, se grăbi să plece.

— „Probabil că iar confruntă oamenii și cîntărește cele spuse de mine cu poveștile lor... N-are decît ! Adevărul nu se uită și este același pe toate părțile, atît ziua cît și noaptea !" Apoi, apropiindu-se de soldații săi, îi întrebă liniștit :

— Sînteți gata de drum ?

— Te așteptăm, îi răspunse un cor de voci aspre.

— Bine, să mergem !... Plecăm în aceeași formație ca la venire. În față să fie „triari", pentru deschiderea dru-

mului. Mă bizui pe priceperea lor. Vă duceți la poarta *decumana*, acolo voi veni și eu. Asta-i tot. Mai vreau să vă spun că pe timpul marșului trebuie să facem cu toții un efort și să parcurgem drumul cît putem de iute. Este în interesul nostru. Norocul nu trebuie tentat de două ori!

La grajduri stătu de vorbă cu bătrînul *speculator*, în timp ce soldații încărcau, cumpăneau și legau samarii pe catîri.

— Salve, și nu-ți fă griji. Ai încredere în oamenii tăi, îi spuse *speculatorul* la despărțire în timp ce-și strîngeau mîinile.

— Prea multă încredere este o crimă și se pedepsește aspru.

Odată porțile castrului închise în urma lor, toată nesiguranța și grijile din timpul dimineții dispărură, lăsînd loc unui singur gînd, unui singur țel: siguranța oamenilor săi.

După ritmul impus de el, coloana își iuți pașii. Trecură de prima *milliarie* străbătură și curbura drumului de după ea; castrul rămase mult în urmă, nu se mai vedea prin trîmbele de zăpadă.

În jur se instală tăcerea pădurii cu spaimele ei ascunse. Drumul ce șerpuia pe lîngă fagii uriași și drepți părea anemic și fragil; iar albul zăpezii, topind distanțele, transforma totul în mic și neînsemnat. Cerul plumburiu stătea sprijinit în vîrfurile arborilor ca în niște furci uriașe.

IV

Pentru bătrînul Denzi ziua începu la fel ca și cea dinainte: tot cu frig, vînt și zăpadă cernută de sus, din sitele cerului.

În casă se făcuse frig, vatra mai păstra cîțiva ochi somnoroși și firavi de jar. Cîinele își schimbase locul și acum dormea, colac, la piciorul laviței.

Bătrînul se sculă, frigul îl furnică în lungul spatelui, de la șale în sus, spre umeri și, cuprinzîndu-i pieptul, îl făcu să se înfioare. Își potrivi hainele pe trup și își strînse tare peste mijloc brîul lat de lînă. Strînse bine pe picioare opincile, legîndu-le nojițele cu grijă. Peste bunda de oaie își trase cojocul din blană de lup.

Adună în vatră jarul și, punînd peste el cîteva surcele, începu să sufle. Flăcările se ridicară la început sfioase, apoi din ce în ce mai îndrăznețe se prinseră într-o horă luminoasă. „Focul mare se aprinde cu așchii și surcele, dar se stinge cu buturugi", cugetă Denzi.

Se luminase de ziuă.

Privi în jur pustiul scuturat de tăria vîntului și încețoșat de zăpada vînturată. Denzi ocoli casa și se îndreptă spre grohotișul din partea de răsărit a tăpșanului ; vîntul îl mîna din spate parcă gonindu-l. Cîinele o luă la fugă înaintea lui, viforniță îi smotocea blana în răspăr.

Sub poala stîncii vîntul se simțea domolit. După ce ocoli peretele de piatră și urcă o porțiune mai pieptișă, dădu într-un loc drept, destul de mare, închis cu gard solid de nuiele împletite printre țambre înalte. Dincolo de gard era abruptul. Se uită peste marginea gardului înalt. În cenușa zilei nu putu să vadă nimic, din pricina viscolului... O pată mai întunecată ar arăta jos locul pădurii de peste pîrîu. Încolo, nimic...

Intrarea în grotă era astupată cu o împletitură de nuiele. Opintindu-se, Denzi o dădu la o parte și intră. Locul era larg. Înăuntru, cald și miros de bălegar. Aici fusese în primii ani ai copilăriei casa lui și a bătrînului Diales. Acum era grajdul și ascunzătoarea ce-i ocrotea tot avutul din munte ; două iepe roșcate, cu cozile și coamele negre și un berbec cu cîteva oi. Văzîndu-l, caii nechezară surd, ciuliră urechile uitîndu-se la cîine. Denzi le mîngîie boturile catifelate și calde.

— Ho... hooo ! Stați cuminți, căluților.

Se duse în fundul grotei, unde în jurul unui berbec mare și frumos, cu coarnele răsucite aidoma căsuțelor de melci din calcarul stîncii, stăteau culcate cîteva oi băgate unele într-altele, nepăsătoare. Le cercetă atent cu privirea. „Astea trei fată în curînd, cred că nu s-o

lua zăpada pînă atunci ! Şi berbecul ăsta-i frumos, dar zărghit... Na, unde te duci ?“ Parcă simţind că-i privit, cu ochii ţintă la pata sură a dimineţii pătrunsă prin gura grotei, berbecul se îndreptă încet spre ea, fascinat, îndepărtînd din cale, cu trupul lui puternic, ca un tăvălug, cîteva oi leneşe. Denzi îl urmă spre ieşire, împingînd la loc gardul, ca să astupe intrarea. Cu paşi repezi se îndreptă spre potecă. Berbecul şi cîinele îl urmau.

Dintr-o claie, Denzi scoase cîteva braţe bune de fîn şi le legă cu o funie din coajă de tei. Aruncînd legătura de fîn pe umăr, strigă :

— Gata pentru azi ! Treci înapoi ! N-auzi ?... Hai !

Cam în silă, berbecul se despărţi de fînul geruit, din care începuse să mănînce şi porni în urma omului.

Ajuns sus, bătrînul dădu din fînul proaspăt adus, mai întîi cailor. într-o iesle aşezată lîngă perete ; restul îl duse la oi.

Dintr-o gaură a peretelui scoase un opaiţ, îl aprinse şi se îndreptă spre fundul grotei. În lumină se văzu deschizătura din peretele stîncii. După zece paşi, galeria se lărgea brusc dînd naştere unei încăperi mici cu tavanul ceva mai sus de creştetul lui Denzi. Un firicel de apă, ce se strecura de sub peretele de calcar, traversa hruba şi dispărea apoi în piatră, tăcut precum ieşise. Timp de veacuri îşi săpase apa albia.

Mai demult, flăcău fiind, Denzi îi lărgise şi adîncise albia, croindu-şi în ea un mic puţ. Din apa lui limpede ca un suflet de copil şi rece ca albastrul cerului căra Denzi apa pentru animale.

Făcu cinci drumuri cu burduful, deşertîndu-l într-un scoc din fundul grotei. Obosit, se aşeză pe un bolovan şi privi cu dragoste la caii care mîncau liniştit din fînul proaspăt.

„Lemne am. Cînd s-o mai domoli urîtul de afară, mă duc să tai fagii, cei gemeni, din vale... Bine mi-ar prinde acum un viezure gras, aş avea grăsime de opaiţe pentru toată iarna. Să cercetez mîine gropile-prinzători... Cînd o sta viforniţa să caut urmele rîsoaicei cu puiul ei, poate am noroc...“

Se sculă. Închise împletitura de nuiele proptind-o cu doi pari.

„Acum îi flămîndă haita şi nu se fereşte de casă şi de om. Cum o sta vîntul, porneşte după pradă !... Să pun şi bolovanii ăştia aici. Aşa-i mai sigur".

V

Convoiul înainta destul de repede ; ritmul impus de centurion se menţinuse, era aproape de amiază. Trecuseră jumătatea drumului. Se apropiau de castrul lor, dar cu fiecare pas făcut se depărtau tot mai mult de locurile umblate de lume, de patrulele ce ţineau drumurile principale.

Coloana îşi continua mersul, cu atenţia concentrată pe laturile drumului străjuite de pădurea tăcută. Din cauza acestei atenţii deosebite, a încordării permanente la pericolul ce ar fi putut veni din ascunzişul codrului, nimeni nu se gîndea la ce avea în faţă, ce se găsea după cotul acela al drumului !

În momentul în care ochii triari-ului din capul coloanei părăsiră stînga drumului cu verticalele trunchiurilor ca un haotic peristil şi se aşezară pe drumul din faţa sa, uimirea şi surprinderea fură aşa de mari, încît se opri brusc locului, amuţit. Şirul soldaţilor, cu capetele sucite în stînga, neavertizaţi de oprire, se îngrămădiră unii peste alţii, călcîndu-se şi înjurînd.

Pe drum, la zece paşi, după ce trecură de cotitură, patru siluete greoaie, înfipte în mijlocul drumului, le absorbiră privirile. Judecînd după îmbrăcăminte, erau nişte localnici.

Centurionul răcni un ordin. Soldaţii îl executară ; îi înconjurară pe necunoscuţi.

Trei dintre drumeți, mai trupeși, mai pătrați în cojoacele lor mari cu căciuli de lup, stăteau sprijiniți în bîte groase. Tăceau. Al patrulea, subțirel la trup, îmbrăcat într-un cojocel scurt și cu o căciulă de postav, se trăsese mai în spate. În loc de bîtă, ținea în mînă un topor cu coadă lungă.

— Stați !... Cine sînteți ? Nu mișcați !

— Stăm ! Și stăm de o bună bucată de vreme... v-am auzit venind... De mișcat nu mișcăm, că nici pînă acuma nu mișcarăm. Sîntem din vicusul Denzidava, cam din dreptul milliariei a opta, în stînga drumului în sus spre munți pe valea Apei Negre.

— Destul cu vorba ! Ce căutați aici ? întrebă centurionul și, cu același ton răstit, se adresă soldaților, care bucuroși de schimbarea survenită în monotonia drumului se înghesuiră în jurul drumeților. Cine stă de pază ? Înșirați-vă pe drum, fiți atenți la tot !

Pînă acum vorbise omul cu cojocul de oaie sură din mijlocul grupului celor trei. Cel cu cojocul alb, părînd mai în vîrstă, cu o barbă roșcată și mustața plină, groasă, coborîndu-i pe la colțurile gurii și îngemănîndu-se cu barba, ridică mîna, dînd căciula pe ceafă. Deîndată părul și fruntea, asudate, fumegară în gerul de afară. Vorbea rar și indiferent :

— Venim din castrul Ventia. Sîntem de trei zile acolo, ne-a prins viscolul. Am stat cu toții în canabae, la fierarul Ianus Felix. Azi ne-am hotărît să plecăm. Dacă vrei să știi mai multe, întreabă-l pe comandantul tău, Iulius Grahus, căci pentru el am venit. Altfel ne duceam la castrul din Micia, mult mai bun pentru negoț ; dar i-am promis că-i aduc cît de curînd, în iarna asta, niște blăni de jivine și a trebuit să mă țin de cuvînt. Dar mai bine uite ! și zicînd asta cu o mînă scoase dintr-o straiță, trecută peste umăr, o tăbliță de lemn cu suprafața cerată, pe care erau zgîriate cîteva cuvinte. Centurionul o luă, privind țintă în ochii omului. Cercetă scrisul citeț și caligrafic al comandantului său ; îl știa foarte bine. Ridicînd din nou ochii spre dacul roșcat, întrebă :

— Cine-i Tezinto ? Tu ? Și, la confirmarea tăcută a omului, întrebă din nou — da Costas ?

— Eu, răspunse cel care vorbise la început, cel cu sarica sură.

— Deci, continuă centurionul, tu eşti Marcu.

— Nu, răspunse a treia sarică, tot sură. Eu nu vînd blăni comandanţilor de castre ; eu le iau banii la zaruri şi la alte jocuri.

— Vezi cum vorbeşti, ori vrei să te tăvălească soldaţii ? Cine eşti ? Răspunde limpede.

— Uite ce-i prăpăditule. Eu sînt veteranul Septimius Quintus Gallus, *primipil* în cohorta a treia Gallica Milliaria Equitata ! Şi *civis romanus sum !* Am actele de împroprietărire pentru aici, în Dacia, le-a văzut comandantul tău şi m-a sfătuit unde să-mi iau dreptul. Asta-i una. A doua : ai face bine să te grăbeşti, vă aşteaptă cei din castru şi vor pune oamenii în alarmă să plece să vă caute. E păcat să-i faci să umble zadarnic, cîteva milliarii, pe timpul ăsta. Însoţitorii mei au luat special *confirmis*-ul din castru, bănuiam că vă vom întîlni. După vitejia voastră de ieri, nu voiau să aibă nedesluşiri cu voi. Spune comandantului tău că eu mă duc la Tezinto. Cînd s-o face timpul mai bun, plec la Apulum. Am să-i dau de veste.

— Dar în castrul din Ventia ce ai căutat ?

— Vin din Partiscum. Tu atît trebuie să ştii ! Hai, că întîrziem !

— Ăla-i Marcu ? Cel de al treilea pomenit de comandant. De ce stă acolo, departe ?

— Nu-i place lume multă pe lîngă el. Hai ! Salve, centurioane şi mergi liniştit, nu te mănîncă nimeni. Pe noi, vezi, nu ne-a mîncat nimeni pînă acum şi sîntem doar patru.

Soldaţii începură să se aşeze în vechea ordine de marş. Se urniră mărind pasul, pentru a reduce din întîrziere. Cel numit Marcu se alătură grupului şi cu toţii priviră cum se îndepărtau cele două şiruri de soldaţi în lungul drumului.

— Speriaţi ! spuse Tezinto, roşcatul.

— Ai avut dreptate, Septimius, cu înscrisul comandantului. Te pomeneşti că fără el făceam drumul întors acum, escortaţi ca nişte adevăraţi lotri ! vorbi Costas cel cu cojocul sur.

— Știu eu ce trebuie făcut în astfel de situații ; puteam să mă prind cu voi pe un burduf de vin că n-au să vadă nimic. Per Bachus ! Și vîntul poate că ne-a ajutat, a spulberat urmele, le-a netezit.

— Surprinderea a fost mare. Apoi faptul că tu te-ai reprezit la centurion, i-a făcut să fie atenți la vorbe, la tine. Marcu, tăcut într-o latură, cu toporul în mînă... Hai, că dau eu vinul ! Ce crezi că la noi pe timpul ăsta se bea apă sau se suge degetul cînd se vine de la drum ? ! Marcu ! Du-te, frate, după cai !

Marcu se uită la el zîmbindu-i cu un șir de dinți albi și spuse cu o voce groasă, puțin înăbușită :

— Crezi că ajung la castru pînă se întunecă ? La cotul celălalt, din cauza rariștei, vîntul a troienit zăpada pe drum, nu se poate trece. De nu vor zări locul pe unde am ocolit noi, pe sub malul rîului, nu-i văd dormind la cald în noaptea asta.

Se îndreptă cu pas sigur spre un șir de tufe înalte de zmeuriș și mure înecate sub căciuli de omăt. Le ocoli și, după puțin timp, apăru ducînd de căpăstru un cal negru încărcat cu două samare.

— Costas, vin de ține de el ! Să-i scot și pe ăilalți.

Costas se duse la cal și îl apucă de căpăstru, din scurt, de sub bot.

— Hai că vin și eu să te ajut ! zise Tezinto, dispărînd după tufe în urma lui Marcu.

— De data asta voi ați avut gîndul cel bun, cu ascunsul cailor. Este mai firesc așa ; patru oameni și gata !... Vin de colo și se duc încolo. Cu cinci cai încărcați, ispita-i mare, se nasc gînduri și vin pofte... Cine ocolește o pradă bogată ? !

— Mai este ceva, una-i cînd te duci într-un vicus și alta cînd te duci într-un loc ca ăsta unde mergem noi acum, pe care ei nici nu-l bănuiesc. Toți cred că batem munții prin cine știe ce coclauri și, din vicusul Denzidava, umblăm de ni se umflă picioarele după piei de rîși, nevăstuici și jderi de piatră. De-ar ști că totul este colea, aproape de ei, ar veni mereu pe capul nostru, să ne jumulească precum vulpea găinile...

De după tufele de zmeură apăru Marcu, ținînd doi cai de dîrlogi și urmat de Tezinto ce ducea pe alți doi, pu-

ternici, cu copită păroasă și crupă lată. Roșcați, cu brezăi pe frunte. Samarele de pe ei erau altfel decît cele din partea locului — aveau rame de lemn pe ambele laturi ale animalului și se prindeau cu un băț pe sub burta lui, ținînd depărtați samarii în așa fel încît să nu-i stînjenească respirația.

— Măi romane, spuse Marcu, dar mari mai sînt caii ăștia !... Și cum sînt înhămați...

— Sînt din părțile de sud ale Galliei, din Aquitania, iar felul ăsta de înhămat se folosește de obicei la catîri... Nu știu cum vor fi la frig, de aceea le-am pus pături ; îi feresc și eu cum pot. Așa, se pare că nu se tem de frig, da' știu și eu ? !... De cărat, cară de te prinde mirarea.

Se înșirară pe marginea dinspre rîu a drumului, folosind poteca făcută în zăpadă de soldați. Vîntul îi mîna din spate, îndemnîndu-i la drum și sporindu-le pașii. Merseră cam două stadii, cînd Tezinto, roșcatul, se opri și le făcu semn să stea.

— Romanule, lasă-l pe Costas să meargă după mine, vei vedea mai bine poteca. Nu te abate din ea. Sînt bolovani pe sub nămete. Ține-ți calul din scurt.

După cîțiva pași, părăsiră drumul înfundîndu-se în pădurea care se rărea pe măsură ce coborau spre apă. Șerpuiră un timp printre copaci firavi și bunget, mergînd paralel cu rîul înghețat.

— Stai, frate, strigă din urmă Marcu, aici era locul de trecere.

Îi răspunse Costas, oprindu-se în loc și lăsînd calul să-l urmeze singur pe cel din față, pînă ce Marcu se apropie de el :

— Caii romanului sînt mari, Tezinto se teme că se va rupe gheața sub ei... Mai sus, la vadul de vară, apa este mai mică, dacă se rupe gheața, ne cuprinde pînă la genunchi.

— Nu cred că nu ar ține podul de gheață, dar ai dreptate, o baie acuma nu prieste... Ce zici, cum or merge caii ăștia la arat ?

— Cu un plug bun — răsturnăm dealul...

Iuțind pasul, ajunseră pe ceilalți. Tezinto se oprise pe mal, privind tipsia albă și întinsă a apei acoperite cu un

strat gros de zăpadă. Își scoase sarica. Rămase în bunda scurtă cu mîneci pînă la coate.

— Ține-mi calul, romanule, vreau să încerc tăria gheții. Nu-mi plac băile reci iarna.

Își potrivi mai bine căciula pe cap și păși pe podul de gheață, încercîndu-i cu bățul tăria. Sub izbituri, la fiecare pas, veneau din adîncuri răspunsuri surde, uniforme, de butie plină. Se întoarse mulțumit.

— Dă-mi frîul ! Marcule, cînd ajung la mijloc, fac semn și intri tu cu namila. Mergi încet. De pîrîie, nu te oprești, auzi ? Poate va trebui ca ceilalți să treacă mai pe sus, de va obosi gheața aici. Începu trecerea încet, cu urechea atentă la glasul podului ce ofta sub greutatea lor.

— E bine, strigă peste umăr, hai, poți veni ! Marcule, cu băgare de seamă !

Intrînd în poteca făcută în zăpadă, Marcu simți cum se arcuiește gheața sub el, dar continuă drumul slăbind puțin frîul din mînă, să facă oleacă de distanță între el și cal. Gheața nu mai pîrîia.

— Merge ! Romanule, lasă frîul cît poți de lung... Hai că merge !

În potecă intră și romanul. Costas întîrzie pe mal, pînă ce ajunseră dincolo om și cal.

— Hai calu, hai și noi ! Încet !... Ce maiuri de copite ! Pîrîe ! spuse încet vorbindu-și în barbă. Hotărîndu-se brusc, ieși din vadul potecii, tăindu-și alt drum mai în dreapta, ca să iasă din preajma gheții obosite.

— Ce-i, Costas ? A slăbit ? !

— Trosnește sub picioare ; ăsta-i cît doi bivoli călare unul peste altul și cu căciula mea deasupra.

Rîseră cu poftă și se urniră în susul apei, să-i iasă înainte.

— Vezi că pe aici pe undeva sînt niște bolovani : să-ți ies înainte ! strigă Marcu, cu îngrijorare în glas.

— Nu-i nevoie, îi știu unde-s... Se pot desluși de aici. Hai, caluuu ! Hai, bivole ! Cu urechile ciulite și cu nările larg deschise, calul mergea puțin speriat. Îl liniștea vocea potolită a lui Costas.

— Uite că-i gata. Aici, ușor calu... ușor !

Ieșind din vadul apei și simțind pămîntul sub picioare, se întoarse apucînd frîul din scurt.

— Trecurăm ! măi calule, eşti mare cît un munte. Auzi, Tezinto ? Cred că pe urma voastră de-ar trece acum un iepure, gheaţa nu l-ar putea ţine. Aţi slăbit-o de tot.

— Ce ai, romanule, în desagii ăştia ? Pietre ?

— Da, pietre din Hispania, pline de soare, să-mi fac cu ele casă călduroasă, răspunse rîzînd Septimius.

— Avem şi noi aici soare destul, ba chiar prisoseşte. Te căraşi degeaba cu ele, îi răspunse Tezinto.

— Ce o zice tata cînd ne-o vedea ? Nu ne aşteaptă bătrînul pe timpul ăsta, spuse Marcu.

— Mai avem mult de mers ? întrebă Septimius.

— Ia-o, Marcule, înainte ! spuse Costas privind la fratele său mai mic, care iuţindu-şi pasul trecu în fruntea lor. Mai avem o bucată. Tezinto, eu rămîn cu romanul în urmă, voi mergeţi înainte, vă ajungem. Luaţi şi caii noştri.

— Nu-l obosi pe roman, nu-i obişnuit cu pieptişurile noastre.

— Crezi, Tezinto ? Da 'Hispania ce-i ? Un paviment de for ? Nu, Tezinto, pămîntul acolo era ca o faţă boţită de *haruspex* bătrîn şi acrit de cîte maţe vede, spuse rîzînd Septimius.

— Am pe aproape nişte prinzători, frate şi voi să le cercetez, tot sînt aici.

— Nu întîrziaţi ! Vezi că Marcu a luat-o cam iute...

— Hai pe aici, romanule, ţin-te după mine ! strigă Costas.

Se afundară în pădurea ce se îndesea pe măsură ce urcau pieptul malului. Septimius simţi că începe să transpire, ridică în sus poalele cojocului, care acum, la urcuşul grăbit, îi băteau genunchii, stînjenindu-l. După un timp, Costas se opri. Întorcîndu-se spre roman, îi spuse :

— Uite acolo, după peretele ăla de lăstăriş şi tufe de zmeură, vezi ?

— Da. Ce-i acolo ?

— Groapa. Prinzătoarea. Hai, s-o vezi ! Ocoliră zidul de lăstăriş ; printr-o spărtură a hăţişului le apăru groapa : dreptunghiulară, lungă de trei-patru coţi şi lată de doi, dezgolită de înşelătoarea acoperitoare de nuiele

— Am avut dreptate. Am în ea plata muncii şi a drumului.

Se apropiară încet de buza ei. Pe fundul gropii, un țap, sur, se iuțea de colo-colo în spațiul prea strîmt să poată sări. Pe marginile gropii se vedeau prăvaluri și urme de copite ; încercase zadarnic să iasă din strîmtoarea prinzătorii.

— Îi frumos ! spuse romanul.

— Nu-i demult aici, cred că de-aseară. Vezi, nu-i obosit și pe fundul gropii nu se vede să fi stat jos, să se odihnească. Ar fi fost urma lui cu zăpadă topită și apoi înghețată. Stai să-l scot.

Costas se dezbrăcă de cojoc lăsîndu-l în zăpadă. Romanul rămase la marginea gropii cu ochii la țapul ce se vînzolea pe fundul ei, presimțindu-și sfîrșitul.

— Auzi, Costas ? Lasă-mă pe mine.

— Nu știi tu *advenas* cum se face. Să-ți arăt eu.

— Știu, Costas. Am mai făcut-o cîndva, de mult... Nu se uită chiar toate cu timpul.

— Fie ! Vezi să nu-l chinui !

Lăsînd cojocul să-i cadă de pe umeri, pipăi cuțitul atîrnat la șold, în teacă de piele groasă bătută în ținte. Nu-l scoase. Costas îl privea peste golul gropii căscate între ei. Îl privea cercetător și puțin încruntat. Ușor, ca o pisică, romanul sări în groapă prinzînd în cădere coarnele țapului și încălecîndu-l. În clipa în care coapsele strînseră animalul ca într-o menghine imobilizîndu-l, brațele, printr-o rapidă mișcare, răsuciră capul frîngînd grumazul. Totul se petrecu atît de iute, încît Costas aproape că nu-și dădu seama.

— Măi ! îi scăpă involuntar exclamația.

— Ia-l și taie-l cum știi. Poate eu o fac altfel, nu după obiceiul tău. Uite-l ! și romanul apucă țapul moale de blana grumazului și de coada scurtă, îl ridică aruncîndu-l peste marginea gropii. — Dă-mi mîna, Costas !

Dacul în genunchi, proptit cu stînga în marginea gropii, se aplecă mult ca să-i apuce mîna întinsă. Cu o smucitură îl săltă, trăgîndu-l aproape afară din groapă. Romanul se așeză lîngă Costas, cu picioarele spînzurate în gol.

— Ei, dacule ?

— Frumos, romanule! Măi, da frumos ai făcut! Să-mi arăți și mie. Unde ai învățat felul ăsta de a ucide? Acolo pe unde ai fost?...

— Am să-ți arăt. Și mie mi-au arătat alții, dar o făceau mai iute, ca fulgerul!... Asta nu am învățat-o în Gallia...

Costas se duse după cojoace. Puse pe umerii romanului blana și o îmbrăcă pe a sa. Se așeză alături de Septimius, pe marginea gropii.

— Hai s-o astupăm la loc. Tu du-te și adă ceva uscături, dar de mai departe, să nu stricăm locul, pînă atunci eu o acopăr, așa cum știu eu, sau poate tu știi mai bine?!... După cum ai... Romanul rise și se sculă.

Costas astupă groapa clădind peste ea un pod de împletituri, susținute de cîteva crengi mai groase.

— Ce zici, romanule, e bine? Nu mai punem omăt peste ele și așa pînă diseară o acoperă viscolul, mai bine decît am face-o noi. Să mergem, ia-o înainte, spuse Costas săltînd pe umăr țapul, ce începuse să se înțepenească de ger.

Plecară aproape în fugă, pieziș, pe povîrnitura malului, tăind din drum, ca să ajungă la poteca proaspătă, lăsată de ceilalți.

— Privește urmele. Zăpadă sărită în jurul lor. Au mers foarte repede, îi duce Marcu în goană, se tem să nu-i prindă întunericul. Înseamnă că mai avem mult de mers...

— Ai un ochi bun, Advenas.

— Ochiul singur nu ajunge, îi mai trebuie ceva!

Tăcură și, un timp, nu se auzi decît respirația gîfîită a celor doi. Drumul urma o vale de pîrîu, pe care în locurile mai largi, unde apa se domolea și curgea mai leneș, gerul o înghețа ferecînd-o în cleștare scînteietoare și transparente ca apoi, în căzături și repezișuri, s-o scape din mîna-i înghețată, lăsînd unda să curgă vijelios. Stropii mărunți se depuneau pe marginile albiei, împletind picătură cu picătură, o ciudată horbotă albă.

— Uite colo, în susul văii, unde-i fagul acela căzut cu creștetul în apă, ne oprim. Iute au mai mers ceilalți, au lăsat o urmă de poate încăpea o cohortă, spuse Costas într-un tîrziu.

Ajunși sus, se opriră, învăluiți în aburii propriei lor respirații. Dacul spuse zîmbind, cu ochii mijiți :

— Am ajuns acasă.

Celălalt încercă să-și astîmpere bătăile inimii urcate acuma undeva între furca gîtului și omușor. Cu gura uscată, spuse cu o voce hîrîită :

— Dar, unde-i casa ? Și încercă să scuipe frămîntînd din buze.

Urmele celorlalți urcau panta și se pierdeau în peretele de stîncă. Numai nările prinseră un miros iute de fum : „O fi pe după stîncă ?" gîndi el, în timp ce-și ștergea năduşeala cu mîneca mițoasă a cojocului. „Am pierdut obișnuința în mai puțin de un an. Ce am învățat în atît amar de timp în legiune, am pierdut în cîteva luni !" Și, cu glas tare.

— Tot nu văd nimic, simt doar fumul. Trebuie că-i foarte aproape, după stîncă ?

— Nu, vino cu mine !

La mai puțin de o jumătate de stadie, ajunseră pe un tăpșan. Zăpadă amestecată de copite și opinci. Se desluși un zid lung și destul de înalt. Un cîine mare și fioros îi privea pe după marginea peretelui.

— Stai, cîine. Stai cuminte. Om bun. E cu mine. Treci, Advenas în dreapta mea, nu te feri de el... Vino mai aproape, romanule, și pune-i mîna pe cap, așa...

Dulăul pricepînd că omul cu miros străin este un prieten, se apropie, mirosind poalele mițoase ale cojocului, apoi ridicînd capul se uită cîteva clipe fix la roman și începu să dea din coadă...

O ușă nu prea înaltă, deschisă, lăsa să se vadă o încăpere mare, cu o vatră în mijloc. Tezinto și Marcu stăteau de vorbă cu un bătrîn întors cu spatele spre ei. Pe jos, desagii aduși. Caii romanului rămaseră lîngă peretele de stîncă, aici nu se simțea vîntul așa de tare, doar gerul îmbrăcase boturile animalelor în respirație materială alb-cenușie, de chiciură. Costas intră în casă.

— Bine te găsirăm, tată. Uf, am ajuns ! Și lăsă jos de pe umăr țapul. Bătrînul se întoarse, aruncă o privire care alunecă peste Costas. Ațintindu-și ochii asupra romanului, îi făcu semn să intre :

— Vino, omule, stai de te încălzește. Nu i-am lăsat pe feciori să-ți deshame caii... e mai bine să fii și tu.

— Zeii să-ți răsplătească găzduirea. Mă supun obiceiului locului, faceți cum se obișnuiește la voi.

— Băieți, descărcați caii !

Costas aduse caii pe rînd înăuntru și rîndui samarele grele în lungul peretelui. Tezinto și cu Marcu duseră animalele la grotă. Costas închise ușa în timp ce oaspetele rămase cu ochii țintă la cumpăna ei.

— Nu am mai văzut așa fel de închidere.

— Este un fel vechi de închizătoare, spuse Costas, întețind focul și aprinzînd cele două opaițe, nu prea se mai obișnuiește acum. Casa asta-i veche, făcută de bunicul meu cu tata, după ultimul război cu Traian. Pe atunci nu aveau nimic ; să faci balamale de fier era greu. Metalul se păstra pentru altele...

— Săbii, vîrfuri de săgeți sau cuțite, nu ? spuse romanul dezbrăcîndu-și cojocul și așezîndu-se pe o butuiugă de lîngă foc.

— Așa erau timpurile ! Costas agață de un cîrlig din grindă piciorul țapului, începînd să-l jupoaie, iute, cu îndemînare.

Între timp, romanul cerceta cu luare aminte interiorul casei, făcînd un inventar a ceea ce se găsea la vedere. „Chibzuiți oameni, gîndi, au de toate. Ce frumoase sînt pielicelele astea de rîși ! Mult mai frumoase decît cele vîndute ieri în castru... au oprit ce-i mai frumos". Și, uitîndu-se în sus prin spărtura tavanului, în lumina flăcărilor ce jucau în vatră, văzu carnea la afumat : „Aia probabil că-i de urs, iar celelalte de cerb... Nu duc lipsă de vînat. Fac un vînat bun, sînt mai iscusiți decît cei din Gallia... acolo se adună cîte un sat întreg cînd merg la urs. Bătrînul a avut în priviri, cînd m-a cercetat, ceva din privirea cîinelui... poate mă rupea și el de nu-i plăceam... Toți leagă greu vorba și o leagă cu măsură. Spun doar ceea ce vor... Pe Jupiter ! ce i-a răspuns centurionului, Costas ?... „Nici pînă acum nu ne mișcarăm !" Dar ce să priceapă capul de dovleac ! În canabae, la Ianus, se vorbise de atacul patrulei, au schimbat priviri între ei și au întors vorba... Aștia știu multe !... Umblînd înveți, de ai ochii deschiși și urechile ciulite".

Pe uşa mică intrară în adăpost bătrînul şi Tezinto.

— Ţi-am dus caii şi i-am îngrijit ca pe ai noştri, spuse Denzi, apropiindu-se de vatră şi aşezîndu-se de cealaltă parte a ei.

— Judecînd după cum este calul vostru, nu-mi fac griji.

— Am zăbovit, căci i-am lăsat să se răcorească pînă să-i adăpăm. Păturile de pe ei erau ude... Ăla cu piciorul din spate alb muşcă.

— Da, cam agaţă, dar în joacă, spuse romanul. Tezinto îşi făcu de lucru lîngă vatră. O flacără lungă şi luminoasă ţîşni în sus, spre golul tavanului, luminînd totul cu sclipiri calde ce arămeau feţele oamenilor.

— Obosiţi de drum ? Să frigem o pulpă de urs ? întrebă bătrînul.

— Stai, tată, că acuşi vine Marcu şi face el. Dă o raită cu cîinele pe afară, ştii cum îi este obiceiul... Apoi îi şi cel mai mic ! spuse Tezinto scărpinîndu-şi barba.

— Dar Costas unde-i ?

— Afară, curăţă pielea ţapului, răspunse romanul.

— Fiule, adă tu burdufelul acela... ştii care ! Ăla negru, să ne încălzim şi să ne cinstim străinul.

Tezinto urcă în podul casei şi cotrobăi un timp prin întuneric. Cobori ţinînd în mînă un burduf rotofei.

— Asta-i, tată ?

Bătrînul se uită în sus la el şi mormăi în barbă :

— Unul mai mic nu ai găsit ? Poate veneai cu o ulcică !...

Tezinto rîse dezvelindu-şi dinţii sclipitori :

— Lasă, de o fi nevoie, se urcă Marcu şi mai aduce unul. Pe cel mare din piele de viţel nu l-am putut lua în spinare. De vrei, îi dau cep cu cuţitul şi stăm cu gurile deschise, pe rînd, aici jos.

— Băiete, sînteţi patru oameni în toată puterea şi veniţi de la drum greu, nu ? Apăi omul acesta ce va spune ? că-i în casă de puturoşi ; nu au ce bea şi ce mînca.

— Nu-ţi face griji, stăpîne, îl linişti romanul zîmbind. Fiul tău a spus că dă el burdufelul de vin în seara asta...

— Care din ei ? Ce-i vinul lor ? ! Ei stau ca ciufii, singuri în pădure, sau eu ? Auzi, mînă largă !...

— Nu te supăra, tată, spuse Tezinto care se apropiase de foc şi aşează jos, lîngă piciorul bătrînului, burduful. Ştie Costas ce spune !... Nu-ţi face griji.

— Uită-te la mine, romanule, spuse bătrînul întorcîndu-se spre Septimius. Buhaii ăştia trei ai mei sînt mai răi ca gemenii, nu te atinge de unul dintre ei, că te muşcă ăilalţi doi ! Cum îţi zice ţie, străinule ?

— Septimius Quintus Gallus, sînt veteran, cu *honesta missio,* adică cu act de eliberare din armată. Vreau să mă stabilesc aici, în Dacia.

— Unde ? În Apulum sau dincolo, în Porolissum ?

— Nu cunosc locurile şi mi-ar fi greu să spun de pe acuma unde. Am stat cu feciorii tăi la aceeaşi casă din Ventia, ei mi-au vorbit de locurile de pe aici. *Ductorul* castrului, comandantul, mi-a spus că fiii tăi sînt de încredere şi, uite, am venit în ospeţie, nechemat.

— Cam mulţi „nechemaţi" vin pe aici, spuse bătrînul.

— Nu te supăra, eu am acte imperiale de împroprietărire şi din armată nu am ieşit cu mîna goală.

— Păi, nu pari prost...

— Nu de asta-i vorba. De nu apuci din primii ani să te gîndeşti la timpul plecării şi să te chibzuieşti, te ia valul vieţii soldăţeşti şi zarurile...

— Deci vrei să stai pe aici. Eşti familist ?

— Am fost. Soţia mea era din Hispania. Nu am avut copii...

— Tezinto ! ce stai ? strigă bătrînul. Toarnă ! Nu vezi că un om vorbeşte de trecut ? Roşcatul se sculă şi, de pe o poliţă, aduse cinci ulcele de pămînt ars. Turnă vin roşu, de culoarea purpurei.

— Noi, spuse bătrînul, închinăm primul pahar lui Zamolxis. Tu, străine, eşti liber să faci ce vrei.

— Tot pentru Zamolxis, spuse Septimius.

— Tu ştii ce-i asta ? îl întrebă Tezinto privindu-l pe sub sprîncene.

— Da, răspunse romanul, asta înseamnă : bine, timp frumos, recoltă bogată, noroc la vînătoare, linişte în casă...

— Aşa-i ! spuseră în cor tatăl şi fiul, dînd pe gît conţinutul rubiniu al ulcelelor. Bău şi romanul încet, plimbînd în cerul gurii licoarea parfumată şi aspră a vinului.

Blana din uşa mică se dădu la o parte. Intră Costas, urmat de Marcu şi de cîine.

— De făceam cum voiai tu, Marcule, rămîneam cu setea în gîtlej, spuse Costas.

— Nu mîniaţi zeii ! Fratele Tezinto v-a umplut şi vouă cănile, iată-le aici, lîngă mine.

— Eh... vorbesc şi ei aşa, spuse tărăgănat Tezinto.

Costas şi Marcu şuşotiră ceva între ei şi se îngrămădiră pe lîngă desagi. Cînd se apropiară de foc, fiecare ţinea de toartă cîte o amforă, de mărime mijlocie, din lut roşu ars, cu izvoade scrijelate pe burtă.

— Asta-i pentru tine, tată, spuse Costas, din partea *ductor*-ului castrului din Ventia. Mai vrea cîteva piei de rîşi. Amfora asta-i a mea, v-o dau vouă. Am promis-o pe drum. Ia-o, romanule, e a ta şi tu torni !

— Marcule, fiule, murim de foame, abia te aşteptam să vii să ne scapi din nevoia asta.

Marcu se aşezase lîngă foc, pe vine, şi îşi încălzea mîinile.

— Uite ce-i, tată, am să te întreb ceva, fără supărare. De cînd am plecat noi, ce-ai mîncat ?

— Cum ce am mîncat ? Carne, de sus, din pod. Ce, nu ştii ? !

Costas se juca cu cîinele, care încerca să-l lingă pe obraz. Dădea impresia că nu-i atent la ce se discută. Într-o mînă avea cana cu vin, iar cu cealaltă încerca să ţină la distanţă dulăul.

— La stejarul din spatele casei ai fost ? continuă Marcu să-l întrebe pe bătrîn.

— Nu.

— Să ştii că cineva a luat pulpa afumată, aia mare, a mistreţului de acu o lună. A tăiat funia cu cuţitul.

— Seara trecută cîinele a lătrat şi a stat la uşă... am crezut că sînt lupii care fugăresc ceva în vale...

— Nu, nu au fost lupii. Cel care a luat pulpa a lăsat înfiptă o săgeată în trunchiul stejarului... Uite-o ! spuse Marcu, scoţînd din sîn o săgeată scurtă, cu fierul legat cu

fir de cînepă muiată în ceară și cu pana prinsă mai departe de capătul cozii.

Bătrînul se uită lung la ea, apoi spuse cu glas înăbușit :

— Or fi fost niscaiva vînători flămînzi. Dar restul e acolo ?

— Da, Totul e la locul lui. Au fost doi, altfel nu o puteau tăia, nu ajungeau pînă sus... De ce nu au intrat peste noapte să stea aici ?... Doar viscolea !

— Nu sărăcim din asta nici eu, nici voi. Tezinto, toarnă din amfora asta țuguiată, să vedem ce-i în burta ei și cum își cinstesc feciorii tatăl.

— Stai, torn eu din aceasta adusă de Costas, că așa era vorba, spuse romanul.

— Toarnă, Advenas !

— Văd că de un timp mai am un nume, parcă cele pe care le aveam nu-mi ajungeau !

— Sună bine numele ăsta și se potrivește, că tot ești venetic prin părțile noastre. Marcule, taie o pulpă din țapul ăsta, să vedem cum îi !... Ce vin îi ăsta, fiule ? întrebă Denzi pe Costas.

— Grecesc, din Rodos. Au primit la castru cîteva zeci de țuguiate din astea, înainte de viscol.

— D-aia îi darnic *ductorul,* spuse bătrînul.

— Nu de asta. I-au plăcut tare mult blănile, se bucura ca un copil, spuse Marcu din colțul său unde pregătea cina.

— Ce-o face cu atîtea blănuri ? întrebă Denzi și-l privi pe Septimius.

— Se pregătește și el să-și primească *honesta missio* în curînd și, ca omul grijuliu, își așterne patul moale din timp. Blana de rîs îi scumpă, se caută și la Roma și-n Aquitania și-n Cyrenaica. Este un fel de aur, mai *comodus uso.*

— Cu cît ați dat pieile de rîs, Costas ? întrebă Denzi cu interes,

— Cea mare cu o sută de sesterți. Celelalte, cu cîte optzeci. Viezurii, doar cu patruzeci. Ai de schimbă banii la Ventia, *nummularius*-ul, am vorbit cu el, vrea blana de urs, dă pe ea 450 de sesterți. Tot la el schimbăm și altele... cînd o fi, pe denari.

— Este bine cum ai gîndit, poate prin el să facem anul ăsta plata censului şi capitaţia.

— Avem de dat 1 200 de sesterţi *dispensatorului.*

— Plătiţi mai mult decît în alte părţi. În Gallia şi Hispania censul este mult mai mic, spuse Septimius.

— Asta-i ! N-ai ce face.

— Se mulge mult şi des vaca asta cu „trei ugere", spuse Tezinto.

— Păi, de unde credeţi că-i vine numele de *Apulensis ?* Din *opulentuss,* se auzi glasul molcon al lui Marcu. Faceţi loc, aduc friptura. Cîine nu te încurca printre picioare... Te calc !

— Lasă-l Marcule. Stai aici cîine, spuse Costas, lipindu-şi de picior capul dulăului.

VI

În a treia zi vîntul se potoli şi, treptat, viscolul obosit de bezmetica-i goană se duse să-şi odihnească răsuflarea undeva spre nord, după crestele împădurite şi ninse ale munţilor. Gerul se îndărătnicea învăluind totul într-o tăcere rece, fără viaţă. Zăpada, liniştită acum, se întindea uniformă, ca o spumă albă, acoperind pămîntul. Tulpinile copacilor încărcate de omătul tencuit pe ele, făceau să crezi că o sevă albă se scursese din ei inundînd pămîntul. Liniştea albului zăpezii începu să capete, către prînz, o sumedenie de riduri ce o brăzdau în toate direcţiile. Erau urmele lăsate de iepuri ; nepăsători la frig îşi plimbau cozile scurte şi albe prin pădure în căutarea de hrană. Mai tîrziu, către crucea zilei, se mişcară şi ciurdele de mistreţi, arînd brazdă largă prin omătul pufos, tăindu-şi drum către locurile numai de ei ştiute, unde ghinda şi jirul aveau să refacă puterile sleite de foamea întinsă pe trei zile lungi şi grele.

Într-o boţitură de pămînt, ferită de vînt de un nămete şi un desiş de rugi încîlciţi şi căciuliţi de zăpadă, doi oameni stau înveliţi în cojoacele lor. Au ochii cercănaţi de ger şi nesomn. Vorbesc o limbă necunoscută ale cărei cuvinte seamănă cu un zumzăit de albine. Cel mai în vîrstă spuse ceva cu glas înăbuşit, celuilalt, mai tînăr cu barba rară şi cu o căciulă de iepure trasă pînă pe rădăcina nasului. Băiatul se sculă de jos cu greutate. Luînd cu el toporul, porni încet spre un pîlc de fagi tineri ce creşteau la vreo sută de paşi.

Reveni trăgînd după el cîteva tulpini lungi şi firave ce lăsau o pîrtie lată.

Îndepărtă zăpada cu piciorul, pînă reuşi să dezgolească pămîntul îngheţat. Scoase dintr-o desagă două bucăţi de lemn şi, aşezîndu-se în genunchi, începu să frece iute, cu unul din beţe şanţul înnegrit şi ars de pe suprafaţa celuilalt lemn. Nu după mult timp un firicel de fum albăstrui se ridică în văzduh, iar pe fundul scobiturii clipiră ochi de jar. Presără deasupra fărîme de iască şi fire de cînepă ; suflînd tare, înteţi flăcările ce începură să salte mai întîi sfioase, apoi din ce în ce mai mari şi mai luminoase.

Căldura focului dogorea.

Băiatul îşi frecă faţa cu zăpadă ; apoi, scoţîndu-şi opincile, prinse să-şi frămînte degetele degerate de la picioare. Se încruntă, cînd sîngele se porni să zvîcnească în mădularele amorţite. Înţepături iuţi ca un roi de viespi turbate, urcau dureros în picioare.

Mai adăugă putere focului, împingînd cîteva lemne în vatra de jar, apoi plecă desculţ, prin zăpadă, spre locul în care sta bătrînul. Îl culcă pe cojoc şi-i frecă îndelung faţa cu omăt, pînă ce roşeaţa apăru în locul albului vineţiu din obraji. Apoi se apucă să-i încălzească mîinile. Nemulţumit de cum arătau, se duse la locul unde petrecură, în viscol, două nopţi şi o zi. Scoase dintr-o desagă o pulpă de mistreţ. Tăie cîteva felii subţiri de slănină şi le încălzi pe jăratec. Cu untura caldă, obloji mîinile degerate ale bătrînului. Înmuiată, pielea primi mai uşor încercarea sa de a porni iar sîngele. Bătrînul spuse ceva şi rîse scurt ; băiatul zîmbi ştergîndu-şi sudoarea cu mî-

neca. Reîncepu la picioare munca de readucere la viață a membrelor degerate.

După un timp, sîngele repus în mișcare își reluă drumul uitat.

Durerea din picioare îl făcu pe om să se scoale. Puse cojocul pe umeri, și, cu greu, la început șovăitor, apoi mai repede, începu să meargă, desculț, prin zăpadă în jurul focului. Încerca să-și aline durerea din picioare.

Băiatul rumenea deasupra focului bucăți mari de carne. Cînd fură gata, dădu și bătrînului. Acesta mînca încet, rupînd cu dinții bucăți mici. Se șterse pe față cu mîinile pline de grăsime pentru a-și proteja obrazul de ger. Spuse cîteva cuvinte însoțitorului său, iar vocea-i suna obosită și fără vlagă.

Băiatul se afundă din nou în pădure. Lovituri seci, ca pleasna de bici, se auziră mult timp.

Cînd veni amurgul, învăluind mai întîi un trup de codru care îmbrăca o spinare îndepărtată de deal, băiatul adusese lîngă foc un maldăr de lemne și vreascuri. Le stivui pe toate lîngă desișul de rugi, ca să le aibă mai la îndemînă pe timpul nopții. La urmă aduse în spate și un buștean mare, mîncat pe o parte de putregai.

Se așeză pe o rînă, învelit în cojoc, nădușit, cu inima zvîcnindu-i în coșul pieptului.

Bătrînul își continua marșul.

Într-un tîrziu, băiatul se sculă și aduse lîngă foc o pereche de traiste, din păr de capră, învîrstate cu alb și negru ; două arcuri cu tolbele lor și o suliță scurtă din lemn de corn călit la foc. Se așeză și începu să cerceteze atent corzile arcurilor.

Bătrînul mergea în jurul focului.

Neașteptat și gîlgîitor se auzi, dinspre locul unde se tăiaseră copacii, urletul unui lup. Tăcerea parcă se sperie, iar flacăra își micșoră văpaia. Băiatul se uită pentru o clipă într-acolo, apoi ochii și atenția îi reveniră la săgețile pe care le avea în mînă : „douăzeci și una ! Cu cele două trase și cea din stejar — douăzeci și patru", gîndi el, iar obrajii i se înroșiră. „Frică ! Da, asta a fost ! Rușine ar fi dacă m-aș ascunde după vorbe și nu aș recunoaște adevărul... Dar așa a fost ! Frica m-a

făcut să arunc săgeata. Soldaţii mergeau pe drum ; de după copacul, în dosul căruia mă ascunsesem, îi vedeam. Nu pentru prima dată îi vedeam. Altădată treceam pe lîngă ei ca pe lîngă „nimeni" sau „nimic" — nu existau. Întrebat de ei, le spuneam de fiecare dată alt nume. De ce să-mi ştie străinii numele ? Numele este al meu. Eu *sînt* prin nume ! Numele poate fi luat, poate fi furat şi dus... dus departe şi odată cu numele şi omul. Iar norocul, care umblă prin lume, nu ştie de cine să se apropie... Spui că te cheamă Rufus, dar tu eşti Duras — nenorocul şi străinul pot să strige, să caute pe Rufus cît vor, iar Duras liniştit îşi vede de ale lui, fără amestec străin în firul vieţii sale. Spui că eşti Tiberius, sau Aurelian, sau Iulius şi îndepărtezi relele ; nenorocul şi duşmanii îi trimiţi pe marile drumuri ale minciunii şi-i laşi, acolo, cu minciuna „ta", drept călăuză lor !...

Ai săgeţi, dacă nu scapi de urmăritori cu trei, şi nu-i opreşti, atunci ajungi la cuţitul lung, cu vîrful încovoiat, ca o seceră a lumii noi. Moartea... Moartea-i nimic ! Poate veni oricînd, poate veni degeaba, prosteşte ; un pas greşit pe culme de munte sau în timp ce treci pe o bîrnă un şuvoi ; poate veni dintr-o tăietură ca la Veza — te umfli tot, începînd cu degetul şi sfîrşind cu ochii... asta-i o moarte săracă, adusă de deochi sau de zi rea... Dar să mori cu cîţiva din duşmanii tăi străpunşi de săgeţile tale, şi încă cu unul de gît, cum prinde lupul oaia în stînă... asta este într-adevăr o moarte frumoasă. Nu este bărbat care să nu rîdă şi să nu spună : „Duras a plecat cu o cohortă de venetici, să-l servească acolo sus. Asta-i bărbat ! Locului unde el i-a răpus să-i zicem — „Locul lui Duras".

Lupul urlă din nou. Din stînga îi răspunde un altul, mai tînăr — se cunoştea după chelălăiala cu care-şi sfîrşea tînguitoru-i răspuns. În scurtă vreme, atît lupul din rariştea din faţă, cît şi lupanul îşi uniră urletele.

De departe răspunseră chemării alţii.

Bătrînul se învîrtea în jurul focului, cînta încet, abia auzit, o melodie adormită, cu mici suişuri şi tremurate coborîri.

„Urlă, se adună ! Asta de aici e lupoaică. Femeile sînt mai rele, mai viclene şi mai iuţi. Răbdarea lor

poate fi mai lungă decît viața, le poate ajunge și pentru două vieți... O să-i adune pe toți cîți o aud", gîndi băiatul. Se uită în poteca bătrînului.

„A prins gheață, încep să se încălzească picioarele... Oamenii spun așa : cînd aluneci pe gheața făcută de tine, scapi de degerături și de carne moartă".

Băiatul, cuibărit în cojoc, adormi liniștit.

Se trezi în urlet de lupi. Crezu că fiara care urla gîlgîit se afla chiar la picioarele lui, la un pas de el. Se ridică de jos, privind în beznă. Focul ardea leneș, iar vatra de jăratic se mărise.

Bătrînul, chircit lîngă foc, scormonea spuza cu un capăt de vreasc, se uita la el zîmbind trist.

— Te dor picioarele ? îl întrebă băiatul.

—Nu, acum îi bine ; ar trebui să stau la adăpost o vreme, altfel degeră din nou, mai ușor ca înainte. Da' un-să stai ? !...

Noapte oarbă cu ger cîntător în orgile de lemn ale copacilor. Scînteile sărite din foc urcă pe unda fierbinte de aer spre tăriile cerului, se pierd sus, unde ochiul nu le mai poate urmări.

Cu mîna stîngă sub cap, culcat pe mițele mari ale pulpanei cojocului și învelit cu el, bătrînul doarme. Doarme căzut într-un somn de om bolnav ; cu vedenii și fugi cleioase, în care se zbate încercînd să scape de primejdii necunoscute.

— „Cîte poți vedea în jăratecul focului ?" se minună Duras, cu ochii țintă la flăcări și deslușind în dansul lor jocuri și forme ciudate : lanțuri de bărbați roșii la chip, ținîndu-se de mîini cu femei în veșminte vinețiii... „O fi primul cîntat de cocoș ? Nopțile în pădure parcă nu au sfîrșit, timpul trece încet, ca apa, în grotele de sub piscul Galben din Alburnus-Major."

Îl luă parcă cu frig, cu toate că focul dogorea, iar vatra de jăratec se lățise mult, ajunsese de mărimea unei roți de car.

Senzație stranie, stînjenitoare !

Duras se întoarse privind peste umăr spre umbrele copacilor, acolo unde marginea luminii se topea neputincioasă în luptă cu întunericul. Luminițe verzi, perechi nemișcate, trimiteau spre el săgeți nevăzute, care-l lo-

veau parcă în spate şi coborau pe şira spinării între umeri, înfiorîndu-i, ca apoi să-i intre adînc în piept făcîndu-l să simtă o apăsare pe inimă.

— „Asta-i Frica ! Nu ! Acolo a fost altfel... Asta-i mai plăcută. Pe lupii aceia nu-i puteau opri flăcările... Aştia stau răbdători, gîndind că poate norocul lor lupesc este mai puternic decît al meu şi al bătrînului. Îi pot goni oricînd cu cîteva crengi bine învelite în flăcări... Cîţi or fi ?... Parcă şase... Colo singur, rupt de ceilalţi, mai este unu... da' nu-i văd ochii. De ce n-or sclipi şi la el ca la ceilalţi ? ! Sufletul soldatului o fi într-o fiară din astea ?... Poate că-i tocmai în ăla din margine. Pare străin de ceilalţi, iar haita îl ţine departe... Oare poate păstra ceva din amintirile soldatului ? Dar dacă vine, uite acum, aşa, încet spre foc, şi-mi spune — Duras, mi-e foarte frig ! Tu eşti cauza frigului meu. Lasă-mă să mă încălzesc lîngă tine. Sînt şi lihnit de foame ! — Nu se poate ! Ce-mi trece prin minte ? ! Oare sînt chiar atît de fricos ?

Nu trebuia să mă uit la soldaţi, nu m-ar fi văzut, ar fi trecut mai departe... Dacă nu era bătrînul, să-i săgeteze din spate, eram... Degeaba, adevărul ştiut de tine este mai dureros decît adevărul spus de alţii... Nu mi-i frică ! Pot străpunge cu săgeata doi lupi, pînă să fugă ceilalţi...

Întoarse capul şi se uită la sulița scurtă şi grea. „Dacă aş fi un adevărat bărbat, un bărbat cum sînt cei din munte de la noi, aş lua sulița şi cu ea în mînă, fără cuţit, numai cu sulița, aş merge în mijlocul haitei şi... şi ce ? Lupul este laş, ar fugi ! Oare aşa aş spăla frica de atunci ?“

Scormoni în jar. Flacăra se înteţi. Tăie o bucată de afumătură şi o mîncă încet, gînditor.

Întoarse capul şi tresări.

Lupul, cel rupt de restul haitei, stă în cercul de lumină, la vreo zece paşi de el şi-l privea fix, cu ochi galbeni ce sclipneau în lumina flăcărilor.

Fiara era bătrînă, cu labele mari şi pieptul lat. Gîtul gros cu coamă deasă, zbîrlită, în care cîţiva scaieţi învălmăşiţi făceau gîlme, ca un şirag de mărgele ascunse.

Buza de sus rînjită lăsa să se vadă colții mari, albi. Privea pieziș cu capul întors, și cu urechile culcate în blana sură a gîtului.

Duras se uita la fiară.

Privindu-l, băiatul vedea lîngă el forma neagră a suliței. Arcul nu-l zărea, era mult mai departe, iar coarda nu era pusă.

— „Nu am timp pentru arc ! Sulița !... Asta-i !"

Își desprinse privirea din ochii lupului și, cu mîna dreaptă, se întinse după o creangă pe care o băgă în jarul de sub buturugă stîrnind un nor de scîntei.

Lupul se retrase cu cîțiva pași. Rînji mai tare.

Duras auzi parcă și clocotul surd în gîtlejul fiarei. Mîna dreaptă se întinse după suliță încet, nesimțit. Începu să-i miște ușor, pe pipăite, trupul lung și greu ; îi căuta cumpăna. Nu-i venea bine. Lovitura cădea pe stînga. I-ar fi trebuit pe dreapta...

— Stai tu puțin. Cu cît te uiți mai mult la mine, cu atît n-ai să vezi nimic ! murmură Duras îndîrjit. „Ai prins curaj !", gîndi și încet, lăsă cojocul să-i cadă de pe umeri.

— „Hai, lupule, vin mai încoace ! Nu mi-e frică, nu simt nimic. Hai !... Poate tu ești romanul acela răpus mai ieri... Vrei să-mi spui acuma că într-adevăr m-ai văzut !"

Cînd flăcările pierdură din putere, fiara se apropie.

Duras se ridică în picioare. Aplecîndu-se, ca după o creangă, un gest pe care credea că fiara îl știa, luă de jos sulița. Se întoarse fulgerător cu fața spre lup și, într-o aruncare joasă, de la șold, zvîrli icnind arma grea...

Sulița își fulgeră o clipă fierul în bătaia focului, ca apoi, să se înfigă în pieptul fiarei. Se auzi un pîrîit ca de cîrpă ruptă. Puterea izbiturii și greutatea armei prăvăliră lupul pe spate. Zvîcnind din nou pe picioare, fiara se răsuci într-o săritură descumpănită, stropind zăpada din jur cu sînge. Căzu pe o parte. Din nou picioarele scurmară zăpada, aruncînd pînă aproape de foc bulgări de gheață. Încerca să se tragă spre întuneric. Trupul fiarei, ca un plug, croia pîrtie prin nămete. Zã-

pada în jurul lui se înroşise. Înfundat în omăt, cu suliţa prelungită nefiresc din piept, lupul încerca s-o muşte, dar dinţii erau neputincioşi. Picioarele îi tremurau în ultimele spasme dinaintea morţii.

— Romanule, ai murit a doua oară. Tot de fier înfipt în piept... Frică ?! Nu, romanule ! Nu a fost frică atunci cum nu a fost frică acuma ! spuse Duras aproape strigînd.

Merse pe pîrtia de sînge pînă la el, îl ocoli şi îngenunchie.

— Nu te ating. Te las să mori liber. Nici ţie nu ţi-a fost frică, aşa cum nu mi-a fost nici mie, spuse Duras încet, ca pentru el... Sau poate pentru lup...

Prima izbitură, moale, grea, îi veni din spate. Se răsuci sărind în picioare, bătînd cu mîinile golul din faţă. Ceva îi fu smuls de sub bărbie. Frigul îl simţi pătrunzînd în el prin piept. Zvîcni în stînga, dar se afundă în ceva moale şi foarte adînc. Privi focul taberei, care se făcuse mic, devenise gălbui şi oblic, ca un ochi de fiară rece ; ceva îl înghiontea în coastă şi în spate. Încercă să se salte în genunghi, dar căzu fără vlagă.

Gîndul se mai zbătu un timp în el :

„Nu mi-e frică, romanule ! Frică ? Nu, nu ! Nu, frică...

VII

Băuseră vinul tot. Şi burduful adus din pod, şi cele două amfore ţuguiate. Stătură în jurul focului vorbind de vînătoare, de pescuit, de brăzdarul de fier al plugului făcut în felul roman, de rodnicia pămîntului semănat şi a celui scormonit de lungi galerii în adîncurile muntelui. Vorbiră de toate, aşa cum vorbesc bărbaţii cînd sînt numai ei, cînd nu-s urechi

străine în jur și cînd vinul este bun. Într-un tîrziu se culcară pe laviţe, înveliţi în cojoace.

Dimineaţa pătrunse în casă, prin deschizătura uşii : cu ger temeinic, fum proaspăt de foc nou în vatră şi cu mormăitul lui Costas care-şi tot împărtăşea sfaturile şi părerile cu cîinele care în două rînduri îi răspunse lătrînd vesel.

Aşezat în capul oaselor, Septimius îi văzu pe Denzi şi Tezinto stînd pe laviţele lor şi privind cu ochi somnoroşi la Costas, care încerca să pună în ordine lucrurile folosite aseară.

— Să fie zeii îngăduitori cu noi şi să ne dea şi astăzi o zi bună, spuse Septimius vesel, am dormit pe cinste ! Se doarme minunat pe paturile astea.

— Advenas, vrei să te odihneşti ? Stai liniştit. Nu ai treabă. Afară nu mai viscoleşte, dar e un ger straşnic, de-ţi lipeşte nările ca la vidră, cînd se bagă în apă.

— Da, unde-i ăla mic ? întrebă mormăind Tezinto. Coatas, mi-e sete...

— Ţi-am pus oala cu apă lîngă tine, mă aşteptam la asta...

— Deşteptul tatii, deştept, spuse bătrînul Denzi.

— Să nu-l deochi de dimineaţă ! Leagă-i un fir de lînă roşie de mustaţă, mormăi Tezinto, întinzîndu-se după bărdaca cu apă. Bău lung, cu poftă, oftînd. Puse oala pe genunchi şi, privind mai clar împrejur, întrebă :

— Ăla mic unde-i ? Nu te mai învîrti prin casă, Costas, că mă prinde ameţeala. Şi cîinele ăsta parcă umple tot locul cu coada lui. I-aş lega-o !

— Aţi băut ieri şi v-aţi îmbătat astăzi, spuse Denzi abia deslușit. Dar răspunde-i băiatului, Costas, unde-i Marcu ? Septimius rîse înveselit.

— Marcu este la cai. Unde vrei să fie ?

— Ştii, băiete, parcă aş bea şi eu puţină apă... Mi-i gura iască...

— Pe cine să întrebăm din ce se face dimineaţa gura iască şi setea arde măruntaiele ? zise Costas ducîndu-se să aducă apă pentru taică-său. Tezinto se uită îndelung la vasul gol de pe genunchiul său şi-l răsuci în palmă, privindu-l ca pe o minune.

— Nu-i lucru curat cu vinul din ţuguiatele astea, spuse tărăgănat şi cu ciudă în glas.

— Cu apa din amfore şi din burduf potoleam trei cai însetaţi, spuse Costas aşezîndu-se pe laviţa lui Tezinto, care se scărpina în barbă şi, oftînd, rosti ceva mai clar :

— Eu tot zic că nu-i treabă curată cu vinul celor din Ventia. Este o poşircă de rînd, ba şi mai rău.

— Nu, a fost o treabă încurcată de la bun început. La ce ne-au trebuit „ţuguiatele" cînd aveam burdufelul ? întrebă Denzi.

— Eu spun altfel, răspunse Septimius, la ce ne-a mai trebuit burduful cînd aveam două amfore ?

— Ţapi nesătui, spuse Denzi dîndu-se jos de pe laviţă, şi începînd să se îmbrace. Şi tu, romanule, eşti la fel cu ei.

— Fac şi eu ce pot.

— Cînd ai pus burduful la gură şi ai băut, Marcu se uita în juru-ţi, să vadă de nu curge pe undeva din tine, că nu te mai săturai, spuse Costas rîzînd.

— Parcă vă văd că acuşi o să începeţi să pomeniţi de mîncare şi nu v-aţi spălat nici acreala somnului de pe ochi, mîrîi în barbă Tezinto cel roş.

Se îmbrăcară grăbiţi. Costas privi lung calceii soldăţeşti ai lui Septimius pe care acesta îi încălţa.

— Advenas ! Lasă-i pe ăştia. Nu-s de ger şi zăpadă... Tată, unde-i perechea aia de opinci negre ? Alea făcute de Marcu în toamnă.

— În cui, sub plasele de pescuit. Ce vrei cu ele ?

— Le dau lui Advenas, că în încălţările astea ale lui, numai bine că-l aduc sloi acasă.

— Unde vrei să te porneşti ? întrebă bătrînul.

— Trebuie cercetate prinzătorile. Nu pot lăsa jivinele să se chinuiască ; sau mai ştii ce „lupi" se pot ospăta...

— Aşa-i ! Ai auzit azi-noapte cum urlau lupii ?

— Au urlat mult timp în Valea Oarbă. Or fi înghesuit nişcai vier singuratec în cotlonul lui.

— Acuma-i timpul lor, linişte şi ger, spuse Denzi.

— Plec cu Advenas, peste apă pe priporul din faţa văii, să văd ce mai este pe acolo. Mă întorc pe sub Valea Oarbă.

Mîncară în fugă, friptură rece şi brînză. Băură apă cu poftă. Se uitară unul la altul peste marginea cănilor

cu înțeles. Costas arătă desaga de lîngă perete și făcu un semn lămuritor, ferindu-se de bătrîn. Spuse încet, abia auzit :

— Diseară.

— Ce diseară ? întrebă Denzi care prinse cu urechea șoapta.

— Nu... spuneam că ne întoarcem diseară...

— Mai bine ia-ți o desagă cu cele trebuincioase înnoptatului în pădure, nu poți ști ce și cum.

— Eu rămîn aici, spuse Tezinto. Am să mă duc să văd cum stau stupii. Nu trecui cam demult pe la ei.

— Poate vom înnopta la bordeiul meu de sub stejarul uscat. Nu ne așteptați, spuse Costas începînd să strîngă cele trebuincioase drumului.

Septimius se învîrti pe lîngă desagii lui și scoase o suliță scurtă cu vîrful lung. Costas pregăti cele necesare în doi desagi gemeni. Se duse la foc și, lăsîndu-se pe vine, în fața lui, stătu un timp tăcut.

— Ce-i cu tine de stai, întrebă bătrînul Denzi apropiindu-se și așezîndu-se lîngă el.

— Mă gîndeam, tată.

— Costas, să fii cu grijă. Poate...

— Da ! la asta mă gîndeam și eu...

— Bine ! bătrînul se ridică în picioare, uitîndu-se în jur. Tezinto ! ce-i cu Marcu ? Pînă acum trebuia să fi terminat treaba la animale.

— Vine el, răspunse acesta cu glasu-i liniștit.

Așezat pe laviță, Septimius își potrivea încălțările neobișnuite pentru el. Treaba nu părea simplă deloc. Costas îi aruncă o privire și văzîndu-i nepriceperea se apropie de el.

— Lasă-mă să-ți arăt. Altfel nu sîntem gata nici la noapte.

— Uite că sînt gata !

— Omule, ce-i asta ? Nu-i bine ! Uite aici cum se face. Așezîndu-se lîngă Septimius, începu să-i arate : — Vezi tu, pe stîngul îl învelești începînd de la degete, așa. Cu pînza pe deasupra și în afară, la gleznă dai de două ori în timp ce laba piciorului o ridici cît poți mai tare în sus, asta ca să nu-ți gîtui vinele și să lași liber

drumul sîngelui, urci acum cu înfăşurătoarea şi pe pulpă şi strîngi tare, ca s-o ţină prinsă. Nu, nu lăsa laba piciorului în jos, că slăbeşti din încordarea muşchilor. Legi sub genunchi ; faci nodul în afară — altfel se freacă legăturile şi se desfac pe drum. Gata.

— Şi la dreptul ? întrebă Septimius, nemulţumit de felul în care arăta piciorul încălţat de el.

— La fel ! Hai, încearcă. Septimius reîncepu operaţia. Aşa, mai strîns ! Ai să te obişnuieşti cu lungimea înfăşurătoarei. Nu lega şiretul chiar în margine, va scăpa şi se va desface.

Romanul se sculă în picioare.

— Poate că şi eu am să pot să te învăţ cîte ceva...

— Nu am gînd să fiu plătit pentru asta.

— Nu de plată-i vorba. Am umblat prin lume şi am văzut multe lucruri ciudate, unele folositoare altele mai puţin, dar păstrate din obicei cu încăpăţînare.

— Sîntem gata. Advenas, ai luat ce-ţi trebuie ? Bine... şi ducîndu-se spre peretele de piatră, acolo unde erau rînduite sculele de vînătoare, desprinse un arc scurt şi o tolbă cu săgeţi.

— Nu-l lua pe acela, spuse Tezinto, cînd am tras cu el, a ţipat coarda ; trebuie schimbată.

— Am la mine două strune de schimb.

— Atunci e bine.

— De ce nu ai schimbat struna, dacă ai văzut că nu-i bună ? spuse Costas. Să nu ne mai lovim de ea.

— Mai ţine, dar e bine să ştii.

Ieşiră afară ; cîinele îi urmă.

— Tu, cîine, stai aici. Hai, hai nu te mai gudura, că tot nu te iau.

Dulăul se opri şi îşi întoarse capul spre drumul care ducea sus la grotă.

— Îi supărat, spuse rîzînd Septimius.

— L-aş fi luat cu noi, dar e zăpada prea mare pe sus.

Costas începu să coboare poteca pe care veniseră aseară. Mergeau repede. Trecură firul apei şi începură suişul.

— Stupii îi aveţi departe ?

— În vale, o bună bucată de drum. Locul îi bun, vara este plin de flori. Are tata douăzeci de bucăți, de nu i-o fi înmulțit. Demult nu am mai fost pe la ei.... Tezinto cu tata îi tot grijesc... Hai, că mai avem de mers.

Ritmul pierdu mult din vioiciunea începutului, și acum se ridicau pas cu pas, tot mai sus, pe spinarea abruptă, pînă ce un pieptiș cu strat gros de zăpadă îi sili să se întoarcă pe propriile urme, căutînd un loc pe unde să ocolească.

Cînd ieșiră în coamă, un vînticel subțire, ca o lamă de cuțit, îi tăie cu unda-i rece. Vîrfurile copacilor se legănau ușor. În văzduhul înghețat doi corbi se roteau leneș deasupra văii.

— Pînă și corbii îs altfel aici, spuse romnaul ștergîndu-se de nădușeală cu căciula. Privi păsările negre. Aia îs mai mici...

— Unde ?

— În Gallia.

— Hai încoace, îi mai adăpost, să ne odihnim. Costas o luă înainte, mergînd anevoie prin zăpada ce-i ajungea la genunchi — Dacă aici e atîta, atunci în vale te înecă...

Umăr lîngă umăr, sprijiniți de trunchiul gros, stătură o vreme pînă ce-și liniștiră respirația.

— Am aici șase gropi. Două colea, aproape. Celelalte sînt mai departe.

În unele locuri, din cauza zăpezii mari, erau nevoiți să se abată din drumul lor și să-și caute o altă cale. Înțepau omătul cu sulița, pentru a-i vedea grosimea. Scăpară în două rînduri în zăpadă pînă la brîu.

Ajunși la prima groapă, erau obosiți și nădușiți. Cercetară locul.; podul de crengi ținea bine zăpada. Se îndreptară către cealaltă, în rînd cu prima, în dreptul unei șei din creastă.

Podul acoperitor cedase sub greutatea omătului. Pînă la luarea zăpezilor, groapa era pierdută chiar de o acopereau din nou, urmele din jurul ei ar fi stricat locul ; sălbăticiunile ar fi ocolit-o mult timp. Nu mai era de

folos pînă ce uitarea nu s-ar fi aşezat iarăşi prin aceste părţi.

Nici la celelalte gropi nu au găsit nimic, nici măcar stricăciuni pricinuite de viscol. Oboseala şi foamea se făcură simţite. Mergeau tăcuţi prin pădurea amuţită. Trecuse de mult cumpăna zilei.

Mai întîi vagi, sunetele purtate prin aerul îngheţat, întărite apoi de scurtarea distanţei, ajunseră la urechile lor. Costas se oprise atent şi încordat ; îi făcu semn lui Septimius să nu mişte. Înaintă cîţiva paşi şi se opri din nou ascultînd. Spuse încet, cît să fie auzit :

— Ciurdă de mistreţi ! Să mergem mai sus, în coastă, vom vedea de acolo ce se întîmplă.

Atenţi, îşi urmară drumul. Nu după mult timp, la picioarele lor, ca la un sfert de stadie, pete negre se mişcau printre tulpinile arborilor, iar gălăgia făcută de ciurda de porci urca pînă la ei.

Se lăsară în zăpadă privind şi ascultînd.

— Bănuiesc că a căzut un godac în groapă, iar ciurda neputincioasă se foieşte în jurul lui. Mai stăm oleacă, să vedem ce se întîmplă.

Oprirea le prinse bine, se mai odihniră.

După un timp, Costas scoase un chiuit ce clocoti peste vale amestecîndu-se cu ecoul. Ciurda amuţi. Ridicîndu-se în picioare, mai chiui o dată prelung, agitîndu-şi braţele.

— Hai spre ei, Advenas ! Strigă şi tu. Mergi la vedere, poate i-om sperla...

Chiuind şi dînd din mîini, coborau panta, alunecînd prin nămeţi.

Turma se strînse în ghem negru, neliniştit, apoi prinse să se îndepărteze. Plecă mai întîi un mistreţ mare, urmat îndeaproape de un godac. În urma lor, un şir de purcei, cam de două mărimi, lărgiră pîrtia deschisă de primii. Şirul îl încheiau doi porci mari. La marginea gropii, din care se auzea din ce în ce mai deslușit şi mai disperat guiţatul prizonierului, nu rămase decît o scroafă zbîrlită, care se învîrtea de colo-colo.

— S-ar putea să nu-l lase de ne va crede pricăjiţi, va sta să-l apere... Ar putea să se întoarcă şi ceilalţi ! spuse Costas oprindu-se. Ar trebui speriată acum, să

nu apuce să se întărîte singură. Lăsînd jos traistele, își scoase cojocul și, învîrtindu-l roată, strigă lui Septimius : Hai și tu ! Pe ea. Hooo ! Auauauau !...

Imitîndu-l, Septimius se avîntă în jos, răcnind cît îl ținea fălcile înghețate. Scroafa, speriată de această nouă amenințare, o rupse la goană după ciurda care nu se mai vedea.

— Strigă, Advenas, n-o slăbi ! ține-te de ea ! urlă Costas și, lăsîndu-l pe roman să continue urmărirea, coborî la groapă. La marginea ei se opri, lepădîndu-și cojocul ; sări în ea.

Septimius se întoarse gîfîind.

— Un godac numai bun. Ajută-mă să astupăm groapa. Îi în calea lor, poate mai avem norocul să mai luăm ceva din ea. Cu toate că lucrau repede, punerea în ordine a prinzătorii le luă ceva timp.

— Hai, Advenas, ia tu porcul și să ne grăbim, că acu se întunecă.

— Porcul ? ! spuse rîzînd Septimius — cam la anu' pe timpul ăsta ar fi putut fi...

— Ei, că n-o fi iepure !

Mergeau iute, folosind pîrtia făcută de ciurdă. Curînd intrară într-o margine mai rărită de pădure.

— De vezi crengi căzute, bușteni, ceva bun de foc, să le luăm cu noi... ne apucă întunericul.

— Crezi că pot vedea prin zăpadă ? răspunse Septimius rîzînd.

— Uite colo, un buștean numai bun. Ține poteca, te ajung din urmă.

Era un buștean cu mult mai mare decît îl crezuse. Se căzni să-l curețe de crengi, ca să-l poată căra. Plecă cu el în spate ; la vale, după Septimius.

Îl ajunse din urmă. Mergeau în tăcere. Pe coama dealului, văzură un grup de capre. Țapul privea la ei, stană crescută în albul zăpezii.

— S-au înmulțit. Le prieste, spuse Costas din mers, gîfîind. Poate că au venit din alte locuri, mai aprige, s-au tras aici la liniște...

— Am putea încerca o săgeată, spuse Septimius.

— La ce ? Avem godacul. Lasă-l, Advenas... Mergi mai în coastă, cam în dreptul stejarului acela despicat de trăsnet...

Începură suișul, greu, pieptiș, cu locuri troienite și cu felurite împiedicături ascunse sub zăpadă. Respirația fierbinte le învelea capetele într-un nouraș firav.

Pînă în creastă se opriră de două ori, tăcuți, proptiți în cîte un trunchi, căutînd să se odihnească. Ajunși în creastă, Costas trecu înainte. Mergeau mai ușor. Porțiuni mari de pămînt și stîncării golașe, dezvelite de vînt, își arătau fața. Coborîră sub creastă. Aici, cu toate că era zăpadă multă, se putea merge destul de ușor. Costas se opri. Trînti jos bușteanul, care căzînd făcu să se ridice nor de pulberi albe în jur.

— Am obosit, spuse Septimius, lăsînd și el jos godacul ; pare mic, așa la ochi, da' de cînd îl duc pe umăr, simt că mi l-a amorțit. Parcă se îngrașă cu fiecare pas făcut...

— Am ajuns, murmură Costas, dezmorțindu-și și el cu mișcări rotitoare umărul înțepenit.

— Asta-i cea mai plăcută vorbă ce-mi aud urechile pe ziua de azi.

— Să vedem cum îi, poate a troienit vîntul intrarea.

La cîțiva pași de ei sta un stejar gros ; îl ocoliră și, coborînd puțin, Costas se apropie de ceea ce părea un gard de pari, înalt ca la un stat de om. Era ușa bordeiului. Nu era troienită. O deschise tăind cu cuțitul legătura din coajă de tei. Se văzu gaura neagră a intrării.

— Hai, Advenas, să ne încropim culcușul de noapte ! Știi să faci focul ?

— M-aș chinui să-l fac, lasă-mă să te ajut cu ce știu. Mă duc să tai lemne pentru foc.

— Așteaptă ! Costas scotocea în bezna bordeiului — am găsit-o și îi întinse o funie groasă de cînepă, ia-o !

— La ce ?

— Pui pe ea și legi lemnele. Poți duce mai ușor în spate. Cam vreo trei sarcini de astea ar fi de ajuns. Romanul luă funia și azvîrli cojocul. Rămase într-o tunică militară neagră, țesută din lînă, cu mînecile prinse lîngă pumni în apărători înalte din piele groasă, orna-

mentate cu ţinte lucioase de bronz. Peste tunică avea un cojoc cu mîneci scurte. Îi venea pînă mai sus de genunchi. Pielea cojocului era vopsită în galben şofrăniu, ca florile de păpădie în miez de vară.

Costas îl privi îndelung cum se îndepărta, lumină galbenă în lumea albă a pădurii.

Romanul găsi ce căuta ; tufani de stejar. Îi găsi pîlcuiţi puţin mai jos de bordei. Toporul era bun. Tăie cîteva tulpini mai groase, care în cădere scîrţîiau subţire şi jalnic — ca un scîncet de copil.

Cînd veni cu prima sarcină de lemne, mare, ca de om lacom, focul ardea în faţa bordeiului. „N-a stat degeaba. De unde o fi luat lemnele, că nu-l auzii tăind ?" se întrebă în gînd. Trînti legătura, o desfăcu din funie şi plecă înapoi.

Costas nu se vedea.

VIII

Întunericul îl prinse cu a treia sarcină de lemne nefăcută. Legă în funie ce tăiase şi, cu un ciot lung, tîrîş după el, se îndreptă spre bordei. Lumina focului făcea să pară întunericul şi mai greu. Costas se învîrtea în jur, trebăluind. Romanul se înverşună să taie şi ciotul.

— Lasă-l, Advenas, îl punem aşa cum îi. Ne ajung.

— Văd că ai un braţ de lemne colo, ce-i cu ele ? Nu te auzii tăind.

— Totdeauna cînd plec de aici, las înăuntru ceva lemne tăiate pentru aprinsul focului. Nu se ştie cînd dai pe aici şi în ce nevoie poţi fi... Să fie la îndemînă. Uite, am băgat la jar godacul, acu e gata.

— Zei milostivi ! Ce miros ! Simt că mă frige ceva aici, între curea şi coşul pieptului, ceva care parcă suge şi strigă... Să mă crezi că strigă !

— Aud și eu cum strigă, spuse Costas rîzînd. De ai ureche bună, poți auzi răspunsul la strigătul tău.

— Costas, nimic nu-i mai rău decît foamea. Ascultă-mă pe mine, veteran și soldat de o viață.

— Hai, pune-ți cojocul și stai colea. Răceala îi mai rea decît foamea, te poate face neom pînă mîine în zori.

Se așezară bătrînește, în capul oaselor, cu picioarele strînse sub ei. Costas suci puțin frigarea ca flacăra să lingă și greabănul godacului. Scotocind în traistă, scoase o bucată de brînză învelită în ștergar de cînepă și o tărtăcuță gîtuită din creștere. În ea avea sare. Apoi privi viclean, cu ochii mijiți, pe roman.

— De ți-i sete, ia un punmn de omăt, pînă se face porcul.

— Mi-i sete, dar parcă nu de omăt. Măi, Costas, crezi că mergînd lîngă tine, nu am auzit o dulce bolboroseală în desaga aia care-ți venea pe piept ? Urechea legionarului aude glasul limpede și murmurat al vinului chiar prin somn. De care-i, din „țuguiate" sau de-al vostru ?

— De-al nostru — și scoase un burduf mic, alb, pătat cu roșu-vinețiu pe burtă și în jurul gîtului. Apoi, privind cu un ochi de cunoseător godacul ce se rumenea în foc : Cred că-i gata. Îi numai bun.

Mîncară cu poftă friptura, tingînd în grăsime bucățile de pîine. Băură mai cu poftă. Odată potolite glasurile dinlăuntru, vinul merse tihnit, însoțit din cînd în cînd de îmbucături de brînză.

— Au fost grei anii în legiune, Advenas ? întrebă Costas, trîntit pe cojoc cu o mînă sub cap și cu ochii în jar.

— Ei, omule, multe mai sînt în viață și de le treci pe toate, poți spune urmașilor că ai trăit. Eu sînt din alte locuri mai îndepărtate... depărtate mult. La noi soarele cînd se ridică dimnieața este roșu și face poteră sîngerie, de la el pînă la tine, pe apa mării încreștită de vînt... sînt de departe, Costas. Copilandru mai măricel, ca la cincisprezece ani, eram cu copiii la pășune. Pășunea la noi îi mare, cît vezi cu ochii, iar iarba este sărată. Eram cu caii, coceam pe foc de bălegar uscat turtițe de grîu cît podul palmei... Au venit trei legio-

nari bătrîni în prag de liberare. Le-am dat din turtițele mele. Le-au plăcut. A zis ăl mai mare : Faci turte bune. Mergi cu mine, ai să-mi faci turtițe de astea și la castru !... Am dat să fug, dar unul dintre ei mi-a băgat coada suliței printre picioare, de-am căzut în nas. Am căzut eu de multe ori în viața mea, dar căzătura aceea nu am s-o uit niciodată !... Cînd m-am trezit, eram legat și cu burta pe greabăn de cal în goană. Luaseră și caii. Mi-au pus inel de fier de gît, ca la cîini, să nu fug. A treia zi m-au jucat la zaruri. M-au dat cîștigătorului pe 150 de denari, iar decurionul care mă cîștigase le-a dat o mantie soldățească ; cu ea cu tot făceam 150 de denari... E bun vinul ăsta, are și o tărie fierbite în el... Da... Și am stat cu decurionul aproape o jumătate de an, pînă a plecat legiunea la Edessa. Loc nou, lume nouă, nevoi de tot felul. Nu era om rău decurionul meu. Făceam tot felul de munci pe lîngă casă, stam în canabaea castrului, cu soția lui și cu trei copii, băieți, cam de-o seamă cu mine. De la el m-a luat un „lanist" din Epidaurus, în Illyricum. Dar lanistul meu nu avea școala lui de gladiatori. Știi ce-s ăștia ?

— De văzut nu am văzut, dar mulți de pe aici au fost gladiatori. Unii chiar s-au și întors bătrîni. Da, cam știu cum îi...

— Nu știi ! Costas ! Nu știi... Omul ăsta cumpăra băieți cam de vîrsta mea și mai mari. Erau doi frați acolo, traci, ar fi putut fi „hastați" în legiune, dar nu de asta-i vorba acum, asta-i altă poveste... El, lanistul, ne revindea laniștilor adevărați, din aceia care aveau școală de gladiatori, și cîștiga de pe urma revînzărilor astea pînă la 200 de denari de om. Vînzările se făceau deobicei după marile jocuri din circuri, cînd mulți gladiatori mureau sau după ce se făceau angajările pentru spectacole și se goleau școlile. Grecul meu, ăsta ar fi al patrulea stăpîn, deci grecul meu era bătrîn. Știa meseria de lanist, avea și doi profesori, tot sclavi, unul era Taborus, din părțile Corintului ; șiret, deștept și omenos. Am căzut la el. Eram al zecelea. Celălalt fusese legionar. Bun, dar mai dur ca om. Apoi era și puțin cam acrit, dar își știa meseria. Avusese în legiune o încurcătură cu un centurion și fusese nevoit să fugă. Îl

cumpărase grecul din galeră, după vreo doi ani... Da, și uite așa am început să învăț meseria grea, de gladiator. Zilnic făceam exerciții după școala grecească, apoi căram și greutăți în mîini sau cu spatele. Împingeam la sănii grele de-mi ieșea sufletul. Fuga era ca mîncarea : de trei ori pe zi cîte cinci stadii, cu timpul ajungeam la douăzeci. După fugă, cît fugeam de iute și cît eram de alunecoși, ne împărțea pe felul de luptă. Eu eram iute. După noi, cînd alergam, se ținea un copilandru cu un bici lung și de ne ajungea ne pleznea. În prima zi m-a ajuns cu biciul, apoi nu a mai putut... Vezi tu, Costas — mai dă-mi burduful ! — Vezi tu, eu prindeam caii noștri pe cîmp, de cînd mă știu, de copil și, asta doar cu fuga se poate și cu vicelnia. Mă antrena pentru lupta cu tridentul și *retia.* Aruncam plasa aceea de zeci de ori pe zi. Ajunsesem printre cei buni... Să știi, Costas, că nu-i ușor ! Prindeam cîinii din goană și cînd strîngeam plasa cîinele era în ea. Treptat am început să intru în luptă. Cum ? Unul dintre gladiatorii vechi, un trac, negru ca un corb și iute, stătea cu o sabie scurtă — *sica* — ascuțită de-ți tăia respirația. Eu trebuia să-l „iau" cu plasa. De nu-l luam eu iute și strîns, avea atunci el timpul s-o taie... Asta însemna bătaie cu bețele. Plasa o cumpăra sau o făcea grecul și costă ceva. Am zăcut de multe ori... era iute tracul și de mînă și de ochi ! Pe atunci am avut ideea să-mi prind plumb în buza plasei, s-o fac mai grea, să zboare mai iute... m-am antrenat în ascuns, la un stîlp gros și mare ca de un stat de om. Era înfipt într-o margine a curții, la el se făceau exercițiile de „atac la scut". Și cum îți spun, în ziua aceea tracul meu a fost tăvălit cum nu fusese toată viața lui, se ducea plasa șuierînd ca fulgerul. Cînd îl prindeam, de sub genunchi, cădea ca bușteanul... Cred că prima mea intrare în arenă i-o datorez lui ; voia să scape de mine. În arenă am fost pus la începutul jocurilor, în primele perechi ; ăștia primii la început de spectacol, nu erau iubiți de lume, de... ca școlarii care abia țin *„stilusul"* de scris în mînă și fac greșeli de te apucă greața... Lumea huiduie, dar majoritatea celor prezenți nici nu sînt atenți, fac prinsori pe perechile ce urmează, mai către sfîrșit — gla-

diatori vestiți, prețuind greutatea lor în aur! Perechea mea era un macedonean, tot începător ca și mine, dar din altă școală, a unuia Metras. Bună școală! Avea scut curbat, cască, jambiere de fier — *ocrea* — pe piciorul stîng, iar mîna dreaptă protejată de un bandaj din curele de piele groasă, ce-i acopereau și pumnul. Cînd a fost să intru în arenă, Taborus mi l-a arătat printre gratiile vestiarului și mi-a spus: „Băiete, obosește-l! Nu știu ce-o fi știind, dar obosit știe mai puțin!" Așa am făcut. Cînd am ieșit în arenă, eu am rămas lipit cu spatele de ușa care se închisese în urma noastră. Trebuia să mergem alături, pînă la capătul tribunei mari — i se zice *podia magistratus*. Bun!... Și iată că omul meu se duce spre tribună și vede că-i singur. Se oprește și mă caută din ochi, eu eram lîngă ușă cu plasa aruncată jos, mă luptam cu *„portarii"* să deschid ușa, iar ei mă împingeau cu coada sulițelor printre gratii. Trebuie să fi fost ciudată priveliștea, am auzit rîsul gîlgîit al tribunelor. Am luat de jos tridentul și *retaia:* îmi făcusem jocul. Cu fereală m-am dus către macedonean și am salutat tribuna... Au aruncat în mine cu de toate... Am fugit ca la cinci pași de omul meu. El se apropia de mine, iar eu fugeam. Și uite tot așa, pînă a început să fugă după mine. Atunci, pentru prima dată, am înțeles importanța exercițiilor de fugă... erau viață!

M-a alergat două stadii, dacă nu mai mult. La întoarcere am fugit mai iute și, ajuns în fața „tribunei de aur", m-am oprit cu spatele la ea. Toți mă huiduiau și aruncau în mine coji de portocale, roșcove, cîte și mai cîte... Macedoneanul venea fuga ca un taur, îi vedeam pielea nădușită lucind în soare. Cînd am ridicat mîna cu plasa și am aruncat-o, el mai făcu din fugă doi pași și intră sub ea. Am tras-o și a bufnit într-un nor de praf. M-am apropiat de el și i-am pus tridentul în piept... Toți au zis că sînt un fricos, iar întîmplarea nu merită plată!

Cînd am venit la vestiare, Taborus se uită în ochii mei și-mi spuse. „Mai poți copile?" Am zis că pot.

Am fost scos din nou. Lumea mă voia învins. Perechea mea a fost un palmyrian tot din școala lui

Metras ; cu ăsta tot am lungit-o, după sfatul lui Taborus. L-am „luat" în timp ce mă fugărea. În cădere și-a rupt brațul prins în cureaua scutului. Tribunele tot m-au huiduit ! Am fost scos și a treia oară.

Pe acela l-am „luat" greu, era iute și se ferea bine. Nu-l puteam prinde descoperit nici pentru o clipă și nici nu se lăsa păcălit de fuga mea. L-am mințit cu tridentul făcîndu-mă că-l înțep la picioare ; cînd a încercat să pareze minciuna, l-am prins.

Tribuna tot urla și mă huiduia. Nu am fost plăcut de lume și gata... Se întîmplă... Am fost silit să lupt și a patra oară. Pe ăla l-am doborît imediat după salut. Abia atunci au început să mă ovaționeze... Se făcuseră de acum pariuri pe mine și din cauza banilor mari ce se puseseră am fost nevoit să accept și a cincea ieșire.

Eram obosit și furios... Era un gal, se apăra bine, mă văzuse de ce eram în stare și nu-l mai puteam păcăli... În timpul „pîndelor" am întors pe nesimțite plasa și am ținut-o de fundul ei cu buza plumbuită în afară. Am tot mințit atacul, pînă ce am aruncat-o din lateral, ca pe o funie groasă. Se înfășurase plasa de picioare și a căzut... Atunci au urlat tribunele și au aruncat în mine cu sesterți, denari și drahme... ploaie de arginți. De aceea mi s-a spus Quintus, pentru cele cinci ieșiri ale mele... Grecul a cîștigat în ziua aceea 5000 de denari din rămășaguri. Taborus îl asigurase de victoria mea. Acum aveam la școală camera mea, nu mai stam cu ceilalți. Mîncam ce voiam. Cu grecul mă înțelegeam bine. Umblam liber.

Am continuat antrenamentele zilnice cu Taborus mereu lîngă mine. Următoarea intrare în arenă era cu viața pusă în cumpăna plasei mele. Nu mai eram începătorul, eram Quintus ! Știut de toți.

— Și ce-ai făcut, întrebă Costas, sculat în capul oaselor și privind la Septimius cu ochii mari.

— Am chibzuit cu Taborus, care mi-a spus : „Toți te știu „pescar" și toți se vor feri de *retia* ta, dar nimeni nu te știe „înțepător", tridentul este arma cu care îi vei învinge". Am început să mînuiesc tridentul ; lungi zile de exerciții, am lucrat pînă mi se făcuse greață. Vi-

clenia lui Taborus mi-a fost de folos ; mi-a meșterit el singur tridentul. Vezi, Costas, tridentul este o armă pentru mîna stîngă, de împuns, ușoară, s-o poți mînui lesne timp îndelungat, să nu obosești. Ei, al meu era greu. Greu cît cinci, tare în lemn și cu îmbrăcămintea de fier pînă la jumătatea cozii. Ne-am muncit mult, dar pentru viață, Costas, pentru ea ! Să știi că face... Mai dă-mi burduful...

— Da, viața face mult.

— Înfășurasem coada tridentului cu sfoară de cînepă, strînsă tare să nu alunece în mînă. Am ieșit în arenă după opt luni de cînd au început să-mi spună Quintus. Pot spune că o jumătate de stadion venise pentru mine, să mă vadă. Aveam un adversar mare, un gladiator vechi, fusese tot sclav, dar se răscumpărase. Acum umbla cu un grup de luptători liberi și ei, de se angajau în circuri, pe bani mulți. Îl chema Maximus Tyras ; era din Gallia.

În arenă nu mi-a fost frică, să știi că în viața mea mi-a fost o dată frică și atunci de o femeie...

— Ce, și femeile luptă în circuri ? întrebă Costas mirat.

— Nu, rîse Septimius. Nu, Costas, prietene, e o altă poveste, am să ți-o spun poate o dată... Dar să vezi cu Maximus cum a fost. Era o liniște în tribune de le puteai crede goale, toți jucaseră pe bani mulți și erau cu sufletul la gură. Noi ne învîrteam unul în jurul celuilalt, pîndindu-ne. Eram foarte atent și încordat. Eram ca o catapultă strînsă. În tăcerea tribunelor o voce a urlat. *„merastas“* ceea ce în graiul școlii noastre însemna „nu te încorda, fii liniștit — atent, dar liber“, înțelegi ?

— Da.

— Strigase Taborus, mă văzuse, mă simțise bunul meu Taborus. Mi-am dat seama de greșeala mea. Nu am făcut nimic ce ar fi putut face pe gal să bănuiască că mie mi se strigase *merastas*. Treptat, m-am slăbit din încordare. Și atunci, în clipa aceea, am simțit că am cîștigat. Galul se uita la mine fix, căutînd să-mi ghicească gîndul. Aștepta. Țineam tridentul aproape de

capătul cozii. Am făcut de cîteva ori minciuna aruncării plasei, iar cu ochii țînteam undeva sus, la creasta coifului ornat cu pene roșii. Am aruncat plasa... Se aștepta. A sărit în stînga și o jumătate de pas înapoi. Mă așteptam și eu la asta ! Am fandat peste el, cu grijă să nu prind golul. Este prima figură care se învață și copiii o știu. Ea se parează cu răsucirea corpului spre dreapta și cu aducerea cotului stîng, cu scutul, în față. Uite așa.

Septimius se sculă să-i arate mișcarea ; ochii lui Costas priveau mari și atenți.

— Eu făcusem totul pentru mișcarea asta a lui. Cu toată puterea mea și cu greutatea tridentului, care era ca un berbece, l-am lovit în mijlocul scutului. Dar nu lovitura de trident care se face, o împunsătură scurtă ca o mușcătură de cîine fricos — înțepi și te retragi. Nu, am lovit apăsat, împins. Nu se aștepta la atîta greutate în izbitură și mai ales împinsul l-a surprins. A căutat să se opună, dar era sub o margine de plasă și nesigur pe picioare, a căzut. Eu împingeam. A vrut să iasă de sub împunsătură, dar dinții tridentului pătrunseră prin scut. A lovit tare cu sabia, învelișul de fier al cozii a rezistat, făcînd efortul zadarnic. De sub curbura scutului nu putea ieși, iar dinții furcii îi pătrunseră în carnea brațului și în piept. Scutul era placa propriului său mormînt.

Tribunele urlau.

I-au dat viața. Prea era bun galul.

— Ai mai luptat după aceea ?

— Da, dar mereu făceam alte viclenii. Am luptat și la Roma. Am luptat atunci pentru libertate. Am fost eliberat de grec. Cîștigase cu mine, în cei aproape trei ani, peste 180 000 de denari buni.

Liber fiind, am mai luptat de două ori : o dată pentru grec și a doua oară pentru un scit, tot sclav gladiator, la un lanist din Roma. Angajamentul era — dacă învinge, este liber.

— Și a învins ?

— Nu, Costas, eu am învins.

— Și ?

— Cînd a arătat împăratul pumnul strîns, întors cu degetul mare în jos, semn că-l dă morții, am strigat

„Îl vreau !“ Și tribunele au urlat *„Sic ! Sic ! Sic !“* pînă ce împăratul a încuviințat. Am mers amîndoi în fața lojei de purpură a împăratului Antoninus-Pius.

— Cel dinaintea lui Marc Aureliu ?

— Da, am mers și am strigat *Ave* de trei ori. Am dat scitului plasa să mi-o ducă și cu el după mine am ieșit din arenă. Tribunele urlau în delir, dar mulți huiduiau...

— De ce ai făcut-o ?

— Aveam nevoie de el ! spuse Septimius sec. Oare mai este vin ?

— Puțin pe fundul burdufului.

— Îl împărțim.

De departe, de peste creastă, răzbi urletul unui lup. Apoi altul și altul.

— Se adună, spuse Costas.

Puseră lemne pe foc și intrară în bordei. Cele cîteva brațe de fîn, tăiate tîrziu toamna, mai păstrau în ele mirosul plăcut de cîmp dulce, molcom.

Lupii urlară un timp, apoi liniștea se așternu peste pădure.

IX

A doua zi gerul mai persista ; slăbise din putere, dar tot mai ardea, mîinile și le lipea de fier. În bordei, căldura intrată de la focul de afară se menținea. Costas și Septimius dormiră bine. Cînd se sculară, afară era demult ziuă. În vatră, jarul acoperit de spuză groasă, ca sub o plapumă, se aprinse imediat ce Costas îl scormoni și aruncă peste el un braț de vreascuri. Mîncară resturile fripturii din ajun.

— Nu mai avem decît brînză și pîine, spuse Costas înghesuind în desagă mîncarea și burduful.

— Pare trist și lipsit de viață, ca un copil mort.

— Cine ? întrebă mirat Costas, întorcînd capul spre roman.

— Burduful. Menirea lui este să fie rotund, vesel, plin de viață. Așa cum este acuma...

— Dar menirea noastră care-i ? Să-l golim de viață ! Rîseră amîndoi. Lemnele rămase le aruncară într-un colț al bordeiului.

— Acum încotro ? întrebă Septimius după ce proptiră ușa cu un par.

— Peste spinarea aceea de deal, am acolo celelalte gropi. Au urlat lupii toată noaptea... M-au trezit din somn. Or fi fugărit și înghesuit ceva, cerb sau mistreț din cei bătrîni și singuratici. Mi-ar place să fi fost mistreț, poate-l găsim. Din colți ași face o salbă. Știi, dau gaură prin rădăcina colților...

— Cum o dai ?

— Ei cum !... Cu chin. Îi pun pe lănțug de argint sau pe sfoară împletită din păr de cal. Este trainică și bună la deochi. Fiică-mea împletește frumos.

— Ai o fată ?

— Doi băieți și o fată, dar fata este mai mare.

— Și-s în vicusul acela al bătrînului Denzi ?

— Da. Acolo stăm noi.

— Tezinto are copii ?

— Doi. Băiatul este mai mare. Îi plac caii, ca și tatii. Călărește cum puțini o pot face.

Tot vorbind ajunseră la pîrîu. Costas cercetă malul apei bătut de felurite urme.

— Asta-i urma rîsului. Uite la ea ce mare-i !... Și uite încă una, mai mică... Asta-i pui, dar mărișor și el. Mama cu puiul din vară. Ar fi bine de pus o prinzătoare în locul ăsta, dar asta-i treaba tatii.

— De ce ? Tu nu știi să le faci ?

— Nu-i vorba de știut, trebuie măcar o dată pe zi să cercetezi locul, altfel pot să dea peste rîsul prins de lupii sau porcii sălbatici și-l strică de nu mai alegi nimic din el. Uite aici ; la apă au venit și porci și capre, nu se poate să nu fie locul bătut și de lupi... Să știi, Advenas, că urmele spun multe. Mă uit la ele și parcă aș fi fost de față cînd s-au petrecut faptele... Trecem pe ghețuș, ca să nu strice urmele noastre locul.

Dincolo de pîrîu începea urcușul.

Se agățau de lăstărișuri și răgălii, ca să nu scape la vale.

Ajunși în vîrf, Costas se așeză în zăpadă privind valea ce se deschidea la picioarele lor.

— Ne mai tragem sufletul aici, înfășoară-te bine în cojoc, sîntem năduși[ți]. Scoase o bucată de brînză și o fărîmă de pîine : Vrei și tu ?

Septimius luă o bucată de pîine și, leneș, începu s-o mestece privind creștetul pădurii ce se întindea sub ei.

— Sînt bucuros că am venit cu voi — spuse după un timp — Numai un localnic poate să-ți arate tainele pămîntului.

— Să vezi toamna, în Dacia Felix ! Cred că și alte locuri prin care ai umblat erau bune, dar dacă vei sta aici, vei uita de celelalte. Toamna aici este ca gura de urdiniș a stupului ; plin de forfotă și de miere... Și curge, și curge, întruna. Încotro se duce ? Desigur că într-un hău fără fund, de nu poate de atîta timp să-l umple. Advenas, aici este un stup pe care-l încarcă albinele cu grăunțe cît bobul de mei, ba chiar mai mici, de miere, toate aduc, cară și muncesc din primăvară pînă-n toamnă. Îl umplu cu mierea ca aurul. Și-l umplu din plin, cît să le ajungă de zece ori, pentru iarnă... Răzui cu cuțitul tot ! Să nu se piardă nimic ! Cureți și fundul stupului. Pleci, ca să mai vii peste un timp să-l răzui iar. Dar, te întreb, Advenas, albinelor care fac mierea, ce le lași ? Nimic... Ele ce mănîncă ? Din ce trăiesc pînă la floarea viitoare ?... Multe mor, dar foarte multe, cînd mai vii la un timp să le iei munca, se reped la tine și te înțeapă, ele mor, dar... și tu, Advenas, poți muri din înțepătura lor... Așa-i aici în Dacia Felix !

— Cîrtești împotriva ordinii romane, Costas și asta se plătește cu viața !

— Advenas, eu sînt o albină rea. Dau numai ce vreau eu. Mai dau și pe deasupra, dar tai mîna lacomă, băgată în stupul meu. Auzi ? O tai !

— Este periculos să tai o mînă ; nu știi ce-i în cea-laltă !

— Nu vreau să știu ! Tai ! Ai să înțelegi asta cînd vei fi albină la stupul tău.

— Am fost albină la stupul meu și am tăiat mîna prea lacomă. Cu ce m-am ales ? Am fost nevoit să „roiesc" în pădure, ca să nu mă strivească legea și „dreptul romanului".

— Nu-i ușor să fii albină, dar ce să-i faci ? ! Ne-am născut albine în stupul nostru și albine murim.

— Cam prea mulți urși umblă la stupina asta, spuse Septimius.

— Le înțepăm boturile ! rîseră amîndoi.

— Stînd aici Costas, mă închipui o acvilă zburînd sus, sus de tot, iar sub mine se întinde o lume mică și dezbinată degeaba.

— Acvila este o pasăre mîndră. Îi mîndră cînd nu-i adusă de legiunea romană în vîrf de suliță...

— Și „lupul" a fost mîndru... acuma-i doar prin hățișuri...

— Mai lovește și în cîmp deschis, și pe la castre, mai sfîșie oi pripășite pe lîngă municipii...

— Da... și pe drumuri troienite de viscol. Septimius privea cu ochi rîzători peste mițele cojocului, la Costas.

— Advenas, să știi că ăia nu au fost lupi, au fost lupani, cățelandri abia ieșiți la lumină. Dacul își curăța cu zăpadă mîinile de saramura rămasă pe ele de la boțul de brînză. Continuă să vorbească cu glas liniștit. Încă din castru m-am gîndit la ceva foarte ciudat : tu spui că ai venit încoace din Partiscum, trecînd prin Ziridava... Este un drum foarte lung, cu mult peste suta de militari, ar fi trebuit să-ți fie caii osteniți și slăbiți... Turnurile de pază, de dincolo de Ventia, sînt mici. Au cîțiva cai, doar pentru curierii lor. La ei iarna e puțin nutreț, nu le ajunge lor... Pricepi ce vreau să spun ? !... Soldatul din patrula turnului, cu care ai venit la Ventia, spunea că ai apărut la ei singur, într-o dimineață, cam la timpul plecării lor spre Ventia... Se poate, Advenas, ai mers noaptea și ai ajuns la ei dimineața. Sigur că se poate ! Ești un om curajos și te-ai încumetat să vii noaptea, pe timp de iarnă... numai că eu mă gîndeam, așa...

— Cred, frate Costas, că mintea-ți este mai ascuțită decît privirea.

— Dă-mi sulița ta, Advenas ! Costas se întinse după ea și o privi lung. Da, Advenas, totul se poate...

— Ce-ți văd ochii ?

— Ce să vadă ? Văd că-i o suliță bună, chiar foarte bună, ca un vîrf, ca un ac, lung, cu trei creste pe el, ca să-i dea tărie. Ia-o Advenas, este o armă foarte bună.

— Și eu am văzut, dacule, lucruri ciudate... la fierarul la care am fost noi opriți, în Ventia, un copil a adus o traistă goală și a plecat cu ea plină, dar avea în ea ceva foarte mic și mult mai greu decît o bucată de fier...

— Advenas, oamenii cu ochi buni, ca de lup, se adună.

— Aș spune cu ochi de acvilă, îl corectă romanul.

Costas, trîntindu-se în zăpadă, rîdea deschis și plin de voie bună.

— Poate că voi putea sta mai mult la voi, de va fi timpul rău ; vom putea vorbi atunci de unele de altele...

— Timpul face să se șteargă multe urme... de unde vii, cînd ai venit... iscoadele plecate *in barbaricum* cu timpul uită fapte și chipuri. Dar toate astea, Advenas, să știi că nu mă privesc. Eu am stupul meu și-l apăr de furtișag cum pot mai bine.

— Nu toți golesc stupina cu totul, mai sînt unii care vor să-i mai și adauge.

— Advenas, ia uite peste pădure, cam în fața acelui gol, vezi ceva ?

— Nu. Ce să văd ?

— Ochii aici sînt viață. Uită-te bine.

— Văd ! Este fum. Un fum ce urcă, subțire ca un pai.

— În partea asta a locului nu mai sînt alți oameni în afară de noi. Focul este al unui străin. Ar trebui să vedem cine-i... Hai să mergem. Să fim totuși pregătiți, nu poți ști niciodată... Tu să ții minte, dacă mi se întîmplă ceva, că valea aceea care se vede colo este valea apei care trece pe lîngă casa noastră. Pe acolo am venit. Și acum, să mergem ! De au cîini, nu ne vor simți, vîntul bate spre noi.

Coborîră în fugă, lăsînd în urma lor două rîmături adînci ce șerpuiau prin zăpada afînată. Costas o luă

puțin pieziș, ca să cadă sub vînt. Continuă să fugă mărunt, cu un pas egal pe cît îi permitea zăpada.

— Advenas ! Mergi în urma mea, să nu lăsăm două cărări, îi strigă Costas peste umăr, gîfîind.

Fugiră cîteva stadii, după care dacul încetini pasul. Respirația se domoli.

— „Bun, ajungem în dreptul focului nesufocați de propria noastră goană", gîndi Septimius.

Nările simțiră o undă de fum acru, înțepător. Se opriră. Costas adulmecă, atent, în vînt :

— Cred că știu ce-i. Stai în spatele meu. Știi să mînui arcul ! Încordează-l, pui struna pe prima crestătură. Ai cîteva săgeți, fii cu grijă ! Slobozi cînd îți fac semn ! Dă-mi sulița ta. Tăcuți ; umbre în plină zi — cojoacele sure, mițoase, se topeau în culoarea bungetului și a tufanilor din jur. Rariștea se zări printre tulpinile drepte. Mai făcură ca la o stadie și se lipiră de trunchiurile ocrotitoare.

Tabără lîngă un nămete și o perdea de rugi troieniți. Un om sta nemișcat, ghemuit lîngă un foc ce ardea cu fum mult. La distanță, în latura focului taberei, un șir de pete sure, pîndeau răbdătoare și neclntite ca moartea. Ascuțișul urechilor drepte împungea cerul.

Costas întoarse capul, cu încetineală de melc, și-l privi pe roman. Acesta îl urmărea cu ochi rizători. Dacul șopti abia mișcîndu-și buzele.

— Arcul.

Imperceptibil, Septimius dădu din cap.

Apoi Costas crezu că vede... dar nu ! Costas nu văzu, poate mai mult ghici ! Poate-și închipuî că vede ! Cu o uluitoare repeziciune, care ar fi impus desființarea formațiunilor de *sagittari* palmyrieni, siri sau iturieni — în cel mai bun caz temeinica lor reinstruire — Septimius slobozi una după alta două săgeți. Cea de a treia, cu un zbîrnîit de bondar, răsucindu-se, îi căzu la picioare. Struna arcului nu rezistase...

— Ronzaaa — Venim ! strigă Costas în limba veche. Și, chiuind, se repezi spre foc, urmat de roman.

Omul de lîngă foc avu o tresărire și căzu moale, aproape de jarul vetrei.

Lupii copceau greoi prin zăpada mare, afundîndu-se și icnind. Erau numai trei. Se scurgeau printre copaci, pierzîndu-se în adîncul pădurii.

Costas zmuci omul din marginea focului ; se uită la Septimius, care sta în picioare lîngă primul lup săgetat. Fiara scurma zăpada cu labele cuprinse de tremur. Romanul se apropie de foc, venea încet cercetînd struna ruptă de la arc. Costas privi pe unul din cei doi lupi loviți de săgețile romanului ; mai trăia, și în chinul morții încerca să-și muște săgeata.

— Omoară-l, Advenas !

— De ce ? Moare singur.

Omul de lîngă foc era în vîrstă. Pletele erau strînse într-un conci pe tîmpla stîngă, legate cu fir de lînă neagră. Obraz osos, cu zbîrcituri acoperite de o barbă deasă. Mîini mari, umflate, cu unghii vineții.

— Are fierbințeală. Mîinile îi sînt degerate, a fost prins de viscol, spuse Costas.

— Tu știi ce trebuie făcut, eu nu știu cum este la voi... Mă duc să caut lemne, să ținem focul... Văd că a ars un cojoc aici, sau o blană de oaie. Pute ! E o poveste aici...

Septimius cercetă locul din jurul taberei, răscolind ici-colo zăpada cu piciorul. Veni spre foc. Îngenunche în marginea vetrei și privi pe Costas, pe bătrînul întins lîngă el, zmeuriștea... Plecă tăcut, afundîndu-se în pădure. Toporul se auzea undeva tăind ritmic, sec.

Costas se aplecă peste bătrîn. Fruntea și pieptul îi erau fierbinți. Se uită în jur. Un arc cu struna pusă. Cîteva săgeți. Sub o desagă, o rămășiță dintr-o pulpă de mistreț legată cu o funie de tei. Privi nodul ; legătură dublă, petrecută printre tendon și os.

Se trase mai aproape de bătrîn, îi ridică puțin capul. Pleoapele omului tremurară. Strînse un pumn de zăpadă umezită lîngă foc și i-o strecură sub ceafă. Omul deschise ochii. Buzele se mișcară fără sunet. Costas spuse clar, mîngîietor :

— Ronzisa, Ronzisa... Am venit, am venit...

Respirația omului se făcu mai aspră, mai șuierătoare.

Septimius se întoarse cu un braț de lemne și înteți focul. Scoase din jarul din marginea vetrei o bucată de blană de oaie aproape arsă. O aruncă în zăpadă, unde sfîrîi, răspîndind un fum albicios, rău mirositor. Costas îi făcu semn să tacă și, aplecîndu-se peste bătrîn, murmură la ureche : „Ronzisa, vim Costas per Denzio ! îi spuse tot în limba veche — am venit, sînt Costas fiul lui Denzi.

Bătrînul deschise ochii și-l privi ; apoi, cu un vădit efort îi răspunse, în aceleași grai, încercînd să arate spre pădure :

— Duras pera, verzada hupzas... hupzas — pe Duras fiul, l-au rupt lupii... lupii.

Romanul aduse mai aproape de foc fiarele moarte.

— A fost ospăț pe aici după cît îmi pot da seama. Plecă din nou și cercetă locul. După cîțiva pași se aplecă și scoase de sub zăpadă o suliță, se uită la ea lung și, cu o mișcare scurtă, o aruncă spre Costas. Arma șuieră prin aerul înghețat și se înfipte de cealaltă parte a focului, în fața lui Costas.

Dacul se sculă încet de jos, trase arma din pămînt, uitîndu-se atent la ea ; îl întrebă pe Septimius, care se uita la el de departe, cu mîinile băgate în mînecile largi ale cojocului :

— Care-i a ta ? Asta sau cea cu care am venit ? !

— A mea nu are lemnul mușcat de lup, spuse Septimius apropiindu-se de foc și așezîndu-se lîngă dac. Stăteau amîndoi umăr lîngă umăr, își încălzeau mîinile înghețate, răsțirîndu-și degetele la căldura focului.

— Cum îi este bătrînului ?

— Moare, spuse Costas și zîmbi.

— De ce rîzi ?

— De ce să plîng ? Moare, scapă de ger, de nevoi, de cens de toate. Nu-i o fericire ? Este. Și rîse din nou.

— Totuși...

— Advenas, noi nu-i plîngem pe morți, nu-i jelim. Zamolxis ne așteaptă pe toți, acu sau mai tîrziu. La el este bine ! îi reîntîlnim pe toți ai noștri, știuți, uitați și neștiuți. Crezi că nu-i bine să fii cu toți ai tăi la un loc ?

— Da, e bine să fii cu ai tăi, printre ai tăi, nu un... Advenas, murmură Septimius.

Costas se sculă în picioare, cotrobăi prin desaga străină şi găsi un bulgăre de sare, cîlţi, pene de eruncă legate în mănunchi, puţin mei pisat, cîteva bucăţi de gresie, un boţ de ceară negricioasă cu cîteva monede de un denar înfipte în ea şi... o bară de aur, lungă de o palmă şi lată de un deget, care la un capăt avea imprimate literele AM-PA XXI. CS. Celălalt capăt fusese tăiat, o tăietură urîtă, chinuită.

Costas o aruncă lui Septimius care o prinse din zbor.

— Mă cumperi ?

— Nu, e şi cam mult. Ţi-am dat-o să vezi cum este aurul în Dacia Felix !

— PA ! *procurator aurariarum,* spuse Septimius învîrtind între degete bara galbenă cu reflexe roşietice, Alburnus-Major groapa XXI. Ce o fi asta CS ?

În cealaltă desagă Costas nu găsi decît patru plăcuţe de lemn cerate în care cineva zgîriase cu un vîrf ascuţit un şir de semne.

Plăcuţele erau stivuite una peste alta, iar prima întoarsă cu faţa în jos. Fuseseră găurite cu un cui înroşit, iar prin gaură se trecuse un şiret din piele care le ţinea pe toate strînse.

Costas se uită la ele, apoi le puse înapoi în traistă.

— Asta-i tot Advenas ! Frige cîteva bucăţi de carne din pulpa de colo. Se duse lîngă bătrîn. Se aşeză şi-i puse capul pe genunchiul său.

Omul răsufla greu.

Costas rămase gînditor un timp, cu privirea ţintă la desagi. Ridicînd ochii, îl văzu pe roman care, lîngă foc, învîrtea frigăruile cu carnea înşirată pe ele ca mărgelele într-o salbă. Era întors cu spatele la el.

Scoase din nou plăcile şi se uită gînditor la ele. Apoi, parcă hotărîndu-se, le înfipse sub cingătoarea de lînă şi strînse mai bine pe trup bunda de sub cojoc.

Veni lîngă Septimius.

— Eşti gata ? Am o vorbă cu tine.

Mîncau în tăcere. Fiecare răscuindu-şi în minte propriile nedumeriri. Costas îşi curăţă mîinile frecîndu-le cu zăpadă.

— Bătrînul a fost aici cu feciorul lui, Duras. Pe viscol, au stat acolo în nămete, îngropați, așteptînd să treacă. Nu mă întreba de ce, nu știu. S-au tras încoace, moșul era degerat. A tăiat lemne băiatul. Ăsta-i toporul lor.

— Am văzut unde a tăiat. Era voinic judecînd după urma toporului în lemn.

— Omul a apucat să-mi spună „Pe Duras fiul l-au rupt lupii".

— Să te ajut Costas ? Eu din urme am văzut asta : băiatul a aruncat cu sulița într-un lup. Haita era unde i-am găsit pe ăștia de azi. Fiara a căzut cam pe unde am găsit sulița... Băiatul a vrut s-o ia. Aici nu înțeleg... S-o fi dus așa... Doar zeii știu care este adevărul și ce s-a întîmplat aici... Colo este un loc unde a curs mult sînge... Pînă să venim noi, moșul a mai aruncat cel puțin o săgeată, a lovit pe unul, iar ceilalți l-au mîncat.

— Voiam să-ți spun, Advenas, că eu trebuie să plec acuma acasă, să-i aduc pe ai mei aici. Tu, de vrei, să stai cu bătrînul, poate îi mai trebuie un ajutor înainte de...

— Bine.

— Iau cu mine numai arcul cu săgeți, îl iau pe al bătrînului. Am de mers mult și să ajung pînă s-o înserea. Ar trebui să-ți pregătești mai multe lemne, s-ar putea ca haita să se întoarcă. Prea s-au ospătat bine ca să uite locul.

— De ce graba asta ?

— Va trebui să-i facem datina, tata știe cum este mai bine. Septimius, ține la tine aurul... Vom vedea ce vom face cu el.

Săltîndu-și cojocul pe umăr, Costas plecă în grabă.

Septimius se uită în urma lui cum se îndepărta, pierzîndu-se printre copaci.

Lîngă foc, bătrînul gemu și încercă să se salte într-un cot.

X

După plecarea lui Costas cu romanul, Denzi se învîrtise prin odaie un timp, tot mutînd diferite lucruri smintite din locul lor și rînduite de Costas altfel decît le voia el. Tot mîrîind în barbă și mirîndu-se de ce oare oamenii nu au ținere de minte și uită ce și de unde au luat, fiindcă în bezna nopții pot fi felurite nevoi și umbli prin casă, ca orbetele, negăsind ce-ți trebuie.

Fiul său mai mare, roșcatul Tezinto, așezat lîngă vatră, asculta cu o ureche mormăielile tatălui, pîndind clipa în care acesta va sfîrși.

— „Acu o să spună de sarică de ce nu-i acolo și este aici", gîndi Tezinto zîmbind.

Marcu veni aducînd cu el răsuflarea tăioasă a gerului de afară.

— Unde-s ceilalți ? întrebă el așezîndu-se lîngă Tezinto.

— Au plecat. Costas voia să-și vadă gropile, l-a luat și pe roman ; poate se întorc la noapte.

— Nu cred ! Costas vrea să stea cu romanul ca să-l poată iscodi în voie. A luat și oheia pentru „gură — mută", cu vin bun, noaptea la foc se dezleagă multe limbi... Mie-mi place omul ăsta, nu are acreala și pofta de tihnă obișnuite veteranilor.

— Ne spune el Costas...

— Ce zici de ăia ce ne-au luat afumătura ?

— Marcule, eu cred că au fost ăia din drum. Acolo fuseră doi, cel puțin așa am înțeles din spusele soldaților la castru. Aici fură tot doi. Altfel nu puteau tăia funia. Tata spune că atunci noaptea parcă a simțit ceva. Ori era viscol ; unde să te duci ? De erau de prin părțile noastre, veneau aici, dar fiind străini s-au ferit. Viforniță i-a silit să se oprească prin vreun cotlon, acuma dacă timpul s-a mai liniștit, o pornesc într-ale lor. Dacă au ajuns aici, venind din drum, înseamnă că merg în sus, spre Alburnus.

— De-au mers prin pădure, socotesc eu, acu, poate că se fereau, trebuie că-i un lucru mai ascuns. Marcu se încruntă, adunîndu-și sprîncenele groase la rădăcina na-

sului. Or fi trimișii pe care se aude că-i așteaptă cei de la mine.

— M-am gîndit, Marcule, să plec jos, în sat. Lipsim de șapte zile. Acolo îs numai muierile și copiii.

— Nu-ți fă griji ! Tiberiu știe ce și cum trebuie făcut. Apoi Sabinia lui Costas este cît doi bărbați adunați la un loc.

— Ei ! Muierea-i tot muiere... Să mergi cu tata la stupină. Nu uita, Marcule, să aerisești bine locul, nu fi grăbit. Vezi ca tata să vadă toți stupii, să nu ne trezim cu niscai belea la primăvară ! Auzi ?

— Am auzit... Aici cum rămîne ?

— Închideți și gata ! Ai proptit bine închizătura la vite ? Să pui în potecă și cîteva brațe de spinărie și scaeți...

— Să-ți iei la drum cele trebuincioase, timpul poate să se întoarcă și-i o zi de mers.

Denzi nu se arătă mirat de hotărîrea bruscă a fiului său. Se mulțumi doar să-i amintească :

— Cînd o veni cineva încoace, să-mi aducă mei măcinat și făină. Încolo am de toate. Aș vrea să vină nepotul să stea cu mine un timp.

— Ți-l trimit pe Tiberiu.

— Să vină prin vale.

— Asta nu mai știu. Cred că va veni pe sus, pe poteca mea, că și eu tot pe acolo mă duc, scurtez din drum.

Plecară împreună. Tezinto se despărți de ei mai departe, după ce trecură de poiana cea mare din spatele casei lor. De acolo, el urmă poteca crestei dinspre răsărit. Urca cu pasul egal al omului de munte. Pe măsură ce înainta, fagii se răreau, iar brazii, la început răzleți, prinseră a se aduna în pîlcuri din ce în ce mai dese, apoi, mai sus, se preschimbară într-o pădure ca peria.

Tezinto, cu sulița în cumpănă și cu traistele pe umăr, înainta cu pas uniform. Brazii înveliți pînă jos în omăt nu lăsau loc ochiului să vadă primejdiile ascunse. Aici urechile și simțul vînătorului erau cele ce-l anunțau de pericole. Printre brazi erau urme de tot felul ; de iepuri, încrucișate cu copcile uniforme ale jde-

rului care înotase prin pulberea zăpezii, de lup ce trecuse în trap întins creasta și intrase în cealaltă vale.

Pe măsură ce cobora, poteca șerpuia din ce în ce mai mult printre trunchiurile prăvălite. Pe partea asta a muntelui vîntul aducea vijelii puternice care, izbindu-se în pieptul de stîncă, se spărgeau în lături revărsîndu-și mînia învinsului în semeția brazilor. Ele rupeau în furia lor copacii bătrîni, slăbiți de ani, sau puiet neîndeajuns înrădăcinat în stîncă. Mai în vale, cercul verde al brazilor se lărgea din nou, lăsînd loc ochilor să alunece în voie pînă departe de jur împrejur.

Tezinto se opri într-un gol al văii, lîngă un fag înalt. Trecuse amiaza. În picioare, proptit de trunchiul neted, scoase din desagă o ciosvîrtă de friptură. Mînca fără grabă.

Pe el, căzu de sus o pulbere fină de zăpadă. Ridicînd ochii, văzu alți doi ochi ce-l priveau ; cărbuni negri și curioși, pe după o creangă din crucea fagului. Neputînd învinge neostoita-i zbenguială mai mult de o clipă, veverița zvîcni în sus, cu coada fuior scuturînd zăpada de pe crengi.

— Șezi, zărghito ! murmură în barbă Tezinto și urmări un timp zbuciumul din vîrful fagului al flăcării vii și neobosite.

Spre înserat ajunse în marginea pădurii, de unde zări vicusul Denzidava, adunat într-o vîlcea și străjuit de codri și spinări lungi de dealuri.

Cu peste douăzeci de ani în urmă, cînd s-a născut Marcu, vicusul era ca acuma. De atunci crescuse doar cu cîteva case, cele așezate spre gura văii, la intrare. Pe timpul lui, era numai casa lor ; un bordei cu tindă la mijloc și două odăi. Casa mare de acum o făcuse Denzi cînd el și Costas aveau anii la care puteau mîna caii. Apoi s-au adunat și alții, de prin munții din jur. La început cu bordeiele mai răzlețite. Copiii lor au durat casele lîngă cele părintești. Nu au mai făcut bordeie. Locuințele celor mai chibzuiți erau din bîrne de brad așezate pe brîie de piatră, ca să le ferească primăvara de puhoaiele muntelui. Aveau în față umbrare proptite pe stîlpi ciopliți cu semnul soarelui și cu funia răsucită — se spunea din bătrîni că semnele legau belșugul de casă. Alții și-au făcut casele

din garduri împletite legate de stîlpi înfipți adînc în pămînt, iar pereții erau fățuiți cu lut.

Vicusul a crescut odată cu alte așezări de prin partea locului.

Umblînd, oamenii cu negoațe și alte nevoi văzuseră cum își ridicau romanii locuințele. Mulți lucraseră la romani ca zidari, cioplitori sau lemnari. Au văzut și au învățat. Au început să construiască la fel. Ordinea și împărțirea casei romane nu le-ar fi ușurat însă viața. Casa aceea era bună undeva sub soare arzător și iarnă molcomă.

Noii constructori au început să gîndească și să aleagă. Curtea închisă era bună, dar cum ?

În timpul năvălirii anarților și a predavensilor au avut răspunsul ! În acele vremuri au rezistat și au scăpat de foc și jaf cei cu casele strînse din gospodăriile unite ; au putut să se apere și să ajute și pe alții.

Villele romane au fost pustiite și arse pînă la piatră. Atunci s-au făcut aici casele cu grajduri și pătule rînduite pe laturi, închizînd între ele spațiul curții.

În aceste „castre" civile, oamenii și animalele erau mai la adăpost.

Au trecut anii și oamenii s-au obișnuit cu noii stăpînitori, cu ordinea romană și cu avantajele aduse de ea, dar nu puteau să se împace cu impozitele ce se măreau din ce în ce. Se cereau impozite pe avere, pe fîneață, la intrare în oraș sau tîrg, la trecere peste poduri, pe moștenire, pe cîte și mai cîte. Obligația localnicului nu se oprea însă aici ; mai erau muncile la castru, în construcții, la drumuri și la întreținerea lor. Neîndurători apăreau perceptorii, arendașii drepturilor de a strînge veniturile, fel de fel de slujbași și ajutori de slujbași, de ajutori ai ajutoarelor de slujbași și lanțul continua, adăugîndu-și în lungime za după za, devenind din ce în ce mai greu.

Administrativ, vicusul Denzidava făcea parte din teritoriul controlat de castrul Micia. Avea doi *magistri vicorum*, aleși de localnici, care-i reprezentau în fața administrației romane și luau cunoștință, aducînd la îndeplinire obligațiile impuse de *ordo teritorium* — conducerea teritoriului.

Unul din cei doi *magistri* era Tezinto, al doilea, un dac venit mai tîrziu şi aşezat cu casa în vicusul lor. Se numea Tarsa şi era de prin părţile Alburnus-Major. Lucrase în minele împăratului şi izbutise să plece.

Tezinto intră în sat prin partea dinspre pădure, prin partea lui veche. Casele aşezate aici, în poala lină a dealului, erau mai rare. Merse de-a dreptul, sărind cîteva garduri joase — făcute pentru a opri vitele să intre prin grădini — şi ieşi în spatele casei sale.

Cînd bătrînul Denzi schimbă bordeiul cu noua locuinţă, de lemn cu prispă pe trei laturi, Tezinto şi Costas nu-şi făcuseră rostul lor şi li se părea că-i loc destul pentru toţi.

Ei erau mai mult plecaţi cu vitele la păscut în goluri de munte. Veneau rar pe acasă, ca feciorii. Privindu-şi casa, Tezinto îşi aminti de tinereţea lui, de felul cum a cunoscut-o pe Geta şi cum a peţit-o împreună cu Costas...

Era primăvară, Tezinto, cu barba abia crescută, plecă cu Costas la tîrgul din Burticum să vîndă doi cai şi nişte pielicele de miel ; ca să ia o pereche de boi.

La intrarea în tîrg, la vama porţii, o întîlni pe Geta. Fata venise cu tatăl ei care se certa cu *stationes portorii* pentru taxa de intrare, nu le ajungeau patru *aşi*. Tezinto se uită prostit la fata cu părul negru şi ochii verzi, cu obrajii în flăcări, ce căuta să-i înduplece pe vameşi.

Tezinto deveni deodată ca surd ; îl fermecaseră ochii aceia verzi şi gura ca o fragă. Îl trezi din visare brînciul lui Costas care-i puse în faţa ochilor pumnul lui mare, cu pielea catifelată, arsă de soare.

La privirea mirată şi absentă a lui Tezinto, fraterău îşi deschise pumnul în care erau patru bănuţi mici din aramă coclită. Mai roşu decît mărul de toamnă, Tezinto făcu, într-o veşnicie, cei cîţiva paşi ce-l despărţeau de vameşi şi întinzînd banii zise :

— Sînt cu mine. Ne socotim noi... şi plecă înainte. Omul şi fata, miraţi, se urniră abia cînd Costas îi împinse zicînd :

— Hai, că încurcăm locul !

Tezinto, atunci la tîrg, nu a fost bun de nimic. Costas a vîndut caii și blănurile unor coloniști. Cînd s-a întors, l-a găsit pe Tezinto stînd lîngă lucrurile lor și din ochi căutînd-o pe Geta prin mulțimea gălăgioasă ce-i înconjura. Costas l-a privit și, zîmbind, i-a spus.

— Stai liniștit că vin ei să aducă banii, atunci mai vorbim, mai vedem...

Tezinto îi întinse, mut, palma cu patru bănuți în ea. Costas sări în sus ca ars.

—Ți i-au dat!? Cînd? Dar ei unde sînt? La tăcerea lui, mezinul dădu din mînă a lehamite și spuse cu obidă în glas :

— Vai de tine!... Acu ce facem? Hai să-i căutăm prin tot tîrgul, n-avem încotro.

Într-un tîrziu îi găsiră sub un umbrar, unde un grec vindea vin roșu, lăudîndu-și gureș marfa. Costas se duse drept la ei și spuse bătrînului, ca și cum ar fi continuat o discuție întreruptă :

— Lume multă, te ametește. Am vîndut totul repede și bine, dar mă încurcai cu fratele la cumpărat. Vezi, noi avem cai, văzuși ce buni! Dar boi nu. Ne-a trimis tata să dăm caii și alte alea... și să luăm o pereche de boi. La boi nu ne pricepem, ne cumpănim să nu ne înșelăm. Tu știi mai multe decît noi amîndoi la un loc; poate vrei să ne ajuți să-i alegem ;

— E drept că-i lume multă — spuse omul privindu-l pe Costas — mulțimea de oameni te ametește ; dar tu, fătule, m-ai amețit cu gura. De unde sînteți ?

— Dinspre Micia, din munte, spuse Costas senin. Cum facem cu boii ? Ne ajuți ? Am ochit eu ceva, dar nu știu cum să-i aleg!... După coadă sau la gură, așa cum se aleg caii.

— Unde-s boii văzuți de tine ?

— În partea aia... dar dacă vezi tu unii mai buni, ne oprim să-i vedem. Spui că-i vrei tu. Așa pare mai gospodărească treaba.

— Dar fratele este mut ?

— Nu... L-a strivit puțin, mai deunăzi, ursul în stupină și-i încă moale...

— La voi în stupină ?

— În stupină... Ce zici de ăştia doi, albi ? schimbă Costas vorba, arătînd doi boi costelivi.

— Ce, ăştia-s boi ? Măi, fătule, cu ăştia de ajungeţi acasă vă înmoaie nu ursul, ci tătînele. Hai încoa' !

Costas spuse fetei :

— Tu stai cu fratele meu, mai în urmă, să nu fim mulţi, că stricăm preţul şi fără să mai aştepte răspunsul fetei îl luă de mînă pe bătrîn — noi mergem mai înainte. Te rog, tată, mai înăspreşte-ţi chipul, îi mai bine aşa cînd cumperi...

— Mă, căţelandre ...

În urma lor, Tezinto şi Geta mergeau tăcuţi.

Nu ştie ce au vorbit. S-a trezit doar cînd Costas îi dădu funia de care erau legaţi doi boi mari de culoarea untului.

— Ţine-i bine, frate ! Nu am fi luat noi boii ăştia, chiar de-am fi venit cu tot neamul nostru. Cred că acum nu ne rămîne decît să căutăm un vin bun !

— Da, vinul ne-ar bucura puţin, spuse tatăl fetei.

Tatăl cu fata au rămas peste noapte în Burticum, plecau în zori.

Ei au plecat atunci. Cu boii sporul era mic, iar pînă s-a înserat nu au făcut nici măcar o jumătate din drum. Au rămas peste noapte într-o margine de apă.

— Şi chiar nu ştii de unde-i fata ? Costas, în glumă, tot răsucea fierul în inima lui. Tezinto tăcea amărît. Eu la ce m-am zbătut ? V-am lăsat în urmă, de ce ? ! Ca tu să nu scoţi o vorbă, să nu ştii nimic ? Eşti ca pruncul cu ochii duşi sfoară la fagurele de miere... Nu te uita aşa la mine... da ! am aflat ! Sunt din teritoriul castrului din Germisara, dinspre Valea Urlătoarei, din pagusul cu un *statio*, de cîteva decurii de soldaţi, îi spune Riculum... L-am hotărît pe bătrîn şi-l aştept la prima lună plină în canabaea Micia, la casa olarului Aelius, cel nou în aşezare. Îl aduc la noi să-şi aleagă un cal... Vine singur. E ceva !

— Costas, ştii minzul meu alb ? Ţi-l dau ! Ia-l, îl meriţi. Au izbucnit amîndoi în rîs nestăpînit.

Din seara aceea, pentru Tezinto timpul se oprise, nu mai trecea deloc. Iar luna plină... dacă nu se mai face de loc ?

Timpul a trecut, luna a fost și ea pe cer. Costas pătimea zilnic, nevoit să-i facă față lui Tezinto, un Tezinto, nerăbdător și năvalnic, care-i tot pomenea de întîlnirea din canabae, ca să nu uite cumva.

Omul a venit după cal, așa cum rămăsese vorba.

Bătrînii au stat de vorbă pomenind de ale lor, de o altă lume, cu alte amintiri și înțelesuri. Costas i-a dat un cal, dar pe denari grei. La plecare i-a mai stors și promisiunea ca în toamnă să ia un chiup de brînză, de la ei din Riculum.

— „La ce i-o fi trebuind ?“ se întreba Tezinto, pentru ca apoi, luminat la chip, să tropăie de bucurie.

Au început să curgă din nou întrebările : cînd vine toamna ? Dar poate că nu dă bruma și frunza rămîne verde pînă dă zăpada ? !... A început din nou calvarul lui Costas, care de la un timp îl ocolea, fugea, căta treabă prin alte părți. Marcu, copil, împiedicat în cămeșoiul lui, se mira de ce nu mai dă pe acasă fratele lui iubit, iar cel Roșu are un neastîmpăr și nu-i mai face săgeți din trestie.

Toate au un sfîrșit. Se terminase chinul lui Costas — venise toamna, chiar mai iute ca în alți ani. Denzi nu știa ce-i cu fiii lui ce plănuiau, mai ales Costas care îl tot împingea în firul gîndului său pe „amețitul“ de Tezinto.

Cînd vru să-și gătească pentru drum calul. clătinarea dezaprobatoare din cap a lui Costas, îl făcu să se oprească nedumerit.

— Ia-ți alt cal. Bun, dar nu pe ăsta. Uiți că „socrul“ a plătit cu bani grei calul acela ? Ce, vrei să ne ia la goană... I-am spus că alt cal mai bun nici nu poate fi... și tu-mi vii cu ăsta ? ! Nu-i strica inima, lasă-l să se împieptoșeze, să fie fălos, că are timp să se înmoaie. Acuma bucuria și mîndria lui sînt în folosul nostru.

— Ce vrei să faci, Costas ? întrebă Tezinto.

— S-o luăm pe Geta ! spuse fratele cu glas liniștit.

— Cum ? Nu se poate !... tata... eu nu...

— Cum, necum, o luăm. Întîi, fiindcă eu nu am viață cu tine, care te-ai zărghit rău, și este mai bine să aibă grija ta altul... Pe urmă, este o fată bună și-ți

place. Dezlegarea tot eu trebuie s-o fac, fiindcă eu te-am legat atunci în tîrg la Burticum. Hai, dă-i zor!

În Riculum intrară pe seară.

Bătrînul avea o gospodărie bună. Din cele trei fete, Geta era cea mijlocie. Urania era cea mai mare, iar Sabinia, cea mică. Fetele erau arătoase, toate cu ochii verzi, ca ai moşului, că femeia lui îi avea negri.

Intrară cu caii de căpestre. Costas înainte; leagă caii lîngă prispă şi, ca şi cum ar fi fost ceva obişnuit, spuse bătrînului care-l privea cu ochi holbaţi:

— Tată, am venit cum ne-a fost vorba. Ce face calul nostru? Poate nu-ţi mai place?! Să ştii că-l răscumpăr.

— Calul?... Nu, nu-l vînd! Îi cel mai frumos cal din teritoriu, cum să-l vînd? şi ochii omului fugiră la caii lor.

„Deştept Costas, pfui! ce deştept!" — gîndi Tezinto, iar privirea mijită a lui Costas sclipi într-o fugară căutătură spre frate-său.

— Ei mai gîndeşte-te, tată. Noi plecăm mîine în zori... Peste noapte rămînem la tine... Nu-i supărare?!

Femeile strînse în capătul cel mai depărtat al prispei ascultau vorba sigură, puţin cîntată a bărbatului.

Costas era un bărbat frumos, poate mai curînd plăcut, care te cucerea din prima clipă. Dar şi din prima clipă îţi dădeai seama că este un om tare, pe care nu-l poţi scoate din ale lui. Purta părul tăiat drept, deasupra sprîncenelor negre. Nas subţire cu nări largi, iar gura era tăiată hotărît, ca o linie, cu colţurile uşor coborîte; ceea ce-i da un aer de nemulţumire amestecat cu dispreţ. Ochii căprui. Era potrivit de statură, cu trupul bine legat.

Costas îşi privi o clipă fratele, iar ochii îi aruncară o poruncă.

— Am venit încoace să te văd, Geta; am lăsat tot ce am avut de făcut şi am venit încoace... Vorbele ieşiră nesigure din gura lui Tezinto întors spre femeile din capătul prispei. Înghiontită din spate de sora-sa Urania, Geta făcu descumpănită cîţiva paşi înainte. Trandafiri roşii îi înfloriră de îndată în albeaţa pielii obrazului.

— Da ?... Eu... eu am... și vorbele îi muriră într-un murmur neînțeles. Se înroși și mai tare.

— Cît stați voi aici, aș vrea să mă duc să văd calul. Mi-i dor de el... Hai, tată, să mi-l arăți, vrei ?

— Paște pe tăpșanul din spatele casei. Este greu de prins, nu prea se lasă... De era armăsar !... zise bătrînul în timp ce ocoleau casa.

— De era armăsar, te-ar fi costat de zece ori atîta cît ai dat pe el. Spuse Costas rîzînd, dar nici că-l puteai stăpîni.

Ultimele raze ale asfințitului peticeau cu lumină poenița din spatele casei. Calul, un roib cu coama neagră, păștea bătîndu-și coastele cu fuiorul cozii.

Se opriră privindu-l cu plăcere.

— Și zici că vine greu la mînă ?

— Nu vine ! Trebuie mințit cu ceva boabe, spuse bătrînul cu năduf.

— Calu ! Na, calu ! strigă Costas și șuieră ușurel, printre dinți. Ridicîndu-și botul din iarbă, cu urechile ciulite și nările larg deschise, încercînd să se convingă că nu-i o închipuire de-a lui, de cal, iar vocea și șuieratul sînt ale omului pe care-l iubea. Un nou șuierat de data asta clocotitor, de-ți lăsa în urechi mîncărime de mușculiță. Calul se aruncă în trap ; cu urechile ciulite și cu capul ridicat, drept spre ei. Bătrînul se feri în lături. Costas rămase nemișcat. Roibul se opri la un pas și împinse cu fruntea, berbecește, pieptul lui Costas. Sta înoremenit, doar pielea pe greabăn tremura încercînd să alunge un tăun îndărătnic.

Costas îl mîngîia pe gît în timp ce-i vorbea bătrînului :

— Și spui că nu vine la mînă ?... Vine greu... la boabe !

— Dacă nu vedeam cu ochii mei... Cînd voi spune în casă, la ale mele, nu mă vor crede.

— Vor crede ! Plecară înapoi spre casă. Calul, cu un smoc de fire de iarbă uitate între buzele-i catifelate, cu botul lîngă umărul lui Costas, mergea ca un cîine după stăpîn.

La venirea lor toți amuțiră. Tezinto, care sta deoparte cu Geta, se uită atent la Costas. Acesta așezat în marginea prispei mîngîia botul calului.

— De-l vinzi, îl iau ! murmură el către bătrînul care se uita tăcut la el.

—Ce vorbă-i și asta ? Cum o să-l vînd ?

Femeile puseră masa afară, în buza prispei. Sabinia aduse lapte rece și grîu fiert, caș proaspăt, smîntînă și o bucată mare de pîine coaptă sub țest. Se așezară cu toții în jurul mesei joase. Urania puse în fața lui Costas și a lui Tezinto străchini și linguri noi de lemn. De cîteva ori ochii lui Costas se întîlniră cu ai Sabiniei, iar lingurile li se loviră în blidul cu lapte amestecat cu fiertură de grîu.

— Cîți ani ai, Sabinia ? întrebă Costas cu voce tare.

— A împlinit 16 ! spuse bătrîna cu tremur în glas.

— Eu am făcut 17... apoi după o chibzuială, spuse : acuma nu pot, e nunta fratelui meu, treburi de toamnă... Noi sîntem trei, cu tata patru ; muieri nu-s în casă... Mama a murit după ce s-a născut ăl mic, Marcu... Poate acum cu femeia lui Tezinto să intrăm pe făgaș mai rînduit...

— Nunta lui Tezinto ? ! scăpară vorbele din gura dintr-odată uscată a Getei.

— Da. Nu ți-a spus Tezinto ? Eu credeam, frate, că ai spus !... Na, calu ! Calu, vino ! și-i dădu calului, care stătea nemișcat lîngă el, o bucată de pîine. Ți-aș da-o cu lapte, dar sînt străin aici, calule — spuse încet și deslușit. Cum îți spuneam, Sabinia, acuma sînt multe de făcut, pe fratele meu nu pot pune nădejde, vezi și tu cum îi !... Poți să-i tai un deget și nu-și trage mîna înapoi.

— Costas ! făcu Tezinto uitîndu-se la fratele său și roșind pînă în albul ochilor.

— Dacă tu nu ai spus nimic oamenilor la ce am venit, le spun eu, așa ca să știe.

— Spune fecior, spune ! se auzi glasul bătrînei.

— De ce nu lăsați omul să vorbească ? murmură Urania care, cu ochii în strachină, împietrise.

— Şi cum îi, fătule ? Ce ziceai ? întrebă omul ca sculat atunci din somn. Ochii lui îl priveau iscoditor pe Costas.

— Zicea de nuntă, de nunta fratelui. Aminti Sabinia parcă ruşinată de propria-i voce şi îndrăzneală. Un văl roşu o acoperi de la rădăcina părului, pieptănat lins cu cărare pe mijloc, pînă pe gît şi scurgîndu-se pe sub tăietura cămăşii albe, de in topit.

— Nu poţi tace ? întrebă Urania aproape strigînd. Privea peste umărul lui Costas, undeva departe, în gol.

— Aşa spuneam — reluă el firul rupt — spune Sabinia, că acuma nu pot din pricinile arătate, dar în primăvară, la luarea zăpezilor, am să vin să te iau de vei voi... Am să înmoi totuşi o bucată de pîine în lapte... aşa-i făceam cînd eram în rosătura de pădure, la munte... Na calu', ia !

Tezinto înlemni. Sudori reci îi curgeau în lungul spatelui, i se păru că stă într-o apă.

— Pe cine să iei ? vocea bătrînului trăda supărarea şi mirarea amestecate, ce nu prevesteau nimic bun.

— Pe Sabinia, tată. Acuma nu pot, aş fi vrut chiar acum, dar ţi-am arătat de ce nu se poate. Tazinto a venit după Geta, eu sînt mai mic şi-l aştept...

Mintea ascuţită a lui Costas îi spuse că a alunecat ! Trebuie să rămînă neapărat în picioare, să nu cadă şi să repare iute ce a stricat vorba. De aceea continuă să vorbească, nelăsînd loc altora şi silindu-i să-l asculte.

— ...Urania, vrei să-mi cauţi o strachină mai întinsă ? Am adus cîţiva faguri de miere şi-i am în desagi ; să mă ajuţi să-i scot. Se sculă de la masă. Sabinia dădu să se scoale şi ea, dar el o opri. Nu, Sabinia, tu stai aici. Mă duc eu cu Urania, vom putea să-i scoatem fără să-i rupem. Se duse spre Urania care sta nemişcată. Hai, spuse el cu vocea-i moale, nu ştiu rosturile pe aici, vin de mă ajută.

Urania se sculă, străină de tot şi de toate. Se duse spre chelarul de la capătul casei. El o urmă o bucată de drum, apoi îi aruncă vorba abia mişcîndu-şi buzele „Să mă chemi cu desagii în chelar".

La masă, în locul lor rămase tăcerea.

Se auzi glasul liniştit al Uraniei :

— Mai ușor scoatem desaga aici decît în curte.

Opintindu-se, Costas ridică desagii. Intră cu ei în chelar.

— Urania, vreau să mă înțelegi și să nu-mi porți supărare. Am spus o vorbă negîndită. Știu că-ți este greu. Geta și Sabinia sînt mai mici, ar fi trebuit ca tu să fii cea care pleacă întîi din casă... Ce pot face ? Mă înțelegi ?... Da' tu scoate fagurii, că-i scoți cu mîna, mă asculți cu urechea !... Tezinto din primăvară parcă a înnebunit, de atunci din tîrgul din Burticum, cînd a văzut-o pe Geta.

— Mi-a spus ea de atunci.

— Urania, să nu fii supărată.

— Nu sînt supărată, omule... ai îmblînzit tu un cal, dar un om !.... Nu sînt supărată.

— Să nu spui asta niciodată, să știi că un cal are mai multă înțelegere decît poate să-și închipuie omul... atît de multă, că mă și rușinez cîteodată.

— Atunci de ce la-i dat ?

— Pentru Geta, pentru Tezinto, nu-mi pare rău.

— Pentru Sabinia ce dai ?

— Pe mine ! Cred că fac mai mult decît o herghelie ! Ești gata ? Du-te la ei că vin și eu.

Cînd a venit Costas, tăcerea nu se mișcase.

— Gustați din fagurii noștri. Ia Geta și tu Sabinia, vă place dulceața lor ?... Veți avea parte de ea....

— Pe noi nu ne lași să hotărîm chiar nimic ? întrebă încruntat bătrînul.

— Ce-i spus e hotărît ! Eu așa cred. Geta tu pe Tezinto îl știi, Sabinia pe mine, nu. Dar dacă ne vom mai vedea aici, sau prin tîrguri, în Micia sau la Burticum, mă vei cunoaște. Pe urmă, și dreptatea este de partea mea.

— Care-i ? întrebă bătrîna șoptit.

— Aici sînt cinci guri la două mîini de bărbat, la care se mai adaugă censul, capitația, corvezile... Așa-i ? La noi, sînt opt brațe singure ; nu-i cine să le strîngă munca, s-o rînduiască cu pricepere de femeie. Știu la ce te gîndești : dacă pleacă ele cum va fi aici ! Acolo va fi bine ! Nu vor fi singure, se vor putea sprijini. Iar aici va fi mai ușor de umplut sacul.

— Urania este fata mea cea mare și ea va pleca prima ! Astea două, mai mici, să aștepte ! spuse bătrînul cu glas hotărît.

— Nu, tată, nu-i nimic că pleacă ele, nu mă supăr. Dacă le va fi bine, am să mă bucur. Mi-e greu să rămîn singură, am crescut cu toate la un loc și despărțirea-i prea iute, nu m-am obișnuit cu gîndul. Tată, de voiam să plec, puteam pleca și nu o dată. Dar nu am vrut... Dacă la Costas ține un cal, ia un animal acolo, atunci eu nu ar fi trebuit să țin la omul meu măcar atîta cît a arătat calul ăsta ?... Eu, nu am plăcut pe nici unul din cei ce au venit după mine. Nu te necăji, tată, la timpul meu, voi pleca și eu ca și ele, dar atunci să știi că vreau să plec și nimic în lumea asta nu mă va opri... Aș vrea să gust din mierea adusă de oamenii aceștia, la culoare este ca aurul. Poate că și la gust este bună.

— Aș fi vrut să-mi joc pe genunchi nepoții, aici în vatra neamului nostru, spuse tatăl. În glas nu i se mai citea supărarea, poate doar o părere de rău și un amar.

— Vînturile bat și duc semințele peste munți și văi, de rodesc în alte locuri, dar din ele răsare tot ceea ce a fost la început. Brad a fost, brad va fi... Vrei să-ți joci nepoții ! Îi poți juca și la noi, și aici, și la Ulpia, și-n Roma... Numai să ai ce juca. Să meargă neamul înainte. Eu știu ce-i bordeiul și nu mai încap în el. Am acu o casă. Nepoții o vor face și mai mare și mai altfel decît asta a noastră de acuma. Să fie sănătoși și tari... să ai ce juca. Tezinto vorbise pe nerăsuflate, vorbele ieșeau din el ca o apă învolburată. Era un om tăcut și, auzindu-se, auzindu-și vocea, se minună și se sperie. Dar îi plăcu sunetul vorbelor și roși.

Sprîncenele lui Costas fugiră în sus de mirare, iar în ochi se vedea admirația pentru curajul „tăcutului Tezinto". Rămaseră toți surprinși cînd Tezinto începu să rîdă.

— Mă gîndesc la tata, ce va zice el ?

— Asta va trebui să-i spui tu tatei, cînd eu voi fi plecat la munte. Pînă mă întorc eu, i-o mai trece mînia și l-oi ierta pe „țînc" !

Rîsul descreți frunțile și aduse o undă de veselie.

Fraţii se culcară într-un stog de fîn proaspăt cosit, pentru ai lăsa pe cei ai casei să pritocească între ei faptele zilei. Costas adormi deîndată. Tezinto rămase încă mult timp treaz privind cerul înstelat.

Caii lor păşteau iarba poienei, sforăind şi bătînd surd din picioare. Tezinto adormi cînd zorile mijeau conturînd cu lumină alburie crestele munţilor.

XI

Tezinto intră în curtea casei sale cu zîmbetul pe buze. Zîmbet aruncat amintirilor tinereţii şi bucuriilor ei. Cînd Flavia îi ieşi înainte, spuse cu glas blînd :

— Fugi în casă, să nu răceşti. Totu-i bine aici ? Unde-i Tiberiu ?

— În deal ! Nu te aşteptam. Cum îi este bunicului ? A viscolit aici trei zile pline. Azi abia a stat... Acuşi trebuie să vină şi Tiberiu, s-a dus pe sus, cred, să aducă ceva uscături pentru foc.

— Şi la noi a viscolit tot aşa, ba parcă a troienit mai multă zăpadă ca pe aici. Se uită la ea pe furiş cu coada ochiului. „Ce a mai crescut, gîndi, parcă-i Geta ! De la mine are numai para roşcată din păr... Şi ochii sînt tot de la ea... A făcut trup de femeie... ca mîine... Trece timpul !“

Scuturară omătul de pe opinci şi lăsă jos cojocul şi traistele, lîngă uşă. Frîngîndu-se puţin din şale, intră în tindă.

Aici erau adunate numai lucruri de gospodărie, femeieşti. Tinda avea spre capătul ei vatră ridicată pe pietre de rîu şi împrejmuită cu un brîu de cărămidă arsă. Geta, iar acum şi Flavia găteau aici, în timp de toamnă şi la început de primăvară. Iarna se sta în camera mare din dreapta, la focul de acolo se şi gătea. Primăvara, cînd

se mai domoleau vîntoacele, ieșeau cu toatele în șopronul mic de lîngă casă.

— Tu ești, Tiberiu ? întrebă Geta aplecată peste o cohortă de oale și ulcele care dospeau în spuza din marginea vetrei.

— Nu. Am venit eu, răspunse Tezinto. Femeia se întoarse iute păstrînd în obraji dogoarea focului.

— Of, bine c-ai venit ! Mă gîndeam că pe timp de iarnă umbli prin depărtări. Nu-i bine, Tezinto omule... Stai colea, încălzește-te, pînă-ți fac ceva de mîncare, oi fi flămînd ? Cînd ai plecat de sus, devreme ?

— Dimineața. Costas și Marcu au rămas cu tata. Mai e cu ei acolo un om, dar vin și ei jos în cîteva zile.

— Ce om, Tezinto ? Vezi că a venit azi, cam la amiază, o decurie din castru, te căutau. Au vorbit cu Tersa, a venit el pe aici și mi-a spus că se caută niște lotrii... pripășiți din cauza viscolului prin vicusurile de prin părțile noastre.

— Se mișcă repede, spuse încet Tezinto, ca pentru el, dar urechea ascuțită a femeii prinse-n zbor vorbele și, apropiindu-se cu mîna în șold, privi țintă la omul ei.

— Ce știi tu, Tezinto, de repede sau încet ? De cine vorbești ?

— Eram la castrul din Ventia cînd s-a întîmplat de i-au săgetat niște oameni pe soldații patrulei. Din spusele soldaților nu poți înțelege adevărul... ei totdeauna înfloresc faptele și le schimbă cum le cade lor bine.

— Dar Costas zicea că vă duceți la Micia ! Nu poți înțelege nimic din ce spune omul ăsta, care le învîrte pe toate printre degete de te amețește...

— Gata, femeie ! Mai lasă-mă să-mi trag sufletul... Dă-mi ceva de mîncare că sînt sătul de uscături.

— Dar, așteptînd nu poți vorbi ?... Unde-o fi Flavia ? Flavia ! strigă ea cu voce tare.

— Ce ai cu ea acum ? Las-o, este la vite, le-ngrijește, s-a-nserat !... Tiberiu unde-i ?

— Apoi eu nu mai înțeleg nimic. Și băiatul ăsta numai prin pădure umblă, acu a plecat cu cîinii după el... Parcă toată lumea în iarna asta și-a ieșit din rosturi. Băiatul a plecat pe viscol de două ori. Ce-o fi căutînd în pădure ? !

— O fi pus și el prinzătorile lui și le cercetează, ce vrei ? !

Flavia intră îmbujorată de ger, cu un braț de lemne, pe care le așează lîngă foc. Luă două oale mari de lut, cu gura largă și vru să plece.

— Nu trage tot laptele de la vaci, mai lasă și viteilor, spuse Geta, dar Tezinto o opri.

— Știe ea, las-o. Du-te, fată și vezi să nu verși laptele.

— Mai bine-i spun de două ori decît să facă vreo pagubă. Tu ce știi ? Parcă mult stai pe acasă ? ! Tot pe drumuri, nu vă potolește nici iarna. Să văd ce-i spui Sabiniei, cînd o afla că ai venit, dar el a rămas sus !...

— A rămas și gata ! Ce să-i spun ?... Nu a mai rămas și altă dată ?

— Voi plecați și eu rămîn cu atîtea pe cap ! Și copiii, și grijile...

— Vezi cum mulgi vacile ! Ai grijă de viței.

— Ce-mi spui mie ? spune-i Flaviei.

— Ziceai că toate-s pe capul tău ! Văd că nu chiar toate...

— Măi, omule ; de nu-ți spun ție, cui să spun ?... Vrei niște lapte ? Să-l aducă fata și-l fierb.

Pe prispă se auziră pașii cuiva care se scutura de zăpadă și în casă intră un tînăr cu păr negru, cîrlionțat. Barba abia-i mijea. Avea ochii albaștri. Dînd de Tezinto așezat lîngă vatră, strigă plin de bucurie :

— Bine c-ai venit, tată !

— Unde ai fost, fiule ?

— În pădure. Ți-am văzut urma care mergea încoace, ai sărit gardurile, și mi-am zis că trebuie să fie unul care știe bine locurile și rosturile pe aici ; nu puteai fi decît tu. Unchiul Costas nu a venit ?

— Vine cît de curînd, este sus cu moșu-tu și cu un om. E și Marcu cu ei. Vrea tata să stai cu el o vreme. Ți-oi pregăti cu ce să mergi la el, că a cam rămas în nevoie. Mîine în zori pleci. Să mergi cu calul cel mic, să poți duce mai ușor ce ți-oi da. Cînd te întorci, să aduci blana cea nouă de urs, să astupăm cu ea peretele dincolo. Să-ți arate Costas unde-și are prinzătorile, ca să le cercetezi tu, tot la două zile. Să fii cu băgare de

seamă... Adă desagii mei de afară, cojocul lasă-l la ger. Tiberiu chiui vesel şi zvîcni afară. Puse traistele lîngă taică-său şi se uită curios la el, cum scotoceşte prin burţile lor. Tezinto scoase un săculeţ de pînză roşie, legat la gură.

— Geta ! Asta e pentru tine. Geta, n-auzi ? Femeia se întoarse de la oalele ei, luă săculeţul şi-l desfăcu aşezîndu-se lîngă vatră. O ţesătură de lînă, şuvoi galben ca şofranul, i se aşeză pe genunchi în cute pline. Cu ochii la ţesătura de lînă moale şi subţire, spuse :

— O, Tezinto... ce frumoasă-i, vai, cît e de frumoasă, dar poate ar fi mai bine s-o dau Flaviei ?

— Ţie ţi-am adus-o, tu o porţi. Ai acolo şase coţi. A fost adusă din Macedonia.

Geta, sculîndu-se în picioare, se apropie de Tezinto, îi puse blînd mîna pe cap :

— Omul meu bun... Dar şarpele chibzuinţei îşi făcu loc, rece, prin căldura lacrimii ce sta să se rostogolească pe obrazul alb ; Tezinto, ce ai dat pe ea ?

— Stai, femeie !... A costat o blană de rîs, dar a mai dat şi negustorul un chiup de vin de l-am băut împreună... Stăi din lumina focului, era să uit, ia şi asta. Pune-i ulei şi cîteva fire de cînepă să vedem ce lumină dă. Scoase din desagă un opaiţ borţos cu toartă şi cinci locuri de fitil, era mare cît să-l cuprinzi în palmă. Iar asta pentru tine, Tiberiu, să ai grijă de el. Tînărul privea înmărmurit darul. Era un cuţit cu teaca lui, din piele groasă, agăţată de o curea bătută în ţinte mărunte de argint. Mînerul, înfăşurat cu şiret de piele, se termina cu un ou ca de porumbel, turnat din bronz. — De mult mă gîndeam să ţi-l fac. Fierul îi bun, luat dintr-o *glada*. Băiatul, fericit, o zbughi pe uşă.

— Stai că mă dărîmi, nebunule ! Vezi că-s cu oala în mînă şi te bagi ! ! Flavia puse pe masă laptele. Aduc, mamă, cealaltă oală aici sau o dau la frig ?

— Las-o la frig. Uite ce mi-a dat tatăl-tău...

Tezinto urmărea atent de lîngă foc jocul feţei Flaviei. Cu mişcări gingaşe, speriate parcă, fata mîngîia ţesătura moale, plăcută.

— Poţi să-ţi faci din ea, mamă, o cămaşă lungă cu cusături sau o *lacernă*, poate chiar un *stolum*.

— Asta este pentru tine, fată. Tezinto îi dădu și ei un săculeț. Din el Flavia scoase o țesătură asemănătoare, dar colorată în roșu purpuriu. — Hoțul de negustor a cerut cu patru denari mai mult pe fiecare cot de pînză, zicea că-i scoasă vopseaua dintr-o scoică sau os de pește, nu-am înțeles bine, dar că-i greu de găsit. Flavia îi mulțumi cuprinzîndu-l strîns pe după gît și-l sărută în barba obrazului.

— Stai, fată, că mă înăbuși !

— O, tată, ce fericită sînt !

— Hai, lasă asta și vezi de laptele ăla.

— Dar lui Tiberiu ?

— Lasă-l pe Tiberiu, are și el... i-a dat un cuțit din cele pe care le-a văzut mai demult în canaboea Micia.

— D-aia a ieșit ca nebunul, de era să mă dărîme !... rîse Flavia și se sculă.

— Strînge-le pe amîndouă, ia și săculeții și du-i în casă, dincolo. Pregătește opaițul ăsta să vedem cum arde, l-a adus taică-tu, spuse Geta punînd în strachini o fiertură de mazăre terciuită.

— I-am adus fetei și o agrafă cu două pietre verzi. Să i-o dai tu mai tîrziu, cînd oi crede de cuviință !

— Pietrele sînt ca ochii ei, spuse Geta privind podoaba. Apropiindu-se de el, îl îmbrățișă cu dragoste, sărutîndu-l lung, ca în anii tinereții.

Zori, cu ger mai ostoit și cu senin se întemeiaseră afară cînd Tezinto, cald de somn încă, ieși în curte. În grajd îl găsi pe Tiberiu.

Înăuntru era cald. Trecu pe lîngă cai, odihnindu-și din cînd în cînd mîna pe crupele fierbinți. În capătul grajdului, separate de ceilalți printr-o stănoagă, erau două iepe cu mînjii lor, își întoarseră ochii privindu-l cu urechile ciulite. Se apropie de ele și le mîngîie ușor gîturile mușchiuloase.

— Tiberiu, să aduci vreo două brațe de paie, să faci un așternut mînjilor. Va trebui să pleci cu doi cai. Omul acela care-i sus, la noi, a venit cu patru cai foarte mari, cum nu am mai văzut... s-or fi împuținat grăunțele. Să duci și ulei sus, că eu poate am să uit, dar să știi tu. Cere Getei cîteva turtițe din spumă de vin amestecată cu tărîță, mai uscate, că nu are cu ce-și dospi pîinea bunicul.

— Tată, am să-ți spun ceva. Tiberiu veni mai aproape de el, trecu peste stănoagă și se așeză pe vine lîngă un mînz ce dormita culcat cu picioarele strînse sub el. Tată, eu țin un om în pădure. I-am găsit urma înainte de viscol. L-am căutat cu ciinii și l-am găsit în surpătura de sus. Mi-a spus că așteaptă veşti pe care să le ducă mai departe. I-am dus cîte ceva de ale gurii. Mama nu știe. Flavia m-a văzut cu bocceaua, dar nu a spus nimic. Ieri cînd fuseră soldații de au întrebat de străini, m-am temut să nu scape o vorbă, dar ea nici nu a clipit măcar. Ți-am spus că poate te duci la el. Dacă va veni cineva străin, anunță-l, ți-o spune el cum se caută omul pe care-l așteaptă.

— De ce stă ca lotrii băgat în codru ? De ce nu vine încoace ? Sînt atîția care umblă și caută muncă pe la alții...

— Nu-i de aici.

— Fugit ?

— Nu, este de dincolo, din ai noștri, liberi...

— Cînd ajungi sus, spune vorba asta lui Costas, dar cu grijă, să audă doar el... Văd eu de omul tău, cum ai spus că-l cheamă ?

— Nu am spus nicicum. Nu știu.

— Scoate caii afară și lasă-i slobozi puțin. Să iei cu tine la drum o furcă. Auzi ? O furcă, nu suliță. Dacă dau de tine pe drum soldații, le spui că te duci la Ventia, să-ți găsești soții, că nu v-ați înțeles cu procuratorul din Micia și vreți să faceți corvoadă la castru, pe bani. Tu ai rămas pe urmă că mergi greu cu caii, duci hrana lor pe timpul lucrului... Auzi ?... Vezi să nu intrii din drum drept în vadul nostru. Treci peste apă mai din timp... Să lași cît poți de puține urme. Du-te !

Tiberiu plecă cu caii legați unul de altul, și încărcați din plin. La scurt timp după plecarea lui intră și Tezinto în pădure, avea cu el o funie de tei și un topor. La marginea pădurii se întîlni cu nepotu-său Antoniu. Costas avea o fată, de vîrsta Flaviei, Aurelia, și doi băieți. Cel mai mare era Antoniu de 14 ani și Iuliu de 12. Băiatul îi veni fuga înainte, răzînd voios.

— Cînd ai venit, unchiule Tezinto ?... A venit și tata ?

— Ieri, flăcăule, ieri — se uită lung la traista goală din mîna băiatului. Acesta îi prinse privirea și spuse repede :

— Am fost pe colea prin pădure, mă gîndii că, de găsesc ceva, să am cum aduce...

— Văd ! Du-te și spune-i Sabiniei că trec pe la voi cînd cobor. Hai, fugi ! copilul o luă la goană la vale, întorcîndu-se din cînd în cînd să vadă ce face. Tezinto nu se mișcă pînă ce nu dispăru printre pomi pata săltăreață a băiatului... Își continuă drumul, mergînd pe urmele nepotului. „Te pomenești că eu sînt al doilea cu grija omului !“ își zise Tezinto și zîmbi în barbă.

Urmele minţiră un timp prin pădure, apoi în creastă mai făcură cîteva ocolișuri. „Grijuliu“ gîndi Tezinto, și se îndreptă spre surpătura din vîrful dealului. În capătul rupturii află urma unui foc. Vatra, astupată cu cenușă movilită. Cîteva lemne stivuite într-o margine. Urme și vechi și noi. Înnoptase cineva mai mult timp aici.

„Se va întoarce“, gîndi Tezinto. Așezîndu-se lîngă vatră, scormoni cenușa cu un băț dezgolind jarul ascuns.

Puse cîteva vreascuri peste ochii cărbunilor. Un fum subțire urcă risipindu-se deasupra buzelor văgăunii. În clipa aceea avu credința că este privit de cineva. Parcă-l și vedea unde era... Continuă să întărească focul suflînd de cîteva ori în jăratec. Flăcări lacome se ridicară trosnind, iar scîntei răzlețe jucară în văzduh. Fără să se întoarcă, spuse deslușit :

— Vin de te așează lîngă foc. Vorbele le spuse în limba veche. Nu-i răspunse nimeni. Nu simți nici o mișcare, acolo sus în malul văgăunii, unde-l credea pe celălalt că stă. Repetă din nou : „Vin lîngă foc, omule !“ Bulgări de lut se rostogoliră din creastă pînă la el. „A auzit, vine !“ gîndi și rămase nemișcat. Zăpada țipa în ger sub apăsarea opincii. Văzu apropiindu-se de el o pereche de picioare, atîta putea vedea cu coada ochiului, fără să se miște, în pantaloni albi murdari de funingine și lut, înfășurați în pîslă neagră, cu opinci mari, țepoase.

— Sînt tatăl băiatului ăla mare ; ăstuia mic îi sînt unchi. Focul murea încet.

Străinul se așeză pe vine, de partea cealaltă a vetrei.

Era mic de stat, roșcat, cu ochi albaștri, păr lung cu chică pe spate, bărbă scurtă deasă. Țundra de pe umeri era sură și mițoasă. Pe sub ea un cojocel strîns cu un brîu de piele, închis în catarame de bronz.

— M-a ajutat feciorul cu ceva legumă — spuse omul încet — și ca să nu fie sminteală i-am stivuit niște lemne, mai jos în coastă. Le-am și tăiat, să mă mai încălzesc. A viscolit și a înghețat pămîntul tare, aici în munte. Pînă va ieși din nou soarele, să dezghețe pămîntul, mai este multă vreme... Nopțile-s cu ger tare.

— Prinde bine lemnul stivuit acolo. Mîine cînd vin, cam tot în timpul ăsta, ți-aduc ceva de legumit, apoi plec la vale cu lemnul tăiat. De voi ști ceva ți-oi spune, poate te-or privi veștile...

— Ce să mă privească ? zise străinul privindu-l țintă.

— Umblă hoastea și-i caută pe oamenii ce au săgetat pe doi din ai lor, pe drumul dintre Micia și castrul mic din Ventia...

— Cînd a fost asta ?

— În a doua zi de viscol.

— Mai stau pe aici un timp...

— Stai, că doar nu stai la nimeni. Stai cît vrei... Au fost de au întrebat în davă, de oameni străini.... Dar nimeni nu a văzut nimic... Nu-s venetici prin partea locului. Pădurea poate ține multe, cine le știe ?

— De vei putea, adu o fiertură. M-oi plăti în tăietură de lemn.

— Bine. Tezinto plecă către gura rîpei. Nu se întoarse decît atunci cînd ajunse sus. Îl văzu pe celălalt nemișcat, așa cum îl lăsase, lîngă foc. Plecă pe coastă, să găsească stiva de lemne. Le găsi, erau multe și tăiate la o mărime. Cercetă tăietura și o găsi curată — „Are sculă bună !“ gîndi. Strînse în funie o legătură de două brațe bune și plecă spre casă coborînd anevoie povîrnitura, descumpănit la tot pasul de greutatea lemnelor.

Intră în curte prin spate, prin portița îngustă dintre casă și șopron. Auzise glasuri străine de cînd se apropiase. Judecînd după poarta mare deschisă-n lături, cît și după lătratul întărîtat al cîinilor, înțelese că și în drum mai erau oameni.

Ștergîndu-și năduşeaua cu mîneca și lăsînd toporul lîngă stîlpul prispei, se apropie de grupul de străini cu care vorbea Geta. Flavia privea din uşă.

— Eu sînt, Tezinto, stăpînul casei și unul din magistrii vicusului. Sînteți din castru ?

— Salve magister ! Da sîntem din castru, eu sînt *adjutor praefectus castris* Micia, Publius Mettelus.

— Eşti bun.

— Cum adică ? întrebă ajutorul comandantului de castru ridicînd din sprîncene.

— Păi... aşa tînăr și adjutor. Micia este un castru mare, de aceea spun : eşti bun ! Bun ca soldat.

— Nu... și tînărul zîmbi. Nu, magistre, unchiul este praefectus, eu sînt numai... înțelegi acuma ?

— De nu erai bun, te ținea ascuns pe lîngă el și nu te lăsa decît pînă-n canabae.

— Cam aşa și face.

Rîseră amîndoi. Se încălzi între ei și aerul dimineții.

— Să stăm pe prispă. Am venit de sus cu lemnele și am obosit parcă mai mult ca în alte dăți. Eşti cu caii ?

— Da, să stăm, de ce nu ? Sînt în drum cîțiva soldați călări.

— Spune oamenilor să intre sub şopron. Să vă dau ceva de mîncare ? Sînteți din drum ! Geta, adă o oală de vin.

— Spuneai de mîncare și dai vin ? !

— Doar nu ați plecat nemîncați, dar de sete... soldatul este mereu în luptă cu ea.

— Știu că eşti unul din cei mai vechi magiştri aici.

— Da, sînt demult, nici nu mai știu de cînd. Tatăl meu a început aşezarea asta. Geta aduse un chiup cu vin. Stropi roşii pătară zăpada cînd coborî treptele.

— Îl verşi tot ! mai bine lasă-ne pe noi să-l bem, îi strigară soldații rîzînd și înghesuindu-se sub şopronul scund.

— Cheamă-i, *adjutore,* și pe cei din drum. Să lege caii, nu-i ia nimeni... Flavia, cheamă-l pe Iuliu să stea pe lîngă cai, cît au soldații treabă. Flavia o zbughi.

— Cei de afară nu-s ai legiunii noastre, sînt din *numerus*-ul *Maurorum.*

— Ce dacă ? Soldaţii sînt soldaţi. Vorba domoală şi tihnită a lui Tezinto îl făcu pe tînărul adjutor să se simtă mai în largul său. Geta veni cu căni de lut. Le aşeză lîngă ei pe prispă.

— Dacă le este foame, voi găsi ceva să le dau. Nu ca la castru, dar o fiertură de mei cu lapte fierbinte pot... Nu sărăcim noi din asta...

— Cum staţi cu plăţile ?

— Geta ! adă scîndurile alea pe care sînt trecute dările.

Femeia aduse cîteva tăbliţe de lemn stivuite şi legate cu un crîmpei de cînepă.

— Uite, *adjutore,* astea sînt. Le-a scris perceptorul teritoriului Lucius Severus. A arătat aici cum că am plătit tot şi censul şi capitaţia şi păscutul. Iar pe cea cu colţul mînjit cu roşu, sînt trecute corvezile la castrul din Ventia, scrie centurionul *tabularius* al castrului. Am lucrat la şanţul de afară, cărat pămînt şi săpat. Pe placa astălaltă scrie tot Lucius Severus ce avem de dat pe anul ăsta... au crescut impozitele din nou ! De vom da cinci oameni pentru legiune, ne scade taxa împărătească pe păscut şi sare.

— Clar. Dealtfel ştiam de ieri, mi-a spus Severus că nu este nevoie să vă îmboldesc... Bun vinul.

— Nu aşa de bun ca ăla de la voi. Acum, pe frig, merge şi ăsta...

— De unde ştii cum este vinul la noi ?

— Am fost la Ventia, pînă să înceapă viscolul, mi-a dat comandantul castrului, *ductorele.* Bun vin şi cu mare tărie în el.

— Îl ştii pe comandant ?

— Da, rîse Tezinto liniştit, negoţesc cu el.

— Departe Ventia. De ce nu ai venit la noi ? Scuteai din drum.

— Vezi, *adjutore,* el este mai departe, nu ajunge mai nimeni pînă la el. Canabaea mică, negoţul mic. Am preţ mai bun la el.

Rîseră şi sorbiră vinul din căni.

— Gaius ! strigă ofiţerul, mai umple cănile astea... Magistre, şi eu am venit la tine cu un negoţ... mai altfel ca cel cu care te ocupi tu. Aş vrea să-ţi văd caii.

— Caii ? ! întrebă Tezinto şi se încruntă puţin. Sînt colea, hai să-i vezi.

Probabil că venise cineva să stea cu caii celor rămaşi în drum, fiindcă în curte intră un grup de soldaţi. Erau îmbrăcaţi în sagumuri cu glugi, din postav roşu. Ofiţerul le arătă cu mîna şopronul. Unul dintre ei ce le era comandant, purtînd o cască de piele cu *crista* ornată cu un smoc de păr de cal vopsit în roşu, ca o perie, se apropie de *adjutor* şi întrebă :

— Ar fi bine dacă am putea aprinde un foc, să se mai încălzească oamenii. Ei nu sînt obişnuiţi cu frigul...

— Să-şi facă focul la vatra de acolo, de sub şopron. Au şi lemne cîte vor, spuse Tezinto în locul ofiţerului. Să mai aducem o oală de vin... cu el or fi obişnuiţi ? Rîseră toţi, iar *principalesul* maurilor se depărtă strigînd ceva într-o limbă cu vorbe parcă gîlgîite. Fu primit cu veselie de către călăreţii săi negricioşi.

Intrară în grajd, la căldură de animale.

— Mie-mi place să stau aici, spuse Tezinto şi se duse spre locul lui preferat din fundul grajdului, lîngă cele două iepe, care văzîndu-l sforăiră încetişor, întorcînd capetele spre el.

Vorbiră de unele de altele, tot ocolind miezul. Într-un tîrziu *adjutorele* spuse :

— Uite despre ce este vorba ; aş vrea un cal pentru mine, pe care-l cumpăr. Şi mai vreau şase cai pentru castru, dar plătim numai patru. Doi cai este obligaţia vicusului vostru, fără bani.

— Bine că spui deschis. Uite cum vom face ; eu îţi voi da caii pe care-i plăteşti şi tot eu îl dau şi pe cel neplătit. Este cîştigul şi pierderea mea. Am să mai găsesc pe cineva care să facă la fel ca mine. Este mai bine aşa decît să luăm un cal pe degeaba din curtea omului. Cine vinde... mai şi pierde !

— Să aibă o faţă caii aceia ce-i luăm fără bani !

— Acu...

Romanul îşi alese după multe căutări un cal dintre cei ce erau acolo. Plăti pe loc, fără să se mai codească sau să ceară un preţ mai mic. Plăti cu denari de argint.

— Vin eu peste cîteva zile, să iau caii pentru castru.

Avem nevoie de ei pentru legiunea a V-a Macedonica, ce va veni în primăvară aici... Să știi că pe alte așezări au fost puși cîte șase sau opt cai, toți fără bani.

— Înțeleg, spuse Tezinto privindu-l lung, dar cu acesta al tău ce fac ? Îl lași aici cu hrana mea ?

— Nici eu nu știu cum este mai bine !... Mai vedem cînd o să vin după ceilalți. O să-ți plătesc, n-avea grijă.

Mai stătură de vorbă pînă terminară vinul.

Adjutorele ordonă adunarea în drum, la cai.

Patrula încălecă. Privind peste umăr, *adjutorele* îl salută cu mîna ridicată, pe Tezinto căruia i se păru că nu-l salută numai pe el...

Venind spre casă, păși gînditor, privind mulțimea de urme soldățești ce-i călcaseră curtea în ziua aceea. Intră în casă și se adresă femeilor ce stăteau lîngă vatră și-l priveau :

— Am vîndut romanului niște cai, dar am dat și unul gratis. Romanul vine în cîteva zile după ei. Cu coada ochiului o urmărea pe fată. Flavia își puse cojocul pe ea și ieși în curte. — Cred că va trece mai des *adjutorele* pe aici, adăugă privind-o pe Geta care-i susținu privirea.

— Ce dacă trece ? spuse femeia încet.

XII

Costas făcuse drumul în mare grabă pînă la casa lor, cu spaima în suflet că nu-l va găsi pe Tezinto, întîrziat prin pădure cu Denzi, la prisaca lor sau cine știe pe unde.

Simțind în nări mirosul fumului, se liniști sperînd cel puțin în prezența fratelui său Marcu. Dădu buzna în casă cu opincile pline de zăpadă și cu fața roșie, nădușită. Bătrînul stătea întins pe laviță lui, iar Marcu, lîngă foc, meșterea ceva la o opincă.

— Unde-i Tezinto ? întrebă Costas sufocîndu-se, rotind ochii de la unul la celălalt.

— A plecat în vale, acasă, după ce aţi plecat voi. Dar ce-i ? Ce s-a întîmplat, unde-i romanul ?

Costas îşi lepădă cojocul mare şi greu. Se aşeză lîngă foc şi le povesti cele petrecute. La urmă scoase tăbliţele şi le puse pe genunchi în faţa lui.

— Deci, omul acela a spus că pe băiat l-au rupt lupii... A avut încredere în tine, fiindcă i-ai strigat *ronza*... Poate ei, căutînd să treacă încoace, pe viscol, au dat peste soldaţi... s-or fi speriat ? !... Acum îi caută cei din castre. Oare ei pe cine caută şi ce o fi scriind aici ? Dacă nu aflăm repede, poate să nu mai slujească la nimic, pe urmă dacă ştim ! Trebuia măcar unul din voi să ştie a citi...

— Ştie Urania, spuse Costas cu jumătate de glas.

— Dar ea-i tocmi la Apulum cu romanul ei.

— Şi, ce-i Marcule, dacă este cu un roman ? Eu o ştiu pe Urania, este o femeie de nădejde... dar este mult pînă la Apulum !

— Cred că vorbele care-s ascunse în lemnele astea sînt de mare trebuinţă cuiva, spuse Marcu continuînd să-şi dreagă opinca. Şi sulița şi arcul sînt iazyge. Am ştiut de cînd am văzut săgeata !

Aştia sînt de dincolo, de sus, din munte. Ceva se întîmplă...

— Şi Advenas ştie să citească, spuse Costas.

— Numai el nu trebuie să afle ce scrie aici ! Ce ştim despre el ? E un roman care la nevoie îi apără pe ai lui. Marcu se sculă şi începu să se învîrtă prin casă fără rost.

— Avem un singur drum de urmat şi anume : eu plec cu Marcu chiar acuma, la tabăra aceea. Poate că mai este omul în viaţă şi mi-o spune ce şi cum. De nu, îl petrecem în datina noastră, apoi ne întoarcem cu toţii încoace. Tu, Costas, mîine, cum se luminează de ziuă, grijeşte vitele la grotă. Închide cu ele şi cîinele, îi mai bine aşa. Te duci la noi în davă şi cu Tezinto vezi ce-i de făcut şi care din voi se porneşte la Apulum. Poate amîndoi, de ziceţi că-i mai bine... Vedeţi voi ! Îi duceţi bărbatului Uraniei ceva, un jder de piatră, o nurcă, ve-

deți voi ce-i prin casă de dat... Ar veni că au sosit neamurile cu vești de la surori, de la cumnați !...

Să vadă ea lemnele astea și poate că ne-om dumiri. Cînd va veni Tiberiu, va sta cu mine, să plece Marcu cu omul în davă. Asta-i ce spun eu că trebuie făcut ! Marcule, să ne gătim de drum. Ia niște crengi de molid și le bagă în rășină, pune-le lîngă foc să se înmoaie. Să avem pe drum lumină. Costas, ai lăsat urmă pînă acolo ? Ar fi bine să ne duci pînă dăm de ea, să nu pierdem timp căutînd-o. Hai, Marcule-fiule !

Strînseră în grabă cele necesare drumului și ieșiră toți trei din casă. Costas îi scoase la poteca lui. Privi în urma lor cum se depărtau în amurg. În curînd îi pierdu din ochi, printre copaci.

— Hai, cîine, hai acasă ! Plecară încet spre adăpostul lor. Zăbovi privind cerul ce-și păstra o zare mult mai luminoasă în asfințit, acolo unde noaptea întîrzia mereu să ajungă.

Cîinele lătră scurt, înfundat. Costas nu-l băgă în seamă. Abia la al doilea lătrat se uită la el.

— Ce-i, cîine ? Dînd din coadă, dulăul se duse la povîrnitura ce ducea la pîrîu. De jos se auzi un chiot. Costas, după chiuitură, știu că venise Tiberiu. Începu să coboare către apă chiuind, ca să-i iasă înainte.

Tiberiu era cu caii la apă, se oprise ca să-i odihnească.

— Costas ! strigă tînărul plin de bucurie.

— Stai că vin, țîncule !... Ești încărcat...

— Cu de toate. Tot ce a vrut bunicul și încă ceva în plus.

— Ei, hai sus să descărcăm caii și să-i duci la grotă cît mai este încă lumină.

Băiatul intră în potecă, luînd de căpăstru calul înaintaș.

Costas rămase în urmă. Urcau greu, alunecînd aproape la fiecare pas.

— Mi-a spus tata că este un om cu voi...

— Omul acela îi un veteran. L-am găsit la Ventia, acuma l-am lăsat în pădure cu un om de-al nostru care-i pe moarte. Bunicul și Marcu au plecat, puțin mai devreme acolo, să-l grijească în datina noastră, dacă o muri,

că romanul ce știe să-i facă ?... Hai, ți-oi spune sus, că se întunecă de tot.

Descărcară caii și cît se duse Tiberiu cu ei la grotă, Costas bägă în casă desagii mari cu făină, boabe și toate cele aduse de nepot. Le rîndui cum crezu că-i mai bine. „Le-o pune tata cum o vrea, că tot n-o să-i placă, oricum le-aș pune", își zise-n barbă și zîmbi.

Tiberiu stătu cam mult cu caii la grotă, veni într-un tîrziu cu o îngrijorare pe față :

— Costas, cred că iapa aceea frumoasă fată, de nu la noapte, atunci mîine sigur !

— Ce spui ? ! Și rămase pe gînduri. Apoi, întorcîndu-se spre băiat, îi spuse : Tiberiule, tu vii din drum și ești ostenit, fă-ți ceva de mîncare. Stai aici și te odihnește. Am să mă duc să dorm în grotă, să nu pățească iapa vreo sminteală în timpul fătatului, că ne omoară bătrînul...

— Nu crezi că ar fi mai bine să aduc iapa încoace ? Stă și la cald, n-o sperie nici ceilalți... Ce fel de cai sînt aceia ? Așa mari nu am mai văzut niciodată. Nici cînd am fost la tîrgul cel mare din Apulum. Am crezut întîi că aceia nu-s cai...

— Este un neam mare și voinic cît încape, spuse Costas. Poate ai dreptate. Fugi și adă iapa, dar încet. Du-o întîi la scoc să bea. Închide bine gardul cînd pleci... Stai că merg și eu cu tine, va trebui să avem mai multă apă aici.

Cînd veniră cu iapa, afară se întunecase. Tiberiu o legă lîngă intrarea mare și-i așternu un brat de paie.

— Dă-i niște grăunțe ! spuse Costas și se apucă să pregătească niște frigărui.

— Nu vrea să mănînce, să știi că vom avea de lucru în noaptea asta, spuse tînărul.

În timpul cinei băiatul povesti cele petrecute în dava lor. Îi spuse și de omul lui din pădure. Costas se opri din mestecat și rămase pe gînduri.

— Cred că toate astea se leagă, spuse gînditor ; poate omul acela așteaptă chiar lemnele astea cerate cu vestea care-i în ele. Mîine în zori plec în sat. Marcu cu tatta și Advenas vor veni pe seară... De o întîrzia fătatul, știi ce ai de făcut. Ți-am spus doar de nenumărate ori.

— Spus e una și făcut e alta. Dacă era calul tatii, nu m-aș fi codit deloc, dar îi al bunicului... și parcă nu-mi este la îndemînă. Era bine să fi fost și tu cu mine...

— Vedem pînă mîine. Hai, treci de mănîncă. Ai adus pîine de-a Getei ? Bun ! Abia acum simt ce foame m-a pălit. Pe tine nu ?

În timp ce mîncau îi povesti flăcăului de țapul ucis de Advenas. De viața lui ca gladiator, de neînchipuita-i iscusință în mînuirea arcului și de toate cîte se petrecuseră. Ochii flăcăului scînteiau de plăcere la gîndul că în curînd va avea cu cine să-și scarpine limba cu fel de fel de întrebări și povești.

Tiberiu umplu cu ulei amîndouă opaițele și le aprinse. Mînzul apăru în lumina focului, tîrziu în noapte, după ce-i ținuse treji tot timpul. Era de culoarea coajei de ceapă cu părul coamei și al codiței negru. În timp ce Costas îl bușuma cu un șomoiog de paie, ștergîndu-l și frecîndu-l, Tiberiu mîngîia gîtul nădușit al iepii, care își tot căuta din ochi mînzul.

Înteți focul și, așezați lîngă vatră, obosiți, băură cîte o cană de vin.

— Bucurie mai mare nici nu poate avea bunicul, spuse Tiberiu cu privirea ațintită la mînzul care încerca să se ridice pe picioarele-i firave și nefiresc de rășchirate.

— Hai, băiatule, mai încearcă o dată — îl îndemna cu blîndețe în glas Costas — uite așa...

Mînzul reușise să se scoale pe picioarele-i din față, însă cele din spate se înmuiară, nedeprinse cu greutatea. Se prăvăli în paie. Cu gîtul încordat, întins înainte, reîncepu încăpățînat efortul ridicării și de această dată reuși.

— Hai, băiatule ! Hai ! Un pas ! Primul e greu... spuse Costas, privindu-l peste marginea cănii de vin ; hai acum ! Parcă încurajat, mînzul făcu primul pas și rămase o clipă nemișcat, adunîndu-și puterile pentru al doilea.

— Așa, băiatule. Primul pas este greu, acuma cu el ai intrat în lumea asta a noastră, a ta... vei face mulți, mulți pași prin ea, de vei avea noroc.

— Ei și-acum, poate mai apucăm puțină odihnă, spuse Costas trîntindu-se pe laviță cu mîna sub cap și cu ochii proptiți în petecul de tavan afumat de deasupra.

— Dormi, te-oi scula eu la ziuă, spuse Tiberiu, nu mi-i somn. O să mă uit la ăsta mic. Ce repede se obișnuiește cu mișcările. Uite-l, acuma se mișcă mai ușor, ba mai dă și din picior...

Lumina zilei îl prinse pe Costas aproape de creastă. Mergea pe poteca făcută de Tezinto cu două zile mai înainte. Gerul înmuiat mult îl făcea să năduşească sub cojocul greu. Îl stînjenea, parcă-i simţea din ce în ce mai mult greutatea. Mergea anevoie prin zăpadă, totuşi poteca deschisă de frate îi scutea mult efortul, iar faptul că nu trebuia să-şi caute drumul îi adăuga un spor în mers.

Se opri în vîrf, acolo unde se oprise şi Tezinto, asta a văzut din urme. Stătu un timp căutînd să-şi liniştească bătăile inimii. Zăpada, îngreunată de propria-i apă, cădea din copaci cu bufnituri surde. Îi era sete. Luă cu mîna puţină zăpadă. „Multă zăpadă trebuie să înghiţi ca să-ţi astîmperi setea, setea pe care o potoleşti cu o canădouă, de apă", gîndi Costas scîrbit de gustul ei sălciu. Privea un vîrf de brad ce se legăna stingher în nemişcarea celorlalţi. „Ce l-o fi mişcînd ? Vreun jder în căutare de cuib de veveriţă ? Ori vreun ciuf, ce-şi aşează ghearele îngheţate, mai bine, sub penele burţii ? Multă suflare ţine şi codrul ăsta ! Ăia mici sînt hrană celor mari, cei mai mari hrănesc pe alţii şi mai mari, şi unii pe alţii, pînă la mine, pînă la noi. Cîte guri nu astupăm noi din Felix-ul ăsta. Oare sîntem singurii ? De bună seamă că mai sînt şi alţi „fericiţi", care stau o viaţă de astupă guri ! Ori poate că „fericirile" alea au secat, tot cărînd în hăul roman şi acum sînt toţi cu ochii şi mîinile pe noi ! Cai, oi, boi, grîu... or avea şi alţii, dar ce nu au alţii ? N-au cîrtiţe şi şobolani de pămînt, să sape găuri de „putei" şi de „cuniculi" de mină, şerpuitori pe sub pămînt în căutare de aur !... Şi bătrînul avea aur ! Asta-i aerul lor, al romanilor, al imperiului roman, aurul... Cînd gîtui pe cineva, ce faci ? Îi iei aerul şi crapă în neputinţă şi lipsă. De le iei aurul, le iei romanilor, aerul lor şi crapă ! Cum era denarul înainte ? Greu în argint, suna ca un clopoţel, acuma este plin de aramă şi-i mut. Mai tare sună

un pumn de vîrfuri de săgeți, decît unul de bani... Și-s și subțiri, nu au aer ! Asta-i ! Nu le mai ajunge aerul. De i-or gîtui cei de sus ; din Alburnus-Major, ăia din Abruttus, din Ampelum și Pirustarum ?... Mor gurile astea multe și mari. Se usucă". Costas zîmbi privind o cracă de brad ce se profila stingheră pe verdele greu al pădurii.

Porni mai departe, șerpuind pe urmele vechi, clare, lăsate de frate-său. Pe buze îi rămase un zîmbet, urmă a gîndului la imperiul scofîlcit din lipsă de aer galben.

După un timp scăpă în rariștea de pădure și văzu în vale, cam la o stadie, mogîldețe negre se zvîrcoleau în ghem nedeslușit. Se opri, privind țintă într-acolo. „Lupii", îi scăpă fără voie dintre buze cuvîntul, șuierat, învelit în aburul respirației. „Rup ceva ! O capră, pare... Să-i ocolesc !... Mai bine să-i las în pace cu prada lor." Ochii căutară în lături un drum de ocol, mai departe de sîngele ospățului. Fără voie în minte-i apăru focul taberei bătrînului cu zăpada mestecată de picioarele fiarelor, pete întinse, roșcate... „Îi ocolesc ! Nu lasă ei ospățul pentru mine... Sînt patru, pot să mă întîrzie... și-i amiază plină." Se abătu pe sub poala deasă a pădurii. Merse un timp atent. Ocolise locul de ospăț al lupilor și, mult mai departe intră din nou în poteca lui. Privea din cînd în cînd înapoi, părîndu-i-se că aude gîfîit de fiară gonind să-l ajungă din urmă. Dar numai închipuirea-i clădea sunete și umbre.

Dădu de primele semne ale satului : o căpiță de fîn înfășurată în jurul unei prăjini — inimă dreaptă și țepoasă ce împungea cerul ca un vîrf de suliță. Îl cuprinse o ușurare și o voioșie nestăpînită care se zbătea în coșul pieptului.

Întîi apăru acoperișul casei lui Tezinto, apoi cel al casei lui. Lemnul acoperișului era mai nou, îl schimbase acu trei ani, după ce luase foc din pricini necunoscute. Asta a fost în vara cînd s-au prăpădit oile de strechie.

Intră în casa lui Tezinto prin portița din spate. Cîinii nu-l lătrară și în liniștea curții i se păru că este străin, cu toate că anii tineri îi petrecuse aici, în bătătura asta, cu Tezinto, cu Marcu. „Cum se rupe omul

de locuri, de aduceri aminte, de obiceiuri!" gîndi urcînd scările de piatră ale prispei tocite și de el o vreme.

Îi găsi pe toți în casă, mîncau.

— Oaspete neașteptat, zise rîzînd și își lepădă cojocul ud de năduşeală. Mîncați în tihnă, eu mi-oi trage sufletul oleacă, venii pe poteca ta și sub geana pădurii dădui de lupi în ospăț. I-am ocolit din larg, dar nu mi-a căzut bine! Flavia, fată bună, dă-mi și mie o cană de apă. Ce fac ai mei? Este totul în rostul lui aici? Nu Geta, stai liniștită, nu mănînc... Cu Tezinto am o vorbă, după ce-o mînca.

Fraţii ştătură de vorbă în grajd, locul preferat al lui Tezinto. Costas depăna amănunțit povestea ultimelor zile. Tezinto asculta tăcut firul întîmplărilor. Cînd termină de povestit, Costas scoase tăbliţele de lemn și le arătă lui Tezinto, care le răsuci stîngaci în mînă, uitîndu-se cu ochi goi la ele. Nu-i spuneau nimic. Lemne moarte și mute în mîini străine. Ridicînd capul, întîlni privirea lui Costas căruia îi spuse :

— Stai că vin îndată. Cînd se întoarse, era îmbrăcat. Hai și-om merge, spuse cu glas hotărît, luîndu-o înainte. Din mers aruncă lui Costas o furcă cu trei dinți, pe care acesta o prinse din zbor. Luă și el una, din șopron. Ieșiră prin portița dosnică. Tezinto o ținu deschisă pînă se strecurară și cei doi zăvozi. Mergeau tăcuți pe drumul care ducea către surpătura din coama dealului.

Din cînd în cînd numai vocea lui Tezinto, ce-și aduna cîinii, spărgea tăcerea din jur.

— Nu sîntem singuri, frate, sparse Costas tăcerea.

— I-am văzut, cred că sînt doi. Nu-i timp de ei acuma! Și, aplecîndu-se din mers, mîngîie capul cîinelui de lîngă el. Îmbărbătați, cu gozile strune și blănile arici, cîinii ieșiră din potecă, mîrîind.

În creastă văzu, cînd privi la vale, în urmă, poteca ocupată de trei umbre nemișcate.

— Lasă-i, Costas, spuse Tezinto înfundîndu-se în pădure. Pe aici, că-i mai scurt, ieșim în surpătură. Mai mergem puțin și dăm glas să ne audă omul, să nu se sperie și să plece.

Tezinto continuă drumul, tăcut. Cam la o stadie de rîpă scoase două șuierături scurte și strigă :

— Omule, sînt eu. N-ai teamă ! Iuțește focul, că avem fiare în urmă. Pădurea îi duse glasul departe.

O geană roșie ieșită de undeva, ca din măruntaiele pămîntului, tivi cu purpuriu picioarele copacilor din muchea rîpei.

— E acolo, spuse ușurat Tezinto. Coborîră în firul surpăturii, mergînd spre capătul ei. Se văzu focul și o umbră pe brînci suflînd în cărbuni.

Se așezară cu spatele sub peretele prăvalului de lut și își zîmbiră. Străinul puse o mînă de vreascuri și scurtături în foc. Cîinii se așezară mai departe cu urechile ciulite, țintiți în gura rîpei.

— Omule, el este fratele meu. A venit acum din munte și uite ce vești are — Costas, spune ce știi despre cei doi oameni ; ce mi-ai spus și mie.

Costas depănă din nou povestea, puțin plictisit de repetarea ei. Fu răsplătit de atenția lacomă a omului străin.

— Asta știm noi ! se amestecă în firul povestei Tezinto, cuxmînd-o cînd Costas se pregătea să înșire cele găsite în desagii omului. Acum vrem să știm de sînt ei cei așteptați de tine ori nu ? Omul tăcu un timp, apoi, sculîndu-se de lîngă foc, făcu cîțiva pași spre cercul de întuneric, încercînd parcă să-și adune gîndurile.

— El e omul ! spuse abia șoptit Costas. Și la privirea mirată a lui Tezinto, îi arătă sulița înfiptă lîngă stiva de lemne pregătită pentru noapte. Este ca aceea a lui Advenas și a băiatului, Duras. Îi iazygă ! Omul se întoarse lîngă foc și se chirci pe vine.

— Ce să spui ?... Poate sînt, poate nu-s ! Cam departe îi găsirăți... Cam, din cîte înțeleg, la o zi și jumătate de mers de aici.

— Omule, și Costas păru că-și pierde răbdarea, eu am să te întreb ceva și, de vrei, ai să-mi răspunzi, de nu, mergi sănătos în drumul tău și noi într-al nostru. E bine așa ? Ei, atunci uite ; pe copil, pe băiatul mîncat de lupi îl chema Duras. Asta se potrivește cu ce știi tu ?

— Ce mai ştii ? întrebă omul privind în continuare focul.

— Bine !... În desagi era o bucată de aur, ciuntită la un cap cu semnul gropii XXI din Alburnus.

— Şi ce mai ştii ? întrebă pe acelaşi ton omul.

— Bătrînul sau băiatul aveau o suliţă ca a ta. Aia ! Vîrful ca un ac cu trei muchii.

— Şi ?

— Mi-a şoptit „Duras pera, verzada hupzas !"

— Ţi-i foame, stai să-ţi dau să legumeşti ce am, că poate-i tot al tău, şi-i zîmbi cu un şir de dinţi mărunţi albi ce-i umpleau gura parcă mai mult decît era firesc...

— Nu mi-i de mîncat acum, sînt frînt de oboseală şi vreau să ştiu, de-i folositor ce ţi-am spus ?

— Îi ! Da, ia de aici ! şi-i puse în faţă desaga vărgată, dungi albe şi negre, late. Ochii lui Costas rămaseră la ea.

— Aşa erau desagii omului...

— Da, ştiu... lucrurile fraţilor seamănă... Pe ei îi aşteptam !... Da' ia şi mănîncă, omule ! Trebuiau să vină aici, fiindcă veneau din sus de Sarmizegetusa, tăiau drumul mare la răsărit de oraş — drumul este plin de oameni şi nu ar fi fost băgaţi în seamă. Apoi lăsau mereu în dreapta drumul mare şi prin pas de codru ar fi ieşit la Micia. Ocoleau castrul, tăiau drumul de Ventia şi intrau încoace în Denzidava voastră... Satu-i singur în piept de munte, nu-i în ochii lor. Ştiam că-i linişte şi nici o *villa* de a lor nu-i pe aici, prin partea asta. Ne-am fi găsit aici. Ei ar fi plecat în sus spre Alburnus şi eu în nevoile mele.

— Da cum de ştiai locul ăsta ? se auzi glasul lui Tezinto.

— Am venit cu toţii încoace acum zece zile. Ei au plecat cu treaba lor. Eu cu a mea am aşteptat.

— Ce aşteptai de la ei ? Aveau să-ţi spună ceva ? Să-ţi dea ceva ?

— Nu ştiu cu ce veneau ! Eu luam ce-mi dădeau ei, sau ce-mi spuneau !

— Poate asta ? şi Costas scoase tăbliţele de lemn.

— Unde erau ? vocea omului trădă, pentru prima dată, emoţia.

— La bătrîni... Ce-i cu ele ?

— Nu știu să deslușesc ce vorbesc ele... Nici voi ?

— Nu, spuse Tezinto. Omul luă plăcile și le resfiră în față. Se uita la ele țintă.

— Nu știu care sînt ale mele...

— Cum, care ? Toate. Astea patru.

— Nu. Ei aveau să-mi dea mie două, iar cu celelalte plecau în drumul lor. Nu știu unde le duceau... Asta-i că nu știu care sînt pentru mine.

Tezinto se scărpină în ceafă și scuipă în foc. Costas tăcu un timp ; apoi, terminînd de mîncat, spuse cu un zîmbet :

— Am mîncat bine, omule. Dînd deoparte desagii, luă din mîna omului tăblițele și așezîndu-se lîngă foc, mai aproape, în lumină, îi spuse lui Tezinto : Luminează-mi cu o cracă, frate.

Cu cîte o tăbliță în fiecare mînă, începu să le privească atent, pe rînd.

De sus, din peretele lutos, se rostogoliră bulgări.

— Sînt lupii, spuse omul cu glas nepăsător, i-am simțit demult...

Într-un tîrziu, Costas se desprinse din gheboșeala-i încordată și spuse cu glas sigur :

— Sînt la fel ! Ce-i în una e și în alta. Au semnele la fel.

— Tot știm ceva, spuse Tezinto. Hai, Costas, vezi pe celelalte. Din nou Costas se cufundă în cercetare, tăcut și încordat.

— Astea-s altfel. Nici cu primele nu se aseamănă. Le stivui din nou cum erau și le legă. După un timp de gîndire spuse privindu-l pe străin :

— Uite, omule, eu zic așa : eu sînt bătrînul, adică fratele tău și vin la tine cu ele... El știa citi ? Nu !... Bine... deci, vin la tine, cum am spus, aici lîngă foc, mă așez — ca acum — și spun : Frate pentru tine am două lemne, desfac nodul și-ți dau pe astea, pe cea care-i capac și pe a doua. Apoi le leg. Din astea care au rămas, una este a nepotului tău, Duras, și una a bătrînului... ultima. Eu așa cred. Cei de i-au dat lemnele știau că nu poate ceti

și au spus : Dai primele două, astea de sus, omului care vă așteaptă, una o ia pe urmă băiatul și ultima-i a ta. Cam așa cred că a fost.

— Poate, spuse Tezinto. Dar poate au spus ăia așa : Primele sînt ale tale, iar celelalte ale celui care vă așteaptă.

Tăceau cu toții, cumpănind.

— De am ști unde trebuie să mergi tu și unde ei, ne vom dumiri mai ușor.

— Fratele mergea la Alburnus, dar unde mergea nepotul nu știu... Eu pe valea apei în sus, pe cea de se varsă în Crisia. Pe firul ei la un loc știut, dau de un om ce mă adastă acolo, cum am făcut eu aici. Eu de acolo mă duc într-ale mele...

— Deci, pe la iazygii de Jos ar merge omul tău, iar tu la cei de sus, spuse Costas pe gînduri, așteptînd o confirmare din partea străinului. Dar acesta tăcea. Eu tot cred în ce am chibzuit. Ultima este pentru Alburnus-Major... Acolo cui trebuia dată ? Nu știi ? Sau poate nu vrei să știi ?! Uite, omule, tu le duci pe astea două, primele, care-s la fel. Noi vom căuta să ajungă la Alburnus celelalte două. Poate cel care o ia pe prima știe cui îi mai trebuie dusă cealaltă.

— Și dacă-i tocmai altfel ?

— Atunci să-i ajute Zamolxis pe copiii pămîntului său, încheie Tezinto.

— Am să plec mîine în zori, murmură omul punînd lemne pe foc. Dă-mi-le ! Le bagă în desagă, după ce le leagă cu un fir de lînă deșirat din gura ei. Să nu se sminteasca ! zîmbi el liniștit.

— Știi ce, Costas ?! Pe Tiberiu îl trimit în Micia să învețe a scrie și a citi. Cum o veni de sus, cum îl trimit. Mă auzi ?

— Și eu cîrlanii mei ! rîse Costas. Nevoia te silește să joci ca ursul pe jar. Ce facem, frate, înnoptăm aici sau mergem acasă ?

— Rămînem cu omul pînă pleacă. Să te ferești pe drum de fiare. Locurile-s pustii, vezi cum mișună ! La zăpadă mare, hrană puțină... Se fac arțăgoși lupii, în ceată prind curaj.

Străinul zîmbi și scoase din desagă un săculeț de piele cît un pumn, legat la gură.

— Cu asta termin o pădure de fiare !

— Ce-i acolo ? întrebă Costas curios.

— La noi din ierburi fierte cu mătrăgună se face un venin pe care, de-l înghiți, nu apuci să faci al doilea pas. Te trăsnește ! Se amestecă cu seu. Iau cîte o bucată, cît unghia, o fac cocoloș și o pun în urma mea pe zăpadă. Lupul care se ține de mine, vine la seu ca pisoiul la lapte, îl înghite... Pe cel răpus îl mănîncă apoi soții. Pe aceia, cum ar fi la a doua mînă, nu-i omoară otrava, dar bolesc rău un timp, pînă se curăță veninul.

— La voi, unde ? întrebă Costas zîmbind

— Unde, unde !... La noi în *dava* ! Frații rîseră, se uni și străinul în rîsul lor.

Se culcară în jurul focului, trei gheme mari, trei mușuroaie flocoase și sforăitoare.

Se luminase cînd se sculară frații, după un somn greu. Omul plecase. Cîinii dădeau din cozi bucurîndu-se parcă de trezirea stăpînului. Costas întinse mîna și-i arătă lui Tezinto o oală plină cu cenușă, iar în ea înfiptă o săgeată. O săgeată din cele pe care le cunoșteau bine și de care se tot loviseră în ultimele zile.

— Știi ce-i asta ?

— Da, spuse încet Tezinto, ne roagă să-l grijim pe frate-său în obiceiul pămîntului, de va fi nevoie. Aseară nu a pomenit nimic de nepot sau de frate...

— Tezinto, spuse Costas încet, murmurat, eu cred că bătrînul a reușit să se scoale, atunci cînd l-au sfîșiat lupii pe Duras și să adune ce au lăsat fiarele din băiat, de le-a ars în focul taberei. Cînd am venit noi mai ardea, puturos, o bucată de cojoc... Advenas a scos-o din flacără, prea mirosea...

— Poate... Știe tata și Marcu ce au de făcut ! Cum rămîne cu plăcile astea, cine să plece sus la mine ?

— Să ne gîndim ! Tare aș vrea să știu ce scrie aici, dar nu am încredere în nimeni de pe aici. Cum am putea face ? cui să le arătăm ?

XIII

L-au găsit ascuțindu-și cuțitul pe o gresie. Abia cînd se apropiaseră destul de mult, Septimius îi auzi și se întoarse, cu fața la ei. Făcliile luminau straniu copacii, înroșindu-i pentru o clipă, ca apoi să-i facă să dispară din nou în întunericul nopții, tăcut, ca o prelingere.

Septimius îi aștepta în picioare, cu mîinile încrucișate pe piept. Denzi înțelese, îi aruncă lui Marcu șoptit: „Tîrziu, nu-l mai apucarăm...“ Ajunși lîngă foc, aruncară în el făcliile.

Se așezară. Într-un tîrziu Denzi întrebă:

— Cînd a murit ?... Cum a fost ?

— Nu mult după ce a plecat Costas. Am încercat să-l frec cu zăpadă, așa cum făceam cu gladiatorii noștri... Dar am văzut că nu din degerături i se trage moartea, cel puțin nu așa de repede... a murit din voința lui. A vrut să moară ! Nu o fi putut trece peste grozăvia nopții aceleia ? !... Mi-a spus să-l las în pace, să-l învelesc cu cojocul lui și să-l trag mai departe de foc, la aer curat. Asta mi-a spus. L-am învelit și l-am dus unde-i și acum...

— L-am văzut de cînd am venit. Denzi se sculă și se duse la mort. Se aplecă și se uită atent la fața vineție, acu țeapănă, cu ochii înfundați în găurile orbitelor. Dădu la o parte cojocul și-i privi mîinile, întinse pe lîngă trup, cu pumnii strînși, întorși către pămînt.

— Tu, Advenas, i-ai...

— Da. Știu obiceiul vostru de aici și i-am pus în pumni pămînt... L-a strîns tare și ochii lui mi-au mulțumit... Cînd am venit din nou să-l văd ce face, plecase... Știi, Denzi, asta mi-a amintit de ceva ce s-a petrecut demult în Gallia ; eram acolo și am avut un soldat, era singurul bărbat în familia lui. Într-o luptă a fost rănit greu. L-am luat, l-am îngrijit, dar a trebuit să-i tăiem picioarele, de sub genunchi, căci se înnegriseră. Ce soldat mai era el acum ?... Trebuia să plece acasă undeva în Latium cu primul convoi. M-a chemat și am stat cu el în noaptea dinaintea plecării lui. Am băut împreună vin și l-am încurajat... Așa-i meseria de sol-

dat ! Mi-a spus că nu pleacă din castrul nostru și să mă îngrijesc să fie înmormîntat acolo, lîngă ceilalți morți ai cohortei noastre.

Spre ziuă a murit. A vrut să moară și a murit ! Cred că și omul acesta a vrut să moară !

— Poate, spuse încet Denzi și privi spre Marcu căruia îi spuse : Dă, fiule burduful din desagă, mi-i sete ! Ție nu, Advenas ?

În zori plecară cu toții și tăiară multe lemne. Lemne mari și groase, pe care le aduseră la locul taberei. Denzi clădi cu îndemînare lemnele, unele peste altele, pînă înălță spre cer un pat înalt ca la un stat de om.

Puseră mortul deasupra, învelit în cojoc și cu toate cîte erau ale lui. Aprinseră focul sub lemne. Ei își mutară tabăra puțin mai departe, la un loc nou.

Mîncară, băură, depănară fel de fel de întîmplări lăsate din bătrîni. Marcu se scula din cînd în cînd, urmărind de departe flacăra mistuitoare a rugului.

Tîrziu, după-amiază, cînd începu să se îngîne noaptea cu ziua, rugul nu mai era decît o movilă mare și roșie, dogoritoare. Cam spre miezul nopții se porni un fir de vînt și mai ridică o dată flăcări înalte în vîrful mormanului de jăratec. Curînd o coajă de cenușă îmbracă spuza, pînă o înăbuși.

Denzi se trezise primul și, înghiontindu-i cu opinca, îi sculă și pe ceilalți doi.

Un stol de corbi trecu pe sus prin văzduhul înghețat.

— Măi, sculați-vă că-i ziua mare... Cît Marcu pregăti ceva de-ale gurii, Denzi se pierdu printre pomi. Începură să mănînce fără să-l aștepte pe bătrîn, lăsîndu-i deoparte pîine și carne friptă.

— Este bună, Marcule, carnea așa cum o faceți voi aici, spuse Septimius. O poți mînca și crudă... E bine luată de vînt și de fum. Tăie bucata de carne din fața lui în felii subțiri pe care le înșiră apoi pe un vreasc și le puse la prăjit.

— Advenas, știi că asta-i pulpa care ne lipsea, și pe care nu știam cine a luat-o ?

— Da, eram sigur. Am bănuit după săgețile lor, seamănă cu cea adusă de tine.

— Unde o fi tata ? Ce tot caută în pădure ? Mă duc după el...

Cînd se întoarseră amîndoi, Denzi avea în mînă fîşii lungi de coajă de brad.

— Pînă mănînc şi eu, fă, Marcule, din coaja asta, un coş cît căciula mea de mare.

Septimius se uita cu interes la Marcu — lucra repede şi sigur. Marginile coşului le cusu cu şuviţe subţiri tăiate din coajă şi bătute cu latul cuţitului, pe o buturugă, pînă la înmuiere. Isprăvind de mîncat, Denzi privi un timp spre băiat. Cînd fu gata coşuleţul îl examină pe toate feţele şi, mulţumit de felul cum era făcut, se ridică, zicînd :

— Strîngeţi toate în desagi, stingeţi focul, că mergem sus.

Bătrînul plecă spre locul unde arsese rugul dacului necunoscut.

Se întoarse cu doi-trei pumni de cenuşă caldă puse în coşul din coajă de brad.

La începutul urcuşului, Marcu îi lăsă plecînd să vadă de nişte gropi de ale lui Costas. Septimius cu Denzi mergeau agale, romanul îi povestea de planurile sale, de legiuni, de obiceiurile oamenilor de prin locurile pe unde-l purtase viaţa de soldat.

— Ce vei face cu cenuşa asta ?

— O pun în casă şi la vremea dezgheţului sap o groapă la rădăcină de copac, mai jos de casă, spre apă. O pun acolo. Dar nu în coajă, într-o oală, iar oala cu cenuşa omului o îngrop. Îi pun alături, în groapă, cîteva vîrfuri de săgeţi, un fier de suliţă, niscai ulcele... să le aibă la nevoie.

Aşa-i la noi. Poţi să-i pui cîte şi de toate, cu el înăuntru... El a fost om de pădure, ştia să se descurce cu puţin...

— Pe unde am fost, morţii se îngropau. Se făceau praznice, erau jeliţi... Se aduna lume multă...

— La ce să-i jeleşti ? Ei nu mai au nici griji nici nevoi. De au nevoie de săgeţi sau de oală de băut, le au cu ei în groapă. De aceia sînt puse în groapă... În schimb, noi sîntem de plîns, eu mai puţin că-s bătrîn, dar voi care sînteţi tineri în putere, aveţi o viaţă înainte,

plină de griji și de necazuri și de cîte și mai cîte vin peste om... Așa că, Advenas, noi nu-i plîngem pe ei, cei morți, pe cei vii îi plîngem. Uite, eu, acuma îl duc. El stă. Eu mă grijesc să aibă de toate după datină. El stă. Eu mă zbat cu nevoile. El ?... El stă. Atunci cui dai lacrima ta, Septimius ? Lui sau mie ? Parcă tu știi ce dă peste tine, acolo în vîrful dealului ? Sau în castru, cînd te-oi duce ?... Spuseși de soldatul acela fără picioare. El era de plîns. Dar, cînd a murit ? Rîzi, Septimius pentru el, că ți-a fost soț în legiune, și plînge-te pe tine.

XIV

Horatius Publius Mettelus se apropia de vicusul Denzidava în fruntea aceleiași patrule cu care fusese în urmă cu trei zile. Se apropia de sat și simțea cum îl cuprinde din ce în ce mai mult neliniștea, neliniștea pe care căuta în zadar s-o ascundă sub expresia rece și severă de soldat și ajutor de comandant de castru. În ultimele zile, stătuse ca pe jar între zidurile castrului, se gîndise tot timpul. Se chinuise să nu se gîndească, să se concentreze asupra îndatoririlor zilnice și toate acestea adunate în el făceau ca timpul să treacă greu. Veselia fără motiv aparent alterna cu momente de mahmureală și răutate. Poate că soldații și ceilalți ofițeri nu băgaseră de seamă această schimbare bruscă în comportamentul *adjutorelui* de castru, preocupați de propriile lor nevoi sau plăceri, dar el, Horatius Publius Mettelus era conștient de aceste alunecări, de aceste schimbări bruște și nedorite în purtarea lui. Iar acuma, pe calea ce se apropia de sat, simțea bucuria amestecîndu-se ciudat cu dorința de a fi cît mai departe. Să fie acolo, și să nu fie ! Nu putea Publius Mettelus să afirme că văzuse viața, cu miile de aspecte și întruchipări, că trecuse prin situații care ar putea să fie considerate „mil-

liarii" de perioade în existenţa lui. Totuşi, poate în legiunile novicilor, nu era chiar printre ultimii. Trecuse prin întîmplări şi fapte normale într-o viaţă de soldat în timp de pace, fără emoţii, pericole, avîntări eroice, momente de cumpănă sau îndoială. Nu ! Publius Mettelus era un soldat la 28 ani, cu o situaţie stabilă, sigură în ierarhia Legiunii. Ajuns iute în punctul de unde se pare că drumurile duc nicăieri, sau din contra, un eveniment fără importanţă putea deschide perspective nebănuite, perspective care la orizontul lor se înveleau chiar în togă senatorială.

Lui Publius Mettelus nu-i plăcea să călărească, dar cu toată antipatia lui pentru formaţiile ecvitate, trebuia să recunoască importanţa din ce în ce mai mare a călăreţilor, a alelor, în organizarea armatei. Aici, în Dacia, ecvitatele şi-au spus cuvîntul hotărîtor în luptele sîngeroase cu barbarii veniţi din nord, pe nesimţite, şi care se răspîndeau ca trăsnetul în lungul şoselelor romane pîrjolind totul, spulberînd din goana cailor distanţele şi timpul. Preferinţa pentru cai, în pofida antipatiei lui se mărea, creştea, lua proporţii de coşmar, iar buna şi sănătoasa tradiţie a soldatului roman mărşăluitor se clătina făcîndu-i loc. Timpul cînd comandantul cohortei se acoperea, la fel ca ultimul soldat, de praful ridicat de sandalele sale în marşuri zilnice de 30 de milliarii, se pare că apusese, lăsînd loc comandanţilor călăreţi ce din spinarea cailor, magnifici în îngemînarea lor cu animalul, supravegheau de sus miriapodica formaţie a centuriilor în marş.

Pe ajutorul comandantului de castru îl supăra şi dezinvoltura celor şase călăreţi din „numerus maurorum" care erau cu el şi care numai călări deveneau soldaţi ai Imperiului roman.

Cumpărase un cal frumos ; un cal dac, scump, frumos şi bun. A fost nevoit să-l cumpere — era printre ultimii comandanţi din castru fără cal. Aşa au mers lucrurile, pe nesimţite. S-a trezit aliniat cu ofiţerii cohortei, el mic, pe propriile-i picioare de soldat credincios tradiţiei, flancat de centurioni călări, mari, puternici, impresionanţi. Va continua să stea, între centurioni călări sau

poate e mai bine să împrumute, de la praepozitus-ul numerusului maur, un cal ? Din cauza fetei cu ochi verzi, a lăsat calul aici ; să aibă motiv, să vină din cînd în cînd, chiar mai des, să-şi vadă şi să cerceteze „bunul său" !

Intră pe uliţa satului învelit în alb, troienit şi tăcut sub plapuma zăpezii. Mirosul de fum şi de lapte ars pe fund de oală îi intră în nări. În curînd se formă obişnuitul convoi de copii gălăgioşi amestecaţi cu dulăi zbîrliţi, convoi ce creştea pe măsură ce înaintau în sat, prinzîndu-i într-un inel viu, mişcător.

Tezinto se ţinuse de promisiune : caii castrului aşteptau în curte. Şase ! Un peregrin necunoscut se învîrtea printre cai. Formalităţile vînzării fură simple : semnau ca martor principalesul numerusului, alături de Horatius Publius Mettelus. Călăreţii mauri luară caii, privindu-i cu ochi de experţi : se arătară destul de mulţumiţi. Parcă doi, din cei şase cai, erau bătrîni, poate chiar mai mult decît ar fi fost cuviincios, dar arătau bine şi ei. Curtea rămînea pustie pentru tînărul comandant şi o uşoară undă de nelinişte îi urcă în piept. Făcură actele pentru celălalt vînzător dac. Îşi zgîrie numele pe suprafaţa lucioasă a cerii de pe tăbliţa de lemn, document de mare importanţă pentru *dispensatorul* castrului.

Indispus şi absent la ce se petrece în jur, Horatius îşi privea calceii roşii din picioare strîngînd la gît, cu o mînă nervoasă, marginile pelerinei de lînă. Ochii săi prinseră mişcările buzelor magistrului ce încerca să spună ceva.

— Magistre, nu te-am auzit ! Mi-a zburat gîndul la treburi...

— Ce-ar fi, ziceam, de-ar pleca soldaţii cu caii înainte şi ai rămîne să bem o cană de vin, face bine mai ales acuma cînd socotelile sînt încheiate.

— Primesc — şi în ochii romanului licări o lumină de speranţă. De speranţă că poate va avea cu ce-şi hrăni visul pînă la viitoarea venire.

Intrară în casă. Lume destulă. Două femei în vîrstă ; păreau surori ; un bărbat solid cu plete închise la culoare şi încă o fată, încolo nimeni, nimeni care l-ar putea interesa.

— Geta, dă niște vin ! Asta-i fratele meu, Costas, are cai frumoși, ar fi trebuit să-i vezi și pe ai lui ; fata, este fiică-sa, Aurelia. E de-o vîrstă cu Flavia mea, spuse Tezinto și-l așează pe roman lîngă foc pe un scaun.

— Da Flavia unde-i ? întrebă Tezinto căutînd-o din ochi.

— Am trimis-o eu la Tarsa, vine acuși. Hai să bem, comandantule, spuse Costas ridicîndu-se în picioare și venind lîngă masă să-și ia cana de vin. Băură. Cu fața îmbujorată intră Flavia și-i dădu lui Costas o plăcuță de lemn acoperită cu un strat de ceară pus proaspăt.

— Te rog *ductore,* de vrei și de poți — spuse Costas privindu-l pe roman în ochi cu o căutătură blîndă și puțin sfioasă. Scrie-mi pe tăbliță asta cîteva cuvinte către comandantul turnului de pază din Alburnus-Major, să-i spui, de poți, să mă ajute să-mi găsesc omul ce mi-i datornic de mult și care, am aflat, lucrează în cuniculul minei XXI. Eu nu cunosc pe nimeni acolo. Asta mi-ar ajuta mult. Flavia, mai toarnă vin !

Roșind, Flavia luă cana cu o mînă ce-i tremura ușor. Turnă vin rubiniu, într-un fir subțire, nesigur, în cana romanului. Ochii nu li se-ntîlniră.

— Pot, desigur, dar nu știu cum îl cheamă ; dă-mi tăbliță și ceva cu ce să zgîrii.

— Flavia, dă cuțitul de colo, spuse Tezinto.

Mîinile li se-ntîlniră. Să fie binecuvîntați și pomeniți mereu zeii în bunătatea lor și Fortuna și toți, toți !

Romanul se gîndi o clipă, apoi scrise iute, citeț, cu litere mari, cîteva rînduri.

— Aș vrea să îngroș stratul de ceară în partea de jos, să-mi pot pune sigiliul. Dă-mi o bucată de ceară ! și privi pe Flavia.

— Multă ? întrebă Flavia abia șoptit.

— Mergi de-ți ia cît trebuie, Flavia nepoată, arată-i unde-i ceara — și Costas se întinse după cana de vin, cu un zîmbet abia simțit în colțul gurii.

Ieșiră. Horatius simți țesătura tunicii udă lipindu-i-se pe piept. Ceara era în tindă. Cu degetele nervoase rupse o bucată. Ar fi stat acolo, cu „ea" pînă...

— Cam asta-i ce-mi trebuie, Flavia, murmură el.

— Ia mai mult, avem! se auzi şoapta ei. Veniră înapoi în cameră. Lipi ceara pe placă şi la foc o modelă cu degetul pînă obţinu ce dorea. Scoase inelul cu iniţialele sale şi-l apăsă în ceara moale a tăbliţei. „H.P.M." iar dedesubt, cu litere mai mici „L.XIII.G.-Co.II. COMM".

— E bine, spuse, iată ce ţi-am scris:

TRIBUNUS COHORTIS
ADJUTOR
HORATIUS PUBLIUS METTELUS

Către centurionul ductor al garnizoanei de pază din teritoriul Alburnus — Major, SALUT.

Te rog să-l ajuţi pe trimisul meu, Costas din vicusul Denzidava, să caute un datornic, ce lucrează în una din minele ce le controlezi. Reuşita lui mă interesează.

H. P. M.
L. XIII. G.-Co. II. COMM.

— Da este bine. Poate am să pot şi eu să-ţi întorc odată binele ăsta pe care mi-l faci, spuse Costas.

— Poate, spuse Horatius zîmbind. Dar acum va trebui să plec şi eu. Ce-mi face calul? Am să trec în altă zi să-l văd şi poate oi sta mai mult... dacă am să pot. Magistre, mulţumesc! La plecare ochii i se întîlniră cu ai fetei, ascunzînd în ei un strigăt mut, ca o spaimă. De voi putea, voi veni odată, să vînez prin locurile astea... spuse şi ieşi.

— Vino, *adjutore*, vei merge cu băiatul meu Tiberiu, sau cu nepotul Antoniu. Peste pădurea din spatele casei, într-o vîlcea, cu fir de apă pe fundul ei, locul ţine capre şi porci. Vino! Tezinto îi ţinu de dîrlogi calul.

Horatius plecă însoţit de doi dintre soldaţii lui, plecă încet la pas în lungul drumului, închis în visul său tainic şi dulce. „O zei nemuritori, ce fată frumoasă! Ce-ar spune ai mei? Mama, în neobosita-i grijă pentru sporul casei şi al averii, îmi scrie mereu, în fiecare epistolă, că

Valeria mă așteaptă și că toți sînt nerăbdători să ne vadă uniți, poate nu atît pe mine cu ea, cît averea noastră cu a ei"...

Oare ce ar spune familia lui, romană, mîndră, cu rădăcini vestite înfipte în timp ? Ce ar spune strămoșii lui, adunați în altarul familiei, de barbara cu ochii verzi, subțire, dreaptă ca lemnul săgeții și mersul lin ? Oprobiul, rușinea, dezonoarea ar fi cuvinte palide ce în zadar ar căuta nemulțumirea s-o cuprindă ! Dar zidul rece al familiei lui i se pare mult mai puțin de netrecut, decît „opusul dacic" de aici, ochii reci și calmi ai lui Tezinto, un neînsemnat magister vicus dintr-o îndepărtată provincie asaltată de neamuri barbare, lacome. Și totuși, niciodată, dar niciodată nu a surprins în ochii galeși și în privirile cochete și alintate ale Valeriei sclipirea și căldura din ochii Flaviei...

Tăcerea însoțitorilor săi într-un tîrziu îi atrase atenția. Erau nemulțumiți de tărăgăneala mersului și pe bună dreptate : drumul pînă la castru putea să se lungească tîrziu în noapte. Își îndemnă calul la început într-un trap scurt, de încălzire, apoi îl trecu în galop. Vocile vesele ale soldaților ce schimbau între ei glume și îndemnuri îl liniștiră. Concentrat și atent la drumul ce se așternea sub picioarele calului, nu se mai gîndi deloc la dilemele și visurile sale.

XV

Sfatul din casa lui Tezinto ținu pînă tîrziu în noapte. Geta cu Sabinia și fetele se duseră de mult să se culce, dar frații tot mai chibzuiau și întorceau faptele pe toate fețele.

— Vezi, Costas, omul n-a pomenit nimic de bucata aceea de aur. A lăsat-o la noi. După mine, asta-i un fel de plată pentru tot ce am făcut pentru el, pentru fratele

și nepotul său. Ne-a plătit și timpul și munca și grijitul mortului, dar ne-a plătit și dusul tăbliţelor la Alburnus ! Așa că trebuie să le ducem. Avem înscrisul *adjutorelui,* către cel din Alburnus și asta ne este de mare folos. Mă gîndesc că Marcu va mai zăbovi acolo sus, cu bătrînul, dar va veni aici cît de curînd. Voi avea eu grijă, împreună cu el și de treburile tale.

Cînd se lumină de ziuă și orizontul spre răsărit se colora în roșu palid, Costas era demult plecat...

Lăsînd în urmă castrul din Micia cu canabaea lui, Costas goni calul, pentru a mai cîștiga timp. Intră în marele imperial al Sarmizegetusei, ce mergea spre nord, către Apulum. Îl găsi destul de plin de drumeţi, convoaie de care și catîri încărcaţi cu baloturi și boccele. Se mira cîtă omenire mișună cu treburi, de dimineaţă, în zi de iarnă. Pe lîngă el trecu iute un călăreţ cu pelerină galbenă pusă peste un cojoc de localnic, — era un *cursus* — un om ce-și făcea partea lui de corvoadă ca poștaș. Îl ajunse din urmă și, aflînd că și el grăbea spre Apulum, călăriră împreună.

Poștașul era din Aquae, ducea un sac întreg de papirusuri, pergamente și tăbliţe de lemn. La prînz se apropiară de localitatea Burticum. Într-o viroagă din marginea drumului, feriţi de lume, descălecară să-și odihnească puţin caii și să îmbuce ceva. Poștașul nu avea nimic de mîncare la el. Nu avea voie ; în felul acesta, grăbit de foame ajungea mai repede la destinaţie. Făcea drumul la Apulum și rămînea peste noapte acolo, iar în zorii zilei a doua, se întorcea la Aquae, cu altă traistă de înscrisuri. Erau și curierii — *rubrum* — cu pelerină roșie ca și așternutul șeii. Aveau un clopot din care sunau să-și facă loc prin mulţime, sau să-și anunţe sosirea la locurile de schimb ale cailor. Goneau cît ţinea calul pe care-l puteau schimba oriunde la nevoie — ăștia erau curieri speciali, de urgenţă.

Mîncară ceva din cele luate de Costas. Stînd de vorbă cu poștașul, află că tihna și pacea zilnică a lui și a alor săi nu se întindea mai mult decît picătura lor de pămînt. Dincoace, în inima provinciei, se presimţea o primăvară grea, cu nevoi și lipsuri, cu griji și spaime, poate și cu sînge !

Ieşiră în drum cu caii ceva mai odihniţi. Goniră printre convoaiele ce se înmulţeau, pe măsură ce se apropiau de inima provinciei, Apulum.

Poştaşul trecu ca vîntul printre vameşii aşezaţi în faţa intrării în marele oraş. Costas plăti taxa de intrare.

Cu calul de căpăstru plecă pe jos, să-şi mai dezmorţească picioarele. De nu ar fi fost curierul, ar fi făcut drumul în două zile, dar aşa, a gonit ca un smintit, obosindu-şi fără rost calul din care acum ieşeau vălătuci de aburi în aerul rece al înserării.

Urania sta în spatele forului din Apulum, în oraşul nou, lîngă terme. Bărbatul ei, Sempronius Titus Parus, era arendaşul minelor din Salinae şi expeditorul sării la Dierna şi Singidunum. Făcea parte din consiliul edililor oraşului, iar în două rînduri fusese unul din *ordo decurionum*. Om în vîrstă, aşezat, preocupat de treburile lui „sărate", lăsase Uraniei toată grija şi puterea în villa lor din Apulum. Plecau în fiecare an, către sfîrşitul verii la Singidunum, nu atît pentru odihnă, cît pentru punerea în ordine a socotelilor salinei şi a cîştigului său, care era destul de mărişor, de vreme ce-şi permitea să trimită daruri — nu mărunte — guvernatorului provinciei şi legatului Legiunii Gemina. Costas ajunse la villa cumnatei sale pe înserat. Bătu la poarta din spate, ce dădea în curtea sclavilor şi a magaziilor. Primit cu bucurie de Urania, îi povesti veştile mai noi de la ei şi o seamă de fleacuri, în timp ce roiau pe lîngă ei slugile şi sclavii. Ochii pătrunzători ai Uraniei îl cercetau cu neîncredere, păstrînd în ei un semn de întrebare, aruncat tăcut.

Costas scoase din desagi o pereche de blăniţe de jder, minunate, la vederea cărora slujitorii se strînseră ciorchine pipăindu-le şi mîngîind părul moale şi lucios.

— Astea să le dai omului tău din partea noastră, a cumnaţilor !

Cînd forfota casei se potoli stingîndu-se aproape de tot, retrasă pentru odihna nopţii, Urania mai aduse o cană de vin şi turnîndu-şi şi ei un pahar, spuse lui Costas :

— Acuma, cumnate, că urechile servitorilor mei sînt astupate de tihna somnului, aş vrea să ştiu cu adevărat ce te face să vii la mine ?

— Urania, iată ce am să-ți spun, acuma că sîntem numai noi.

Și molcom, chibzuit, îi povesti totul despre cei doi oameni străini și despre cărțile de lemn ce le aveau. Între timp Urania își mai turnă de două ori vin în pahar, neocolind nici pe cel veșnic gol al lui Costas.

— Să văd ! spuse scurt Urania. Costas scoase tăblițele de lemn din brîu. Aruncînd o privire scurtă peste scrisul mărunt ce le umplea, Urania se uită la Costas.

— Nu înțeleg, sînt în grecește. Toate însemnările lui Sempronius sînt în latină, îl ajut în scrieri și socoteli. Dar grecește nu știu.

— Ce să fac ? întrebă Costas cu o umbră de neliniște în glas.

— Am s-o chem pe Helena, ea-i grecoaică și-i la mine de mulți ani. — Plecă și, după un timp, reveni cu Helena : o femeie oacheșă, în vîrstă, grasă, cu mîini mici și frumoase, ca de copilă.

— Uite, Helena, vezi ce scrie aici pe plăcile astea... Le-a găsit cumnatul meu într-o desagă, pierdută pe drum, azi dimineață, la plecarea din Burticum. Vrem să știm de-i vreun folos în ele..

Helena se așează și, trăgînd mai aproape opaițul pe masă, potrivi lumina lui să-i cadă bine pe ceara tăbliței și cu o voce plăcută, caldă, un pic cîntată, începu să citească :

— Uite, stăpînă, pe asta scrie așa : „La luarea zăpezilor vor veni la voi cinci macedoneni cu ajutoarele lor, să întărească casa. Nu cred că poate fi vreo nevoie să ajutăm la dărîmarea celei vechi. Casa veche a fost bună. Acuma o vom întări și se va putea sta în ea din nou bine, cum am stat și pînă acuma. Ajutați pe meșterii pietrari să-și facă meseria. Ei au mai făcut-o și în alte locuri și a ieșit bine totdeauna. Vă scrie bătrînul vostru, de la munte.“ Pe astălaltă, cred că aceeași mînă a așternut cuvintele, că seamănă mult una cu alta. „Vecinul nu vine, că-i milos, și vrea să te ajute. Vine pentru plată. Nu știu care îți va fi partea de plată pentru ajutorul lui. Cel puțin acuma, știi ce ai de făcut și ce ai de plătit și cum va fi și în anii ce vin. Dar în vremuri noi, nu poți ști cît ai de dat, și de nu-i mai

mult, înzecit, decît ceea ce dădeai şi cu ce te împăcaseşi..." Astea sînt, stăpînă, scrisori de familie ale cuiva bătrîn, care scrie copiilor săi, băgaţi în cine ştie ce negustorie ce merge rău şi caută să scape din neajuns cu ajutorul vecinilor, poate-i vorba de împrumuturi... asta scrie aici.

— Deci nu-i mare paguba pierderii lor şi nici nu ştim ale cui sînt. Bine, Helena, du-te ! Asta a fost ce am vrut să ştiu. Şi acuma să vorbim despre altele. Cu urechea atentă la paşii Helenei, care se îndepărta spre odăile sclavilor şi ale servitorilor, şopti — spune-mi acuma ce ai înţeles ? Eu nu am priceput mare lucru.

— Eu da ! În asta din urmă spune că nu trebuie ca oamenii să se alăture vrăjmaşilor Romei — ăştia-s vecinii şi pe bună dreptate că nu vin degeaba, şi ne vor asupri şi suge mai rău decît legiunile. Şi apoi legiunile se vor întoarce şi noi vom fi iarăşi tescuiţi, ba încă mai rău ca înainte. Pe cînd o alăturare de romani, acum la greu, ne va aduce o înclinare a balanţei în binele nostru, ca fiind de partea lor şi nu a pustiitorilor. Cam astea-s spuse în tabla asta a doua. În cealaltă, vor veni, se spune, cinci lucrători din Macedonia, cu ajutoare, să facă ceva la o casă veche şi ceva la una nouă, să nu stricăm... Urania ! O, da, Urania, ştiu, mi-a spus Tezinto ! Adjutorele castrului din Micia cumpără cai, şi ca el pesemne şi alţii strîng animale de povară pentru Legiunea a V-a Macedonica ! Înţelegi, femeie ? Cinci macedoneni — a V-a Macedonică, meşteri pietrari, meşteri soldaţi, au făcut treabă bună pe unde au fost... Vezi ? se leagă toate cu tot ce ştim şi credem. Acuma cel puţin ştiu cui îi trebuie plăcuţa asta şi ştiu şi ce trebuie să facă omul acela. Cum îl voi găsi, nu ştiu. Urania, eu mîine plec la Alburnus : am eu semnele mele pentru a da de omul bun. Plec, Urania, dar toţi ai casei să ştie că mă duc la Potaissa sau Napoca, să caut pentru mine şi fratele meu cai de prăsilă. Asta să ne fie vorba. Cînd mă întorc, dau pe aici şi-ţi spun ce-am făcut. Acuma, altceva...

— Ai venit cam cu multe treburi, cumnate Costas.

— Aşa-s eu, om chibzuit şi voi să le fac pe toate, de se poate, cu un singur drum. Vezi tu ce păţirăm noi

cu plăcuțele astea de lemn ? Și știi de ce ? Din neștiință. Nu ajunge uneori să știi socoti, mai trebuie și scrisul știut. Uite la ce m-am gîndit, eu și fratele meu : copiii ăștia ai noștri, cresc și-s mari, dar nu știu scrie și citi. Ne poți ajuta ?

— Cum ? Omul meu ar avea nevoie de cineva de încredere să controleze sărăriile, să facă drumurile în locul lui. Dar pentru asta scrisul și știința matematicii sînt obligatorii. Pînă te întorci tu, mă gîndesc eu, poate ți-oi da un răspuns bun.

Stătură pînă tîrziu de vorbă, pomenind trecutul și plănuind viitorul. Costas se culcă într-o încăpere aproape de capătul culoarului dinspre odăile servitorilor, să nu trezească toată casa cînd s-o scula în zori.

Găsi în grajd calul odihnit, în fața ieslei pline. De sub blana șeii scoase o pereche de desagi, din pînză groasă de in și puse cîțiva pumni de ovăz în fiecare, apoi îi umplu cu fîn, bine îndesat pînă le gemură cusăturile. Ieși din grajd în aerul rece al dimineții. Un servitor somnoros îi deschise porțile.

Drumul greu, dar umblat, pe vale de apă repede, neferecată în gheață, îl făcu să năduşească din prima milliarie. Se întîlnea cu oameni și căruțe ce coborau din sus, de la minele de aur, și se rostogoleau spre șoseaua principală, din fața Apulumului. În două rînduri trecură cîte trei călăreți, soldați în patrulă, paza minelor și a drumului. Construcția drumului fusese începută, în unele locuri patul de pietriș era pus, dar lucrul se oprise. Poate special, să nu fie prea lesnicios ajunsul la mină ? Poate alte socoteli...

Porni în trap mărunt la deal. În scurt timp ajunse din urmă a doua patrulă călare, ce-l întrecuse în capul drumului, și acum se adihnea într-un cotlon săpat în stîncă. Locul era un *mansio* destul de larg, puteai opri în el o decurie călare. Pe jos urme de focuri, vechi și noi, de cenușă amestecată cu zăpadă. Costas se apropie de ei. Descălecă, priponi picioarele calului cu frîul și se apropie de firicelul de foc aprins de soldați. Tăcea și tăceau. Se așeză cum îi era obiceiul pe vine lîngă foc

și, căutînd în desagă, scoase o bucată de pîine. Tăie patru felii groase, peste care puse cîte un boț de brînză de oi. Le înșiră pe desagă și luînd o bucată începu să mănînce liniștit. Cînd prinse privirea unui soldat, îi arătă cu capul bucățile de pîine.

— Pentru noi ? întrebă soldatul și la semnul afirmativ al lui Costas le împărți cu ceilalți.

Cel mai tînăr dintre ei plecă la rîu cu un ulcior de pămînt. Se întoarse cu el plin și-l oferi întîi lui Costas. Băură cu toții în tăcere.

— Vii de departe ? întrebă unul dintre soldați, cu fața arsă de soare și vînt, cam de aceeași vîrstă cu Costas.

— Nu, din teritoriul castrului Micia.

— Ei, totuși de departe, 2-3 zile de drum. Ai un cal bun, îmi dau seama, am făcut mulți ani într-o ală pînă au desființat-o...

— De ce ? întrebă soldatul cel tînăr.

— A fost decimată de parți.

— De, spuse Costas încet, multe se întîmplă în viața unui soldat ; bine că ai scăpat și poți mînca cu noi, aici, în liniște.

— Ai dreptate, dar puțini prețuiesc lucrurile astea și le înțeleg.

— Nu prețuiește cine nu înțelege, spuse Costas legînd gura desăgii.

— La voi există cohorta a II-a de Commageni. Cum vă împăcați cu ei ?

— Bine. Ei cu treburile lor, noi cu ale noastre. Sînt oameni buni, uite ! și scoase din cealaltă desagă tăblița scrisă de *adjutor*. Știi citi ? Vezi-o !

Soldatul bătrîn o luă și desluși deîndată scrisul clar.

— Ești omul lui ?

— Nu, dar îl interesează și pe el treaba asta, sîntem părtași la negoț, minți Costas senin.

— A ! spuse soldatul încercînd să priceapă. Mina XXI pe care o cauți, îi cea mai de sus. Pe comandantul turnului de pază îl cheamă Gaius, stă în casa de lîngă turn, în mijlocul Alburnusului. Ăsta-i al doilea

cum vii de aici ; primul este Alburnus-Minor și după el vine Major. În Minor stau căruțașii și cei de la mori. Soldații cu administrația sînt în Major.

— Voi nu mergeți în sus ? întrebă Costas.

— Nu, noi patrulăm zona asta de la șosea pînă după cotul ăla. De acolo mai sînt două zone pînă la Alburnus.

XVI

Strînși lîngă focul din vatră, se încălziră îndelung. Bucuria liniștei redobîndite, după zile de încordare, le alunga parcă foamea și somnul. Denzi, cu ochi rîzători și pus pe glume, îl tot înțepa pe nepot.

— Tu, Tiberiule, socot că poți să te faci vraci de cai. O să umbli prin vicusuri să lecuiești dobitoacele bolnave.

— Taci, bunicule ! Îmi plac caii, ca și tatei, ca și lui Costas sau lui Marcu. Dar eu nu mă clintesc din gîndul meu — vreau să plec în legiune.

— Vezi, tu, nepoate, și Marcu, aici de față, cînd a fost de vîrsta ta, a vrut să plece... acum tu ! Atunci nu am avut dezlegare și nici acum nu cred că o vom avea. Ce să-ți spun ? !

— De ce nu-l lași, tată Denzi ? se băgă în vorbă Septimius. Să mă ierți că vorbesc așa, păcat că nu-i și Costas aici, el ar fi fost, cred, de partea noastră. Uite, spune-mi, tată, ce-i rău dacă pleacă și se face soldat ? Douăzeci și cinci de ani este mult. Dar se și pot face multe. Du-te, Tiberiu ! Du-te, zic eu, într-o legiune îndepărtată sau într-o ală, sau o cohortă ecvitată. Acolo se cîștigă, nu glorie, nu de asta te duci, te duci ca să te întorci cu *diplomata militatia,* cu cetățenie romană, cu familie liberă, cu pămînt și bani. Te întorci aici, ești printre ai tăi și-i poți ajuta, poți face ceva pentru ei,

mai mult decît poate face un Tiberiu, cît de bun ar fi el, acuma.

— Şi eu cred că asta ar fi bine. Eşti un băiat voinic, sănătos, cu capul pe umeri. Drumul ăsta mi se pare cel mai drept şi mai ales pentru mai tîrziu... spuse tăcutul Marcu.

— Capete înfierbîntate ! zise Denzi cu o urmă de dispreţ în glas.

— Tată, mi se pare că tocmai aşa vedeau lucrurile şi gîndeau bătrînii noştri.

— Lasă tu, Marcule, asta... Mai avem timp să vorbim şi în zilele ce vin, că doar nu se pleacă aşa în legiune, cu una cu două... Hai să vă arăt mai bine un joc de al soldaţilor, al soldaţilor mai puţin, că marea lor majoritate, luaţi cîte unul, sînt proşti, iar la gladiatori forţa este cînd sînt singuri ; ei nu ştiu să se înţeleagă cu alţii, să lege prietenii. Sînt într-un fel ca vierii cei bătrîni şi retraşi în fund de codru, ca urşii singuratici... Ei bine, iată un joc de al lor ; se joacă pe vin, pe bani, pe femei, pe aur, pe ce vrei...

— Văd eu unde baţi, spuse Denzi. Adă Marcule o oală şi să-ţi vedem jocul !

Septimius luă un buştean, cam de un cot lung, pe care îl legă cu o funie de un capăt. Celălalt capăt al funiei îl prinse de o grindă a tavanului. Bîrna agăţată pendula la doi coţi de pămînt. Îi dădu un brînci ; bușteanul începu să se legene încet.

— Ăsta-i jocul : să înfigi, într-un drum al bușteanului, două săgeţi sau două cuţite sau două suliţe. Cu asta se începe. Apoi, lucrurile se complică : să înfigi un cuţit şi o săgeată, apoi un cuţit şi o suliţă, sau săgeată şi suliţă... Pricepeţi ? ! Apoi vine treaba grea şi rară : cuţit, suliţă, săgeată odată, într-un singur legănat. Regula este asta : lungimea funiei să fie de zece coţi, iar bușteanul din poziţia de oprit se trage spre stînga, de pildă cinci coţi, şi de acolo — locul se înseamnă — i se dă drumul nu cu forţă, ci simplu, cum se smulge el singur din mînă. Încercăm ? ! Hai, Tiberiu, începe ! Dă de aici, să ai loc.

Băiatul se străduí mult şi nu reuşi. Marcu dădu de două ori pe alături, a treia oară atinse bușteanul, dar

cuțitul nu se înfipse. Septimius își scoase cuțitul mare din teacă și într-o aruncare leneșă, de la șold, îl înfipse în buștean.

— Frumos, spuse Denzi, frumos ! Hai să bem o cană de vin.

— Uite, Tiberiu, am să încerc cu „trei", spuse Septimius. Nu am mai jucat de mulți ani. Își alese o suliță, o săgeată și cuțitul său. În pumnul stîng strînse arcul și potrivi coada săgeții în strună, puțin încordată și reținută de degetul arătător, cuțitul îl băgă sub curea în dreapta. Bușteanul pendula liniștit, răsucindu-se puțin în jurul său.

— Cam scurt drumul, spuse Septimius. Tiberiule, lungește-i drumul cu un cot, așa ! Pleacă de acolo ! Urmări atent ținta și cînd ea se apropie de limita din stînga, urmînd să ia calea întoarsă, aruncă sulița, întinse brațul stîng cu săgeata pregătită, iar mîna dreaptă, liberată de suliță, apucă săgeata, o încordă și-i dete drumul. Mîna era deja pe mînerul cuțitului, iar bușteanul, la jumătatea drumului : lama se înfipse lîngă funie. Legănatul bușteanului împănat cu cele trei arme înfipte adînc în el continuă dezordonat.

— Cam așa ! Destul de curat lucrat. Cu jocul ăsta nu am plătit niciodată cu vinul. Mai turnați ?

Tăceau. Lemnul se lăgăna și se învîrtea în jurul său, măturînd cu coada suliței o suprafață mare din încăpere.

— Advenas, eu așa ceva nu am văzut ! spune Denzi grav. Are omul ce învăța de la tine... Vreau să încerc și eu. Tiberiu, adă sculele alea încoace.

Băiatul se chinui mult pînă reuși să smulgă fierul suliței.

— Advenas, eu dau cu cuțitul meu. Și cred că o să schimb ordinea ta de aruncare... bătrînul se moșmondi cu sculele, tot sucindu-le și mormăind, apoi rîse încetișor. Hai că sînt gata. Nepoate, fă vînt buturugii. Ferește acu !

Bătrînul înfipse în pămînt sulița. În mîna stîngă, arcul și săgeata, cum o ținuse Septimius, în dreapta avînd cuțitul. Urmări un timp drumul buturugii, apoi scurt, cuțitul șuieră și se înfipse în lemn, sus în funie,

tăind-o ; bușteanul se prăvăli. Denzi înțiglă săgeata și o trimise în buturugă. Smulgînd sulița din pămînt o aruncă să se-nfigă lîngă săgeată, în buturuga căzută.

— Eu așa pot ! Cine dă vinul, Advenas ?

— Marcu tată, Marcu ! spuse rîzînd Septimius, ai mînă și mai ales cap. E cum am spus : lemnul a primit cele trei scule într-o singură legănare. Altă cursă nici nu a fost ! Știi că și eu am vrut să tai funia, da' nu am nimerit-o...

— Păi, de acolo mi-a venit gîndul, spuse rîzînd Denzi. Și acum uite ce-i : eu pot să mă uit în ochii lui Advenas, că am făcut ceva, dar voi ? Fiule și nepoate, de acum bușteanul se va numi „jocul lui Advenas". Să nu vă văd că stați degeaba !... Hai, la treabă ! Încercați pînă cînd veți reuși. Advenas, noi însă putem bea liniștit, ăștia doi, nepricepuții, să ne toarne și să ne dea și de mîncare, nu ?

— Tată, și eu zic așa, ceva de mîncare nu ar strica.

Înveseliți petrecură restul timpului rîzînd și ascultînd poveștile romanului.

— Tiberiule, ce ai văzut, jocul cu bușteanul, se învață în timp, cu grijă, cu răbdare. Și mie mi-a trebuit mult timp, foarte mult... Cînd alții jucau zaruri sau petreceau, eu lucram. Și acum, adevărul ! Adevărul este că acest cuțit, de cel puțin cinci ori m-a întors din moarte... știa el că am de băut aicea un vin bun. Da ! Ăsta-i adevărul. Te muncești un an, poate și mai mult, pentru nevoia unei clipe, a unei singure clipe, copile. Și de te-a servit — Ave ! Tot zbuciumul este pentru clipa aceea, care nu-i a ta ; tu o întorci și cu ea, tot timpul, toată viața iar spre tine. Că altfel... moartea ! De ce să mori prosteşte ? Cînd o aruncare de cuțit sau de suliță poate face ca totul să fie altfel ; la tine să curgă viața liniștit mai departe, iar dincolo să se oprească. Înțelegi această întoarcere ? Nimic nu se face la noroc ! Totul cu cap și cu sudoare. Tagma gladiatorilor este tagma celor mai chinuiți oameni, nu au timp liber. Iar un gladiator bun trebuie să mai aibă și minte. O agerime și o șiretenie de vulpe sau de șarpe...

Septimius și Marcu plecară peste două zile, Tiberiu rămase cu bunicul, să cerceteze gropile lui Costas, să aibă grijă de animale și să-i mai țină de urît bătrînului.

Pe lîngă cele obișnuite, ale gospodăriei lor din munte, Tiberiu avea acum de învățat și o mulțime de exerciții și deprinderi în mînuirea și folosirea armelor — explicate și arătate de Septimius. Cei plecați au făcut pînă la davia lor o zi întreagă. Ajunși acasă la Marcu, care stătea în casa bătrînească, la un loc cu fratele mai mare și cu familia acestuia, aflară de plecarea grăbită a lui Costas și de sosirea în curînd a legiunii a V-a, de unele zvonuri legate de o posibilă năvălire în partea de miază-noapte a provinciei, de desele veniri ale lui Horatius și de multe alte noutăți mărunte.

Septimius rămase un timp în casa lor. Flavia se mutase la Sabinia, cît timp avea să fie Costas plecat.

Viața curgea liniștită în sat; se aștepta venirea primăverii și începerea muncilor pe ogoarele din jur. Flavia stătuse, în cîteva rînduri, de vorbă cu Horatius: îi plăcea tînărul roman.

Tezinto se ducea cu Septimius în pădure și tăia fagi groși și brazi, pregătind lemnul pentru viitoarele nevoi ale gospodăriei. Cărau bușteni cu ajutorul cailor lui Septimius, de se strîngea satul să-i vadă. Primăvara întîrzia.

XVII

Costas, ajuns în Alburnus-Major, stătu descumpănit un timp în drum, neștiind ce să facă. Se gîndea să se ducă la comandantul turnului de pază, dar în același timp își spusese că e mai bine să se folosească, numai la nevoie, de înscrisul lui Horatius. Stînd la centurionul comandant, ar fi însemnat că-i omul stăpînirii și nu l-ar fi privit, poate, nimeni din sat cu

ochi buni. Era mai bine să stea la un om în noaptea asta, ca mîine să aibă timp să cerceteze şi să vadă ce poate afla. Se urni din drum nehotărît, cu ochii căutînd pe cineva care l-ar putea îndruma.

Ajunse în preajma unei case mari şi lungi. O mulţime pestriţă şi gălăgioasă intra şi ieşea prin uşa largă de la drum. Era prăvălia grecului Sevalonis, ce desfăcea vin prost, acru. Încercă să intre în vorbă cu nişte oameni, dar nu reuşi, îi răspunseră într-o limbă străină.

Într-un tîrziu, în capătul dinspre munte al satului, văzu un bătrîn, cu care se putu înţelege : vorbea latina obişnuită, simplă, soldăţească, cu înghiţiri de terminaţii şi cu multe r-uri ce aspreau moliciunea unor cuvinte.

— Nu te poţi înţelege aici cu toţi oamenii, sînt străini, nu-s din părţile astea. Sînt aduşi din Dalmaţia, sînt săpători illiri, sordeaţi, bariduşti, piruşti. Cu ei nu te poţi înţelege, iar limba nouă nu o vorbesc mai deloc, o ştiu atît cît să se descurce cu supraveghetorii şi vigillii la puţuri, cuniculi, cum le spune pe aici. Da' de unde eşti ?

— Sînt de jos, din Micia, spuse Costas, sînt venit cu o treabă...

— Ce treabă ? Aur aici nu poţi găsi nici cît bobul de mei. E dus totul. Este al împăratului. Păzit şi dus !

— Nu de aur mi-i ! Uite ce-i, de eşti de aici, spune-mi unde pot înnopta, stau o zi, două, pînă-mi găsesc omul. Plătesc.

— Un sfert de denar tu şi calul ! De vrei, poţi sta la mine.

— Hai !

Merseră pînă ce ieşiră aproape din aşezare, urcară o coastă pe o potecă destul de lată pînă mai sus, unde era casa bătrînului. Casă de bîrne, lîngă un perete stîncos. Micuţă, cu două odăi : într-una stătea bătrînul cu femeia lui şi în cealaltă ţinea cîteva oi şi un cal, destul de amărît. Băgă calul în odaia-grajd şi-l uşură de toate cele ce erau pe el.

— Moşule, ai nişte fîn ?

— Te costă...

— Nu de asta-i vorba ; de ai fîn, dă-mi un braţ bun, că-i flămînd calul. Se învîrti un timp pe lîngă el, grijindu-l şi ştergîndu-l de năduşeală.

Trecu dincolo. Se așeză lîngă focul din mijlocul casei, deasupra căruia o oală cu mei fierbea încet. Lumina oarbă de opaiț lungea umbrele nefiresc pe pereți urcîndu-le pînă sus sub tavan.

— Pe cine cauți, zici ? întrebă bătrînul.

— Pe un băiat, Duras. I-am dat un cal, perechea lui ăsta al meu, să-l aducă pe tatăl său bolnav încoace. Din milă i l-am dat... înainte de viscol. Am venit cu treburi la un neam din Apulum și am trecut să-mi iau calul.

— De... Cu numele ăsta sînt mulți pe aici.

— Eu caut pe omul ăsta care-i plecat de aici cam de 20 de zile ; de nu știi tu, poate întrebi pe alții. Că vezi, după ce au plecat ei, a venit un om, frate cu tatăl băiatului, mi-a spus să le duc și o vorbă încoace.

— De, știu eu ? ! spuse bătrînul și se sculă. De vrei să mănînci și ai ce, la tine în traistă, mănîncă ! Noi avem fiertură de mei, pot să-ți dau.

— Nu, lasă, am ce mînca.

— Eu mă duc, femeie, fă-i loc omului într-un colț să se culce că-i de la drum lung. Mă duc puțin pînă jos, cît fierbe oala mă întorc. Plecă trîntind ușa.

— Pe mine mă cheamă Costas, ca să știi cum să-mi zici.

— Ei, cum să-ți zic, om, altfel cum ? spuse bătrîna neluîndu-și ochii de la oala ce fierbea.

— O duceți greu pe aici. Așezarea-i mare, da' săracă. Pămînt aveți ?

— La ce pămînt ? Am avut groapa noastră, ne-a luat-o. Acu ce scoți dai tot. Te plătește pe ce scoți, cu ziua...

— Cum adică groapă ?

— Ei, nu ești de pe aici... Aurul se scoate din munte din groapă, scoți piatra afară, o spargi, o macini, o speli și de-i ceva... dai vigillilor.

— Și de nu scoți ?

— De nu scoți, nu ai ! Și de nu scoți, îți cercetează ei groapa. Dacă „are" și nu scoți, o dau altuia să scoată el, că tu nu ești bun...

— Și ce faci ?

— Treci la spart, sau la morile ce macină piatra, sau la cărat piatra de la gropi la „cîmpul de ciocane", sau de aici la mori... unde găsești...

— Și cît îți dă ?

— De ai cal ca al nostru, mic, cam 80 de denari pe jumătate de an. Cu cai mai tari, mai mult...

— Da. Dar cu oamenii ăștia străini ce-i ?

— I-au adus „ei". Îs săpători. Aurari de meserie. Vor să plece acuma, dar nu mai pot. Aici sînt mai puțini, dincolo în Pirustarum sînt numai ei, ai noștri doar cîțiva.

Costas scoase ce avea în traistă și începu să mănînce. Afară se auziră pași, ușa se dete de perete : intră bătrînul cu un alt om.

— Tu ești cel venit ? întrebă necunoscutul.

— Eu.

— Spune-mi și mie ce i-ai spus bătrînului, că nu am înțeles bine.

— Să mănînc, și ți-oi spune.

— De mă întîrzii tu pierzi ; plecă oamenii adunați la tabernă și nu mai am pe cine întreba.

— Eu nu pierd, spuse Costas privindu-l țintă. Stai jos că ți-oi spune...

Omul se așeză. Era mic de stat. Ochii vii căprui, și barba cum îi castana. Mîini mari, albite de praful pietrii intrat în piele, cu unghii puternice.

Costas molcom, tihnit, îi repetă povestea lui. Celălalt tăcea. Plecă fără să spună o vorbă.

— Bătrînule, o fi satul vostru prăpădit, dar nici voi nu sînteți altfel. Cu sprînceana adunată pe nas și cu vorbă repezită nu faci nimic !

— Să te văd după doi-trei ani aici ! Eu cred că ai fi mai rău.

— Crezi ?

— Cred, spuse bătrînul cu glas aspru.

— Vezi, omule, dacă te necăjesc vorbele mele, înseamnă că am dreptate. Ce rost are să ne supărăm ? Eu îmi caut calul, dau banii și am plecat.

— Ce bani ?

— Păi, pe cal.

— Nu-i al tău ? Parcă ziceai...

— Bătrîne, am eu herghelie de cai, să-i dau din milă, pe vorbă ! Băiatului i-am vîndut calul cu vorba : vin să-i iau şi-i dau înapoi banii ce mi i-a dat, mai puţin zece denari. Adică folosinţa calului, drumul meu, timpul meu pierdut cu drumul, ăştia-s zece denari pe care-i opresc.

— N-ai spus aşa la început.

— Măi omule, pe tine te priveşte ce am vorbit cu Duras ? Îi eşti neam ? Nu ! Eu îl caut pe Duras. Poţi să mă ajuţi, bine. Nu, oi găsi pe cineva pe aici care să-l cunoască.

Femeia trase oala de pe foc şi puse cîteva linguri de fiertură de mei într-o strachină în care aruncă şi bucăţele mici de slănină afumată şi puse totul lîngă jar să se încălzească. După un timp se aşezară să mănînce. Pîinea o amestecau cu fiertura. Tăceau.

Costas se duse în colţul lui, pe laviţă, şi se culcă. Adormi pe dată.

Dar după foarte puţină vreme, cineva îl scutură zdravăn, de umăr.

— Scoală, omule, că avem treabă cu tine.

Se sculă clătinîndu-se. Somnul pierise.

— Se făcu de ziuă ? întreabă el cu voce cleioasă.

— Hai, că avem o vorbă, omule. Era cel cu mîinile albe de pulberea pietrei ; în lumina muribundă a focului mai văzu doi bărbaţi voinici în spatele lui. Bătrînul şi femeia nu se mişcară, păreau morţi sub cojocul ce-i învelea. Se uită la saci, erau neatinşi, aşa cum îi lăsase de cu seara...

— Frig afară ? întreabă el, să cîştige timp.

— Hai că o să vezi acu' ! Pune-ţi cojocul.

Costas se sculă anevoie, ca unul ce abia a fost trezit din somn. Aruncă pe umeri cojocul şi ieşi în urma omului. Afară era frig. Trăgea un vînt subţire în lungul văii. Se făcu că nu vede umbra de la colţul casei, ghemuită în întuneric. „Să-mi vrea calul? Din cîte am înţeles îi o aşezare de amărîţi, da' să aibă şi lotri ? !“ gîndi Costas şi păşi în urma omului pe o potecuţă ce şerpuia printre copaci în susul văii. Mergeau tăcuţi. Atent la drum, băgă de seamă că poteca urca pieziş în coasta muntelui. Merseră mult. Ajunşi în creastă, coborîră pe partea cealaltă.

Pasul li se iuți. Scăpară într-un luminiș de pădure, pe care-l ocoliră. Lumina focului se ivi pe neașteptate în gura unei hrube, chiar la marginea poienii. Intrară în gaura mare de pămînt. Înăuntru erau cam opt-nouă inși pe care-i văzu de la început, lîngă foc. Apoi mai deslușì încă un grup de oameni, mai în fundul grotei.

— Stai jos, omule, și spune ce-i cu tine și cu ce nevoi ai venit aici. Da' spune drept, că asta vrem să știm !

— O poveste spusă a treia oară într-o seară nu mai are farmec. O spui din plictiseală și fără plăcere...

Lovitura veni din spate și-l aruncă aproape în jarul vetrei, pe brînci. Simțea ceva cald picurîndu-i din barbă, iar urechea stîngă părea înfundată cu pîslă și-i ardea. „Încet, Costas, încet băiete cu ăștia", își spuse în gînd.

— Vorbește ! grăi omul de lîngă foc.

Atent, rece, ca un sloi, Costas urmărea ochii omului, care priveau undeva peste umărul lui, în spate. Cînd îi văzu îngustîndu-se odată cu semnul abia simțit din cap al celui de lîngă foc, se aplecă iute ghemuindu-se și, întorcînd capul, văzu cu coada ochiului pe cel ce-l lovise mai înainte : descumpănit din cauza pumnului ce prinse numai golul, venea peste el. Îl apucă din cădere și, săltîndu-se din șale, îl prăvăli peste cap în foc. Scînteile zburară în stoluri amețite, ca vrăbiile sub bătaia aripii de uliu, iar cei din jurul focului se feriră de tăciunii răspîndiți de cel căzut cît și de zbaterea lui. Costas înșfăcă un ciot aprins și, întorcîndu-se spre cei din spate, vîrî, cu răutate, lemnul în fața celui din dreapta sa. Cu icnitură izbi, în vintrele celui din stînga, cu opinca. Sări peste omul ars la față, care în genunchi urla cu mîinile la ochi. O zbughi afară și coti în dreapta. Fugi cîțiva pași, apoi sui puțin panta și se întoarse urcînd mereu. Se opri în dosul unui fag și se lăsă în zăpadă. Inima îi bubuia în piept. Se găsea cam deasupra hrubei, din care cîteva umbre negre țîșniră tăcute și se pierdură în dreapta. Inima mai păstră un timp bubuiala-i grăbită, apoi se domoli treptat. Mai ieșiră cîțiva și se răspîndiră grăbiți. O voce strigă în urma lor :

— Vedeți și dincolo. Ieșiți-i înainte, va căta să ajungă la turn ! Costas rînji în barbă : „Vă dau eu turn !" și se sculă în picioare. Stătu un timp așteptînd. Cînd se

convinse că cei plecați după el sînt departe, începu să coboare încet către gura grotei. Luă o mînă de zăpadă și-o puse pe urechea încinsă și năclăită cu sînge uscat. „Ce pumn, parcă a fost un mai !“ Intră în grotă liniștit, săltînd cojocul pe umeri. Rămașii lîngă foc amuțiră, holbîndu-se la el, cînd izbi tare, cu sete, în șale, pe primul din fața lui.

— Fă-mi loc ! mîrîi Costas și-l privi țintă pe omul ce se scula de jos, înțepenit de durere. Acu îl văzu : era cel pe care-l băgase în foc. Din toată ciuda și furia, acum rece și ascuțită, îi trosni o muchie de palmă în rădăcina nasului. Căzu moale pe locul pe care stătuse, de data asta însă cu spatele la foc.

— Să vă învățați minte, lotrilor ! Dă-te mai încolo și fă-mi loc, spuse altuia de lîngă el, și se chirci pe vine lîngă vatră, cum îi era obiceiul. Să stați cuminți ! Știu să-mi apăr pielea, nu de slab am venit aici, nici de fricos. De avem o treabă, s-o facem omenește, iar de vreți să vă arătați vitejia — apoi aveți cu cine o face... Așa că tu, ăla cu ochi mijiți, ascultă aici : ...și domol începu povestea „lui“ cu Duras și cu calul vîndut „cu cuvînt“. Vorbind așeza lemnele în foc să ardă mai bine, vreo două cozi de pari aprinși și-i puse mai la îndemînă.

— Asta-i ce am eu de spus. Unde-i Duras ? Unde-l pot găsi ?

— Duras nu a venit, și noi îl așteptăm, da' nici bătrînul nu-i !

— De unde știu eu că nu mințiți ? În oameni pe la spate știți să dați... spuse Costas.

— Sînt de aici și au plecat cu treburile satului, îi așteptăm să vină cu îndreptări către noi, spuse cel cu ochii mijiți.

— Uite ce-i, de vreți să vă spun unde-s îndreptările voastre să-mi aduceți : o suliță, un arc cu săgeată și o desagă ca a bărtînului și vă cred atunci că-l știți. Tăcere. Tăcere prelungită ce se făcea din ce în ce mai colțuroasă. Întorcîndu-se spre cel de lîngă el, pe care-l simțea prea aproape băgat în cotul lui, îi spuse : Du-te și-l dă cu botul în zăpadă pe omul ăsta că altfel mîine va fi orb ; pune-i zăpadă pe ochi și nas ; l-am lovit tare. Vezi cum te ridici, să nu te lovesc cumva ! și-l urmări cu privirea

cum se scoală și îl scoate pe brațe pe cel căzut. Îl credeam mai tare, mi-am pus mintea cu el... Știe să dea din ascunziș, dar de primit, nu știe ! Ei, v-ați hotărît ? Că n-oi sta pînă mîine cu voi, vreau să mă hodinesc și să plec cît de repede din locurile astea păcătoase.

Îl durea rău urechea. Țiuia lung, ascuțit, iar gura i se usca iască. Se sculă fără vorbă și întorcîndu-le spatele ieși în noapte. Desluși omul, aplecat în albul zăpezii, grijindu-l pe cel amorțit. Se apropie de ei.

— Mă doare rău și urechea și capul, spuse luînd o mînă de zăpadă și punîndu-și-o pe ureche.

— El îi fratele mai mare al lui Duras, spuse omul în șoaptă.

— Da ? Atunci trezește-l, am treabă cu el.

— Ai avut destulă treabă cu el. Nu vezi ? îi spuse omul mîrîit.

— De, se întîmplă și între frați ! Costas intră din nou în grotă. Cei din jurul focului vorbeau în șoaptă.

— Puteți să-mi răspundeți la ce v-am întrebat ? Sau trebuie să-l așteptăm pe ăla de se scoală ? se răsti Costas.

— Stai jos ! spusé „Mijitul". Nu avem aici nici de unele din cele pe care le vrei tu.

— Trimite să le aducă, spuse Costas.

— Te ții tare, vezi să...

— Cred că ai făcut destule prostii pe aici, de tu ești alesul lor — atunci au greșit ei și paguba-i a lor. În locul tău, decît să stau ca o stîncă, m-aș fi dus să văd ce-i cu ăla de afară și l-aș aduce mai iute să pot vorbi cu el, că poate din vorbă ne-om înțelege.

Veniră cei plecați să-l caute : suflau greu și erau năduși ți. Văzîndu-l lîngă foc liniștit, se opriră în gura hrubei.

— Du-te, Udar, și vezi ce-i cu fratele lui Duras ! spuse „Mijitul".

Se întoarseră cu toții ținîndu-l pe Skirtos de subțiori. Picioarele-i mestecau nevolnic zăpada ; stătea frînt din ceafă cu barba-n piept.

Așezat lîngă foc și susținut de umeri, într-un tîrziu își reveni. Putu vorbi, înșirînd nedesluș it vorbele.

Descrise cu greutate desaga, sulița, arcul, săgeata ; cojocul bătrînului și trăsăturile lui.

Costas stătu pe gînduri, apoi se hotărî și, parcă ușurat de o povară, spuse :

— Cine-i omul cu care trebuia să se vadă bătrînul ?

— Eu ! spuse „Mijitul".

— Bine. Cui trebuia să ducă Duras ceva ?

— Nu aici, el se despărțea de bătrîn și se ducea la Salinae.

— Știi la cine ?

— Da.

— Atunci ascultați adevărul. Și Costas povesti tot ce știa. Scoase plăcile și le întinse unuia ce era în picioare, să le dea „Mijitului". Din astea însă nu știu care-i a voastră și care-i a celor din Salinae. Descurcați-vă. Mie-mi ajunge ! și își pipăi urechea umflată, fierbinte.

— Abia mîine vom ști ce scrie aici, vine cel ce știe citi.

— În grecește ? întrebă Costas.

— Da. Stăm pînă mîine. Omule, ai făcut bine ce-ai făcut, spuse „Mijitul", și nu ne purta supărare.

— Pot oarecum să vă spun ce scrie ! și le spuse, pe cît ținea el minte, cele tălmăcite de Hellena. Toți ascultau tăcuți.

— Cea cu legiunea ce vine trebuie dusă dincolo, spuse o voce care ieșea dintr-o barbă deasă. Ne îndreaptă să nu stricăm treburile și să nu ne încurcăm cu cei ce vor veni.

— Da' de ce ? se iuțiră cîteva voci. De ce să stăm ? Să-i dăm peste cap, cu paza lor cu tot, să punem mîna pe arme și, alături de cei ce vin, să coborîm, dînd foc la totul ce-i al lor, să dărîmăm totul în calea noastră...

— Tu unde stai ? întrebă Costas, apăsînd cu palma urechea stîlcită. Aici ? Ai o casă ca aceea în care stau eu acuma, la bătrîn ? Atît ai făcut într-o viață, o casă amărîtă ! Și vrei să dai foc la tot... Tu care nu ai putut să încurci două lemne ? ! Unde vă este capul, oamenilor ? Voi ce gîndiți ? Că ăia care v-au spus că vin încoace să dărîme, credeți că vin să-i alunge pe romani pentru libertatea noastră ? Nu vin să-i alunge și să ne întindă mîna, să ne ajute să ne ridicăm ! Vin să-i alunge, cu ajutorul nostru, ca să stea ei în locul lor, pe grumazul

nostru. Iar voi ce credeți : că veți scăpa de gropile voastre ? Nu, oamenilor, vă vor vîrî în ele în lanțuri, să săpați zi și noapte. Ei se grăbesc, vor să ia cît mai mult, pînă ce nu-i dă peste cap a XIII-a și a V-a cu ajutoarele lor.

— Taci ! Ce știi tu ! ? Noi aveam rosturile noastre, găurile noastre, din bătrîni, începute de moșii-moșilor noștri, și le lucram noi, și ne luam agoniseala și norocul. Acuma, nu mai avem nimic, sîntem sclavi, sîntem datornici, sîntem sleiți de munca în puțuri și în hrube. Tu ce știi ? Stați ! Cum să stăm ? Vorbise cel cu barba deasă și căciula de vulpe, adică „Vulpoiul". Vorbise aproape șoptit.

— Tot mă doare urechea și nu pot să dorm, cel puțin să vedem ce și cum e ! Uite, eu v-aș întreba pe voi : voi ce sînteți ? Adică ăștia, care sînteți aici, adunați acum.

— Aici sînt capii cetelor, cetelor noastre.

— Și aș vrea să-mi mai spuneți ceva : din voi toți, care sînteți aici, cîți sînteți din locurile astea și cîți aduși ? Că-mi spuse bătrîna, la care stau, că mulți sînteți din munții Macedoniei, meșteri săpători.

— Păi, spuse „Vulpoiul", din noi ăștia capii de cete, sîntem de aici, din Alburnus, paisprezece, și cinci sînt din alte locuri.

— Voi faceți cum știți și cum credeți că-i mai bine ; eu zic însă că-i mai ușor să dai foc casei altuia decît casei tale. Cred că în nevoi vom fi și cu ei și cu alții ! Care stăpîn este bun ? Atît că ne va fi mai mare cîștigul cu Roma, decît cu cei ce au numai pentru o clipită sabia mai tare. Mîna care ține sabia romană este mîna care a știut face, zidi, ridica, duce apa din vîrful muntelui în case. Ce-i îndărătul mîinii care vine acum cu sabia scoasă ? Cîmpie goală, de obosesc ochii neavînd pe ce se odihni ! Pustiul. Poate, mă gîndesc, pentru o clipă pasul legiunii este mai șovăielnic, mai moale, dar asta este numai o clipă. Fiindcă va răsuna din nou tropotul legiunii, bărbătește, sigur. Pacea romană va rămîne aici, printre noi. De cîte ori nu au venit de sus, din pustietăți, fel de fel de oameni ? Au stat ? Cît ? Au apucat să-și crească măcar primul spic de grîu ? Au lăsat ceva în urma lor?

Scrum şi gol, ca la ei ! Plăţile către stat sînt mari, dar le ştim, sînt scrise, este o ordine. Cei ce vin nu au timp de ordine ; că-s veniţi în fugă, apucă ce pot şi se duc ! Da, fug. Cu vaca voastră, cu calul meu, cu fiica ta, „Vulpoiule" !

— Am băiat.

— Am spus şi eu... Pe urmă vezi, eu cred aşa : uite, vin la tine şi văd că tu ai grajd de vite. Eu nu am. Fac şi eu grajd ca al tău. Că am văzut că-i bine cum e la tine. Se cheamă că am luat ceva de la tine. Am avut ce ! De la ei avem ce lua ? Cum arăta Apulum înainte ? Cînd eram copil am fost acolo. Un castru al legiunii şi canabaea lui. Cît a crescut într-o viaţă de om, mai puţin chiar : acum sînt două oraşe. Uite negoaţele ! Dar spuneţi-mi ce putem lua, ce putem învăţa de la ăia pe care-i vreţi stăpîni noi şi buni ?! Vînt, oamenilor, vînt ! De ce vorbesc ? Păi mă doare pentru voi că sîntem cumva neamuri. Uite, eu sînt de colo, de peste 3—4 spinări de munţi ! Voi, înainte, trăiaţi numai din scormonit de găuri şi cu norocul în vîrful sapei ? Sau aveaţi casele cu treburile şi avutul vostru ? Iar scormonitul era aşa, din obicei strămoşesc ! Să nu spuneţi că eraţi seci, ca nucile viermănoase. E greu ? Vă spetiţi degeaba ? Dar muntele de peste creasta asta cum se numeşte ?

— Ăla-i muntele Sec. Adică Secul.

— Sec de aur ! Dar nu de pădure ! Plecaţi, că nu sînteţi neam de cîrtiţe. Lăsaţi să scormone ilirii, puneţi mîna pe plug, pămîntul vă hrăneşte şi-i al nostru şi sîntem ai lui. Eu nu aş sta. Uite, la noi, neamul meu nu trăieşte numai din plug. Avem şi via noastră, şi stupina. În pădure, mai pe departe, stupina obştei noastre. Avem şi vite în poieni. Ne strînge censul şi capitaţia ! Dar ai din ce te întoarce. Mai prindem în iarnă, la greu, pe cei din castru şi le facem munci — *annona militaris* — peste ce-i scris şi cerut, de ne scade din alte dări... Da' voi ? ! Gata !, cu ăia mergem, că ne scapă de ăştia ! Minţi de copii ! Judecăţi şi socoteli de străini.

— Şi ce să facem ? Uite, omule, acuşi vor pica încoace şi vor răzbi pînă-n Sarmizegetusa Regia şi dincolo !

— Cît de repede ? Pe cînd ?
— Păi... cum s-o muia gerul...
— Veţi şti ?
— Vom.
— De, spuse Costas zîmbind şi pipăindu-şi urechea, noi ăştia de pe lîngă pădure ne luăm ce avem, vite şi boccele, şi ne înfundăm în codru... voi... ştiu eu ce vînă aveţi ? !
— Om mai vorbi ; tu, omule, să nu pleci de aici cîteva zile. Tot cred că-i închis drumul spre Apulum mîine şi poimîine. Aud că vor duce aurul la castrul legiunii. Ne-om sfătui şi noi, şi poate ne vei mai ajuta, că gură ai...
— Şi mînă ! Vezi-l pe Skirtos ! Se auzi o voce groasă din fundul întunecos al grotei.
— Stau două zile, mai mult nu ! Da' să-mi daţi un băietan cu mine, să-mi arate locurile de pe aici.
— Bine. Odihneşte-te, ne-om vedea mîine noapte, tot aici.
Plecară. Costas merse în urma celui cu barba şi sprîncenele pîrlite. Se cam păzea, atent la mişcările omului. Coborînd spre valea satului, „Pîrlitul" se opri :
— Coama aia de acoperiş îi casa ta, ia-o pe după tufanii de colo ! Şi se îndepărtă cotind-o spre dreapta.

Cînd se trezi Costas, era de mult ziuă. Bătrînii plecaseră. Dădu de mîncare calului şi înteţi puţin focul vetrei. Mînca încet, îi venea greu să înghită.
Ieşind în curte, ochii îi căzură pe un băietan ce stătea proptit de zidul casei.
— Al cui eşti ? Întrebă din mers Costas aruncîndu-i o privire scurtă, şi se îndreptă către un petec de zăpadă curată. Se frecă bine pe faţă şi ceafă. Urechea-l durea şi nu auzea bine, o simţea fierbinte. Ţinu zăpadă pe ea, frecînd-o uşor cu degetele. Se umflase tare peste noapte.
— N-auzi ? Al cui eşti tu, măi ?
— M-a trimis Diegis să stau cu tine azi.
— Cine-i Diegis ? Ăla cu căciula de vulpe ?
— Da.
— Stăi, că mergem, să-mi iau numai cojoaca.

XVIII

Alburnus-Major, unul din cele mai importante centre aurifere ale Daciei-Felix, era așezat într-o căldare largă — cu fundul crăpat de șerpuirea iute a pîrîului de munte — și înconjurat de spinări stîncoase îmbrăcate într-o vegetație firavă și peticită. Casele mici, din lemn, cu acoperișuri înalte erau răsfirate de o parte și alta a văii. Drumul aurului pornea de aici, din inima așezării și, ocolind un bot de deal împădurit, șerpuia pe valea unui alt pîrîu, îngemănîndu-se cu el pînă la vărsare. Apa se vîrsa în albia bogată a Mărisului, iar drumul în marele „imperial" Dierna-Porolissum. La jumătatea lui, drumul despica localitatea Ampelum, centrul administrativ al regiunii aurifere. Pulsațiile ciocanelor din mine și puțuri se reflectau aici : pe tăblițele *legulilor, tabulariilor* și ale *scribilor* în cifre, în socoteli, în procente. Iar veșnica lor nemulțumire se resimțea sus, prin strigătele, îndemnurile și represiunile *librariilor* — agenții fiscului — ce-și sileau oamenii la îndoirea efortului în scormonit măruntaiele dure ale munților.

Munții se tăiau greu, cu muncă istovitoare, fără speranță, înfundată în capăt de puț îngust și umed.

Galeria strîmtă a cuniculului, un cot lată și doi înaltă — pentru a economisi munca și timp —, se înfunda adînc în pămînt, coborînd adesea la adîncimi ce ajungeau la 150 de pași. Și acolo, în întunericul rupt de lumina bolnavă a opaițului, omul înarmat cu ciocan, daltă și resemnare desprindea bucăți de stîncă ce tăinuiau în ele, poate, sclipiri de măreție și putere. Măruntaiele de piatră desprinse din trupul muntelui erau strînse în coșuri. Un alt chin se năștea. Chinul urcușului spre lumină și aer. Dar lungul drum al pietrei spre purpură abia începea. Din gura strîmtă a galeriei, ca un zîmbet de avar, piatra încărcată în coșuri mari, cumpănite pereche pe spinare de cal, cobora spre „curtea ciocanelor". Acolo, sub loviturile maiurilor, mînuite de femei, copii sau bătrîni, de-a valma, se transforma în pietriș, iar acesta, aruncat sub măselele dure ale morilor de apă, se zdrobea devenind pulbere de piatră. Ultimul popas înaintea separării a

ceea ce-i al Cezarului de ce-i al „pustiului“ se făcea la site. Apa, care potolește setea și răcorește frunțile arse de fierbințeală, încearcă acum, prin zborul ei, să ducă înapoi pămîntului ce nu-i trebuie Cezarului. Muntele de piatră curge la vale, iar aurul greu, neclintit de apă, rămîne să umple cu fluturi galbeni fundurile sitelor și al decantoarelor.

Nașterea asta zbuciumată, violentă, înecată în nădușeală, a aurului este păzită, urmărită, controlată, cîntărită, verificată, certificată și... închisă. Închis în saci de piele sigilați, aurul este încărcat în samari imperiali. Escortați, ca marii pontifi, el pleacă în lunga-i, fără de sfîrșit călătorie prin lume.

Sus, sus în munte, rămîn trupurile zdrobite de muncă și foame ale minerilor, 0,40 denari ziua de muncă plus strachina de fiertură de linte sau mei ce ascunde, rușinată parcă, infima bucată de carne. O jumătate de denar, o zi din viața scurtă a unui miner.

Pe coastele munților „de aur“, din cînd în cînd izbucnesc ciuperci albe de abur înecăcios, izvorîte din puțuri. Stînca dură, de neînfrînt cu ciocanul, se încingea cu focuri aprinse sub inima ei, apa amestecată cu *posca* — oțet —, aruncată peste piatra înfierbîntată, o fac să-și înmoaie cerbicia, slobozind în aer țipătul norului de abur, iar în trupul ei — crăpăturile înfrîngerii.

Lungul drum al aurului începea aici în Alburnus și se termina departe, răsfirat prin lume.

Costas privea de sus, din creastă, groapa colcăitoare de viermuire omenească din fundul văii și avea impresia că-i pe marginea unui furnicar uriaș ce se va prăvăli sub apăsarea unui picior de uriaș. Frămîntarea și învălmășeala de jos, din fundul văii, nu-l impresiona și nici nu-l interesa. Privea curios, ca și cum s-ar fi uitat la o nemaivăzută gînganie. Apoi o uită. Ochii parcă mai atenți începură să iscodească crestele și văile din jur. Purtă pe băiat toată ziua prin împrejurimile Alburnusului, scotocind poteci uitate și văgăuni troienite.

— Tu ai mai fost pe aici, fiule ?

— Da, ăsta-i locul numit „furca văii“ și noi am venit pe firul „văii lungi“. Uite, dincolo este locul numit „puteiul mortului“. Tot ce vezi aici, în jur, cunosc. Atît cît

îi de mers o jumătate de zi de sat încolo, încolo sau încolo. Jumătatea de zi rămasă este pentru întors acasă...

— Tu, băiete, prinzători prin copaci ai pus ? Ai pîndit la adăpătoare ied de capră ? Sau ai ţinut cîndva o urmă de iepure prin zăpadă, să vezi cum merge ?

— Nu. La ce ? Cînd am timp merg la groapa mea şi mai zdrobesc...

— Ce groapă ?

— Toţi oamenii au gropi tainice. Se duc şi lucrează la ele, cînd pot. Unii merg noaptea...

— Da' ce-i cu groapa XXI ?

— A ! e groapă împărătească. Cea mai bogată. S-a scoas odată o bucată de aur curat mare cît un cap de copil. La XXI, se macină şi se limpezeşte pe loc. Au moara lor acolo, cu groapă de strîns apă. Tot acolo îl şi topesc de-l fac bucăţi ; tot la o greutate, şi le bat semn. E o pază acolo...

— Bag seama că pe aici pe la voi sînt locuri bune de ascuns, poţi să pitești un municipiu damite un amărît de sat sărac, cum l-a făcut mamă-sa ! E, hai să ne întoarcem, da' venim acuma pe sub creastă !

Intrară în sat la vremea cînd pe vetre se fierbea cina şi miroase de bucate fierbinţi se răspîndeau în aerul rece al amurgului.

Gazdele stăteau tăcute. Costas mîncă cu poftă, era flămînd şi obosit. Se trînti pe laviţă şi somnul nu întîrzie să-l ia hoţeşte, pe nesimţite.

Se sculă în puterea nopţii. Liniştea din casă era ruptă doar de sforăitul, cu opinteli şi tăceri, al bătrînului. Parcă o neliniște stranie, nepricinuită de nimic, îl cuprinse şi-l înfioră în lungul spinării.

Punîndu-şi cojocul pe umeri, ieşi în curtea goală, fără garduri, albind surd sub sclipirea zăpezii. Se duse într-o margine a ogrăzii, unde o grămadă de lemne stivuite îşi aştepta rîndul la vatră. Se aşeză pe butucul tăietor şi îşi strînse mai bine cojocul în jurul trupului înfierbîntat de somn. Smulse toporul cu coadă scurtă, uitat înfipt în tăietor, şi-l puse alături. Stătu liniştit, gîndindu-se la cele petrecute în ultimele zile... „Uite cîte aduce viscolul. Lucruri negîndite se înşiruie, se împletesc, se strecoară în viaţă şi te duc cu ele, schimbîndu-ţi albia ve-

che, ştiută şi liniştită, cu făgaşuri noi pline de neprevăzut..."

Două umbre se apropiară dinspre partea satului şi intrară în pata de lumină a zăpezii din spatele casei.

— Rămîi în urmă, în creastă îl păleşti ! La valea îl tîrîm mai uşor că-i greu taurul ! Să nu te pripeşti, dă tare !

— Ai mai spus-o o dată ! Hai, du-te de-l scoală... vocile înăbuşite ajungeau clare la urechea lui. Rămase nemişcat, cu mintea parcă îngheţată. Ce era de făcut ? Să nu se grăbească ! Va sta aici şi va vedea ce se întîmplă.

— Nu-i în casă ! O fi plecat la sfat singur ? Ce facem ?

— Poate-l ajungem din urmă, hai mai iute ! Nu ştie drumul, merge încet, pe bîjbîite...

Umbrele dispărură tăcute pe sub copacii pieptişului. Costas, lac de năduşeală, se sculă încet şi le privi în urmă. „Asta-i ! Deci mă vreţi mort şi tăcut ! Înseamnă că mai tari au fost veneticii decît voi ! La ce aţi mai cerut îndreptările ! ?" Intră în casă încet, strînse samarii, lăsă doi denari pe scăunelul moşului şi intră dincolo, la cal. Mai mult pe pipăite luă desagii cu nutreţe şi blănurile şeii. Încet, ieşi afară cu calul. Gazda dormea, sau se făcea că doarme... Înşeuă la repezeală, aruncă desagii pe cal şi coborî în sat. Făcu un ocol mare, apoi urcă din nou în creasta dealului, căutînd să iasă înspre locul grotei. Îşi dădu seama că nu are nici un fel de armă de apărare cu el în afara cuţitului. „Şi am lăsat toporul acolo", mormăi nemulţumit.

După un timp se opri şi coborî sub creastă să se ferească de vîntul ce sufla în lungul ei. De unde stătea, vedea o lumină roşietică, jos, printre copaci. Gura hrubei, locul de adunare.

„Stau aici. Aici nu m-or căuta. Or zice că m-am rătăcit... Ce-ar fi să fac pe rătăcitul ? Las calul, da'l mai găsesc pe întuneric şi-n grabă ? Poate mă ucid, pînă să apuc să mă dumiresc..." Se lăsă pe vine şi rămase pe gînduri. Calul îşi aplecă botul şi-i suflă în ceafă, răsuflare fierbinte mirosind a cîmp dulce de toamnă.

Se sculă decis. Luînd calul de căpăstru, se întoarse pe acelaşi drum, pînă în gura satului. Coti în dreapta şi ieşi în „calea aurului".

În trap mărunt, liniştit, trecu prin Ampelum, îndemnîndu-şi cu glas tare, neferit, calul. Aşa ca să se audă şi să se liniştească vigillii. Nu slăbi trapul, pînă nu văzu clăbuci de spumă pe grumazul animalului. Descălecă şi merse iute cu calul la mînă. Numai numărul cît mai mare de milliarii, între el şi cei din Alburnus, îl pot salva. În primele ceasuri de dimineaţă intră în forfota Apulumului. Obosit şi clocotind de urcă, ajunse la casa Uraniei.

Intră zgomots, trîntind uşile de pereţi.

— Urania, scoală ! Sînt eu, Costas. Scoală, auzi ?!

În chip de matroană, stăpînă de villa, şi cu mirare indignată în ochii somnoroşi, Urania apăru în triclinium.

— Nu fă gălăgie ! Ce ai ? Umblă încet, că abia a aţipit omul, a venit acum, în zori, din Salinae.

— Scoală-l !

— Ai înnebunit ?

— Scoală-l ! Astfel, mort, chiar că nu-l mai scoli !

Cu faţa obosită, pungită, de om bătrîn, şi cu ochii ce mai păstrau în fundul lor dulceaţa somnului, Sempronius ascultă povestea lui Costas, cu împletiri de adevăr şi goluri completate de închipuire.

— Asta-i, Sempronius. Asta am aflat ! Văzînd că dau înapoi şi îi povăţuiesc la supunere, au vrut să mă omoare. Am avut noroc. Du-te să-mi vezi calul în grajd ! E alb tot de spumă. Urania, te rog să vezi ca hoţii ăia de slujitori să aibă grijă de el. Spune-le să-l plimbe prin curte un timp...

— Da, spuse Sempronius aşezîndu-şi cu o mînă puhavă firele rare de păr din creştet, cercînd să astupe luciul cheliei. Costas, bei o cană de vin ? Urania, spune-le să ne aducă vin. Da... Ştii, se auzea ceva încă la începutul iernii, dar că vor încerca să vină chiar acuma nu aş fi crezut. Salve, Costas !....

— Sempronius, eu socot că de ţi-am spus ţie, tu ştii ce ai de făcut şi cui să-i spui. Ăia de vin, vin pentru aur. Să smulgă ce pot din goana calului şi să se facă nevăzuţi, pînă apucă să se urnească legiunea. Nu ştiu cîţi or fi ! De erau puţini, nu puteau cîştiga pe dalmaţii

și illirii din gropi. Se vede că-s mulți, și asta le dă curaj și siguranța reușitei.

— Costas, frumoase blănițe ai adus, le-am văzut cum am ajuns acasă. Uite, m-am gîndit că voi sînteți, cu bătrînul, cinci inși, și cred că strîngeți destule piei scumpe. Le dați în Micia, că-i mai aproape de voi, dar pierdeți din preț — că-s netăbăcite. Ziceam să le aduci la noi, le tăbăceam aici, sînt tăbăcari buni în Apulum, și le trimiteam cu carele mele de sare la Singidunum. Am un pietrar acolo și prin el, mai departe, la Roma sau în Grecia. Cu cît mai departe, cu atît mai mare-i prețul. Prin locurile alea nu se află vînat de felul ăsta. Uite, o piele de urs, bună, dacă o dai la o sută denari, dincolo la Roma poți lua pe ea aproape dublu. Am strînge aici ce vînezi și să zicem de 2—3 ori pe an le-aș trimite dincolo, ce spui ?

— Cred să-i bine. Să vedem cum ar fi s-o facem. Mai vorbim, să se liniștească întîi lucrurile aici... Auzi, să mă omoare !...

XIX

Primele pîlcuri de năvălitori au apărut în revărsatul zorilor. Călăreți tăcuți, furișîndu-se pe poteci ascunse, pe fire de văi uitate și neumblate. Au venit dinspre asfințit de soare, urcînd pe Crișul Alb, către izvoarele lui. Au ocolit cele două turnuri de pază, întîlnite pe drum, și, după ce au depășit creasta Secului, au coborît în valea născătoare a apei Arieșului. Au venit tainic, călăuziți de oameni ce știau rosturile locurilor. Ultima călăuză i-a așteptat sub poala apuseană a Secului, era unul dintre săpătorii illiri aduși la minele de aur din Alburnus. Străinii au stat ascunși în pădure așteptînd, tăcuți, trezirea vieții în sat.

Un al doilea pîlc a intrat în valea Arieșului, venind dinspre izvoarele Crișului Negru, au ocolit căldarea aște-

zării, prin partea nordică, și au urmat pe sus firul văii pînă au trecut de Ampelum, ascunzîndu-se în pădurea din spatele vicusului Densara. În pustietatea locului și în liniștea nopții au apucat să vadă, peste apă, un călăreț trecînd în josul drumului. Nu au avut timp să hotărască, iar trapul vioi al calului l-a topit iute în beznă. A fost singurul om ce a scăpat din căldarea auriferă Alburnus-Major !

Cele două grupuri erau formate din iazygi, sarmați și daci predavenși, cu așezările în cîmpia dintre Partiscum și apus de Rucconum. Partea mare a oastei iazyge și-a continuat urcușul pe Crișul Alb, către răsărit, vrînd să ajungă în dreptul așezării Burticum, ca de aici să se scurgă pe drumul spre Sarmizegetusa. O altă aripă a ei urma să urce către Sucidava ca să intre în drumul ce cobora spre sud, urmînd cursul rîului Alutus, să coboare pînă la Romula.

Dar adevărata armată, amestecătură de germani, celți și bastarnii-sarmați, cu putere de aproape două legiuni, lovi în aceeași dimineață, din nord, castrul Optatiana și coborî vijelios spre Napoca. Legiunea a XIII-a Gemina în castrul ei din Apulum era prinsă între aceste grupări de forțe. Vestea nu apucase să-și desfacă aripile zborului. Călărețiii sălbatici și neiertători galopau cu mult înaintea ei. Castrul din Optatiana căzu în zori, cînd își deschise, somnoros, poarta decumana, pentru obișnuitul convoi de căruțe ce pleca să aducă apă. Tăcuți, în goana nebună a cailor, barbarii invadară castrul. Cozile tari ale sulițelor proptiră pe dinafară ușile cazărmilor, închizînd în ele soldații încă adormiți. Vigilii din turnuri fură săgetați în timpul „uimirii" lor, cam prelungite...

În castrul din Optatiana erau staționate două unități : *numerus maurorum optatianesium* și o ală, milliarie, de palmyrieni. Din cauza unor acte de indisciplină săvîrșite în timpul ultimei inspecții a tribunului cohortei I *Britannica Milliaria Civium Romanorum* din castrul Samum-Casea, care controla castrele pe linia Resculum-Optatiana-Gherla-Ilisua-Orhae, tot numerusul maur și o jumătate din soldații, cei cu număr fără soț la apel, din ala Palmyriană fură trimiși, ca pedeapsă, la castrul din Gherla.

Aici urmau să ajute *Ala II Panoniarum* la construcția zidului înconjurător și la săparea *fossei* exterioare.

În momentul atacului, în castrul din Optatiana nu era decît jumătate din efectivul alei Palmyriene. A fost decimat în întregime în zorii zilei. La trei milliarii spre nord, pe șoseaua către Porolissum, se stivuiseră două piramide, clădite din capete însîngerate — ultimul apel al Palmyrienilor — ca avertisment pentru eventuala încercare de contraatac a trupelor de sub comanda Porolissumului. Închis în castre, nemișcat, exercitul roman pe linia *aggerul*-ui Resculum-Porolissum nu mișca. Nici nu știa ce se întîmplase !

Călărețiі barbari, stăpîni pe Optatiana, devastară canabaea, robiră ce apucară și, în convoaie, escortate, expediară spre nord, pe drumul lor de venire, prada. Grosul năvălitorilor coborî spre Napoca vreo zece milliarii și se ascunse în pădurea din stînga și dreapta drumului. Călătorii, tîrgoveții, convoaiele ce veneau din Napoca spre Porolissum dispăreau pentru totdeauna, înghițite, mistuite de hoarda sălbatecă și lacomă.

Aceeași tactică a „drumului pustiu" o folosiră și năvălitorii din sud. Ei atinseră șoseaua la nord de Burticum, în vecinătatea așezării romane din Blandiana. Închiseră localitatea între două arcuri de cerc, brațe crude, neiertătoare, de capcană, ce s-au strîns mereu pînă s-au unit între ele — în spate rămase numai pustiul și moartea. Nu au dat foc la nimic. Năvălitorii după ce exterminau tot ce mișca într-o casă, după ce jefuiau totul, ultimul gest era acela de a stinge focul vetrelor. Fără fumul incendiilor, veștile nu-s grăbite, iar ajunse la țintă sînt puse la îndoială... „Cum au jefuit și prădat ?! Nu au pus foc !?". Iar Blandiana a înghițit toată ziua călători, curieri, convoaiele venind fie din Germisara fie din Apulum.

Se aștepta noaptea pentru următoarea săritură. În „Căldarea aurului" aplicară aceeași tactică a „drumului care înghite" sau a „drumului pustiu" !

Cînd viața se trezi, dimineața, în Alburnus-Major, și își începu zilnica frămîntare, necunoscuții umplură așezarea. Nu se știe cînd și cum. Turnul de pază apucă să-și închidă poarta, prinzînd înăuntru 8 soldați și 2 bucci-

natori. Centurionul Caius muri în propriul pat cu gîtul tăiat. Săpătorii, după ce-şi primiră mîncarea, fură trimişi la lucru în gropile lor. Cei din administraţie înşiraţi, metodic, în ordinea funcţiilor, asistară, muţi de groază, cum un *tabular* şi un *dispensator* fură tăiaţi. Li se ceru „aurul". Aurul din depozitul imperial ce trebuia să plece spre Apulum, într-un convoi de 18—20 de cai.

Începu încărcatul cailor. În linişte deplină, ca pentru expediţiile obişnuite. Se reuşi să se găsească aur pentru 16 încărcături, deci pentru 8 cai. Se tăie un dispensator şi mai apăru aur pentru doi samari : 9 cai. Barbarii puseră mîna pe un alt libert : *legulul* de mină — ştiind ce-l aşteaptă — îi duse la magazia casei lui şi sub lada cu făină de grîu găsiră opt săculeţi ; mai scoase două bare de aur, băgate într-o oală cu untură. Îl spînzurară, cu capul în jos, zicînd : „Unde sînt opt saci de aur trebuie că mai sînt şi alţii !" Încercă să ţipe. Îi sfărîmară gura cu mînerul sabiei şi plecară.

În *legulii* şi administratorii de tot felul intră panica abia cînd, dintre barbari, se ivi unul — Altius — perfect cunoscător al administraţiei, fost sclav, fugit, prins şi iar fugit cu ani în urmă, din Alburnus. Altius ceru tablele contabilităţii, şi asta pentru toate minele

Libertul Valerius, auzind cererea lui Altius, fu cuprins de deznădejde. Înseamnă că din control vor reieşi şi furturile, sustragerile şi falsurile. Va fi cerut „tot" aurul, iar asta însemna ruină totală. Se decise să ascundă tăbliţele administraţiei, pentru a încurca controlul sever al barbarilor lacomi şi de aurul privat, nu numai de cel imperial. Sub pretext că are table de socoteli la mină, ascunse sub pelerină traista cu tăbliţe luate din clădirea subprocuratorului şi plecă la mina XXI, cea mai adîncă. Atîrnă traista de gîtul unui illir, ce se odihnea la ieşirea din galerie, şi-l expedie cu lovituri de picioare înapoi în cunicul „să-i facă o ascunzătoare".

Se bucura „vor muri mulţi, dar vor scăpa mulţi ! Cei ce scapă se umplu de aur ! Administraţia distrusă de barbari : tot ce lipseşte e din vina barbarilor ! Să se dea cît se poate de puţin năvălitorilor. Restul să-l ţină cu dinţii, cu preţul vieţii. N-or sta ăştia o veşnicie. Dar va trebui

o veşnicie apoi să se refacă pagubele, mărite de ei, în folosul lor !"

Avîntul şi bucuria săpătorilor illiri şi macedoneni a fost de scurtă durată, chiar de foarte scurtă durată. Barbarii, stăpîni pe situaţie, au expediat la găuri şi puţuri pe toţi săpătorii. Cele cîteva proteste firave au fost întrerupte scurt, prin descăpăţînarea protestatarilor. Gropile au primit supraveghetori noi, dintre năvălitori. Treptat, în curtea procuratorului, samarii mari de piele au fost umpluţi : 14 cai gata de drum. Se cerea încărcătură pentru încă cinci cai ! Au fost adunaţi toţi cei din administraţie şi închişi grămadă, într-o încăpere a clădirii procuratorului. Altius a intrat la ei şi, liniştit, le-a spus :

— Avem nevoie, acum, de tot aurul vostru. Ştiu că aveţi aurul ascuns în locuri ştiute numai de voi. Îl scoateţi ! Pînă la ora amiezii. Dacă nu, atunci din oră în oră, vom tăia din voi, la alegere. Sfătuiţi-vă, vedeţi ce faceţi !

Mulţi dintre săpători au vrut să intre în rîndurile năvălitorilor, au fost refuzaţi şi trimişi la gropi. Li s-a cerut cantitate dublă de minereu aurifer scos. Masa gratuită ce se dădea de trei ori pe zi a fost redusă la numai două, dimineaţa şi seara. Timpul de odihnă, la suprafaţă, micşorat.

Galeria minei XXV era lungă, îngustă, ca un gîtlej de om sărac, iar în fund cotea puţin în dreapta lărgindu-se. „Pîrlitul" şi „Vulpoiul" se băgară odată, întîi unul, şi după puţin timp intră şi celălalt. Călăreţul iazyg abia de-şi ridică ochii spre gura cunicului, îl preocupau nimicurile dintr-o boccea, ce-o ţinea pe genunchi ; apoi cei ce intrau nu-l priveau, doar cei ce ieşeau, ăia să nu fugă, să nu stea mult pe afară...

„Vulpoiul" nu lucra la XXV, groapa lui era mai jos, a IX-a, dar voia să vorbească cu „Pîrlitu". Văzu că toţi şefii şi administratorii sînt îngrămădiţi în casa procuratorului şi năduşesc cu sînge... Coborî pe gîtlejul îngust, necunoscut, izbindu-se de colţurile stîncii. Ajungînd în fund, la lumina galbenă şi firavă de opaiţ, se opri transpirat şi înecat în sărăcia de aer.

— De ce ai venit ?

— Ce facem ?

— Ce să facem ? Pînă mîine îi tot scutură de „gălbează" pe liberți și leguli ! Le prinde bine scuturatul...

— Mîine pe noi !

— Ce au cu noi ?

— O să aibă... te va pune să scoți de două ori, de trei ori, poate și mai mult... două mese ! Crezi că la sfîrșit de lună te vor plăti ? Sau poate crezi că... atunci cînd vor veni înapoi oamenii împăratului, vor da banii zilelor astea ? Mă tem că de mîine începe suferința „noastră..."

— A avut dreptate omul ăla, spuse „Pîrlitu".

— Da. Unde o fi ? O fi prins de veste ? Sau l-au omorît și ne-au spus că a fugit ?

— Bătrînul a găsit banii datorați găzduirii...

— O fi scăpat ! Cum facem să-i anunțăm pe cei din Apulum ?

— Crezi că nu știu ? Lasă-i că vin ei și neanunțați...

— Uite ce-i, zise „Vulpoiul", eu în noaptea asta îmi duc oile și văcuța în pădure.

— Cum ?

— Băiatul, cît a umblat cu ăla, ieri, a ochit locuri bune de ascuns...

— Aș vrea și eu... cum fac ? Nu am cu cine trimite, ai mei îs aici.

— Să fii la noapte-n creastă, la tufele de nuci. Auzi ? De ajungi acolo... le-o lua al meu și pe ale tale !

— Ce-ar fi să fugim la noapte, cum spunea omul acela, cu toții, să-i lăsăm să sape singuri ? !

— Aștia nu sapă, iau de-a gata !

— Hai, du-te acuma, ești de mult aici... Să vii diseară pe la mine !

„Vulpoiul", plecînd, luă de jos o bucată de daltă ruptă, o băgă în brîu și începu urcușul nenorocit, spre lumină. Ieșind în gura cuniculului, arătă paznicului ruptura de fier.

— S-a rupt. Trebuie să mă duc să-i fac altă gură.

Străinul se uită la el atent, nu-l înțelegea, dar culoarea vineție a „Vulpoiului", pricinuită de lipsa de aer din gaură, păru mai convingătoare, iar cînd îl văzu împletindu-se, se convinse, îl lăsă să plece.

„Vulpoiul" nu plecă la „gaura" lui. Se prelinse pe lîngă ziduri și-o zbughi acasă. În curte nu era nimeni ;

intră în grajdul din latura stîngă a casei, calul și zece oi erau acolo. „Vor începe să taie animalele probabil diseară sau mîine în zori", gîndi.

Strigă pe băiat — nu-i răspunse nimeni. Luă un topor și o funie și plecă spre poala împădurită a muntelui, ce începea din spatele casei lui. Urcă, șchiopătînd, prefăcîndu-se beteag și bolnav. Pînă în creastă nu văzu pe nimeni, se opri și privi în jos, în căldare ; lume rară în piața satului. Turnul de pază, cu porțile închise. Ciocanele oe sfărîmau piatra mărunțind-o pentru mori sunau șchiop. Stătu nemișcat un timp. Ochii prinseră fără să vrea, în dreapta, sub el, ca la o jumătate de stadie, o mișcare : doi iazygi înghețaseră și se dezmorțeau. „De sînt colo doi or fi și în stînga !" Într-un tîrziu îi văzu. Erau tot doi. „E cam o stadie între ei. Stau în capetele drumurilor ce ies din sat. Se poate lua numai pe aici, pe potecă". Se lăsă în zăpadă și începu să aștepte, să vadă la cît timp se schimbă paza.

Jos în sat, Altius se ținu de cuvînt. Reteză cîte un cap la interval de o oră. Două le puse pe podea lîngă ușă, să le vadă ceilalți. Argument decisiv ! Plecau cîte unu să-și aducă ce și unde avea. Se întorceau numai războinicii cu săculeții cu pulbere de aur.

Au format convoiul din 34 de cai, încărcați bine. Asta a fost cam la jumătatea timpului dintre prînz și amurg. Au adunat toți oamenii în piața satului. Soldații au strîns toate oile, vacile și caii. Porcii au fost tăiați, pe loc, desfăcuți și puși în saci pe cai. Convoiul de animale a fost pornit spre Ampelum.

Oamenii au fost cernuți : bătrînii și copiii mici scoși într-o parte, 62 ; ceilalți, în putere, cu copilandrii mai mari de 10 ani, trecuți la număr și ei, 293. Aceștia, legați cu funii de gît, unul de altul, în cete de 10, au fost urniți peste munte pe drumul pe care veniseră invadatorii. Unii nu au vrut să iasă din cuniculi, presimțind parcă ceasul deznodămîntului. Au fost îngropați acolo în măruntaiele pămîntului, străinii dînd drumul la cîțiva bolovani în jos pe gîtlejurile înguste, astupîndu-le. Apoi au aprins satul, cu răbdare, chibzuit. Turnul ardea și

el, incendiat sub acoperiș. Cînd au început să iasă soldații din el, i-au hăcuit. Au fost cinci.

Au plecat încet, fără larmă, pe înserat. Trebuiau să iasă la Blandiana în zorii celei de a doua zi.

„Vulpoiul", mut de groază, a văzut de sus totul. Nu a mișcat. Parcă și inima-n el stătuse de groază.

Noaptea a coborît în vatra de jar și fum a ceea ce fusese Alburnus-Major. Ciinii urlau. În dreptul casei lui s-a oprit, împietrit de groază, din marginea spuzei fumegînde a trosnit o grindă și puzderia de scîntei, eliberate parcă, au urcat spre cer. A plecat spre piața satului. Bătrînii și copiii zăceau morți în fața prăvăliei grecului, acum scrum și pară alburie, mirosind a vin fiert. I s-au alăturat alte umbre, tăcute. Printre ei l-a văzut pe „Mijitu". S-a apropiat de el :

— Tu nu ai vrut să-l asculți pe omul acela ! I-ai așteptat ! Ai nesocotit și sfatul bătrînilor. „Mijitul" îl privi dintr-o parte și-i spuse :

— Mergi, omule, de aici !

— Eu te-oi face să mergi, după ăia mici și după ăi bătrîni !

I-a înfipt, scurt, cuțitul în furca gîtului, și cînd a căzut, mut, jos, l-a tras de păr, tîrîndu-l pînă lîngă bătrînii și copiii morți.

— Ce vă uitați ? Strîngeți-i pe toți, luați în mîini ce apucați sau mai aveți și, după ei !

Turnul ardea cu fum mult. Postamentul lui nou, din bolovani, stătea cenușiu și neclintit ; ardeau : partea de sus, cele două etaje și acoperișul din lemn. Ieșiră întîi doi, apoi alți doi oameni, în fugă. La urmă apăru și al cincilea, bătrînul *buccinator*. Stătuseră închiși în pivnița umedă a turnului, unde era săpată și fîntîna de apă.

— Soldați, adunarea ! Tu, du-te înapoi în pivniță și adă armele. Un pas înainte, Iulius. Eu, *buccinatorul* Menius, sînt acum comandant. Iulius, pentru că ai permis celor cinci să iasă din turn, ești condamnat la moarte. Dar, sîntem puțini și am nevoie de tine. Ai să mergi cu noi și vei lupta cu noi, nu pentru iertare, eu nu ți-o dau ! Vei lupta, pentru că ești soldat și îți vei face datoria.

— Dar mi-a spus *cornicularul*...

— Există un ordin în armată care să sune : „Deschide să ne predăm și să lăsăm castrul sau turnul, tot una-i, dușmanului ?“ Ai adus armele ? Împarte-le la oameni ! Oameni, eu comand ! După mine, înainte spre Apulum, prin pădure ! Cine din voi știe un drum ferit, să ne ducă !

— Eu ! Hai pe aici, spuse „Vulpoiul“.

Erau 21 de săpători ai minelor Alburnus-Major, 4 soldați și *buccinatorul* Menius.

XX

La început se auziră glasuri, apoi treptat vocile se transformară în strigăte, iar cînd acestea se întinseră peste tot, le urmă fuga. Tropot de picioare pe paviment, tropot bezmetic. Sempronius trase cu urechea la zgomotul străzii și, calm, cu paharul în mînă, îi spuse lui Costas :

— Să ne bem vinul. Ai avut dreptate, se pare. Mergem la guvernator, îi spui și lui ce mi-ai spus mie.

Pe drum Costas se mira cîtă lume cunoaște Sempronius și cîți îl salutau. Garda guvernatorului îl opri, dar romanul le spuse ceva și-l arătă pe Costas. Îi lăsară. În labirintul casei guvernatorului, Costas avu senzația de „rătăceală“.

Guvernatorul, mic de stat, ceva mai în vîrstă ca Sempronius, sau poate grijile îl făcură să pară așa, cu părul scurt, ondulat, tras pe frunte, ochi duri, reci, puțin apropiați de rădăcina nasului. Nas drept, deasupra unei guri încleștate. Maxilarele puternice se adunau în bărbia pătrată întoarsă și despicată. Trup vînos, solid. Umerii, bine îmbrăcați cu mușchi. Mirosea a castru, a legiune. Abia ieșise din baie, unde-l masase un sclav nubian, mare, ce sta acum în spatele lui. Asta făcea să pară și mai scund guvernatorul.

— Fortius, spuse guvernatorul, adu-mi toga de lînă brună și anunță-i să ne dea o carafă de vin ! Spune, Sempronius, ce-i cu tine și ce-i cu omul ăsta ?

Sempronius nu se grăbi cu răspunsul, urmărea îndepărtarea nubianului, și cînd acesta dispăru spuse încet, privindu-l în ochi pe guvernator, care se așezase într-un jilț :

— Te salut, Marcus Claudius Fronto ! Am venit dimineața la tine știindu-te mare amator de povestiri, și aș fi vrut să-ți povestesc ceva, ce ar suna mai bine de-i spusă în zorii zilei : știi și tu cum se învechesc poveștile, mai repede decît frunzele toamna, iar unele sînt deja vechi în clipa în care deschizi gura să le spui. Omul acesta este Costas, ține, el și fratele lui, pe cele două surori mai mici ale Uraniei mele. Se pricepe la povești, o să ți-o spună el. Dar văd că ne vine vinul, și ție toga. Aștept, nu mă grăbesc !

— Stați jos, trage tu scaunele astea mai aproape de mine. Știi, Sempronius, nu mă pot obișnui cu frigul de aici ! După ce am stat în bătaia soarelui, în zăpușeală și nisip fierbinte de puteai coace un ou, aici, mărturisesc, tremur. Omule, dă-ți jos blana aia, aici este cald. Ori ești mai friguros decît mine ? Hai, să auzim povestea nouă și lăudată !

Costas își scoase cojocul și-l puse pe un scaun, neștiind cum să facă : să stea pe cojoc ? Era cam sus... Să pună cojocul jos ? Parcă nu mergea. Se întoarse decis, își încrucișă mîinile peste piept, privindu-l pe legatul de rang consular, generalul Marcus Claudius Fronto, pacificatorul provinciilor turbulente, drept în ochi, spuse „povestea lui" așa cum o spusese și lui Sempronius — întreagă, neștirbită și neadăugată. Cînd o termină, domni o scurtă tăcere. Vocea dură, obișnuită să comande, plesni ca un bici :

— Și ?

— Atît, spuse Costas, cu vocea lui de bas.

— Și de ce mi-o spui mie ?

— M-a rugat cumnatul. Lui am spus-o întîi.

— Să presupunem că vin încoace niște barbari și să presupunem că ne dau înapoi. Înseamnă că voi, scăpînd

de legiune și de puterea noastră, veți fi liberi, nu? Ori eu, știind acuma că ei vin, vă opresc eliberarea, nu?

— Nu! spuse Costas.

— De ce?

— Ei nu vin să ne elibereze! Le trebuie aurul de aici. Le trebuie avutul nostru. Vaca nu o lași din staul să fugă că nu o mai poți mulge! Dacă eram săraci, nu jinduia nimeni la locurile astea, nici chiar Traian, atunci... Ori, sînt două rele: ei și voi!

— Costas! strigă alarmat Sempronius.

— Lasă-l! Spune, omule, spune! Eu am provocat discuția și vreau să am cu cine o purta. Bea un pahar de vin... Și ce spuneai? A, de rele, noi și ei! Cum?

— Simplu! Voi sînteți un rău pentru noi, ăștia de aici, ei însă sînt un rău mai mare. Deci te ferești de cel mai mare!

— De ce ei sînt mai răi?

— Ei vin să ia. Vin și iau cît pot de repede și cît pot de mult. Nu sînt siguri pe ce va fi mîine. Voi trăiți de atîta timp aici, deci sînteți, într-un fel, ai noștri.

— Ce spui!? Noi sîntem ai voștri?

— Da! Nu-i greu de priceput. Uite, de atît timp de cînd sîntem împreună, vă cunoaștem și ne cunoașteți. Vorbim aceeași limbă...

— A noastră!

— A voastră, dar a noastră! Vezi, noi toți, sau aproape toți, am învățat limba voastră și o vorbim ca să ne putem înțelege în negoațe, în dări, în vorbă la un vin. Este limba noastră, nu? Și prin limba asta ne înțelegem cu toții, între noi, ba chiar și în alte locuri. Nu o vorbim chiar ca voi, o vorbim mai simplu, dar văd că mă pot face înțeles! Dacă am vorbi aici pe limba voastră, iar la noi acasă am vorbi pe a noastră, poate că ar fi o deosebire, dar să știi că acasă numai cu cei foarte bătrîni o mai vorbim pe cea veche. Sau o mai vorbim cu oamenii din păduri, cei singuri, din munți. Dar ei sînt puțini. Apoi voi ați zidit în pămîntul nostru ceva. Cei care vin din goana calului nu apucă să ardă cărămida pentru casă, ba mai dau foc la ce-i făcut cu trudă, și de voi și de noi. Uite, casa cumnatului e făcută de el

și ținută de Urania și merg de ani de zile înainte, amîndoi, eu nu știu după legea voastră a cui e casa, dar după legea mea este făcută de ei și stă în picioare cît timp sînt ei. Și să-ți mai spun ceva, să nu te superi !

— Ar fi trebuit să mă supăr demult. Spune !

— Vezi, pe voi vă știm și știm cum să vă luăm, înțelegi ? Ne-am învățat. Ordinea-i ceea ce vă ține aici. Dacă era mai multă, era și mai bine !

— Nu înțeleg, cum ordinea ?

— Uite, eu am de plătit o capitație, un cens, am darea mea, a casei mele, a averii mele, mici, mari, așa cum este ea. Răul vine din partea oamenilor voștri. Fură ! Vă fură : și pe voi, ne fură și pe noi. Pe noi ne încarcă, iar vouă vă spun că noi nu dăm. Cei ce vin acum nu au nici o ordine, vin azi și iau, vin și mîine și mereu. N-ai cum să te ții.

— Uite ce-i, omule, hoția asta este legată de administrație. De-l schimb pe unul care-i hoț și-a furat pînă acuma cu altul nou, este în răul vostru !

— Acum nu înțeleg eu, murmură Costas.

— Dă jos blana aia și stai pe scaun. Uite, unul care fură de un timp : pe de o parte s-a învățat, s-a nărăvit, pe de altă parte și-a făcut o sumă, un cîștig, înțelegi ? Unul nou se grăbește, și fură mai tare de la tine. Că de mine îi este puțin frică. El fură, zicînd că nu știe cît apucă lingura să-i stea în mînă. Înțelegi ? Unul vechi e mai potolit...

— Înțeleg, da' nu-i bine !

— Omule, și pe mine mă fură. Și ce vrei să fac ?

— Plesnește-i peste mînă !

— Nu pot, omule, nu pot ! Eu mă fac că nu știu și el se face că nu știe că eu știu, vezi, e o morîșcă, în ea sîntem toți.

Intră un soldat din gardă și-i spuse ceva la ureche.

— Așteptați-mă aici. Sempronius, cumnatul tău este primul dac cu care vorbesc de cînd sînt aici. Și pe toți zeii, îmi place ! Știi de ce ? Nu ? Ghici... Vin îndată.

Ieși tîrîndu-și un colț de togă pe dalele de marmură. I se auziră un timp pașii, iuți, pe coridor.

Sempronius se uită la Costas. Costas rîse în barbă.

— Parcă-i mai bun vinul tău, ai ? Mie așa mi se pare.

Într-un tîrziu veni guvernatorul. Între sprîncene îi apăruse o cută adîncă, și asta făcea să-i pară fața mai lungă.

— La povestea ta, omule, se adaugă două mici bucățele : prima — la porțile de intrare în oraș în afară de „un localnic călare" nu a intrat nimeni — și asta-i de neînchipuit. Sînt așteptați curierii din sud și din nord, de la Porolissum ; ori a trecut de mult timpul la care soseau de obicei. Și a doua bucățică — un tăbăcar a plecat în zori spre Burticum. În grabă a uitat o legătură de piei acasă. Soția a trimis după el pe fiul său mai mare, să i le ducă. Băiatul nu s-a întors. Furios de întîrzierea băiatului, pleacă după el unchiul său, să-l aducă de urechi acasă, la lucru. Nu a venit nici el. Femeia tăbăcarului anunță pe doi vigilli, din paza de noapte, ieșiți din serviciu ; vigillii pleacă după cei doi și... iată că acum sînt patru dispăruți ! Am trimis o decurie după ei. Așteptăm veștile.

— Cînd am venit încoace, spuse Sempronius, ne-a grăbit și o neliniște a străzii : strigăte, fugă, vînzoleală...

— Cine știe ? ! spuse generalul.

— Noi vom pleca la treburile noastre, te lăsăm cu grijile tale.

— Vă mulțumesc pentru povestea frumoasă de dimineață...

Merseră tăcuți pe stradă, urmărindu-i pulsul grăbit. Poate că li s-a părut că o neliniște plutea în aer, sau poate că o vedeau doar din cauza „poveștilor" auzite la guvernator. Ajunși acasă, Costas spuse :

— Eu m-aș pregăti de drum, înnoptez la Germisara, în canabae, iar mîine seară sînt acasă.

— Aș spune să rămîi peste noapte aici. Se mai lămuresc treburile... în vocea Uraniei răzbătea îngrijorarea.

— Voiam să te întreb, Sempronius, ai auzit cumva de sosirea unei legiuni noi ? întrebă Costas.

— Nu. De unde ai mai scos-o și pe asta ?

— Am scos-o. Am scos-o... auzi multe umblînd pe drumuri şi fiind cu urechile treze. Am întrebat. Înseamnă că sînt numai zvonuri.

Spre prînz plecă totuşi, nu-l putură reţine. Urania îi puse în desagi o gîscă friptă umplută cu mere, pîine şi un burduf cu vin.

XXI

Denzi muri în dimineaţa zilei a şasea, după plecarea lui Costas. S-a întîmplat asta parcă nefiresc....

Se sculaseră, el cu Tiberiu, în dimineaţa aceea, ca de obicei, devreme. Bătrînul simţea o lene şi o poftă de trîndăveală care-l învăluiră uşor, subţire, şi-l ţinură un timp în pat, sub blană, cu ochii pironiţi pe Tiberiu. Îşi plimbă privirea pe trupul nepotului, urmărind jocul muşchilor spatelui sub pielea catifelată, albă. „A crescut bine băiatul", gîndi Denzi şi-i zbură gîndul înapoi, la tinereţea lui, la anii aceia rămaşi undeva departe, în urmă. Şi totuşi cît de clare sînt amintirile acelea vechi, acoperite de apa timpului...

— Te duci la grotă ? întrebă Denzi.

— Mă duc la vite, să le grijesc oleacă, apoi mîncăm. Am să pun cîteva lemne, să se facă jarul pînă mă întorc.

— Tiberiule, poate ar fi bine să scoţi caii şi mînzul. Să-i duci jos la pîrîu, să-i mai mişcăm puţin.

— Îi duc. Da' mînzul îl las aici, pe tăpşanul din faţă, să nu-şi lovească picioarele prin bolovănişul ascuns sub zăpadă.

— Hai, că mă scol şi eu. Am o moliciune muierească, parcă aş mai fi stat încă puţin...

— Stai, bunicule, am eu ce face. Aş trece pe la prinzătorile lui Costas, sînt două zile de cînd nu le-am cercetat. Dau o fugă pe la ele, şi-s diseară înapoi.

— E bine așa !

Tiberiu plecă. Cîinele se luă după el pînă la ușă, dar acolo se răzgîndi, se întoarse și, așezîndu-se lîngă Denzi, îl privi cu ochii lui mari, cu sclipiri calde. Mîna bătrînului îi mîngîie capul și-l scărpină după ureche. Coada măturâ frenetic pămîntul. „Te bucuri, cîine ?" Așezîndu-se lîngă foc începu să se încalțe. Cîinele urlă scurt, de două ori, cu capul răsturnat pe spate.

— Ce ai, mă ? Și, ca răspuns, un al treilea urlet, mai lung, rotunjit din gîtlej, se înălță spre golul podului. De ce plngi, cîine ? mormăi Denzi, sculîndu-se în picioare.

Ieșiră amîndoi afară. „Ar trebui să schimbăm găurile astea de intrare cu niște uși ! Așa le-am făcut atunci, în nevoie, cu bătrînul Diales. În primăvară le schimb. Le pun țîțîni, tari, din fier și cuie cu capete rotunde, mari, cît floarea de păpădie." Se aplecă după un pumn de zăpadă cu care se frecă îndelung pe față. Cîinele, alături, se uita la el cu ochi triști. Ridică capul pe spate, dar de această dată îi ieși din gîtlej un geamăt ce se pierdu într-un oftat. Denzi îl privi lung, cu sprîncenele încruntate, scărpinîndu-și ușor barba, sub colțul drept al gurii, cu degetele ude și reci.

— Măi, cîine, tu vrei să-mi spui ceva ! ? Ce vrei să-mi spui ?

Pe potecă, venind dinspre grotă, cobora Tiberiu, îndemnînd caii din urmă.

— Coboară cu ei, bunicule, că eu mai am treabă cu oile. Berbecul se zbate să meargă la fîn, abia l-am priponit.

Bătrînul apucă părul negru, aspru, din greabănul iepei și-i mîngîie gîtul cald. Se apropie și cealaltă de el, vîrîndu-și botul în umărul lui.

— Ho, fato ! Și tu ești frumoasă. Hooo, hooo !

Coborî povîrnitura ținîndu-i de căpestre. Îi lăsă din mînă. Caii merseră pe ghețușul din marginea pîrîului, băură încet din apa limpede, jucîndu-și nervos pielea lucioasă a coastelor. La un timp, cea cu mînz își săltă capul privind în josul văii, cu urechile ciulite. Dădu să bea, dar depărtările îi trimiseră sunete necunos-

cute ; rămase atentă, cu urechile ciulite. Din bot picurau stropi strălucitori de apă. Trase aer pe nări și sforăi ușor.

— Ei, ce te-ai oprit ? Nu-i nimic, or fi niscai fiare. Cîinele privea și el în lungul văii, iar blana spatelui i se zbîrli, înaintea mîrîitului.

— Hai ! Acasă ! Și Denzi întoarse caii, silindu-i din spate să urce poteca spre casă. Cîinele rămase pe loc, nemișcat, cu ochii țintă spre depărtările din josul apei.

Palma dată de bătrîn, pe crupă, sili caii să urce la trap poteca. Îi mînă în sus, pe brînă, spre grotă. Îl fluieră, scurt, pe Tiberiu.

— Băiete, auzi ? Băiete ! Nu-i veni nici un răspuns. Bătrînul băgă caii înăuntru și-l strigă iar pe Tiberiu, care deșerta apa din burduf. Băiete, lasă asta. Hai, că-i cineva jos ! Au simțit și caii și cîinele...

— Or fi lupii...

— Nu. Om ! Hai iute, închide aici și vino jos !

Denzi coborî în goană poteca, intră în casă și apucă în grabă un arc cu o tolbă de săgeți. Încercă să încordeze un al doilea arc, dar struna plesni. Îl aruncă și dădu să iasă pe ușa îngustă. Se lovi de cîine, care încerca să intre în casă, după el.

— Ieși, că mă încurci ! strigă la el bătrînul. Liniștea de afară îi înfioră spatele. Se uită la cîinele zbîrlit, care privea din marginea tăpșanului în jos.

Simți răsuflarea grăbită a băiatului.

— Cred că-i cineva jos, în răritura aia, unde-s cei doi brazi gemeni. Nu văd încă nimic... Am rupt coarda arcului mic, du-te și-o schimbă, iute !

Tiberiu plecă în goană. Luă o strună nouă și cu mișcări iuți o gîtui în lăcașul ei, îndoi sub greutatea lui lemnul tare și întinse ochiul corzii pînă ce-l agăță în celălalt capăt al arcului. La ciupit, struna răsună gros la început, ca apoi să-și urce sunetul în ascuțiș bîzîit. „Cam tare", gîndi Tiberiu. Auzi cîinele lătrînd îndîrjit, cu clăbuc hîrîitor în gîtlej. „Se dă la om !" și o zbughi pe ușă cu arcul într-o mînă și cu un snop de săgeți în alta.

Denzi se întoarse spre el și îi aruncă vorbele peste umăr :

— Băiete, sînt cinci. Duc caii la mînă, al cincilea-i călare. Cobor la ei. Tu stai pitit și urmărește-mă ; de-i ceva, trage-n cel de pe cal. La nevoie te ascunzi în grotă, că nu vor...

Se scurse în pămînt, încet, mut, cu ochii la Tiberiu, păstrînd în ei o mirare ce venea de dincolo, parcă dintr-un fund de zare. Se prăvăli abia cînd genunchii atinseră zăpada. Căzu pe spate, cu picioarele strînse sub el. Din piept, în partea inimii, ca o prelungire a trupului, ieșea coada lungă a unei săgeți.

Lui Tiberiu i se săpară în minte lucruri ciudate : cît e de lungă coada săgeții ! Drumul pieziș, peste vale, al unui corb ce-și răzgîndi zborul și acum plutea, în cercuri mari, deasupra mortului. Mușchiul cîinelui, lipit de trupul bunicului. Picătura de sudoare rostogolită, ca o boabă, ce-i fugea de sub părul frunții în jos pe la coada ochiului murind, sărată, în colțul gurii... Vocile străine, neînțelese, cu izbucniri de rîs... Acuma pentru prima dată simți un nou Tiberiu, străin, făcut din gheață, ură și cruzime, care se năștea și creștea, vertiginos, ocupîndu-i toată ființa și izgonindu-l pe el, Tiberiu cel știut și blînd. Străinul din el, mototoli și aruncă undeva afară, în neființă, simțurile, gîndurile și durerile firești. Era acuma altcineva, pe care parcă-l vede, de undeva de sus, din coama casei ; dar în același timp era și jos cu el, cu cel nou-născut, cu Tiberiu de acum !

Pe brînci, ca un șarpe, ferit de buza tăpșanului, se apropie de Denzi. Trebuia să fie acolo, pe locul celui mort, lîngă el ! Vocile străinilor se apropiau, urcau panta încet, cu pași pipăiți ce se prăvăleau în golul zăpezii, neștiind unde-i tăria pămîntului. Simțea unde-s, fără să-i vadă. „Să mai facă doi, trei pași. Unul e în stînga; trei sînt mai încoace, își calcă pe urme, ca lupii. Unde o fi călărețul ?“ Se săltă în picioare slobozind un urlet sau răcnet. Nu știa. Strigase așa de tare, încît simți în gît înțepături dureroase. Îi văzu așa cum îi știa din închipuire, ca așezare : unul în stînga, zbătîndu-se prin zăpadă să nu alunece la vale, pe povîrnișul pantei ; trei

înşiraţi unul în spatele celuilalt, înţepau zăpada cu coada sulițelor cercîndu-i adîncimea. Mai în urmă, călăreţul ţinea de frîie caii celorlalţi.

Surprinşi de urlet şi văzînd omul în picioare, sus, deasupra lor, pe locul mortului, încremeniră. Ochiul rece, limpede al lui Tiberiu îi cuprinse într-o clipă. Mîinile lucrau singure, parcă ştiutoare dintotdeauna de ceea ce au de făcut. Auzea în ureche „Iute, precis, ca Septimius !“ Sfîrşitul vorbelor gîndite prinse din urmă a doua săgeată înfiptă în pieptul omului din stînga. Prima îl răsturnase pe înaintaşul şirului de trei. A treia trecu prin pulpa stîngă a călăreţului, înţepînd şi calul în coastă, care zvîcnind în două picioare prăvăli omul şi se mistui printre pomi.

Îi fluieră ceva pe la ureche, aproape de tot, simţi chiar vîntul mişcîndu-i firele de păr. Căzu într-un genunchi. La timp. Pe deasupra trecu altă săgeată. Aproape fără să privească slobozi pe a patra în omul de jos. Nu mai urmări de-l lovise ori nu. O rupse la fugă în jos, după străinul ce fugea, împleticit, spre caii ţinuţi încă de călăreţul căzut. Gonea la vale, într-un nor alb de zăpadă spulberată. În urechi îi răsunară ţipetele călăreţului, care-i striga ceva fugarului, arătîndu-l cu mîna.

— Er iz alin ! Er iz alin ! (Este singur ! Este singur !)

Ajuns la cai, fugarul întoarse capul, să se convingă. Tiberiu îl izbi cu pumnul. Uitase de cuţit, uitase de tot şi de toate ; nu vedea decît gîtul şi capul întors spre el, cu o mustaţă palidă, lungă, coborînd în obrajii spini.

Pumnul nimeri tîmpla, simţi sub degetele încleştate pîrîit de oase. Ceva îi şterse spatele, în lungul cefei. Un frig nefiresc îl cuprinse, scurgîndu-i-se spre coaste.

Se înverşună pe cel căzut, pisînd cu pumnul, zdrobit şi însîngerat, trupul prăvălit în zăpadă. Din inconştienţa mişcărilor, ritmice, uniforme, de piuă omenească, îl treziră zgomotele şi ţipetele ce veneau din spate.

Întoarse capul. Văzu călăreţul trîntit în zăpadă, bătînd cu picioarele în gol, spasmodic, dezordonat. Cîinele înfipt cu colţii în gîtul lui mîrîia gîlgîit.

Se opri istovit. Vărsă o apă gălbuie, cu bucăţi de cocleală... O sfîrşeală în genunchi îl aşeză, moale, în

zăpadă. Capul golit, pustiu, huruia surd. În tîmple sîngele zvîcnea dureros de tare. Luă un pumn de zăpadă, înghiți cu greutate. Înălță capul : văzu în fața sa botul însîngerat. al cîinelui, cu ochii mijiți, gîfîind icnit, cu limba spînzurîndă.

Se culese greu de jos. Privi în juru-i. La cîțiva pași de el stăteau caii îngrămădiți unii în alții, cu urechile ciulite. Omul lui nu mișca. „Din primul pumn !“ gîndi Tiberiu și se întoarse spre călăreț. Privelișlea gîtului sfîșiat de cîine îl făcu din nou să verse. Văzu în costișă : două mogîldețe în zăpadă ce mișcau. Aduse și legă caii de un tufan. Frîiele străine îi opriră privirea. Cercetă sacii, vărsîndu-le conținutul în zăpadă — mărunțișuri, lucruri de jaf culese de prin bordeie. Le lăsă acolo. Plecă spre casă. Din mers aruncă o privire scurtă celor doi răniți — unul tăcea, gîfîind scurt, cu săgeata înfiptă în umărul drept aproape de gît, celălalt mesteca cu buzele vinete, șoptit, cuvinte neînțelese. Îngenunchie la capul bătrînului. Moartea-i supsese obrajii și-i prăvălise ochii, deschiși, în orbite. Luă în brațe, opintindu-se, trupul bunicului și-l duse în casă. Îl așeză în pat. Cîinele, la picioarele mortului, mirosea, scîncind, opinca mare, țepoasă. Simți prea tare în spate căldura focului. Pipăi cu mîna cojocul și dădu cu degetele de ruptură. Îl scoase. Tăietură, lungă, de lîngă marginea gîtului pînă aproape de brîu — l-ar fi despicat ! „Cîine, tu m-ai scăpat ! Atunci, demult, pe bunicu, și acuma pe mine...“ murmură el cu ochi umezi.

— Ălălalt ! răcni deodată, dîndu-și seama că al cincilea din vrăjmași, din lotri, dispăruse. Se năpusti afară. Liniște. Ridică arcul și săgețile scăpate de bătrîn. Descoperi urmele și le cercetă atent. Un lanț de urme ducea în stînga. Cu încordare de fiară plecă în urmărire. Cîinele înțelese și fugi înainte. La tufărișul din malul pîrîului începu să latre, furios. Tiberiu ocoli locul prin dreapta, atent, trecînd de la o tulpină protectoare la alta. Se apropie cu ochii țintă în hățișul mut.

— Hai, acu ! strigă.

Cîinele se năpusti în încîlceala de lăstare și uscături. Văzu o umbră. Încordă arcul cît putu și slobozi săgeata. Mîrîieli înfundate : zăpada curgea din crengi, ningînd din seninul zilei. Așteptă un timp.

Cîinele ieși, șchiopătînd ușor pe laba dreaptă. „O fi sîngele ăluia, sau al ăstuia de aici ?“ se întrebă Tiberiu privind cîinele și intră cu fereală în hățiș.

Scoase mortul de un picior, tîrîș, căutînd să nu se uite la gîtul omului.

— Ce ai acolo ? Vin aici ! Vin să văd ! N-ai nimic, mă, burtă goală, mă ! Am rămas singuri, cîine ! Îl mîngîie pe piept și pe gît, neluînd în seamă năclăiala lipicioasă ce-i înroșise mîna.

Trase de picioare mortul mai departe, ca la o stadie, să nu spurce apa. Îngrămădi și pe ceilalți doi peste el. Strînse armele de peste tot și le băgă în desagii ce-i puse pe cai. Urcă cu caii sus în tăpșan. Închise intrarea mică proptind-o pe dinafară. Legă răniții pe spinările cailor. Încălecă un armăsar vinețiu, ce dădu să muște. Pumnul lui Tiberiu trîntit în botul animalului îl domoli. Caii, cu frîiele legate de coada înaintașilor, se urniră cuminți. Luă drumul castrului din Micia.

Cînd văzu zidurile cenușii, chiui tare, făcînd semne cu mîna ; simțea că-l lasă puterile.

În poartă, apucă să spună soldaților ce-l așteptau :

— Chemați iute pe *adjutorele* Horatius Mettelus, sînt Tiberiu ! și, moale, scăpă în mîinile vînjoase ale santinelelor. Auzea totul, vocile, fornăitul cailor, tot ! Numai ochii, deschiși, vedeau negru, iar o greutate, pe care o simțea peste el ca o învelitoare, nu-l lăsa să miște nici măcar limba, uscată, în gură. După o veșnicie i se păru că aude glasul lui Horatius. Cineva-i băgă o cană între buze. Reuși să bea vinul strecurat printre buze. O mînă aspră îi freca ceafa și tîmplele. Treptat, își reveni. Printr-o ceață ce se rărea din ce în ce, văzu soldații, pe mulți îi cunoștea, stăteau în jurul lui pe vine, cum dealtfel stătea și Horatius. Reuși cu greu să povestească cele întîmplate.

— Bunicul e mort ! Ăștia sînt vii, întrebați-i de unde sînt și ce-i cu ei. După cum sînt și după hamurile cailor, nu-s de aici. Se sculă cu greutate.

— Tiberiu, cîinele, ăla din drum, e al tău ?

— Da. Na, cîine ! îl chemă Tiberiu. El m-a scăpat ! Odată, demult, și pe bunicu ! Cîinele se apropie de el, precaut, neîncrezător în străini.

— Pe toți zeii și vestalele Capitoliului, ăsta a făcut baie în sînge ! strigă un soldat.

— Ce dacă ! și Tiberiu îl mîngîie pe gît și în lungul spatelui. Te rog, *adjutore*, ia-i pe răniții ăștia, că vreau să plec să duc vestea acasă...

Băiete, ești frînt. Mai stai. Intră în camera gărzii, așteaptă-mă, merg cu tine, să-l anunț numai pe tribun.

— Nu. Lasă-ne să ne grijim mortul în datina noastră!

— Tiberiule, prezența mea nu știrbește cu nimic, datina... De vrei să fii singur cu durerea ta...

— Ce durere ? întrebă Tiberiu privindu-l țintă în ochi pe Horatius.

— Bine, cum vrei ! Spune-i Flaviei că trec peste cîteva zile pe la voi.

Gonea spre sat cu dinții încleștați, de oboseală și durere. Îi era frică să nu se prăbușească din spinarea udă, de nădușeală, a calului. Îi era frică să nu-i revină sfîrșeala aceea urmată de neputință și orbire. Îi era frică să ajungă în sat ; ar fi vrut ca o altă gură, în locul lui, să anunțe moartea celui ce a strîns, cu ani în urmă, oamenii de au ridicat vicusul ce-i poartă numele. Ar fi vrut ca totul să fie un vis, iar trezirea să-l aducă din nou în casa bunicului, în zori, așa cum a fost, și viața să înceapă să curgă de acolo, de unde șirul întîmplărilor au zmintit-o din făgașul ei știut și liniștit. Îl voia pe Tezinto acuma, lîngă el și cu el — îi voia prezența, masivă, caldă, dătătoare de siguranță.

Privi cîinele, care fugea înainte, învelit într-un nour de respirație fierbinte și abia acum își dădu seama că-i este frig. Foarte frig. Un tremur nestăpînit îl scutura în umeri și în piept. Observă că-și ținea mîna dreaptă, îndoită din cot, la piept, nevolnică și umflată la încheieturile degetelor. Nu putu s-o strîngă în pumn. Degetele abia de se mișcară puțin. Descălecă greoi și, luînd caii de căpestre, începu să fugă, mărunt, să se încălzească.

XXII

Buccinatorul Menius mergea în urma „Vulpoiului", tăcut ca și ceilalți. Oprise lîngă el pe soldatul Iulius, ceilalți trei erau încheietorii șirului. Cei 21 de locuitori ai Alburnusului înaintau tăcuți, cufundați în durerile lor, cu sufletul rămas în urmă, la grozăviile văzute și trăite, la morții lor și la casele pîrjolite.

„Vulpoiul" cunoștea bine locurile. Ocolea văile deschise, golașe și ținea drumul spre Apulum, tot pe sub aripi de codru.

Spre sfîrșitul nopții, cînd mai rămaseră cîteva ore pînă la lumina zorilor, au ajuns aproape de tot de țintă. În marginea pădurii s-au oprit, temători de locul deschis din fața lor care în capătul lui îndepărtat se proptea în zidurile de apărare ale orașului, iar mai în stînga, de cele ale castrului legiunii a XIII-a Gemina Pia Fidelis.

Au făcut bine că s-au oprit. Departe, în dreapta, un lanț de călăreți, traversînd albul luminos al zăpezii, s-au ascuns ca și ei, sub poala pădurii, pîndind probabil drumul spre minele de aur.

— Rămînem aici ! spuse Menius, vedem dimineață ce-i de făcut. Odihniți-vă. Stați grămadă, să vă puteți încălzi. Eu cu oamenii mei vom face de pază, în stînga și în dreapta voastră, la marginea pădurii, la o sută de pași de aici.

„Vulpoiul" se alătură lui Iulius și comandantului, care o luă la dreapta. Nu se simțea în stare să rămînă printre ai lui. Se opriră lîngă un lăstăriș. Stătură un timp tăcuți, proptiți cu spatele în tulpinile netede de fagi. Vocea șoptită a *buccinatorului* ajunse pînă la el.

— Voi ați știut ceva de venirea lor ?

— Nu, spuse cu greutate acesta, rememorîndu-și cele întîmplate în noaptea trecută și vorbele omului străin, care adusese înscrisurile pe plăcile de lemn cerat.

— Mă miră faptul că toți oamenii din Alburnus erau liniștiți. S-au dus la muncă și nu au încercat să fugă. Am crezut că ați știut. Pe urmă, cînd au început să vă taie, mi-am zis că, de ați știut atunci, v-au plătit cum se cuvine tăcerea...

— Nu, nu am ştiut, repetă „Vulpoiul".

Vocea puţin tremurată a lui Iulius se auzi din întuneric :

— Cum facem la ziuă ? Trebuie să ajungem la legiune. Poate ar fi bine să încercăm acum, cît îi întuneric...

— Cum i-am văzut noi pe călăreţi, aşa ne-ar vedea şi ei pe noi. Cînd s-o lumina bine vom putea fi văzuţi de vigillii din Apulum. Totul este să putem face măcar o jumătate de milliarie peste cîmp. Să fim siguri că ne văd. Dar ásta o vom chibzui cu toţii, mîine.

Tăcerea se aşternu din nou. Răsuflarea liniştită, ritmică a lui Menius mărturisea că bătrînul *buccinator* adormise în picioare, ca un cal de povară obosit.

„Vulpoiul" încercă să doarmă şi el. Închise ochii, dar imaginile ce începură să se perinde pe sub pleoape îl făcură să tresară şi să privească în jur speriat. Somnul nu venea, îi era şi frică. Frică de întuneric, de singurătate, de amintirea morţilor şi a focului, de ceea ce vedea cu ochii închişi. Poate ar trebui să încerce să străbată acuma, cît este încă întuneric, cîmpul pînă la castru. Pînă acolo pot fi două milliarii. Ar merge pe brînci, de aici puţin în stînga şi ar număra cam cît ar fi cinci sute de paşi. Apoi ar începe să fugă, frînt din şale, cam tot o jumătate de milliarie. Şi s-ar opri, îngropat în zăpadă. Ar mai putea face nişte rotocoale, cu întorsături şi opriri, să-i facă pe „ăia" să creadă că-i o capră ieşită de sub poala pădurii în cîmp, să-şi caute hrană sub zăpadă. Pentru asta i-ar trebui mult curaj. Romanul de lîngă el continua să doarmă. Diegis se desprinse de trunchiul de care stătuse sprijinit şi o luă încet înapoi, spre grupul celor din Alburnus. Îi depăşi şi merse mai departe pînă ajunse la paznicii din aripa stîngă.

— Unde te duci ? întrebă o voce din întuneric.

— Vreau să încerc să ajung la legiune. Am să încerc de aici, din dreptul vostru. Îşi strînse mai bine cojocul pe trup şi îndoindu-se din şale, proptit în bîtă, ca pe un al treilea picior, începu să înainteze în cîmpul deschis. Se oprea din cînd în cînd, ca apoi să-şi schimbe puţin direcţia mersului, ba mai spre dreapta, ba mai spre stînga. Transpirase de încordare şi de neobişnuinţa mersului,

frînt din șale. Număra în gînd. Își spuse că la o sută de pași se va opri.

De sub picioare îi zbughi un iepure, speriat, ce se îndreptă în goană spre pădure. Îl urmări din ochi pînă ce se pierdu în zare. De sus, din bolta cerului, acum spălată, spre ziuă, de pîcle și nori, stelele sclipeau tainic. Se pregăti să-și continue drumul, mai liniștit, ba chiar bucuros de faptul că face ceva și nu stă neputincios și hăituit în pădure. În dreapta lui, la doi pași, zăpada țîșni în sus, cu un pufăit. Apoi și mai încolo, în cîteva locuri, acum și în stînga... Își dădu seama că-i ținta arcașilor nevăzuți abia cînd auzi șuieratul unei săgeți ce se îngropă în zăpadă lîngă el. Începu să fugă, cu spaima în suflet. Cojocul îl încurca, avu credința că și căciula-i prea grea și-l apasă. Din fugă, lepădă căciula și dezbrăcă cojocul, vrînd să-l arunce, dar nu apucă. O durere vie, ca o arsură de fier înroșit îi fulgeră spatele deasupra șoldului stîng. Zăpada era rece și mîngîietoare : îi intra în gură și se lipea de gene. Nu știe cînd a căzut. Încercă să se scoale, gîfîind îndîrjit, dar picioarele refuzau să-l asculte. Mai încercă o dată. Reuși. Merse împleticit, tîrînd după el cojocul, pe care-l mai ținea strîns în mînă. Ultimele două săgeți îl ajunseră cam odată din urmă. Căzu în patru labe. Vru să strige dar în locul vorbelor un gîlgîit straniu îi ieși din buze. Sîngele îl podidi pe nas și gură. Se întinse încet, lățindu-se parcă, în omătul alb, ca un așternut de toate primitor. Tropotul hergheliei dezlănțuite ce-i bătea în tîmple se potolea din ce în ce lăsînd în loc un gol, pe care încerca să-l umple măcar cu strigăte sau vorbe închipuite ; dar nu reuși. Golul se mărea și în același timp se făcea mai rece. Cu coada ochiului mai prinse un licărit de stea, palid. Întunericul intră în el, cînd în zarea răsăritului mijea lumina venindă a zilei.

Sfîrșitul „Vulpoiului" avu doi martori dintre ai lui : pe unul din străjerii romani, din dreptul cărora plecase — ceilalți doi dormeau — și pe *buccinatorul* bătrîn.

Menius privea încordat spre locul în care căzuse „Vulpoiul" — o pată neagră în albul zăpezii, ce pe măsura creșterii luminii devenea mai deslușită. Se gîndi ce ar

face el în locul barbarilor, cum ar fi procedat, ce ordine ar fi dat, iar răspunsul parcă veni singur, nechemat.

„Asta-i ! Vor trimite pe cineva să cerceteze marginea pădurii. Poate cei din dreapta nu au văzut : distanța este de aproape o mie de pași. Dar cei ce au aruncat săgețile vor veni sigur să vadă. Oare cîți vor veni în cercetare ? Doi ? Nu. Eu aș trimite patru, de eram în locul lor..."

— Iulius ! strigă el cu voce înăbușită.

— Da. Sînt aici.

— Iulius, fii foarte atent la tot ce se întîmplă în dreapta ta. De-i vezi venind încoace, anunță oamenii. Le iei comanda și fugiți răsfirați, dar pe urmele pe care le-am lăsat la venire. Îi duci cam două mii de pași. De nu sînteți urmăriți, vă întoarceți încoace, la amiază să fiți aici. Dacă vă urmăresc mai mult, fugiți risipiți, larg, să nu vă prindă pe toți. Ai înțeles ?

— Poți să te bizui pe mine, așa am să fac ! Mortul se ține de cuvînt !

— Lasă prostiile. Fii cu ochii deschiși ! îi spuse Menius, cu o undă de căldură în glas.

Găsi pe săpători strînși unii în alții : ghem de cojoace și căciuli, de sub care îl cercetau ochi speriați. Își alese doi oameni, mai țepeni, săriți de prima jumătate a vieții — le explică ce și cum crede el că va fi. Îl ascultară tăcuți aprobînd doar din cap. Plecă cu ei spre ceilalți paznici ai taberei lor, spre cei trei soldați din aripa stîngă. Aici se sfătuiră în șoaptă. Erau șase ; nu credeau că barbarii vor trimite mai mult de patru cercetași. Îi puteau prinde ușor, de vor fi suficient de iuți.

Dezbrăcă pe unul dintre săpători de cojoc și făcu din el o închipuire de om ce doarme strîns pe zăpadă, cu traistele lîngă el. Tot grupul ocoli din larg locul, ieșind iar în marginea pădurii, la cam douăzeci de pași de „adormitul" lor. În felul ăsta păstrară zăpada proaspătă, necălcată, pe toată lungimea pădurii. Se ascunseră cît putură de bine pe după copaci și hățișuri. Mult nu stătură. În stînga lor, urmînd marginea pădurii, se mișca ceva, încet, cu grijă. Deslușiră trei umbre ce se apropiau tăcute. Menius șoptit anunță oamenii să aștepte semnalul său. Să atace tăcuți. Încetineala celor trei ce se apropiau li se păru cleioasă, fără sfîrșit. Sus, în bolta unui fag, o

pasăre piui scurt de cîteva ori, și își luă apoi zborul peste cîmp.

Cei trei erau acum aproape. Îi depășiră și, după cîțiva pași, cel din frunte văzu „adormitul". Se strînseră grămadă : atenți priveau la cojocul ghemuit la rădăcina fagului. Cei șase, șapte pași ce-i despărțeau au fost făcuți lupește, tăcut, de grupul lui Menius. Surprinși, barbarii nu schițară nici o mișcare de apărare, priveau aiuriți cînd la cei ce-i înconjuraseră, cînd la forma nemișcată a „adormitului".

— Să nu scoateți o șoaptă ! spuse rar și apăsat conducătorul roman. Prinșii îl priviră năuc, nu-l înțelegeau.

— Cine poate să se înțeleagă cu ei ? întrebă Menius pe oamenii lui. Unul dintre cei din Alburnus, întrebă în limba iazygă :

— Cine sînteți ? De unde veniți ? Cîți sînteți ? Răspundeți repede !

Prinșii se uitară unul la altul și-i rîseră în față.

— Nu vor să răspundă ? întrebă *buccinatorul*.

— Nu, zise săpătorul, descumpănit.

Cu o mișcare scurtă a brațului, în care ținea sabia grea, soldățească, romanul despică capul celui ce părea mai în vîrstă din cei trei. Omul căzu în genunchi, cu mîinile ținîndu-și tigva, apoi se prăvăli moale, pe o parte.

Pasărea se întoarse în fagul mare, gros de lîngă ei, piuia vesel, sus printre ramurile înghețate.

— Mai întreabă-i o dată, dar mai iute, spuse Menius cu ochii pironiți pe al doilea prins.

Fură întrebați din nou. Tăceau, mestecînd din buzele arse, încercînd zadarnic să înghită ghemul uscat ce se oprise, parcă, lipit de cerul gurii.

Sabia zvîcni din nou. Căzu al doilea, ca și primul, cu același tipic, cu aceeași încercare zadarnică de a-și strînge la loc capul despicat.

Al treilea prins, se lăsă în genunchi cu mîinile întinse a rugă și cu lacrimi mari șiroindu-i pe obraji.

— Spun tot. Nu, nu, nu mă omorîți, spun tot !

— Văd că vorbești limba latină, remarcă rece Menius. Vorbește, ce știi ? ! Prinsul printre sughițuri povesti tot ce știa. Din gura lui aflară, că patimile Alburnus-Majorului le primiră și alte sate din regiunea auriferă. Ampe-

lum-ul nu căzuse. Virgillii au observat umbrele în tăria nopții și au dat alarma. Prinsul știa numai ce se întîmplase în partea asta a locului. Nu știa nimic de cum decurseseră lucrurile în nord la Porolissum, sau la sud de Apulum. Aflară că mai sînt patru paznici mai sus, la cam două sute de pași. Și că ei săgetară omul ce încercase să treacă cîmpul. Crezuseră la început că-i o capră ieșită la scormonit zăpadă, după hrană. Se dumiriră că ceva nu-i curat, abia cînd fugi iepurele, în copci dezordonate. Iepurii nu fug speriați de căprior, cel mult se dau mai încolo...

Cînd nu mai avu ce spune, iar romanul află tot ce voia, muri și el ca și soții lui, de glada *buccinatorului.*

Rămaseră ascunși în preajma morților, așteptînd. Nu veni nimeni să-i caute. Se auziră cîteva fluierături slabe din depărtare, din partea stîngă a pădurii. Apoi tăcerea domni mult timp nestingherită.

— Nu mai vin ! Nu au curajul ! au plecat să-i anunțe pe ceilalți. Cam înspre timpul amiezii cred că vor veni să afle ce-i cu ăștia trei. Soldații mei rămîn aici de pază, să ne anunțe de-i ceva. Hai, hai în tabără ! Stăteau cu toții tăcuți privind în depărtare zidurile orașului. Observară lipsa de mișcare pe drum. Nimic nu venea spre oraș.

— Au gîtuit drumul ! Apoi văzură călăreții plecînd din oraș spre sud.

— Trebuie să răzbim acum, spuse bătrînul *buccinator;* uite cum facem : aprindem un foc bun și punem în el un cojoc sau ceva ce să scoată fum mult. Asta ca să ne vadă cei din castru. Apoi o luăm la fugă, nu bezmetic, în șir lung și rar. Eu cu soldații plecăm ultimii, ne acoperim cu scuturile. Înțeles ? Gata. La treabă acum, și iute !

Focul se porni vesel, mistuind flămînd crăcile uscate. Aruncară în flăcări o straiță veche și soioasă și un cojoc de-al morților. Fumul urcă drept în sus, stîlp în aerul limpede și rece al amiezii.

Fugeau în ordine, păstrînd cam cinci pași între ei.

Nimic nu-i împiedică. Nu zbură nici o săgeată.

— Cam multă liniște, spuse Iulius privind în lungul pădurii.

— Hai și noi ! Scutul pe spate ! După mine ! Fugim în linie, voi trei în stînga mea, tu, Iulius, în dreapta.

După aproape o milliarie potoliră fuga și trecură la pas iute, erau obosiți. Săpătorii fugeau spornic mult înaintea lor.

Din castru le ieși înainte o decurie și tăie cîmpul spre ei.

— Credeam că nu mai ajungem ! spuse Menius și privi înapoi spre pădure, unde focul continua să ardă cu fum mult.

— Mi-e foame, somn și foarte frig, spuse Iulius.

— Mai e puțin. Salve decurioane ! Mulțumesc că ne-ați ieșit înainte. Trebuie să anunț imediat lucruri foarte importante. Sîntem scăpați din Alburnus-Major. A fost măcel mare acolo !

XXIII

Costas se întoarse la Urania ; porțile orașului erau închise. Vestea invaziei barbare, în toată amploarea ei, ajunse la Apulum. Se zvonea că o grupă de oameni, conduși de un centurion, își croise drum cu sabia prin valurile de dușmani și a reușit să ajungă în castrul legiunii. Se mai spunea că decuriile de cercetași trimise în sud și în nord, pe șosea, aduseseră vestea că orașul este încercuit, iar barbarii stăpîni pe tot și toate bat la porțile Sarmizegetusei ; poate că au și luat-o. Panica începu să se vadă pe fețele oamenilor și în forfota neobișnuită a străzii. Se formaseră două tabere, cei ce credeau în puterea Romei și cei ce se îndoiau de capacitatea de luptă a administrației și a legiunii. Aceștia erau dintre cei ce în trecut avură de suferit de pe urma invaziilor.

Abia cînd răsună glasul *tubelor*, chemînd pe legionari în castru, la datorie, și cînd decuriile de călăreți străbă-

tură orașul, în grupe compacte, ordonate, cu indiferență privind populația ce se ferea din fața lor, abia atunci, tabăra optimiștilor își spori numărul. Oamenii începuseră să se liniștească. Trecerea lecticii guvernatorului spre prefectură, însoțită doar de patru *speculatori* din garda sa personală, avu darul să calmeze definitiv spiritele și să readucă încrederea.

Costas ieși în oraș, fără țintă precisă, ieși așa, ca să mai vadă lumea și să-și mai alunge gîndul negru. Se întreba ce-o fi la el acasă, în sat ? Au ajuns sau nu pînă acolo pîlcurile de năvălitori ? Dar își spuse că acasă au rămas bărbați vrednici ce vor ști să dea o mînă de ajutor alor săi. Apoi, cei din Micia erau destui ; o ală și o cohortă. Fu nevoit să se lipească de zidul unei prăvălii, ca să facă loc, cum făceau toți, în grabă, ori de cîte ori auzeau un clopot ce suna imperativ. Prin mijlocul străzii, acum golite de oameni, trecea un convoi ciudat : un om mai în vîrstă, după îmbrăcăminte și pelerină părea să fie un fost soldat, ducea pe umăr un copil, de 6—7 ani, care suna din clopot. În căruța ce venea după el, plină de tot felul de troace, stătea o femeie. La vederea ei, lui Costas i se făcu greață. Boala îi rosese nasul și buzele, iar dinții dezgoliți dădeau impresia unui rîs neîncetat. Hățurile erau legate de încheietura mîinii drepte. Palma, lipsită de degete, încerca să-și țină sub bărbie o margine de broboadă. Ochiul închis de o pleoapă umflată lăsa pe seama celui sănătos, încă, să arunce priviri sălbatice oamenilor înșirați pe lîngă pereți. Din cînd în cînd femeia striga cu glas hîrîit, de gîngav : *„mene fugis, mene fugis !* — fugiți de mine !“. Cînd trecu de el carul leproșilor, Costas văzu că oiștea se prelungea în urmă, ca un protap lung la capătul căruia era agățat un coș. În el își arunca lumea dania și mila.

Se îndreptă spre poarta de sud a orașului, acolo unde era tîrgul de vite, păsări și sclavi. Oborul de vite propriu-zis se afla în afara orașului. Cel din interior era de animale mici necesare consumului zilnic și pentru sacrificiile făcute de localnici în onoarea zeilor sau pomenirea anuală a morților — *annua vota.*

Costas ocoli piața, privind cam absent la lumea strînsă în jurul vînzătorilor ce-și lăudau marfa, cu vorbe de

duh. Se opri în partea de răsărit a pieței, lîngă o clădire solidă din piatră, cu stîlpi la intrare. Aici era o prăvălie de vinuri, măsline și ulei. Prăvălia o ținea unul pe nume Demidos, grec de prin părțile Corintului. Vadul fiind bun, grecul își mărise prăvălia, transformînd încăperea din dreapta, care fusese magazie de mărfuri, în *tabernă*. La Demidos se putea bea un vin bun. Mai puteai și mînca ceva, ca să meargă băutura. Specialitatea nevestei negustorului era fiertura de mei cu bucăți de carne amestecate cu ceapă prăjită în untură și presărate cu făină de ardei iute. Mai făcea grecoaica *placenta* și *viridiaria* — plăcintă și vărzare — coapte la *testum* — adică în țest. Îmbiat de mirosul bucatelor, cît și de cei ce intrau și ieșeau mereu din prăvălie, Costas se hotărî să cerceteze și el ospătăria grecului. Mese lungi de stejar, așezate pe lîngă pereți, cu bănci de o parte și de alta.

Găsi un loc între doi bărbați și se strecură lîngă ei, așezîndu-se la masă. Se rezemă de perete și privi lumea ce bea și mînca. Pe fețele oamenilor nu desluși îngrijorare sau preocupare legată de începerea unei noi campanii de alungare a năvălitorilor. Doi servitori aduceau bucatele și cănile de vin, stivuindu-le pe o masă din mijlocul încăperii. Stăpîna dădea fiecăruia ce dorea și vedea pe masă, încasînd imediat și sesterții datorați de muștei riu. Costas luă o cană de vin și o mînă de măsline verzi, mari și lucioase. Plăti un dupond vinul și un as măslinele. Jucîndu-se cu sîmburii de măslină, pe care-i tot plimba cu limba prin gură, asculta la ce vorbeau oamenii. Auzi de toate : de procese pierdute, de sclavi fugiți, de vechili lacomi, de nașterea miraculoasă și prevestitoare de belșug a trei fete gemene, și cîte și mai cîte.

Nimeni nu vorbea însă de evenimentul zilei. Într-un timp, prinzînd ochii ațintiți asupra sa ai omului din față, Costas îl întrebă indiferent :

— Ai auzit ? Ne bat năvălitorii la ușă !

Meseanul îl privi și spuse tărăgănat, printre dinți, în timp ce mesteca o bucată de *viridiaria :*

— Noi ce treabă avem ? Mîncăm, bem, stăm și așteptăm.

— Ce așteptăm ? întrebă Costas nedumerit.

— Pînă acuma au stat ei şi au privit cum murim noi. Nu ? Acum a venit timpul plăţii răgazului, a statului degeaba, a venit timpul cînd şi stăpînii să se zbată nitel pentru a apăra *extera regna* — ţară pe pămînt străin. A fost plăcut să strîngă censul, capitaţia şi sesterţii pentru păşune, sesterţi pentru pod şi pentru trecere de graniţă şi pentru moştenire şi cîte toate celelalte. Acum să le apere ! *Ignavum pecus fucos* — leneşă turmă de trîntori. Noi ce pierdem ? Un bordei ? Nisca-i vite ? De trăim zicem : nu am pierdut nimic, avem viaţa în cîştig ! Asta-i *summa rerum* (totalul situaţiei).

— *Eius rei,* merge zvonul, că ar aduce o legiune în staţionare aici, în Dacia Apullensis, ca întărire la a XIII-a.

— De cînd se aude asta ! Din toamnă, cred, dacă nu din vară, spuse meseanul lingîndu-şi degetele de grăsime.

— Bănuiesc că vom vedea *plurima mortis imago* ! — moartea în tot felul de chipuri !

— *Quocumque res cadent* ! — Orice-ar fi să fie ! spuse străinul, sculîndu-se de la masă şi adăugă zimbind *stat tibi sententia, arma, viri* ! — dacă eşti hotărît la aceasta, la arme, bărbaţi ! Uite ce-i, omule, mai adăugă el, dacă ar fi fost aici sărăcie mai venea Traian ? S-ar fi aşezat aici stăpînirea romană cu temeinicie ? Nu. Ar fi fost poate lăsate doar cîteva grupuri de oaste, ca în Gallia, Panonia sau în îndepărtata Britanie şi cu aceste corpuri de pază s-ar fi terminat totul. Sînul sterp nici pruncul nu-l ţine în gură. Dar aici la noi, în Dacia Felix, sînul este plin cu lapte şi miere. Aşta-i un pămînt jinduit, pentru că-i un pămînt bogat. Mai mult decît bogat ! Hărăzit de zei cu nectarul belşugului şi al fericirii ; ori, cine nu rîvneşte la fericire şi belşug ? Şi, cînd dă de ele, le ţine cu ghearele şi cu dinţii ! Să le ţină, deci !

— Vorbeşti ciudat, omule. Din ce parte eşti ?

— Din Dinogetia, aproape de începutul deltei Dunarisului. Facem cu carele trase de cai cam 10—12 zile pînă aici. Aducem peşte sărat, iar cum a fost iarna asta geroasă venim şi cu el îngheţat. În fiecare *primo mense,* primul pătrar din lună, sîntem aici ; pe timp de iarnă reuşim să facem şi două drumuri, dar omorîm caii cu oboseala şi nu merită. Am plecat... Nu-ţi fă, tu griji, să şi le facă ei. *Salve viri.*

— Auzi, omule, i se adresă lui Costas vecinul din stînga lui, un om mai în vîrstă, cu barbă neagră înspicată cu argint şi plete strînse în coc pe ceafă, auzii ce vorbiraţi, eu sînt din Pons-Aluti. Şi mă gîndii acu : uite aici ! — şi scoase din brîu o pungă din care alese cu grijă un ban — ăsta-i un denar, nu ? Îi făcut din argint şi aramă. Deci din două feluri de metal. Cum au fost făcute aşa, de parcă-s unul singur ? Prin foc ! Prin foc au fost unite de sună subţire, vesel, la ureche. Aşa şi aici, la noi, focul stăpînirii romane a unit şi a contopit toate triburile noastre vechi de prin părţile astea, cu argintul roman. Fără focul ăsta, am fi continuat să fim agatîrşi, sargaţi, algocensi, nefei, apuli, sacii, solgensi, buridavensi sau ratacensi. Şi fărîmele astea s-ar fi găsit veşnic prezente în ospeţele străine, ca o bucăţică dulce şi plăcută. Ori, cu romanii amestecaţi cu noi, uniţi în focul veşnic al luptelor, începem, băiete, să sunăm a ban. Să sunăm a ban bun, cu trecere în toată lumea asta mare, romană. Spune-mi, unde nu-i căutat denarul ? Ori, unde nu-i căutat, înseamnă că locul acela nu există ! *Roma imperium terris aequabit* — Roma îşi va întinde împărăţia peste tot pămîntul.

— Şi eu cred că noi trebuie să susţinem „argintul roman" — să-i sprijinim lupta contra barbarilor. Ştiindu-ne alături de el, altfel va lupta şi noi vom avea alte folloase, mai mari. Întocmai ca o trupă militară declarată *pia fidelis*.

— Eu venii cu treburi aici, în Apulum, bătui un drum lung : cinci zile cu căruţa. Mă gîndesc aşa : vor războ legiunea şi cohortele sale, singure, pe barbari ? Auzii că-s din părţile nordice ale pămîntului ; bastarni, marcomani şi rugi.

— Nu ştiu. Cred că sînt totuşi neamurile vecine, spuse Costas şi bău restul din vin din cană.

Plecă din ospătăria grecului nedumerit. Doi oameni din două colţuri ale provinciei, unul din îndepărtatul răsărit, celălalt de colea, de sub coasta de sud a munţilor şi, fiecare gîndeşte altfel. Adică cum ? Unul zice să-i lăsăm pe romani să se descurce, altul zice nu ! Să-i ajutăm, că facem parte din denarul roman... Cum trebuie făcut ?... Uită-te la satul lor Denzidava, de exemplu ;

au plătit ce a fost de plătit stăpînirii și au avut liniște să-și facă treburile lor. Acuma au dat străinii peste ei, ce au de făcut ? ! Să pună mîna pe arme și alături de legiune să-i gonească pe năvălitori ! Asta ar fi trebuit să facă ! Vor avea morți și pagube... Dar pe ce au luat stăpînitorii dări ? Pe ce au luat impozite și taxe și corvezi ? Noi am dat, voi ați luat, acuma este timpul să meritați banii luați — să luptați pentru asta !...

Mai rătăci un timp, stingher, pe străzile ce odată cu apusul soarelui își domoleau larma firească, pregătindu-se pentru odihna nopții.

Intră în curtea lui Sempronius Titus Parus, cum îi era obiceiul, prin poarta bucătăriilor. Merse la grajdul vițelor unde-și avea calul. Mîngîie tăcut gîtul cald și moale al animalului și se gîndi din nou la casa lui, la satul pitit în valea închisă între păduri și țancuri de stîncă. Îl cuprinse un dor de ai lui, de toate cele știute de el și dragi. Se simți singur, rupt, aici, în acest oraș mare, plin de oameni — dar toți străini și nepăsători.

Se decise să facă imposibilul, ca să ajungă cît mai repede acasă.

XXIV

O latură a forului din Apulum era așezată în lungul străzii principale — *via latina*. Dacă ieșeai din for și ajuns în stradă, pe *via latina*, o luai la stînga, după o stadie de mers, dădeai în *via Gemina*. Coteai la dreapta pe *via Gemina* și la prima întretăiere de străzi, te găseai pe *via Antonius-Pius Imperator*, paralelă cu *via latina*. Mergeai la dreapta și a doua casă, cu coloane și un felinar cu opaiț ce ardea de la lăsarea întunericului și pînă la ivirea zorilor — era casa guvernatorului Daciei și a Moesiei Superioare : Marcus Claudius Fronto. Casa nu era a lui, toți marii generali

și guvernatori ai provinciei stătuseră în ea. Fusese construită de municipalitate în ultimul an al domniei împăratului Hadrian. În această casă stătuse și M. Statius Priscus, consul, guvernatorul provinciei, iar înaintea lui Fronto, locuise un timp Iulius Marcius Valerianus. Ca să nu-i mai pomenim pe guvernatorii „de o zi" — cei ce erau aleși provizoriu, pînă la venirea celui numit de Roma. Tot acest șir de oameni se înverșunase, parcă, să adauge cîte ceva clădirii sau să-i schimbe ceva. Așa de pildă M. S. Priscus, reușise să adauge, în aripa stîngă a clădirii, un șir de cămăruțe, opt la număr, care nu comunicau în nici un fel cu casa. Erau doar lipite de zidul *cubiculumului* din fața piscinei. Generalul S. Valer Numius adaugase în atrium un *triclinium, numit* „de iarnă". S. V. Numius era un om în vîrstă și foarte friguros, refăcuse toată instalația de încălzire cu aer cald, *hypocaustum* a casei, evident, pe banii municipialității. M. C. Fronto adăugase în aripa dreaptă două locuințe, la nivelul *atriumului* și a peristilului, pentru ofițerii și garda personală. Tot el instalase în stradă și lanterna, aprinsă în fiecare seară. O instalase pe banii săi. Apartamentele le construise municipialitatea, recunoscătoare prezenței lui aici, în Dacia.

Generalul M.C. Fronto avea obiceiul să-și adune la el acasă colaboratorii.

În seara aceasta erau adunați în spațiosul triclinium II — avea triclinium I și III, mai mici — legatul legiunii, comandantul legiunii XIII Gemina Pia Fidelis — Marcus Marcianus Turpius ; tribunii de cohorte : Lucius Caius Ingenuus și Pompeius Primus Crassus ; praefecții de alae : Flavius Mossa și Titus Sarmus.

În capul mesei, prezida, în jilțul lui cu picioare sculptate, reprezentînd labe de lei, M. C. Fronto. Probabil consfătuirea ținea de mult timp : pe masă erau farfurii cu nuci, smochine, prune uscate și pîine. În două vase grecești de Delos și Megara era vin. Mesenii beau din cupe de argint lucrate în Syria.

M. C. Fronto își așează palmele pe tăblia mesei și le privi un timp. Erau mîini frumoase, îngrijite, bărbătești. Mișcă degetele mari și ciocăni cu ele în lemnul negru, lucios al mesei, apoi, ridicînd ochii, plimbă privirea pe

fețele comandanților. Întîlni chipuri dure, de soldați încercați. Un zîmbet îi înflori pe buze.

— Am discutat acum, aici, tot ce știm și tot ce bănuim că este. Am discutat aici lucruri vechi din punctul de vedere al militarilor, spun vechi, pentru motivul că le știm cu o întîrziere de o zi și jumătate.

Am discutat ce s-a întîmplat aici, lîngă noi, pe partea cealaltă a drumului. Zona auriferă a provinciei se pare că nu mai este în stăpînirea noastră.

Aș spune, dar numai pentru urechile noastre, sîntem buni de decimat. Nu! Nu soldații noștri, nu! Noi, noi comandanții, de la centurion în sus, incluzîndu-mă și pe mine în număr. Un singur om, cel puțin pînă acuma atîta știu: un singur om s-a comportat ca un militar. Este vorba de subofițerul *buccinator* Menius din paza Alburnusului-Major. Focul nu l-a scos din turnul său de pază! Dar ieșind din foc, cu patru soldați, primul lucru pe care l-a făcut a fost să restaureze disciplina, decretînd o condamnare la moarte. Apoi a acționat militărește, lucid și repede. A reușit să ne aducă vești. Cu mîna lui a tăiat trei tîlhari din hoardele barbare. Cum pot să-l răsplătesc eu pe acest om al faptei? Sînt vrednic să-l privesc în ochi?! Eu cred că nu! I-am dat un premiu din vistieria armatei, egal cu stipendia lui. În balanța dreptății, 500 de denari, pot egala și răsplăti datoria, vitejia și curajul? *Buccinatorul* Menius a primit banii și a strigat „Cumpăr toate lupanarele din via Dendroforilor (a plutașilor), trăiască împăratul!" Iată un adevărat soldat!

Din nord, ne-au sosit vești nesigure în adevărul lor. Se pare că am pierdut castrul din Optatiana. Știri mai ample le vom avea mîine, să sperăm că vor fi bune!

În partea de sud, pintenul barbar a ajuns în zona Germisara-Micia. *Qua res summa loco? Hic summa rerum!* — Care-i situația lucrurilor? Iată situația în general!

Să vedem cum stăm în sud.

Marcus Marcianus Turpius, comandantul legiunii a XIII-a Gemina, era un bărbat uscățiv, cu maxilarul inferior împins în afară. Urechi mici, părul tuns scurt, soldățește. Urma unei cicatrici vechi, acuma doar un fir subțire alb, se vedea pe obrazul drept, de la coada sprîncenei coborînd spre lobul urechii. Ședea degajat în scaun,

cu o mînă sprijinită de masă, iar cu cealaltă răsucea un ciucure de la șnurul pelerinei sale, roșii, de general, aruncate pe spătarul scaunului.

— Situația în sud nu este rea, în pofida faptului că sîntem luați prin surprindere. Cele două castre, cel din Micia și cel din Ventia, au garnizoane complete. Pe lîngă acest lucru avem în Micia un tribun de cohortă care-și știe datoria și poate să conducă o acțiune militară ; este vorba de tribunul Iulius Marcius Pompeius. Nu este mult, dar suficient cred eu pentru a opri elanul înaintării barbare.

Năvălitorii sînt între Optatiana și Germisara, din cîte știm. Va trebui să-i ținem pe partea apuseană a drumului. În felul acesta vor fi obligați să se mențină în regiunea pustiită de ei. Hrana și nutrețul le vor lipsi.

— Cred că pentru a ne menține și a-i opri în sud pe barbari, avem nevoie de mai mulți oameni ! spuse cu un ton ursuz P. Primus Crassus, tribun de cohortă.

— Ce pot face garnizoanele a două castre ? se auziră glasurile celor doi praefecți de ale.

— Cohortele voastre sînt toate milliarii, deci avem două mii de soldați. Alele au cîte opt sute, deci o mie șase sute de oameni. Înseamnă că pe linia Micia-Germisara sînt aproape cinci mii de soldați, spuse M. C. Fronto, privind spre legatul legiunii. Va trebui să desfaci legiunea în două : una va coborî spre sud. În nord ai peste zece mii de oameni ! Planul în general este bun : să-i ținem aici pe locurile pustiite de ei, să-i prindem în clește și să-i mistuim aici. A doua jumătate a legiunii o avem în rezervă.

Am trimis curieri speciali în Cumidava, cu poruncă să se pornească imediat încoace, pe drumul Cidonie-Sacidava cohorta a VI-a Noua Cumidavensium Alexandriana. Cohorta are trei manipuli, 600 de soldați daci. Ei vor curăța partea de răsărit de vîrfurile năvălitorilor.

— Începe să arate mai bine situația. Sudul, după mine, spuse L. C. Ingenuus, are nevoie de mai multă putere.

— Alele noastre pot fi mîine în Germisara. Eu aș propune să intre pe rînd. Adică, să fiu eu, de exemplu, primul care ajunge la Germisara, apoi, să spunem la un

interval de o oră, să vină încă o jumătate de ală — a lui Sarmus — după altă oră să intre restul alei lui. În felul acesta, în mod logic, se va da impresia de o afluență de trupe ce sosesc mereu. Apoi vor începe să vină cohortele, tot pe rînd. Se creează impresia unui convoi continuu. Totul este ca trupele, după efortul marșului, să nu fie utilizate imediat, să aibă un timp de odihnă.

Vorbise Mossa, praefectus alae, cel mai tînăr dintre comandanții prezenți la consfătuire.

— Just ! Just ! Just ! strigă dintr-odată însuflețit M. C. Fronto. Da ! Intrarea treptată a forțelor îi va face, în mod sigur să se gîndească „Cîți mai sînt ?"

— Deci mîine, în revărsatul zorilor, începem ! Să vă dau și o veste bună : Legiunea a V-a Macedonica, ce trebuia să sosească la toamnă, va porni acum. Destinația ? ! Potaissa. Se constituie exercitus Daciae Porolissensis. Vor întări nordul și vestul provinciei.

Vom intensifica recrutarea de soldați din rîndurile populației dace. Am primit cerere de oameni pentru *Aeqvites Singulares* cît și pentru cohortele pretoriene la Roma.

Deci : *Date telo !* (Puneți mîna pe arme !)

Guvernatorul își goli cupa de vin, semn că se sfîrșise consfătuirea.

După plecarea comandanților, M. C. Fronto rămase un timp în *triclinium* și, cu un deget muiat în vin, trase pe masă linii ude, închipuind drumuri și corpuri de armată. Se culcă tîrziu și adormi greu.

XXV

În castrul din Micia vestea se răspîndi cu iuțeala fulgerului. În pretorium, unde fură aduși barbarii răniți, erau adunați toți centurionii și comandanții. Întinși pe pavimentul sălii mari, de consiliu, răniții gemeau încet. Medicul castrului, un sirian înalt, cu părul negru și lucios, cu ochi mari, adînci, în-

cerca să-i aducă pe barbari în stare să susţină un interogatoriu. Reuşi în parte cu unul. Celălalt nu putu fi trezit din leşin. Interogatoriul dură mult. Barbarul, în cîteva rînduri, fu stimulat în mărturisiri prin răsucirea săgeţii în rană, sau prin administrarea cîte unei căni de vin.

În sfîrşit, se află tot ce ştia rănitul. Noua situaţie surprinse, însă nu în prea mare măsură, pe cei prezenţi. Se cam aşteptau la un atac al iazygilor. Atît doar că-l credeau posibil mai tîrziu, în vară.

Comandantul castrului, Iulius Marcius Pompeius, ordonă de îndată starea de alarmă. Ordonă *praepositului* numerusului maur să scoată în patrulare, în regiunea castrului, zece decurii de călăreţi. Direcţiile de patrulare principale : spre apus, castrul din Ventia, iar spre răsărit, Petrae şi Aquae Ydata.

Instală puncte de observaţie permanente în lungul drumurilor şi prin pădurile învecinate. Ordonă închiderea porţilor canabaei şi pe toţi bărbaţii valizi îi împărţi în decurii, iar peste ei aşeză comandant un centurion. Dar cel mai important lucru pe care-l făcu I. M. Pompeius fu organizarea unei ştafete duble, formate din cîte patru călăreţi fiecare. Misiunea : anunţarea de urgenţă a Apulumului şi a legiunii a XIII-a Gemina. Recompensa : 100 de denari ştafetei care ajunge la castrul legiunii. Condiţia : ştafeta primă va merge pe drumul principal. În caz de pericol, ambuscadă sau forţe inamice întîlnite pe drum, să se întoarcă imediat la Micia pentru a anunţa situaţia.

Ştafeta a doua va pleca pe unde va crede că-i mai bine. Însă nu pe drumul principal. Recompensa rămîne valabilă şi pentru ei, chiar de vor ajunge după ceilalţi. Pleacă numai voluntari.

Prima echipă se formă din patru călăreţi mauri înarmaţi cu arcuri, scuturi mici, rotunde şi săbii. Plecară prin poarta decumană şi se pierdură într-un nor de zăpadă stîrnit de copitele cailor.

Cea de a doua grupă se compuse din trei soldaţi ai cohortei commagene şi unul dintre mauri. Ei avură însă o doleanţă : la ieşire, să fie escortaţi de două decurii de călăreţi pe o distanţă de trei milliarii. Apoi decuriile urmau să se întoarcă. Tribunul I. M. Pompeius aprobă cererea. Tot prin poarta decumană plecară şi ei. Nu în

goană, ci la trap mărunt, hîrjonindu-se și rîzînd cu cei ce-i însoțeau. Traversară agale drumul ce ducea spre Ventia și se afundară în pădurea din stînga.

Cele două decurii se întoarseră după un ceas.

Ștafeta maură gonea răsfirată pe panglica albă a drumului. Pelerinele roșii fluturau în vîntul stîrnit de fuga cailor. Cotiră în stînga, pe drumul mare al Porolissumului ; pînă la Petrae mai erau cam patru milliarii. Se vedea în depărtare așezarea daco-romană cînd, din stînga, din pădure, le tăie calea o grupă de călăreți străini, opt la număr, care veneau spre ei. Acuma se văzu iscusința călăreților numerusului maur. Aparent își continuară goana. Doar că primul încetini puțin, pentru a da posibilitatea celorlalți să-l ajungă din urmă. Erau în linie și ocupau tot drumul.

Cînd se apropiară, sub o jumătate de stadie, de cei ce le veneau din față, maurii începură să facă semne cu mîinile. Semne ciudate, neînțelese. Barbarii încetiniră, apoi se opriră, nepricepînd ce vor să însemne gesturile celor patru pelerine roșii. Ajunși la două, trei lungimi de cal, maurii se despărțiră în două aripi. Ocoliră prin dreapta și stînga grupul nemișcat al barbarilor. Depășindu-i abia cu o lungime de cal, întoarseră brusc și reveniră asupra celor înmărmuriți. Nimeni nu văzu, cînd scoaseră maurii săbiile și cînd tăiară pe cei trei, ce zăceau acum în zăpadă.

În șarja de întoarcere, mai apucară să prăvale doi. Urlînd, cocoșați pe cai, restul de năvălitori țîșni în fugă disperată înapoi, spre Aquae. Îi urmăreau numai doi mauri, tăcuți ca umbrele morții. Ceilalți doi descălecară lîngă cei căzuți. Nu zăboviră mult. Încălecînd cu ușurință, galopară puțin prin jur, pînă prinseră caii morților. Porniră în goană înapoi spre Micia.

Santinelele din turnurile de pază ale castrului îi văzură venind în goană, însoțiți de patru cai fără călăreți și de un prins și deschiseră porțile. În fața praetoriumului, maurii descălecară și vorbiră un timp cu *praepozitul* în limba lor, neînțeleasă de cei din jur. Comandantul numerusului după ce-i ascultă în tăcere, se întoarse și intră în clădirea praetoriumului, să raporteze tribunului cele întîmplate.

Ieşiră amîndoi afară, pe treptele clădirii şi priviră pe cei patru călăreţi, care îşi plimbau caii năduşiţi, în cerc, prin faţa lor.

— Să văd ! spuse scurt comandantul castrului, adresîndu-se *praepositului*. Acesta vorbi cu cel ce părea şeful. Maurul răspunse dînd din cap aprobator şi, dezlegînd un sac, ce-l avea la oblîncul şeii din blană de leopard, se apropie de I. M. Pompeius. Deşertă, pe treptele de piatră, conţinutul. În lumina albă a zilei, pe trepte căzură, ca nişte foi de arţar, trei mîini însîngerate.

— Au tăiat mîna dreaptă, la morţi. Ca dovadă a celor spuse de ei cît şi a faptului că nu-s fricoşi sau laşi, spuse Micensium comandantul numerusului maurorum.

— Văd şi cred ! răspunse I. M. Pompeius. Să aducă prizonierul în sala mare a praetoriumului.

Prizonierul era unul dintre cei trei barbari ce încercaseră să fugă. Ajuns din urmă şi tăiat la umăr, fu prins şi legat pe calul său. Stătea în faţa comandantului de castru, ţinîndu-se cu dreapta de umărul rănit. Era speriat. Se desluşiră următoarele : Se numea Rezus şi era din aşezarea Petrae. Dac liber. Avusese pămînt din *Ager tributarius*, nu putu plăti censul şi alte taxe. Datoria i-a fost plătită de Aetius Livius, colonist roman cu villa în Petrae. Nu reuşi să se achite de datorie, pierdu pămîntul ce trecu în stăpînirea lui Aetius. Deveni colon. Lucra pentru stăpîn şi-abia îşi ducea zilele, el şi familia sa. Stăpînul, în contul datoriei i-a luat fiica de 15 ani şi a vîndut-o, ca sclavă, acum doi ani, în tîrgul din Burticum. Trecu, cu mulţi alţii din Petrae, sărăciţi ca şi el, în rîndurile năvălitorilor. Se răsculară cam toţi din satele dacice din partea de apus a Porolissumului şi a Apulumului. Toată regiunea muntoasă, fără sate şi oraşe romane, era acuma înarmată şi se unise cu pîlcurile de sarmaţi şi iazygi.

Cele cîteva zeci de ville din triunghiul Apulum — Blandiana — Ampelum au fost arse pînă la temelie. Populaţia dacă ce nu se unea cu năvălitorii era dusă. Barbarii ajunseră la Petrae. Castrul din Germisava nu fusese ocupat, se făcuseră două tentative de a-l cuceri, dar nereuşite.

I. M. Pompeius ascultă destul de distrat povestirea prinsului, era o poveste veche şi pe care el, bătrîn soldat al Romei, o cunoştea bine. O auzise de multe ori în cei douăzeci de ani de serviciu militar în Dacia.

— Să fie dus în canabae şi judecat în piaţa publică. Să se ştie care e pedeapsa pentru trădare şi nesupunere la legile şi ordinea romană. Centurion, te ocupi tu cu îndeplinirea judecăţii !

Prizonierul fu luat. Comandantul castrului chemă la el pe cei patru mauri din ştafetă. Distribui fiecăruia cîte 25 de denari şi-i trimise înapoi la unitatea lor.

A doua ştafetă, după ce părăsi castrul, se îndreptă spre răsărit, mergînd prin păduri şi locuri ferite. Ceruseră să fie însoţite de două decurii, ca să scape de privirile unui eventual spion, sau ale vreunei grupe barbare ce ar fi ţinut sub observaţie castrul.

Merseră prin pădure mai uşor decît se aşteptau. Cu toată zăpada mare, caii avură spor şi în curînd traversară drumul principal ce ducea la Porolissum. Se îndepărtară de el ca la două milliarii şi, cotind apoi scurt, se îndreptară spre nord.

Toţi patru se cunoşteau bine. Pe maur îl luaseră cu ei pentru calul minunat ce-l avea şi pentru faptul că era un bun arcaş. Bănuiau că drumul este plin de primejdii ascunse şi din cauza asta se fereau preferînd drumul greu prin pădure şi pustiităţi. Noaptea-i prinse la răsărit mult de Burticum.

Spre prînz, a doua zi, trecură de drumul ce lega Apulum de Sacidava. Locurile erau pustii. După socotelile lor trebuiau să iasă în partea răsăriteană a oraşului, între cele două porţi : poarta Sacidavei şi poarta drumului spre Praetoria Augustae. Acum, mergeau cu grijă sporită, atenţi. Apărură cîteva case răzleţe. Aleseră pe cea mai izolată, într-o margine de pădure, cu multe stoguri de fîn în jurul ei. Se apropiară cu caii de dîrlogi. Maurul rămăsese mult în urmă ca să-i acopere din spate, la nevoie, cu săgeţi.

Era casa unui dac. Îl găsiră împletind un coş de nuiele, în timp ce femeia lui fierbea în spuza vetrei mîncarea în oale de lut. La vederea lor omul nu se opri din lucru. Nu cerură decît îngăduinţa să se încălzească.

Veni și maurul. Discutară cu omul de toate — de timp, de greutățile vieții, de începutul unei noi campanii contra barbarilor... Scoaseră ce mai aveau la ei și mîncară cu toții. Gazda puse o oală cu vin la masă. Aflară ce voiau să știe : drumurile erau libere aici, lîngă municipiu. Zăboviră mai mult, pînă spre seară, cînd unul, cel ce era comandantul ștafetei, întrebă, ca într-o doară :

— Omule, se întunecă în curînd, să nu ne mai lungim drumul, e cumva pe-aici o potecă de a ta, spre oraș, să scurtăm din cale ?

— Cum să nu ? Nici eu nu merg pe drum, tai prin pădurice și ies în cîmp. Se vede de acolo zidul orașului, să fie ca la două mii de pași, peste cîmp.

— Vrei să ne scoți spre castrul legiunii ? Pot să te plătesc cu doi denari.

— De ce să nu pot ! Nu sînteți de aici ?

— Nu, omule, venim din Micia și ne ferim de dușman. Avem de îndeplinit o poruncă. Nu știm locurile astea, am venit mai mult așa, la ochi...

— Păi, să mergem.

Au mers mai mult decît se așteptau. Dar omul i-a scos la poarta praetoriană a castrului legiunii. Au plătit cinstit, după învoială.

Au fost duși în fața unui centurion din *oficium*-ul legatului legiunii. I-a ascultat foarte atent, la urmă a mai pus cîteva întrebări. A plecat apoi să raporteze mai departe veștile.

Cei patru erau bucuroși, aflînd că ei aduceau primii vestea. Ștafeta maură nu răzbise ! În noaptea aceea, șeful lor nu a dormit deloc. A fost dus la legatul legiunii și apoi cu el însoțit de alți centurioni, *actari* și *statori*, au mers la guvernator.

M. C. Fronto l-a ascultat atent, nu l-a întrerupt deloc. Cînd a terminat, guvernatorul a rămas un timp tăcut.

— Fortius ! strîgă el chemîndu-și nubianul, dă-i soldatului o cupă de vin ; poți să ne aduci și nouă. Soldatule, stai aici lîngă mine și mai spune-mi o dată pe unde ai venit. Cu toate amănuntele. Înțelegi ? Și mai vreau să știu dacă poți să conduci o trupă de soldați pe drumul ăsta, al vostru, spre Micia, și în cît timp ?

XXVI

Vestea adusă de Tiberiu îi strînse pe toți la Tezinto. Îi strînse, tăcuți și îngrijorați, copleșiți în gînduri și întrebări. Bănuiau că atacul celor cinci nu era o faptă de lotri, ce din simplă întîmplare nimeriseră la casa din munte a bătrînului Denzi. Septimius a fost singurul care s-a apropiat de Tiberiu și l-a îmbrățișat. L-a îmbrățișat cu o căldură de frate și cu o vădită bucurie. I-a spus șoptit : „Vezi care-i răsplata muncii și a strădaniei ? Mă bucur că ți-a folosit jocul acela... Ai să fii un soldat bun. Trebuie să continui, să nu te dai niciodată odihnei. Primul om ucis de tine, în luptă ! În luptă grea și nemiloasă ! Dacă ai înțeles de ce a fost el ales să moară, ai cîștigat din nou. Cumpăna vieților noastre este foarte simțitoare, îi ajunge un grăunte de sudoare mai mult și se apleacă în partea ta. Sînt bucuros pentru tine, Tiberiule !

Femeile stăteau toate grămadă, ca un ciorchine de strugure, cu boabe bătute. Marcu era deoparte, singur cu gîndurile lui, răsucindu-și, pe după deget, o bucată de cureluşă.

Antoniu și Iuliu, ținîndu-se de mînă, copilărește, scăpară o lacrimă, lucitoare, boabă de rouă rostogolită pe obraji. Privirea aspră a Sabiniei zăvorî izvorul și-i sili să se îndrepte din spate, făcîndu-i să stea țepeni, iar mîinile se desprinseră din încleștare. Era pentru prima dată cînd învățau să-și ascundă durerea. Priveau la cei din jur și nu-i vedeau. Pentru ei bunicul era acolo, se mișca prin casă, așa cum îl știau ei, iar închipuirea lor îl întrupa pe scaunul de lîngă vatră. Lacrimi nevăzute le curgeau acum în suflete, ochii priveau, fără să vadă. Septimius simți că ar fi trebuit să lase pe cei ai casei singuri, cu durerea lor. Se sculă și ieși în curte. Dădu de cîine. Îl chemă cu glas încet, blînd. Animalul nu se mișcă, numai ochii îl urmăriră indiferenți. Intră la cai. Se duse la mînz, în fundul grajdului, și se trînti într-un colț pe un braț de fîn proaspăt. Stătu mult timp așa, nemișcat, cu gîndul în afara timpului. Într-un tîrziu veni și Tezinto și se așeză lîngă el. Vorbea încet, greu.

— Advenas, noi trebuie să plecăm chiar acuma. Marcu pregătește cele necesare drumului. Avem o rugăminte...

— O știu, Tezinto. Poți să ai nădejde în mine. Aș fi vrut și eu să mă duc cu voi... dar, mai ales acuma, nu poți lăsa femeile singure. Da, Tezinto, eu știu că aceia nu au fost lotri. Sînt iazygii, au început lupta cu Roma. Se trage asta mult mai de departe, nu sînt ei singuri și nici de capul lor nu o fac. Îi mînă alții din urmă... Duceți-vă și fiți fără grijă. Numai Advenas mort, nu va avea grijă cum se cuvine de ce-i al prietenilor lui. Să veniți sănătoși !

— Ne întoarcem în două, trei zile. Cred că va rămîne Marcu acolo sus... Mă îngrijorează Costas. Trebuia să fi ajuns. Mă bate mereu gîndul să nu fie ceva cu el. Uite, și azi-noapte am avut un vis rău. Îl vedeam pe Costas că se zbate într-o apă mîloasă, singur. Și se făcea că-i întind eu un par, să se apuce de el, dar mîinile îi erau moi, ca de ceară și aluneca mereu, mă și miram în vis. Apoi și focul în casă a cam ars neobișnuit, zilele astea, trosnea și arunca scîntei multe ce nu mergeau în sus, ci se răspîndeau pe pămînt... Poate că era un semn pentru ce s-a întîmplat acum ?...

— Cine știe ? !

— Tiberiu este frînt de oboseală, dar nu-l las. Îl iau cu noi. Îi iau și pe copii. Trebuie să învețe ce este viața.

Plecară toți, la puțin timp după aceea. În curte rămase un pustiu, un gol. Un gol rămase și în sufletul lui Septimius. Se duse la bătrînul *magister vicus,* la Tarsa. Stătu pînă tîrziu de vorbă cu el, băură vin roșu. Află că tot satul s-a pregătit pentru apărare. Au rînduit posturi de veghe în locurile prielnice, știute de ei, de unde puteau supraveghea trecerile și potecile ce duceau în sat.

A doua zi, dimineața, Septimius se duse la Sabinia. O găsi pe gînduri lîngă vatră, cu treburile gospodăriei lăsate baltă.

— Ce ai, Sabinia ?

— Am un greu pe suflet ; Costas nu știu unde-i, copiii au plecat... Sînt numai cu Aurelia, și atîtea am de făcut în casă, dar nu mă trage inima. Parcă am așa, o sfîrșeală. Apoi și vestea morții lui Denzi, toate astea se adună și dor.

— Lui Costas îi va trebui ceva timp pînă să poată răzbi încoace. Așa că nu-ți pierde firea. Sigur că este grea așteptarea, da'nu ai încotro. Apoi copiii sînt mari. Sînt acolo, între bărbați, și se vor simți și ei mai mari, mai împliniți.

— Am grijă și de fata asta : poți ști ce soartă o așteaptă ? Poți ști ziua de mîine ce aduce ?

— Nu te gîndi la rele și la greutăți. Cînd vor veni, vei avea timp destul și parte de ele ca să te gîndești atunci. Fata ! Fata cu drumul ei, care i-o fi !

Intră Aurelia și rămase surprinsă cînd îl văzu pe Septimius la ei ; el venea rar, abia de fusese de două ori și tot pe fugă cu treburi și mereu cu alții în jur.

— Stai de mănîncă și tu, Septimius, cu noi.

— Aș bea o cană de lapte prins, spuse romanul zîmbind.

— Tu ce gînduri ai ? îl surprinse vorba Aureliei. La început crezu că nici nu-i pentru el întrebarea. Doar cînd văzu și ochii Sabiniei îndreptați spre el, se dumiri.

— Ce gînduri ? Aștept să se ridice zăpezile și să-mi caut un loc...

— Ai fost căsătorit, Septimius ? întrebă Aurelia cu glas sigur, neslăbindu-l din ochi.

— Am fost. Mi-am pierdut soția demult și departe, tocmai în celălalt capăt al imperiului.

— A fost un *conubium ?* îl ținu în continuare Aurelia țintă întrebărilor ei.

— Nu, era *contubernium.* Nu aveam atunci cetățenia romană. Am căpătat-o abia mai acum, la terminarea anilor de legiune.

— Și cu ce vrei să începi ? Cu pămînt, cu negoț sau cu alte treburi ?

— Nu știu încă. Vreau să-mi iau dreptul ce-l am la pămînt, și să-mi fac o casă. Apoi oi vedea...

— Da..., spuse tărăgănat Aurelia privind undeva departe, prin zidul camerei, undeva unde numai ea putea vedea și desluși ce-i deapănă mintea.

— Semeni cu Costas, șopti Septimius înveselit. Sabinia, tăcută pînă atunci, se sculă și-i spuse lui Septimius :

— N-o lua în seamă. Vorbește și ea, ca să nu tacă.

— Ce-i rău în asta, dacă am întrebat ?

— Nu-i nici un rău, Aurelia ! o liniști Septimius, numai vezi m-ai întrebat lucruri la care nu pot răspunde. Sînt multe nedesluşite încă în mine, şi pentru mine. Nu am cum să-ţi răspund.

— Cred că nu ştii ce să faci, fiindcă eşti singur şi umbli prin străini.

Vorbele fetei îl arseră, ca o pleaznă de bici pe trupul gol. Adevărul ! Adevărul îl spusese fata dintr-un răsuflat, aşa, deodată. Amuţi.

Aurelia se sculă şi ieşi.

— Sabinia, fata are dreptate. A văzut şi înţeles mai departe decît am bănuit eu că poate pricepe.

— Omule, mintea de femeie îi mai iute ca focul, atunci cînd e ceva ce o priveşte pe ea, spuse Sabinia, aplecată deasupra focului şi trebăluind cu oalele din vatră.

Mai stătu de vorbă cu Sabinia un timp, apoi plecă spre casa lui Tezinto. Apropiindu-se de casă rămase mirat la auzul glasurilor străine ce veneau aduse de vînt, peste gardul şi zidurile grajdului. Vocile vorbeau o latină colorată şi cu multe cuvinte guturale în ea. Cînd intră pe poartă, văzu în curte patru cai albi, cum nu mai văzuse, poate, din însorita Spanie, cu ani în urmă. Se apropie de călăreţii negricioşi cu părul scurt şi ondulat. Erau trei.

— *Vuhsa dabaja, maora,* spuse cu glas încet privind soldaţii. — Vă urez zi bună, mauri.

— *Dabaja, dabaja susa* — zi bună, zi bună şi ţie, răspunseră soldaţii miraţi şi se îngrămădiră în jurul lui. Cu greutate, căutînd să-şi aducă aminte cuvinte uitate de mult începu să vorbească cu ei într-o limbă străină pentru acest colţ de lume. Soldaţii rîdeau vesel de vorbele stîlcite de el. Află şi ultimele noutăţi. Noutăţi ce-l făcură să se încrunte şi o îngrijorare se văzu pe faţa lui. Rîsul muri. Discutau acuma grav, cu voce înceată. Septimius află că *adjutorele* Horatius Publius Mettelus este cu ei, îi în casă cu Flavia şi Geta, a venit să-i anunţe de pericolul ce pare să se ridice din tot apusul provinciei. Iar lucrurile se grăbesc, lovindu-se unele de altele şi învălmăşindu-se într-un tăvălug ce creşte ceas cu ceas.

Din casă ieși, însoțit de Geta și Flavia, *adjutorele* H. P. Mettelus. Veni întins spre Septimius și oprindu-se la doi pași de el îi spuse :

— Salve !

— Și ție augurii să-și vestească numai izbîndă !

— Mi se pare sau chiar te poți înțelege cu maurii noștri din numerusul maur ?

— Nu pot să mă laud cu știința limbii lor, dar făcînd serviciul în cohorta a III-a *Gallica milliaria equitat,* ce a staționat mult timp în Spania, am stat cu trupele de mauri. Am avut prieteni buni printre ei.

— Mă bucură asta, mai ales acum cînd se pare că vom avea mare nevoie unii de alții. Am venit să-l anunț pe Tezinto că situația se înrăutățește pe ceas ce trece. Se pare că acum vom fi rupți de cei din nord. Barbarii erau astăzi la Petrae.

Mă gîndesc că era bine să veniți la Micia să vă puneți la adăpostul armatei. Nu-ți pot ascunde că adăpostul oferit nu-i prea sigur, totuși cu mult mai bun decît acesta.

— Nu știu ce să-ți răspund ! și nu știu cum să fac ! Pleci acum ? Am să te însoțesc o bucată de drum.

Horatius înțelese că veteranul vrea să vorbească numai cu el. Să nu-l audă și femeile ; de aceea zise :

— Am să caut să trec pe aici cu patrulele, cît voi putea de des. La două zile cred, mai mult nu pot. Avem o arie mare de stăpînit și nu sîntem mulți. Deci peste o zi, de vor fi zeii binevoitori, ne vom vedea. Aveți grijă de voi !

Ieșiră pe poartă urmați de maurii călări. Ei mergeau pe jos, alături.

Lui Septimius îi plăcu *adjutorele*...

— Acum putem discuta deschis. Tezinto și toți bărbații au plecat ieri, să-l îngroape pe bătrînul Denzi. M-au rugat să am grijă de ce-i a lor. Ce pot face ? Eu știu din Gallia, din Spania, lucrurile astea se pot potoli în timp scurt sau, din contra, pot fierbe luni, ani... Să dea zeii să nu am gura Cassandrei ! Crezi că am mai putea zăbovi cu hotărîrea cîteva zile ?

— Nu, Septimius, mă tem că vom fi încercuiți chiar de la început de primele înfiltrări barbare... Roxolanii se mișcă din nou...

— Cum trebuie să înțeleg chemarea ta? Te referi numai la noi, sau la tot satul?

— Mă tem că-i vorba numai de cîțiva oameni... vezi, avem de adăpostit și apărat pe cei din canabae, ei depășesc 4 000 de suflete. Ori pentru castrul nostru, cu o cohortă și un numerus...

— Nu știu ce să-ți răspund! Să sperăm într-un răgaz de două zile.

— Ar fi bine de ați ridica o grupă de oameni din sat, să stea de pază...

— S-a și făcut asta, sînt plecați prin locurile pe unde cred ei că ar putea veni dușmanul.

— Bine, atunci mult noroc. Salve!

— Și ție! Septimius privi în urma călăreților ce se îndepărtară în galop pe ulița satului. Se întoarse încet spre casă. Voia să amîne puțin timpul.

Găsi femeile adunate la Geta. Îl așteptau. Se așeză lîngă foc și vorbi rar, apăsat, cu sprîncenele adunate la rădăcina nasului.

— Cred că știți ce știu și eu. Avem de ales, iar eu nu pot nici alege, nici hotărî. Întîi, nu pot fiindcă nu sînt de aici și nu știu nici locurile și nici felul de a gîndi al oamenilor. Apoi nu este vorba să hotărăsc pentru mine, ci pentru alții. Oricum avem de ales: mergeți la castru voi patru? Satul va face ce poate și ce a mai făcut. Sau rămîneți și vom face ce fac toți.

— Septimius, asta știm și noi, spuse Geta, răul este totdeauna mai mare cînd bărbatul nu ascultă de femeie, de sfatul ei! I-am spus lui Tezinto, să se fi dus Marcu și Tiberiu pentru cele necesare mortului. Iar cu el rămas aici am fi știut ce-i de făcut. Tu cu ce ne poți ajuta? Așa cum ai spus, ești străin, nu știi treburile noastre. Apoi să mai știi ceva; noi de aici nu plecăm! Nici în castru și nici în munte, la casa bătrînului. Sîntem de aici și aici stăm, asta ne este casa, făcută de noi, ridicată și ținută cu palmele noastre. Vitele sînt ale noastre. Nu le-au luat romanii, nu le dăm nici ăstora fie ce o fi să fie. Asta să știi! Mor, dar nu dau nimic! Mai bine pun eu foc la tot, cu mîna mea, decît să se înfrupte niște lotrii din munca mea.

— Te poate costa viața, spuse rar Septimius.

— Multe mă costă viața ! Și viața este a mea și mi-o fac cum cred că-i mai bine.

— Are dreptate Geta ! Și eu gîndesc așa, spuse Sabinia.

— Poate ar fi bine să mă duc în goană să-i anunț pe oameni. Să fim mîine în zori înapoi cu toții.

Aurelia se sculă de pe laviță pe care șezuse și își netezi cu mîna fota neagră de lînă. Vorbi calm, potolit, dar cu un ton care ascundea în el hotărîrea. Reieșea ca și cum pînă atunci se bătuse apa în piuă, iar ea venea cu sfatul cel bun.

— Te rog, mătușă Geta, pregătește-mi traiestele cu ceva mîncare. Mă duc să scot caii. Tu, romanule, pregătește-te de drum, mergi cu mine în munte. Trebuie să-i anunțăm pe ceilalți. Flavia să-mi dai cojocul tău cel alb și să vii să mă ajuți să mă îmbrac. Plecă, fără să aștepte vreo încuviințare.

— Fata are dreptate. Ea poate călări bine. Știe drumul. Singură nu are curajul ; nu de fiare se teme, ci de oameni, de aceea te ia. Și Flavia s-ar descurca, dar acum nu poate... Apoi e bine să fie aici cînd vine Horatius. Doar pentru ea vine ! Și pentru sat e bine...

Fără să scoată o vorbă, Septimius plecă să se gătească de drum. Scotoci un timp prin sacii lui mari și scoase de acolo o tunică din piele groasă, galbenă, cu solzi metalici, deși, ca ai peștelui — *lorica squamata*. O îmbrăcă pe sub cojoc. Pe cap în loc de căciulă trase o scufă groasă împletită din lînă, ca o glugă peste care îmbrăcă o cască, veche, din piele tare de bivol. Se înarmă cu un arc scurt și o duzină de săgeți. O pelerină groasă, de culoarea castanei, decolorată de soare, înlocui cojocul greu și lung. Cînd ieși în curte, Flavia intra pe poartă cu caii pe care-i ducea de frîu. Se uită la el uimită.

— Să nu te recunosc în hainele astea !

— O să te obișnuiești. Se pare că așa va fi de acum în colo portul în Dacia Felix, zise Septimius cu o undă de zîmbet. Să-mi dai toporul cel cu coadă lungă, îi sub șopronul de vară. Poate ne va fi de trebuință.

— L-a luat Aurelia. Cuțitoiul tău poate fi la nevoie și topor...

— Muieri cu limbă ascuțită !

Flavia rîse, dezvelind un șir de perle albe, sclipitoare.

Aurelia veni îmbrăcată în pantaloni groși, negri. Cojocul era încins peste mijloc cu un brîu lat de lînă. Pe cap avea o căciulă mițoasă, albă.

— Hai, gata ! ? Bagă într-unul din desagi și toporul ăsta.

Plecară. Caii erau buni, pereche. Fugeau ușor și cu tragere de inimă. Septimius se convinse repede că Aurelia se pricepea la călărie. O urma ca la două lungimi de cal. Vîntul îi umfla pelerina. Regreta, acuma, căldura cojocului lăsat acasă. În două rînduri calul fetei aluneca poticnindu-se, dar ea știu să-l strunească la timp, cumpănindu-se în spinarea lui. „Călărește ca furiile infernului", gîndi Septimius și căută să-și încălzească mîna ce-i îngheța pe frîu. Se opriră în locul unde șleaul satului întîlnea drumul roman. Cercetară atenți toată lungimea șoselei, cît puteau cuprinde ochii de departe. Liniște. Pustiu.

— Cum spui să mergem ? întrebă Aurelia privindu-l în ochi.

— Tot așa, tu înainte. De voi striga „fugi", să uiți ce-i mila și să gonești calul pînă crapă. Auzi ?

— Și tu ?

— Tu faci ce-ți spun eu.

Stăteau alături, aproape că se atingeau cu pulpele.

— Nu-s obișnuită să fac ce mi se strigă.

— Cu mine vei face ce-ți spun eu.

Aurelia nu răspunse, își îndemnă calul și porni la trap întins înainte, spre apus.

Părăsi drumul cînd Septimius se aștepta mai puțin. Observă că fata căuta un loc de trecere peste apa Marisului. Descălecară amîndoi.

— Nu am călărit de mult, spuse fata. Obrajii îi erau roșii, gîfiia. Se vede că am obosit. Să trecem dincolo și mă odihnesc puțin. Trecură cu grijă peste podul de gheață, apoi se opriră. După ce Septimius legă caii, se așezară pe un trunchi de fag căzut.

— Ai noștri au trecut mai jos.

— Știi multe.

— Altfel cum ? Nu vrei o bucată de brînză ?

— Parcă aș vrea.

— Dă-mi cuțitul tău. Am să tai și o bucată de pîine. O cană de vin ar fi fost bună...

— Ar fi fost...

— Vezi că într-un sac este o ploscă, ia-o tu ! I-am spus Flaviei să ne-o pună acolo.

— Ce să mai spun ? Chiar te gîndești la toate ?

— Întotdeauna, spuse Aurelia cu seriozitate. După ce bău două-trei guri de vin îi întinse plosca. În timp ce Septimius era cu plosca la gură, Aurelia spuse cu un ton nici serios, nici glumeț :

— Acum m-ai sărutat.

Septimius se înecă, tuși, strănută și, cu ochii lăcrimoși, privi la fata care-l cerceta atentă.

— Nu se bea așa din ploscă, dar asta am să-ți arăt altădată. Am spus că m-ai sărutat, într-un fel, fiindcă ai pus gura pe locul unde au zăbovit buzele mele.

— Măi copilă...

— Știu. Hai să mergem, m-am odihnit destul. Dar ascultă : Eu mă mărit cu tine. Și nu o să-ți pară rău. Dar numai cu *conubium*. Hai, pune sacii pe cai și să mergem.

Septimius rămase cu gura căscată, holbîndu-se la ea. Se depărta liniștită, călărind drept și legănîndu-se din șale în ritmul galopului scurt. Se grăbi s-o ajungă din urmă.

Urcau încet pe firul apei, atenți la bolovanii și gropile ascunse de omăt. Urmau poteca lăsată de ai lor. Spre asfințitul soarelui văzură sus, în firul apei, fagul prăvălit. Aproape ajunseseră.

Aurelia își opri pe neașteptate calul și-i arătă cu mîna printre trunchiurile de pomi, în stînga lor. Septimius nu văzu la început nimic, apoi ochii deslușiră silueta unui cal singuratic ce-i privea cu urechile ciulite.

— Unde-o fi călărețul ? întrebă șoptit fata. Calul era înșeuat. Frîul, dat peste cap, spînzura în zăpadă.

— Cred că-i al unuia dintre cei ce au dat ieri peste bătrînul Denzi. Stai aici, mă duc să văd. Cînd ajunse sus, lăsă calul la pas și se îndreptă spre celălalt, agale, să nu-l sperie. Reuși să-l apuce de frîu. Coborî cu el spre vad și-i făcu semn fetei să pornească. În tăpșan le sări dulăul lătrînd furios ; se potoli la glasul Aureliei. Se iviră pe

rînd, din casă, toţi bărbaţii. Septimius le spuse pe nerăsuflate ultimele noutăţi. Tiberiu luă caii şi plecă cu ei spre grotă.

— S-au strîns mulţi, nu ştiu cum or încăpea. Am să aduc iapa şi mînzul în casă. Mă tem să nu-l schilodească ăştia străini.

Intrară în casă. Aurelia lepădă cojocul şi se aşeză pe laviţă.

— Unde-i bunicul ? întrebă ea.

— L-am îngropat astăzi de dimineaţă, în vale. Nu am făcut rugul, să nu atragem cumva străinii, spuse Tezinto. Septimius îi simţi pe toţi încordaţi. În aer plutea o apăsare.

— Iuliu, mergi fuga la Tiberiu şi spune-i să ne scoată caii. Aduceţi-i aici. Închideţi bine intrarea în grotă. Plecăm imediat.

— Aici cum facem, unchiule Tezinto ? întrebă Aurelia.

— Din cîte ne-aţi spus nu avem timp de zăbavă... Nici eu nu ştiu ce să fac. Dacă puteţi, veniţi cu vitele în sat, de nu, tăiaţi oile şi le puneţi pe cai ; asta ai să faci tu, Advenas.

— Bine, spuse romanul.

Strînseră ce aveau de luat cu ei şi plecară tăcuţi. Nu-şi luară rămas bun.

— Aici s-a întîmplat ceva, spuse Septimius privind convoiul care cobora la vale, pe firul apei.

— Da, nu înţeleg... unchiului Tezinto parcă nici nu-i mai pasă de ce se va întîmpla aici !

— Tăcerea asta a tuturor...

— Hai în casă că mi-i frig. Sînt obosită de drum, foarte obosită...

În adăpost mai stăruia prezenţa celor ce abia plecaseră. Septimius cercetă din ochi încăperea, sperînd să găsească semne a ceea ce se petrecuse acolo.

— Vino lîngă mine, să stăm de vorbă. Ai noştri spun că te-au întîlnit în Ventia, că veneai dinspre apus. De unde veneai, Advenas ?

— Poposisem într-un sat la 10—12 milliarii de castru, mă apucase noaptea pe drum şi nu ştiam locurile. Nu-i bine să treci de amiază prin coclauri necunoscute...

— Advenas, eu am aproape 19 ani, crezi că mai sînt copil ca Iuliu sau Antoniu ? Nu uita că după obiceiul pămîntului, şi al vostru, puteam fi de patru ani nevastă, cu doi copii... Crezi că mă poţi ocoli cu vorba ?... Mulţumesc zeilor pămîntului şi soartei că mi-a dat puţin din mintea tatei ! Că altfel eram împiedicată şi răsucită ca voi toţi. Uite la Flavia ! Este topită după soldăţelul ei, iar el după ea. Este treaba lor şi-i priveşte numai pe ei. Dacă ea îl vrea, atunci să-l ia pe prost şi să plece cu el. Tata n-a făcut aşa cu mama ? Tu ai prins cîndva cu laţul porumbei ? Îl prinzi şi ţii sfoara în mînă ; el se zbate, crezînd că va scăpa, dar scăpare nu-i !

— Vedea-te-aş, vînătoreaso, ţinînd în mînă sforicica laţului şi la capătul ei un mistreţ, rău, sălbatic, învăţat cu singurătatea şi cu ale lui.

— Dacă nu-i dai voie, mistreţului tău, să încerce tăria sforii nici la adînci bătrîneţi nu va şti ce-l ţine : o sfoară sau o funie de tras buştenii !

— Scai, belea, lipitoare, spin intrat sub piele !

— Vorbeşti să te afli în treabă.

— Aurelia, am glumit, am rîs, dar tu văd că o ţii una şi bună...

— Şi nu-i bună ?

— Lasă-mă să vorbesc. Am venit în casa voastră ca prieten şi nu ca viitor ginere. Apoi, Tezinto m-a rugat să am grijă de voi. Nu crezi că în felul cum vrei tu, ar fi cam nepotrivit de mare grija mea ? Tatăl tău este plecat, ce ar spune la întoarcere ? Cum m-aş uita în ochii lui ?

— Pînă acuma, văd că-i bine. Hai, vorbeşte mai departe.

— Cum e bine ?

— Tot ce spui sau ai spus, este legat numai de ce va spune lumea, tata, mama, alţii. Ochii lor... Da în ochii mei poţi să te uiţi ? Hai, spune, poţi ?

— Măi, fată, eu am patruzeci şi trei de ani. Sînt mai mare ca tatăl tău şi de o seamă cu Tezinto. Tu eşti un copil. Sînt mai în vîrstă faţă de tine cu încă o dată şi ceva în plus. Eu am umblat mult prin lume şi acuma, veteran, vin să mă aşez undeva, la un loc ferit, să-mi oblojesc rănile. Sînt ca un urs bătrîn, ce mormăie la

fiece mișcare din cauza durerilor de șale și de amarul iernilor trecute peste el. Pricepi ? Ori nu ? Iar tu abia ai deschis ochii în lumea asta, nici nu știi din ce-i făcută coaja pîinii, de-i tare, și vii să-mi împui capul cu ce-ai visat aseară. Ai priceput ori să mai spun o dată ?

— Advenas, vorbești frumos, dar fără miez. Ai spus de toate, dar nu ai spus un singur lucru : fetițo, fato, sau cum vrei tu, mergi și lasă-mă, că nu-mi placi ! Asta așteptam eu să spui. Nu de mamă, tată, unchi, lume, ani și altele ! Ce spui ? Am sau nu am dreptate ?

Ochii mici, verzi, de pisică, tiviți de gene lungi, negre nu-l slăbeau. Se simți roșind și-i fu frică să nu audă fata galopul, de cal speriat în care-i bătea inima.

— Aurelia, vezi... adică, uite, eu aș vrea să... să înțelegi...

— Lasă astea, Septimius ! De ți-i foame, ai mîncare în traiste. Agață-le de vreun cui din perete, să nu vină șoarecii la ele. Eu mă culc.

Își lepădă opincile și se întinse pe laviță învelindu-se cu o blană. Se culcă cu spatele la el. Septimius rămase tăcut, cu mîinile proptite pe genunchi și cu ochii-n jarul vetrei. Ar fi băut ceva. Își aduse plosca și se așeză din nou. Era aproape plină, bău din ea cu înghițituri mari, gîlgîit. „Auzi, mă rog, mă sărută într-un fel ! Pacoste de muiere. Și mă-sa-i femeie la locul ei, tăcută, cuminte !

— Numai proștii caută sfetnicul cel bun în fundul cănii de vin ! se auzi înfundat glasul fetei, ieșit ca din peretele de piatră.

Înciudat, apucă o oală din preajma vetrei și o izbi de pămînt cu toată puterea.

— Iar cînd nu au dreptate, bat animalele și fărîmă lucruri folositoare ! se auzi din nou vocea.

— Ai de gînd să termini, femeie ?

— Singurul adevăr ce-ai putut spune pînă acuma, răspunse Aurelia, tot cu spatele spre el.

Septimius dădu din mînă a lehamite, renunțînd să mai vorbească și mai trase o gură de vin.

— Poate te îmbeți și dai totul pe seama beției...

Simţi că ceva stă să-i crape în cap. Apucă cu mîna un cojoc atîrnat lîngă uşă şi ieşi afară.

Frigul nopţii îl învălui. Se duse în marginea tăpşanului, unde se aşeză în zăpadă. Mai bău o gură din ploscă „mă sărutţi, într-un fel !“ îi răsunară în urechi cuvintele fetei. Îi veni să zvîrle cît colo plosca, dar se răzgîndi, prea era bun vinul. Stătu mult timp acolo, în zăpadă. Nu se gîndea la nimic, îi treceau prin minte şi prin faţa ochilor felurite întîmplări, în străfulgerări de clipită : chipuri cunoscute de gladiatori din timpul tinereţii ; un galop dezlănţuit în şesurile Galliei ; moartea a doi prieteni, ce susţineau o împărăţie ciudată a unui împărat şi mai ciudat — gol, sărac şi mort de mult ; un chip de femeie, subţire, cu părul negru, tăcută ca o umbră, pe care o simţea mereu în preajma lui, călăreţi, perle negre tăcute, pe zăpada albă, şir lung, lung, ce înaintează încet în noapte. „O, zeilor atoatefăcători şi puternici !“ Se frecă la ochi, privi. Se mai frecă o dată tare, cu pumnii strînşi. Deschise ochii mari, mari de tot. Şirul de călăreţi era acolo, în faţa lui, ca la două stadii ! Privi încordat, atent „cam la o centurie, poate mai mulţi !“ Dădu să se scoale, dar o mînă îl apăsă pe umăr silindu-l să rămînă în zăpadă.

— Nu mişca ! Uite jos, în dreapta. Unde-i bradul acela singur printre alţi copaci. Acolo sînt strînşi cîţiva. Vocea Aureliei era murmurată, abia deslușită. Ţi-am văzut *saqum*-ul în casă şi am crezut că ai ieşit dezbrăcat. Poate te-ai îmbătat şi degeri în zăpadă... Treceau demult, pînă am băgat de seamă că i-ai văzut. Ţi-era gîndul dus... la ce a fost odată, nu ?

Se aşeză pe vine lîngă el, cu umărul lipit de al său. Era liniştită şi după vorbă şi după răsuflare.

— Cred că-s ăia... să vedem unde se duc. Spre drumul mare, nu ? spuse romanul.

— Fugim pe poteca noastră. Trebuie să anunţăm în davă şi la castru.

— Mergem, dacă spui că putem coborî noaptea cu caii pe valea asta bolovănoasă !

Plecară ca orbeţii, pe firul apei.

Ajunseră frînţi de oboseală la malul drept al Marisului. Urcară din nou, pe cealaltă parte. Potriviră şeile pe

cai şi ascultară tăcerea. Spre norocul lor. Dinspre Micia, călărind la trap, veneau trei umbre.

— Nu te mişca... Iscoadele lor, cred pesemne, că drumul este liber. Dacă-ţi strig, încaleci şi... mai bine încalecă acum. De se întoarce rău treaba şi nu apuc să-ţi strig, fugi spre sat! Fugi ţipînd ca din gură de şarpe auzi? Poate ai norocul şi or crede că nu eşti singură...

— Şi ce, nu sînt singură?! Eu... N-o lăsă să termine.

O înşfăcă de subsuori şi o azvîrli pe spinarea calului.

Furişîndu-se pe după copaci, ferit, ajunse lîngă drum. Aştepta cu arcul pregătit şi cu săgeţile în pumn.

Iscoadele se apropiau de locul unde sta, în marginea drumului. Îi lăsă pînă fură la trei lungimi de cal. Trase cu grijă prima săgeată, apoi iute pe a doua şi a treia. Doi căzură alunecat de pe spinările cailor, cu braţele zvîrlite brusc în lături. Al treilea se depărtă cocoşat pe greabănul calului pornit în galop. Septimius înjură soldăţeşte; întortocheat şi contra naturii. Sări din ascunziş şi mai trase după fugar două săgeţi. Căzu de pe cal cînd ajunse la o depărtare de o stadie. „Piele groasă!“ rînji mulţumit.

— Vin să prindem caii ăstora!

Fata se desprinse din desiş şi-i aruncă frîul calului. Singură fugări caii, pînă reuşi să prindă pe unul, celălalt galopă înapoi spre Micia. La un timp o coti în pădure.

— Lasă-l, fată. Hai şi noi acum, cît putem de iute! Caii goneau întins. După un timp Aurelia încetini fuga.

— Advenas, nu mai pot. Mi-e rău, îmi vine să cad...

— Lasă prostiile muiereşti. Nu vezi că mergem la pas? Ce mai vrei? Trageţi sufletul puţin. De nu ne opream, le cădeam în braţe! Stai pe loc! Stai! Septimius îi luă calul de căpăstru, trăgîndu-l în stînga drumului.

Cred că pe aici mai sînt, cel puţin doi! Âia trei veneau să anunţe că drumul este liber, iar alţii păzesc locul să poată anunţa la nevoie pe ceilalţi. Te simţi mai bine?

— Nu.

— Încearcă să te gîndeşti la ce-ţi păţeşte pielea de le cazi în mînă...

— Advenas, cine sînt oamenii ăştia?

— După hamul cailor şi din cîte am putut vedea prin întuneric, sînt sau din neamul dacilor liberi sau iazygi... Ştii un alt drum spre sat?

— Da, dar este un drum greu, peste coama care se vede în stînga.

— Cît ar fi de mers ?

— Nu știu, trebuie să mă odihnesc. Advenas, nu mai pot. Înțelege-mă, nu mai pot.

— Stai pe cal și lasă miorlăitul. Merg înainte, spui pe unde s-o iau. Ține caii de căpestre, dar ține-i bine ! Auzi ?

Trecură din nou apa înghețată a Marisului și se înfundară în priporul coastei înpădurite. O ajută să descalece. Legară caii și se așezară în zăpadă. Le tremurau picioarele de oboseală.

— Advenas, dacă sînt daci liberi cei ce-au venit, de ce ne tăiem între noi ?

— Dacă nu sîntem cu ei atunci sîntem cu Roma. Cu ochi răi și cu neîncredere ne privesc și unii și alții ; mai mult ca pe niște posibili dușmani decît ca prieteni...

— Tu ești cu Roma ?

— Sînt cu ea. M-a supt destul pentru dreptul de a fi unul dintre fiii ei, liber și cu drepturi.

— Și eu după *connubium* cu tine, voi fi cetățeană romană, iar copiii noștri, cetățeni ai imperiului, cu toate drepturile...

— Iar ai început ?

— Iar, Advenas. Iar ! Și, aplecîndu-se spre el, îl cuprinse cu brațele și își lipi fața de obrazul lui țepos.

— Stai, catîr încăpățînat din Aquitania...

— Spune ce vrei, că eu știu ce vreau !

Stătură un timp nemișcați, o ținea cu brațul pe după umeri. Mirosea a rășină de pin, a ger și a nădușeală.

— Hai, că nu-i vreme de stat, murmură Septimius sculîndu-se de jos. O ridică de un braț ca de o aripă. Hai de-mi arată drumul.

Pînă în căldarea văii în care era așezat satul lor se mai opriră de două ori. Opriri scurte cît să-și tragă sufletul. Merseră drept la Sabinia. Aurelia bătu cu pumnul în ușă.

— Mamă, mamă ! Scoală, n-auzi ?

Chipul Sabiniei apăru în ușă, cu opaițul în mînă. Flacăra palid-roșietică îi lumina ciudat chipul, de jos în sus

și dintr-o parte, lăsîndu-i pe față umbre și lumini neobișnuite.

— Mamă, vin ! I-am întîlnit pe drum și...

— Ho ! Hooo ! Moară ! Sabinia, nu i-ai tăiat fetei tale puțin din limbă, cînd era mică ; acuma meliță, de te face surd în cîteva zile.

— N-o băga în seamă, sau obișnuiește-te...

— Uite, Sabinia, ce-i ; i-am zărit la lăsarea nopții. Povesti femeii totul. Ochii Aureliei îl priveau mijiți, rîzători.

— Fugi de anunță-l pe Tezinto. Să dea zvon în sat. Poate va reuși să trimită o ceată de oameni călări spre Micia. Du și calul străin, vor avea nevoie de el. Iar mie, fata asta, de mai poate de oboseală, să-mi dea o cană de vin.

Sabinia plecă, iar Septimius se așeză pe laviță. Și, lăsîndu-se pe spate, adormi. Îl trezi mîna Aureliei care-i mîngîia obrazul țepos.

— Bea vinul, te întărește, l-am amestecat cu miere.

Sorbi, buimac de somn și de oboseală. Capul începu să i se limpezească. În curte se auzeau pașii celor ce veneau. Intră Tezinto cu Tiberiu. Flavia o strigă pe Aurelia, ieșiră amîndouă în curte.

— Marcu a plecat spre castru ? Vocea lui Septimius era încă răgușită de somn. Tezinto își privea papucii de pîslă cu aerul cuiva care abia atunci îi vedea pentru prima dată. Tiberiu, cu mîinile încrucișate pe piept, stătea rezemat de perete.

— Mă duc puțin afară, spuse băiatul, cînd tăcerea păru gata să plesnească. Tezinto, ridicînd ochii spre roman, spuse cu o voce ciudată, străină, în care se simțea un tremur.

— Advenas, Marcu a plecat în noaptea asta la àia ! Asta-i ! După ce l-am îngropat pe tata, ne-am certat. Nu a vrut să înțeleagă nici de vorbă, nici de furia mea. Eu de drept îl moștenesc pe tata, pînă la confirmarea mea, sînt eu taraboste. Da, a plecat la ei !

— Cum așa, a plecat ? Și unde ? Cum ?

— Advenas, el era pentru izgonirea romanilor. A stăpînirii romane. Voia o libertate și o putere a noastră, a celor din nord de Danubius, cum a fost pe timpul regilor

noștri mari Burebista, Decebal. Nu suportă censul, capitația, vameșii, strîngătorii de taxe, legiunile și tot ce înseamnă stăpînire romană. Nu-i găsea vrednici. Spunea că putregaiul lăsat într-o pădure tînără o îmbolnăvește și o distruge. Forța unui neam este în tăria lui de a sta în picioare.

— Se spui ? Ăsta era Marcu ? !

— Ăsta era fratele meu.

— Cum de a știut unde sînt barbarii ? Oamenii pe care-i vrea...

— S-a dus să-i caute.

Rămaseră pe gînduri. Se uitau unul la altul, era ceva străin între ei.

— Uite ce-i, Tezinto, am văzut multe în viața mea, am văzut adunate la un loc și bune și rele. Dar nu sînt ăștia cei ce vor zgudui ordinea și așezarea romană. A mai fost încercată Roma, de nenumărate ori, de felurite nevoi, dar nu sînt ăștia de acum cei ce vor putea s-o sfarme. Ai văzut cum merge o legiune romană ? Crezi că o putea cliuti cîteva pîlcuri de călăreți ? Dar nu de asta-i vorba. Noi ce facem ? Ți-a spus Sabinia ce am pățit sus și apoi pe drum ?

— Da. Am trimis oameni la castru. Au plecat pe drum lăturalnic, vor ieși sub zidurile castrului...

— Dacă-i ajutăm pe soldați, scăpăm mai ușor... Greul va fi mîine dimineață. Atunci să fim pregătiți !

XXVII

Din Apulum, în zorii zilei, începură să se scurgă, pe drumul tainic al ștafetei din Micia, efectivele alei I. *Tungrorum Frontoniana* și a alei I. *Claudia Gallorum Capitoniana*, însoțite de comandanții lor : Flavius Mossa și Titus Lucius Sextus Sarmus.

În urma călăreților se înșirau, în ordine, rîndurile tăcute, strînse ale centuriilor cohortelor I. *Tracum Ger-*

manica Milliaria comandată de tribunul Lucius Caius Ingenuus și cohorta a IV-a *Pannoniorum Milliaria EQ* a tribunului Pompeius Primus Crassus.

Aceste prime ajutoare trimise de guvernatorul general Claudius Fronto erau călăuzite de doi soldați ai ștafetei din Micia. Ceilalți doi, urmau să însoțească trei cohorte din cadrul legiunii a XIII-a Gemina Pia Fidelis. Comandantul legiunii — *legatus legionis* — Marcus Marcianus Turpius încredințase comanda acestor cohorte tribunului laticlav Caius Iulianus Quintus Maximinus, nepotul soției fostului guvernator al provinciei, consulul M. Statius Priscus. În timpul guvernării lui, legiunea a XIII-a Gemina primi titlul de Pia Fidelis.

Maximinus fusese numit și comandantul zonei din sud. Șefii alelor și cohortelor făceau parte din *oficium*-ul — consiliul — său. Sub comanda lui se găseau acuma peste 4 500 de soldați. Primise din partea lui M. C. Fronto misiunea de a stabili fermitatea situației pe linia Micia-Germisara. Odată realizată misiunea, urma să urce spre nord, către Apulum. A doua parte a operațiunii era împingerea spre apus a forțelor barbare din zona Micia-Alburnus, pînă după *valumul* vestic al provinciei.

Din efectivul legiunii rămase în Apulum, cinci manipuli urmau în aceeași dimineață să urce în bazinul aurifer și să restabilească ordinea și continuitatea muncii în minele de aur. În rîndurile acestor forțe a fost încadrat și buccinatorul Menius, ca ajutor de centurion, avînd sub comanda sa patru decurii.

Restul legiunii părăsea marele castru, întins pe o suprafață de 30 ha, și începea marșul spre Napoca. Ștafetele tainice, trimise la castrele din extremitatea nordică a provinciei duceau ordinul de formare a două aripi :

Aripa de apus, însumînd efectivele a șase garnizoane situate între Porolissum și Resculum urmau să lovească din stînga zona Optatiana-Napoca cu sprijinul pe castrul din Immenosium Maius ;

A doua aripă, ceă de răsărit, avînd în componență garnizoanele din Samum, Iliusa, Gherla, urma să se îndrepte spre Napoca, cu sprijin pe efectivele venite din Marcodava-Potaissa.

Guvernatorul provinciei M. C. Fronto se hotărîse să supravegheze desfășurarea operațiilor din sud.

Trebuiau să treacă vreo două zile, după socotelile lui. Consultase în zori augurii. Semnul zeilor a fost prielnic. Din stînga celor cinci *auguri*, ce stăteau cu fața spre miazăzi, veni în zbor grăbit un stol de porumbei albi : se roti de două ori pe deasupra preoților și se așeză apoi pe acoperișul templului lui Jupiter, ridicat de curînd din temelie pe locul celui vechi ce se dărîmase. Semn foarte bun ! Apoi a asistat la jertfirea unui taur în cinstea zeilor Superi. A cam costat taurul ! Se adunase multă lume. Preotul, cu un picior descălțat după ritualul magic, a strigat spre mulțimea înghesuită în jurul lui : „Procul, o procul est, profani ! Totoque absistite !" formulă rostită la celebrarea misterelor spre a îndepărta pe profani. Lumea s-a dat în lături.

Sigur, este plăcut să știi că totul a decurs după tipicul ritualului. Dar cea mai mare satisfacție este să-ți știi cohortele capabile să-i zdrobească pe dușmanii imperiului. De-ar fi mai de amploare toată această tevatură cu barbarii ! Ar putea să exagereze rapoartele în favoarea lui. Și un titlu în plus nu strică, îl apropie, măcar la bătrînețe, de țelul vieții lui. Minunat este să nu te bagi în luptele și intrigile din jurul scaunului imperial ! Dar mai minunat este să fii acela fără de care nu se poate avea certitudinea păcii. E mai mult decît se poate visa ; toți te lingușesc și le este frică tuturor ! În îndepărtatul răsărit a smuls victorii răsunătoare și a potolit răzmeriție militare și răscoale de-ale băștinașilor. Și ce, aici în Dacia, nu va reuși ? ! Oho ! și încă cum !

L-a trimis special pe Maximinus în sud. Să-și rupă colții acolo... Îl ridici, iar cînd va cădea, se zdrobește. Dacă nu cade, îl are ca posibil înlocuitor al lui Turpius, la comanda legiunii. Oamenii trebuie manevrați prin propria lor poftă de mărire. *Divide et impera !* Prea se încrede Turpius în numirea sa de către împărat ! El, M. Fronto, poate paria cu oricine că indiferent de rezultatul campaniei îl va schimba din conducerea legiunii ! Cîteva vorbe la urechea cui trebuie, bineînțeles însoțite de sesterții corespunzători și zboară tocmai în Palmyria sau

Cirenaica. Răbdarea — asta-i calitatea unui mare comandant militar!

C. M. Fronto în dimineaţa aceea se simţea un mare comandant. Odată cu sosirea legiunii a V-a Macedonica cu auxiliile ei, se va constitui exercitus Daciae-Porolissensis, va avea sub comanda sa, depinzînd de el, două armate. Nu-i rău. Nu-i rău deloc! Nesuferitul şi îngîmfatul ăla de Severus Iulianus Procca din Galilia are numai o legiune cu ceva auxilii.

Gîndurile astea îl învăluiră pe guvernator şi-l purtară într-o lume plăcută, în care el, ca un Jupiter în zile nefaste, ursuz, face să tremure un imperiu, prosternat la picioarele lui.

Aţipi în scaunul lui, pompos sculptat, cu lei şi gheare de grifoni.

XXVIII

Marcu nu schimbă nici un cuvînt cu fratele şi nici cu nepoţii. Călărea în urma lor, clocotind de mînie. Cînd ei cotiră spre Micia, el o luă în sens opus, spre Ventia. Iuliu, îi strigă ceva în urmă, dar nu se opri, călări mai departe. Ce-o fi vrut să-i spună băiatul? Ajunse la canabaea castrului în puterea nopţii. Se învîrti destul de mult pe străzi pînă reuşi să-şi găsească un loc pentru odihnă. Dormea dus, cînd îl treziră strigătele din stradă. Ieşi afară.

Zvonurile spuneau că ar fi cam 3—4 centurii de barbari care închiseseră Ventia într-un inel sugrumător. Plăti oamenii pentru noaptea petrecută la ei şi plecă, cu calul de căpăstru. Se apropie agale de marginea aşezării, unde văzu aproape toată populaţia bărbătească adunată pe *aggerul* de apărare împănat cu ţambre. Înarmaţi cu ce aveau la îndemînă — majoritatea era cu furci — stăteau pe valul de pămînt, cot la cot: băştinaşi şi colonişti,

sclavi sau liberți, negustori cu borfașii și pierde vară. La poarta de ieșire din canabae fu oprit de o gardă formată din membrii colegiului pielarilor.

— Unde mergi, omule ? Nu-i vezi pe ăia ?

— Trebuie să văd ce-i acasă. Nu pot sta aici, spuse Marcu cu glas ferm și nelăsînd omul să vină cu alte argumente continuă : Tu dacă erai aici și familia undeva în altă parte, stăteai ? Vezi ! Așa și eu !

— Au să te omoare.

— Au mai omorît pe cineva ?

— Nu... da uite-i cum stau.

Marcu ieși pe poartă mergînd pe lîngă cal. Se apropia cu fiecare pas tot mai mult de linia umbrelor din marginea pădurii. Era liniștit.

Cînd ajunse lîngă călăreți se opri și cu glas tare, sigur, întrebă :

— Cine-i căpetenia ? Vreau să-i vorbesc.

Ochi curioși îl cercetară cu de-amănuntul.

— Ce-ai în saci ?

— Nimic. Lucruri ce le iei la drum.

— Bani ?

— Puțini.

— Dă-i. Cel ce-i vorbise își împinse calul cîțiva pași spre el și întinse mîna cu încheietura prinsă în pumnar de piele bătut în ținte de argint.

Marcu îl privi în ochi, trase din brîu punga din care vru să scoată cei cîțiva sesterți. Călărețul îi smulse punga și o deșertă în căușul palmei stîngi.

— Asta-i tot ?

— Tot.

— În saci ?

— Am spus...

— Să văd. Deșartă-i repede ! Bohuz, ia-i calul, te plîngeai că nu ai cal...

Dintre soldați se desprinse Bohuz, veni agale, rînjit, spre Marcu. Îi luă smucit frîul din mînă.

Deșertă sacii. Nimic ispititor pentru cei din jur.

— De ce ai plecat din canabae ?

— Vreau să fiu de partea voastră !

— Și de ce ?

—Asta o s-o spun şefului.

Îl duseră în codrul din dreapta drumului. Într-o poiană dădură de tabăra grupului. Şeful, un om în putere, blond cu trupul vînjos îl privi cu ochi scrutători dar indiferenţi.

— Eşti din locurile astea ?

— Da.

— Ştii regiunea asta dintre Ventia şi Micia ?

— Da.

— Şi spre Germisara ?

— Da, ştiu locurile acelea.

— Ce-i între noi şi Micia ?

Marcu cumpăni o clipă.

— Un sat, pe stînga drumului, peste apa Marisului. Înainte, de mult, chiar în vadul apei, a fost satul dac Singidava. Acuma din vadul acela drumul urcă mai sus în munte şi-i un sat nou, făcut de cîţiva oameni.

— Cunoşti locul, se vede. Se gîndi puţin şi, ridicînd ochii spre el, spuse : Am să-ţi arăt ceva, poate mă ajuţi la înţelegerea unui fapt din noaptea asta !

Traversară tabăra. În capătul dinspre sud se opriră lîngă trei morţi, întinşi în zăpadă.

— Paius, arată omului săgeţile. Un ins din preajma lor dispăru într-un pîlc de oameni şi reveni în fugă cu cinci săgeţi în mînă.

— Iată-le. Astea două sînt cele din zăpadă, zise insul.

— Uite, omule — se adresă şeful lui Marcu — azinoapte, aceştia trei au fost ucişi. Veneau din dreptul satului de care vorbişi, erau cu o ceată de zece călăreţi. Au fost trimişi să vadă dacă drumul spre Micia e liber. La jumătatea drumului au fost săgetaţi. Ăla de colo era căzut la o stadie de ceilalţi doi. Caii dispăruţi, dar armele lăsate. Celorlalţi, rămaşi în urmă de pază, li s-a părut că aud tropot de cai...

Acum, vreau să ştiu ce crezi de asta ?

Marcu se apropie de morţi. Toţi aveau răni pe partea dreaptă a pieptului. Cel ce căzuse mai tîrziu era lovit în gît. Cercetă şi săgeţile : pană dublă, lungă, vîrf lat cu zimţi pe marginile tăioase. Nu erau făcute prin partea locului.

— Ca să-ți pot răspunde, ar fi trebuit să știu încă multe lucruri. Ce-ți pot spune este că săgețile nu sînt lucrătură de a noastră. Cred, spun, cred că ăla ce a căzut mai departe a fost lovit la un loc cu cei doi, dar fiind atins în gît, a mai stat în spinarea calului un timp pînă să cadă. Au trimis după el încă două săgeți... Apoi omul a căzut de pe cal. Dar spune-mi, cînd i-ați găsit mai trăiau ?

— Doi mai trăiau. I-am găsit la destul de mult timp după ce au fost doborîți. Nu au văzut nimic, nu știau ce au pățit, nici cum. Acela de acolo era nepotul meu... Acum două nopți, a dispărut ca-nghițită de pămînt o patrulă din cinci călăreți — veneau înaintea noastră să cerceteze locurile. Îi conducea fratele ăstuia de aici. Au dispărut tot prin locurile astea...

Lui Marcu îi zvîcnea timpla dreaptă. Privi mortul, și-l asemui în minte cu chipurile celor îngropați de el în ziua trecută. Semăna cu unul rupt de cîine. Simți că i se face foarte cald.

— Ați cercetat prin locurile astea ? întrebă el cît putu de indiferent.

— Vom cerceta azi și ne vei ajuta chiar tu !

— Mi-au luat calul...

— Dați-i calul ! Te duci în grupa de iscoade a lui Damirza, tot a pierdut trei oameni și nu are pe nimeni care să cunoască locurile. Să știi că toți sînt cu ochii pe tine. La cel mai mic semn de necredință te taie ! Șeful îi întoarse spatele și se îndreptă spre un grup de oameni ce-l așteptau. Plecă cu ei în celălalt capăt al poienei.

Marcu întrebă din om în om, pînă reuși să-l găsească pe viitorul lui comandant. Damirza dormea la marginea unui foc, învelit într-o blană mițoasă, de berbec. Acesta îl privi cu un ochi rău, tulbure de somn. Nu-i spuse nimic. Marcu îi simți dușmănia, născută din nimic.

Căută să se aciuiască pe lîngă foc.

Stătu cu oamenii străini și ascultă la ce vorbeau. Înțelese că de șase zile erau intrați în Dacia. Nu dăduseră de nici o împotrivire din partea localnicilor sau a romanilor. Umblau, ce-i drept, cu grijă, numai noaptea. Întîrziaseră cu o zi. Inelul din jurul Miciei ar fi trebuit să

fie închis. Acolo se întîlneau cu alții, ce veneau din nord. Întîrziaseră din cauza întîmplării din noaptea trecută. Și, ca să nu fie timpul fără folos, izolaseră Ventia. La noapte vor pleca spre Micia. Aici vor rămîne de pază puțini. Castrul e mic și garnizoana speriată! Îl vor „culege" mai tîrziu, cînd se va coace singur. Spre ora prînzului se îngrămădiră pe lîngă focuri, că să-și facă ceva de mîncare — grija mîncării îi preocupa pe toți — și atunci căzu trăsnetul!

Din castru, tăcut și ghemuit ca un arici, țîșni numerusul de călăreți siri. Izbucniră în același timp pe trei porți: Călărețiii ce au ieșit prin poarta principală stîngă au ocolit castrul prin sud, adunînd la numărul lor, oamenii din canabae. Cu toții au izbit în inelul, destul de firav, al barbarilor din jurul Ventiei, nimicîndu-l și risipind oameni și cai. Cei ieșiți prin dreapta au făcut același lucru, doar că prin partea nordică a canabaei de unde, venind spre sud, au unit lovitura lor cu a celorlalți.

Trei sute de călăreți țîșniți prin poarta praetoria au răzbit în drum și răsturnînd totul în cale au potopit tabăra barbară din poiană. Au vînzolit-o din fuga cailor de două ori. Însă cea mai importantă acțiune, care era în fond scopul acestui atac neașteptat, a fost distrugerea sau risipirea hergheliei barbare.

Centurionul Flacus Sextus Tertius, cu trei decurii de călăreți, au gonit caii barbari prin pădure. Cîteva zeci de animale au fost rănite, sau ucise de siri.

În panica generală, nimeni nu a observat grupa de cinci călăreți, desprinsă din luptă, ce a gonit turbat pe drumul către Micia.

Un sunet lung de *tuba* i-a făcut pe toți călărețiii numerusului să se desprindă din luptă. Regrupați, s-au întors în goană spre castru. Poarta *principales dextra* i-a înghițit pe toți.

Cu ochii holbați, rezemat de un copac, Marcu privea spectacolul nou pentru el al bătăliei. Sîngele, panica, dezorganizarea noilor săi prieteni îl îngroziră. Voia să fie mic, cît mai mic, ca o furnică, să nu-l bage nimeni în seamă. Privea tabăra răvășită, vuind de strigăte, porunci întîrziate și mișcare bezmetică. „Iată puterea romană!" gîndi fără să vrea Marcu.

Oamenii începură să se adune în cete și să se grupeze pe lîngă focuri, speriați, căutînd să-și adune lucrurile pierdute, risipite. Să se regăsească.

În toiul încercării de reașezare a taberei, poarta decumana a castrului vărsă din nou soldați. De data aceasta tot numerusul — călăreți și pedeștri.

Atacară tabăra din sud. Sirii trecură în goană, ca un pieptene, răsfirat pe toată lungimea poienei. De data asta, mult mai groaznici, secerau totul în calea lor. Pedeștrii ajunseră din urmă călăreții înecînd din nou poiana sub o ploaie de săgeți și urlete.

Marcu fuge, fuge prin pădure în neștire. Cîteva săgeți fluierară pe lîngă el, făcînd să-i sporească goana.

Liniștea miezului de zi în pădure nu era tulburată decît de slabe strigăte venite de acolo de unde se mai dădea încă lupta.

Se așeză la o rădăcină de copac, încercînd să-și potolească zvîcnetul inimii. Privi în jur : nimeni... La un timp zări departe, printre copaci, siluetele a doi cai fugind, fără țintă, singuri.

Deasupra lui, în coroana unui gorun, o coțofană, cu coada icnită în mișcări rupte, îl privi curioasă. Zbură, țipînd speriat, spre răsărit. Marcu refăcu în minte cele întîmplate.

Pierduse un cal bun și desaga cu cîteva lucruri de trebuință imediată. Încolo, isprava lui cea mai de preț era că scăpase. Scăpase de moarte ! Trebuia să se întoarcă la casa bătrînului Denzi și, de-o mai fi în picioare, să-și ia alt cal și ceva lucruri. Se sculă mai încrezător acum după picul de odihnă, o luă prin pădure, spre răsărit.

În timpul acesta, în tabăra străinilor — abia acum distrusă și risipită de a doua izbire a sirilor sub conducerea directă a praefectului de castru Iulius Grahus — domnea nebunia. Tot la sunet de *tuba*, se retraseră romanii. În urma lor, prăpădul ! Morții învălmășiți printre răniți și muribunzi, țipete, chemări și ordine neascultate de nimeni. Cu herghelia risipită, barbarii se vedeau reduși la neputință. Speriați și dezorganizați de primul contact cu armata romană, erau în pragul prăbușirii. Chiar șeful lor,

cu un umăr zdrobit și cu o rană sub coastă, zăcea printre răniți. Fu urcat pe o targă și de acolo, din patul legănat și șubred, încercă să-și adune oamenii.

Reuși destul de ușor. Acum abia își putură da seama toți de dezastru. Numărul răniților era foarte mare. Morți nu erau prea mulți. Singura scăpare era unirea în grabă cu ai lor, sub zidurile castrului din Micia.

Coloana năvălitorilor se urni în marș. Mergea încet, tîrît, împiedicată de răniții în număr mare ce abia păşeau.

Urcară pe cai pe cei mai neputincioși.

Acum umblau mai iute. Nenorocul însă se ținea scai de ei. Îi ajunseră din goană călăreții siri. Pentru a treia oară îi spulberară și-i împuținară. Două centurii de siri îi depășiră și ocupară drumul la două stadii de ei. Frica nu mai putu fi stăvilită. Sunetele de tuba, venite din urmă, dinspre Ventia, puteau însemna noi pericole. Fugiră, risipiți ca puii de potîrniche, prin pădurile ce străjuiau drumul în stînga și dreapta. Sirii decimară tot ce găsiră în calea lor.

Numerusul sirian, cu pierderi neînsemnate, ținea deschis drumul! Centurionul Tertius, în fruntea a cinci decurii, înșirate la distanțe egale gonea spre Micia.

În dreptul șleaului ce urca spre Denzidava se întîlni cu o patrulă de călăreți mauri ce-i veneau în întîmpinare, din Micia.

Află din gura *speculatorului* maur că primele grupe de barbari apărute au fost puse pe goană, iar patrulele dese, cît și staționariile organizate în grabă în jurul Miciei au împiedicat gruparea inamicului. Călăreții din Ventia se întoarseră spre castrul lor, iar pe drum prinseră și nimiciră tot ce întîlniră.

Marcu scăpă ca prin minune, fugind din nou în desimea pădurii, cu spaima în suflet. „A avut dreptate Tezinto, gîndi cu amărăciune, nu știa sînt cei ce vor izgoni pe romani de aici. Iar comandantul Iulius Grahus, pe care-l știu, și de care rîdeam pe furiș cu dispreț, se dovedise un comandant de curaj și hotărîre."

În puterea nopții ajunse la casa lor din munte.

XXIX

Staţionariile la porţile oraşului nu lăsau pe nimeni să iasă din incinta municipiului. Ordinul guvernatorului M. Claudius Fronto era categoric „Pot părăsi oraşul şi pot intra în oraş numai soldaţii, subofiţerii şi ofiţerii legiunii a XIII-Gemina, în misiuni speciale."

Costas încercase toate metodele care-i veniră în minte — rugăminţi, sesterţi sau vin din cel bun în ulcele sigilate. Nimic nu înduplecă cerberii din faţa porţilor.

Amărît, furios şi flămînd, se întoarse la casa cumnatului său Sempronius Titus Parus. Orele scurte ale zilelor de iarnă trecură repede, era cam la al unsprezecelea ceas, în triclinium se servea *cena*.

Mîncă fără poftă, tăcut. Urania îl îmbie cu vin rubiniu, grecesc.

Sempronius cinase în grabă, acum era în tablinium cu libertul Folas. Încercau să pună la zi lucrările şi socotelile ocnelor din Salinae, pe care le avea arendate de mulţi ani.

— Ar fi poate bine să vorbeşti cu Sempronius. Din cîte ştiu, are un transport de sare pentru Dierna. Va încerca să urnească convoiul, imediat ce va fi restabilită siguranţa pe drumuri. Convoiul este mare, cam opt căruţe şi douăzeci de catîri. Probabil va obţine şi o pază militară pînă la Aquae. Ai putea pleca cu ei.

— Nu înţelegi, Urania, că pentru mine asta-i prea tîrziu ? Convoiul se mişcă încet. Eu aş vrea să fiu într-o zi la Micia. Cine ştie cînd vor pleca la drum ! Poate peste o lună, poate mai tîrziu ! Numai să pot scăpa de aici.

Dormi rău, zbuciumat, avu coşmaruri cleioase. Dimineaţa se sculă obosit, cu capul greu. Plecă prin oraş fără ţintă, aşa ca să-şi omoare timpul. Se întîlni cu un grup de soldaţi, ce veneau dinspre terme şi coborau pe *via Minor*. Chipul subofiţerului ce-i conducea i se păru cunoscut, îl văzuse undeva.

— Hei, omule... ţi-ai găsit calul ? Costas se opri mirat, apoi îşi reaminti — îl ştia din Alburnus. Povestea cu calul...

— Nu, nu am găsit nici cal, nici om.

— Cînd ai venit ?

— Mai zilele trecute, pînă să înceapă nevoia asta, Costas îi povesti „istoria lui oficială".

— Ai avut noroc, spuse *optio* Menius. Și eu am avut. Mă tem însă că am avut cam prea mult... Știi, noroacele astea cînd vin în lanț au totdeauna în capătul lor cîte o treabă nefastă, mare cît toate fericirile la un loc. Cam la așa ceva mă aștept... Dar să lăsăm asta, zici că vrei să ajungi acasă ? Te iau eu, cu cohorta mea care urcă la Ampelum și de acolo la Alburnus. Vei spune că ești călăuză, pentru drumurile din munte, de dincolo de Ampelum.

— Dar nu le cunosc !

— Le știu eu foarte bine. N-am nevoie de ajutor.

— Și cum ajung acasă ?

— Te pierzi de noi. După 2—3 milliarii, intri în pădure și acolo te descurci.

— Tu văd că ești acuma *optio*, iar ca mîine centurion ! Mulțumesc pentru ajutor. De ai știi de cînd mă tot foiesc să găsesc o ieșire din oraș...

— Sînt acuma *optio*, da sufletul tot de *buccinator* mi-a rămas. Ne vedem peste un ceas la poarta apuseană.

Costas se proțăpi în fața staționarilor porții apusene. Întrebă cu indiferență :

— A trecut cohorta spre Alburnus ?

— Nu, îi răspunse un *immunes*, negricios la față, cu ochi lăcrimoși. Ce ai cu ea ?

— Sînt călăuza lor pentru drumurile de munte. Vocea îi suna cu o vibrație de plăcere și fudulie.

Așteptă cam mult pînă apărură cele zece centurii. Veneau din oraș, dinspre casa guvernatorului. Mergeau în formații strînse, cu centurionii în față. Trecu și a șasea grupă. I se făcu foarte cald, nu-l vedea pe omul său.

Tresări cînd Menius îl bătu pe umăr.

— Hai, omule, te-am văzut de departe. Am venit înainte. Eu sînt cu centuria a noua. Ecvitata noastră cu 280 de călăreți este la urmă. *Stratorul* ei — Iulius Marcianus știe de tine. Îl strigi și călărești lîngă el. Și acum, salve !

— Și ție !

— Mă cheamă Menius. Dacă ne mai vedem, vom bea un vin bun împreună. Știu eu un loc... și proaspătul *optio* îi făcu cu ochiul.

Ieși pe poartă cu ecvitata, simplu, ca și cum ar fi fost d-ai lor. Călărea lîngă *stratorul* equitatei, în stînga lui.

— Mi-a spus noul nostru *optio* că ești călăuza lui. Se pare că e de ispravă ajutorul de centurion.

— Este un om de nădejde — răspunse Costas. Abia aștept să terminăm cu străinii ăștia și să beau cu el o măsură de vin.

— Se spune că *donativa* guvernatorului a împărțit-o cu cei patru soldați cu care a scăpat din Alburnus-Major.

— Așa se zice, răspunse Costas evaziv.

Cînd *equitata* se rupse în două, o parte depășind centuriile trecu în față ca avangardă, iar a doua jumătate se resfiră în pîlcuri pe laturile drumului, Costas își îmbolidi calul și dispăru înghițit de hățișuri.

Zi pîcloasă. Gerul înmuiat lipea zăpada sub tălpile opincilor. Mergea greu. Din coroanele copacilor cădea zăpada, cu bufnituri surde înecate în nori de pulberi albe. Pădurea se îndesise, iar ochiul nu putea străbate departe. Fagii, cu tulpini umede, verzui, se înălțau drept spre cerul ce atîrna greu deasupra lor.

La răsărit, la două-trei milliarii, era drumul ce cobora spre Micia urmînd malul drept al Marisului.

Costas se gîndea că drumul îi va lua mai mult timp decît crezuse. Probabil că se va lungi pe trei sau chiar pe patru zile. Era în nonele lui februarie — primul pătrar — ziua era încă scurtă, iar orele mici...

Spre seară începu să caute din ochi un popas, un loc prielnic pentru înnoptat. Nerăbdarea îl făcu să mai facă măcar o mie de pași. Să mai adune o milliarie în plus la sporul zilei.

Număra în gînd, cu încăpățînare, pașii făcuți, căutînd din ochi uscături pentru focul taberei de noapte... Întunericul se lăsă brusc. Totuși nu renunță. Ultimii pași îi făcu izbindu-se pe întuneric de răgălii și cioturi.

Se chinui pînă reuși să aprindă focul. Firicelul de fum și ochii de jar, mici ca steluțele cerului senin, îl răsplătiră. Suflă cu nădejde și răbdare.

Noaptea trecu liniștită.

A doua zi găsi pe vale o potecă ce se scurgea spre miazăzi, între două creste de dealuri împădurite.

Peste așezare dădu cînd se făcuse amiaza, cîteva bordeie săpate în coasta văii. Sui cu greu spre ele. O haită de cîini îi sări înainte, erau răi și gălăgioși. Dădură să muște calul. Copita azvîrlită nimeri pe unul din ei. Schelălăiala jalnică avu ca urmare apariția a doi oameni în ușa unui bordei.

— Vin de sus și merg la Micia. Pe drum e mare prăpăd, zise Costas.

— Știm, răspunse cel mai în vîrstă, un bărbat roșcovan, voinic, cu părul lung lăsat pe umeri. Ne ferim și noi cît putem. Oamenii noștri au plecat cu avutul, mai sus în munte. Noi am rămas să păzim ce mai este pe aici. Mai sînt doi oameni, dar sînt duși încolo, spre drum...

— Pot să rămîn la voi să mă odihnesc puțin ?

— Hai sus. Aeliu, dă fuga și adă un braț de fîn la cal. Hai, omule, cu mine.

Costas află de la gazdă că trecuseră cu trei zile în urmă oameni străini, mai jos de firul văii. Mergeau spre răsărit, cum ar fi spre Germisara. Nu dădură de așezarea lor, dar nimeriră peste o alta, ceva mai mare. Pe aceea o pustiiră. Luară oameni și vite. De ars nu au ars-o, da cam tot ca focul o prăpădiră.

La rîndul lui, Costas le povesti ce știa. Cumpănind veștile și punîndu-le cap la cap, află că în părțile acestea, ascunse prin pădurile ce mărginesc drumul, erau strînse oști destul de mari de străini. Veneau din partea apusului. La această armată se alăturaseră mulți de prin așezările din munte. Satele celor intrați în hora străină erau cruțate, iar oamenii nu suferiseră sminteli. Localnicii erau strînși pe cete puse sub comanda cîte unei căpetenii venetice !

Toți voiau să ajungă înspre miazăzi, la Sarmizegetusa, ori poate chiar mai departe, spre Moesia. Străinii veniți din apus, pe sub munte și pe fir de văi, erau de neam iazyg.

La plecare, Costas știa ce drum și ce vale are de urmat, ca să iasă cît mai ușor și nestingherit la Micia. Se odihniseră și el și calul.

Umbrele înserării îl găsiră pe un fund de vale ce se lărgea în fața lui unindu-se departe, în zare, cu lunca Marisului. Mai avea de mers cam o jumătate de zi pînă la Micia. Știa că ajunsese la locul cel mai greu. Aici, în vecinătatea Marisului, se izbeau străinii de cohortele romane. Iar în mestecaréa acestor fălci uriașe nu era bine să fie prins.

Făcu focul în dosul unei stînci, într-o gaură. Flacăra o ținu mică, atît cît să îndepărteze fiarele de el, iar lumina-i să nu răzbată departe.

Cei doi apărură, din smoala nopții, tîrziu. Umbre tăcute. Costas continuă să mănînce liniștit. Le făcu semn să se așeze de partea cealaltă a focului. El rămase cu spatele proptit în stînca acoperită cu un strat gros de mușchi.

Străinii se așezară. Costas nu-i luă în seamă, ochii lui priveau larg deschiși, în jarul plăpînd al vetrei. Urechea însă, crescută parcă mai mare, căuta să culeagă din zgomotele nopții tot ceea ce i-ar putea folosi. Prinse răsuflarea, mai tare decît cea obișnuită, a calului său însoțită de bătaia copitelor. „Mai este unul, probabil cu caii lor, stă ascuns prin apropiere...", gîndi Costas.

— Am puțină pîine și ciosvîrta asta de afumătură; de vă este foame, luați de aici. Străinii tăceau, privindu-l țintă. Înțelese că nu-i pricepeau vorbele. Le făcu semn cu mîna, arătînd pîinea și osul aproape dezgolit de carne. Unul dintre ei, cel mai bătrîn, se întinse și luă pîinea. Rupse o bucată din ea și, împărțind-o cu celălalt, mîncă cu grijă din palmă, ciugulind cu degetele firimiturile din poala cojocului.

Aveau chipuri aspre, trudite, cu brazda cutelor adînc săpată în pielea obrazului. Amîndoi aveau cîte o *gladă* în teacă de lemn, prinsă de o curea petrecută peste umărul stîng — după felul roman. La brîu un *pugio* cu mîner de os.

Costas le zîmbi, căscînd leneș și, proptindu-se cu spinarea în peretele de piatră, închise ochii. Urechile-i prinseră șoapta celor doi. Unul dintre ei se sculă în picioare. Deschise ochii privind întrebător. Omul îi zîmbi arătînd cu mîna undeva în spate, spre zidul de întune-

ric. Plecă cu pași rari mistuindu-se în noapte. Se auziră vorbe și tropot de copite. După cum bănuise Costas, mai era un om lăsat în adăpostul nopții, mai departe, cu caii lor. Nou venit era stîlcit rău, abia sta pe cal. Descălecă cu greutate ajutat de soțul său. Se așeză vlăguit lîngă Costas.

— Ești de prin părțile astea ? întrebă omul într-o latină rudimentară.

— Nu, răspunse Costas, și eu sînt străin, vin din partea minelor de sare, din miazănoapte. Vreau să ajung la ai mei, tocmai dincolo de Tibiscum. Feresc drumul mare că-i prăpăd acolo ! Tu ce ai pățit ?

— Prostia mea este cauza tuturor nenorocirilor. Am fost risipiți și zdrobiți de un nenorocit numerus de siri la castrul Ventia. Costas nu clinti. Împietrit, cu ochii țintă la străin îi ascultă povestea. De la bun început au mers lucrurile rău. Primul semn ne-a venit cînd a dispărut grupul de cercetare, condus de un nepot de al meu. Al doilea cînd, tot în cercetare de noapte, pe drumul Miciei, a fost ucis al doilea nepot : fratele primului, cu încă doi oameni. Apoi, prăpădul făcut de siri și rănirea mea. Oamenii nu au vrut să le mai fiu comandant. Abia am scăpat să nu mă ucidă chiar ai mei ! Aștia doi mi-au rămas credincioși și m-au scos încoace. Căutăm să dăm de ai noștri și nu știu : nici unde sînt ei și nici unde ne aflăm noi. Slujitorii mei nu cunosc latina și ne vine foarte greu...

— Să văd ce ai ! Costas dezveli umărul umflat și stîlcit al omului. Te-a călcat un cal ?

— Nu știu.

— Îi sărit osul din umăr. Nu pare rupt, poți răbda durerea ? Ți-l pun la loc, dar doare rău, să știi !

— Hai, încearcă !

— Sub coastă ai o împunsătură păcătoasă. Să vedem mai întîi ce-i cu umărul.

Ajutat de cei doi, cu chin și scrîșnet de măsele reuși să pună osul la locul lui. Cu rana de sub coastă avură mai mult de furcă. Făcuse puroi sub piele, iar buzele rănii, umflate și roșii, nu se lipiseră. Mustea. A

fost nevoie să-i ardă rana cu lama de cuțit înroșită în foc.

Rănitul nu scoase nici un geamăt. Pe rana arsă Costas aplică a turtiță din lutișor frămîntat cu salivă și praf de cărbune. Îl legă peste piept, cu brîul de lînă, strîns.

— Gata ? întrebă omul, cu vorba strecurată șuierat printre dinți.

— Eu ce am putut și ce am știut, am făcut ! spuse Costas.

Omul răcni scurt, cu năduf, iar palma mîinii sănătoase izbi cu sete spinarea unuia din oamenii lui — ca într-o descărcare a preaplinului adunat în tăcere.

— M-am ușurat, spuse cu un oftat fostul comandant. Parcă m-am golit de durerea strînsă în mine.

Cel lovit, frecîndu-și cu mîna spatele amorțit de izbitură spuse ceva și rîse încet. Rîseră toți.

— Ce zice ? întrebă Costas.

— Zice că acuma e dînsul bun pentru tine. Să-i pui la loc oasele spatelui, că le-am zdrobit sub palmă.

Cu încetul văpaia din obrajii rănitului începu să scadă. Se simțea mult mai ușurat. Ceilalți doi dormeau mai în dreapta. Poate primul lor somn oarecum liniștit din ultimele zile.

— Unde ai învățat să vindeci ? întrebă rănitul, întorcînd capul spre Costas. Uite, pot mișca și ridica mîna asta pînă la jumătatea pieptului... Și parcă nici sub coastă nu mai zvîcnește... Cred că tu ai fost singurul meu noroc în ultimul timp.

— Am făcut ce știu că se face la cai, la mînjii cu picioarele smintite... La om este cam tot așa. Carne, sînge, oase și încheieturi. Oasele le pui la loc, pe pipăite... La tine a fost mai greu, că se învechise și se răcise locul...

— După tine, sînt și eu un cal. Cam așa vine... doar că nu mai sînt cal de luptă... Ce pot face ? Ce face un comandant ce-și pierde oamenii, iar cei ce rămîn nu-l mai vor, din cauza prostiei și nechibzuinței lui ? Spune-mi tu, ce face ?

— Ce să mint ! De bine, nu-i bine.

— Pot fi două sfîrșituri la povestea mea, vraciule de cai. Ori, cum se află ce a fost — mă taie ai mei! Ăsta-i un sfîrșit dureros, cu rușinea răsfrîntă în tot neamul meu pînă în al șaptelea prag... Dacă am noroc, mă vor băga într-o grupă de cercetare, sau la prima înfruntare cu legionarii voi fi cu cetele de noi veniți, adică cu pămîntenii. Și voi fi mereu în față pînă va veni pieirea. Asta ar fi cel de-al doilea sfîrșit. Altă scăpare nu văd. Unde să te duci în lumea asta mică ?! La apus sînt ai noștri — și nu mă pot arăta lor. Adăpost în imperiu nu am cum să-mi găsesc. La răsărit, roxolanii, prieteni de ai noștri. Doar că veștile ajung înaintea omului... De va fi să intru în luptă, ce sorți am ? Cu mîna încă beteagă, cu coasta spartă și ars de friguri.

— Da, s-au cam adunat faptele și se strînge cercul timpului...

Tăceau ascultînd liniștea nopții. Nu mai aveau ce-și spune. Lui Costas somnul îi veni pe nesimțite, în timp ce se gîndea la ai lui, la guvernatorul provinciei, la povestea rănitului, la cei din Ventia.

Se ridica de ziuă cînd se trezi. Dar nu lumina cenușie a dimineții fusese cea care-l deșteptase. Zorile urcau încet, iar printre copaci plutea o abureală firavă, ca un văl. De departe se auzea strigătul cîrîit al coțofenei care-și începea neastîmpărul zilnic odată cu boarea de lumină. Singurătatea, simțită prin somn, a fost aceea care-l trezi. Ciudații lui oaspeți nu mai erau lîngă foc. Plecaseră tainic, neauziți, așa precum veniseră, ca duhurile nopții ce pier odată cu zorile la cîntatul cocoșului.

Lîngă el, înfipt în pămînt, era pumnalul rănitului. Lama păstra pe luciul ei rotocoalele vinetii făcute de flacără cînd o încinse ca să ardă rana.

— M-a plătit, gîndi Costas privind în jur. Cercetă pe lîngă tabără și dădu de urmele ce duceau spre răsărit.

Se întoarse și își pregăti calul. Strînse puținul ce-l avea și coborî în drumul lui, pe vale, spre miazăzi.

XXX

Cohortele și alele de călăreți răzbiră la Micia, pe drumul ferit al ștafetei. Cînd se apropiară de Petrae, părăsiră poteca tainică și în două valuri, unul de călăreți, altul de pedeștri, potopiră drumul. Cohortele rupte pe centurii, cu intervale de aproape o stadie între ele, luară calea castrului Micia. Călăreții mișunînd în toate părțile împînziră și cercetară laturile drumului.

Prima jumătate de ală galopa înainte, în urma ei, cealaltă jumătate plecă la trap.

În dreptul Petraei, două centurii și o grupă de călăreți se desprinseră din coloană și se îndreptară spre așezare. Trecură Marisul pe podul de gheață, iar pe celălalt mal se răsfirară într-un semicerc larg ce tindea să cuprindă orașul într-un inel. Nu apucară flancurile să descrie jumătatea cercului, cînd prin capătul apusean al așezării țîșniră mai multe grupuri compacte de călăreți ce se îndreptară, în goană, spre pădurile din coasta dealurilor din vecinătate. A fost ca un semnal pentru cavaleria romană ce se năpusti pe străzile orașului. Nu mai găsiră pe nimeni — locuitorii închiși prin case și grajduri nu îndrăzniră decît tîrziu să iasă afară — străinii dispărură ca vîntul, precum veniră. S-au temut să nu-i prindă cohortele în oraș, ca într-o cursă de șoareci.

Tribunul laticlav Caius Iulianus Quintus Maximinus, comandantul, judecă rapid situația și decise să păstreze cu mînă forte ceea ce cîștigase. De aceea, ordonă cohortei a IV-a, *Pannoniorum Milliaria Equitata*, să treacă de urgență la o întărire a *aggeru*-lui așezării, iar celor 280 de călăreți ai ei să plece mai departe spre castrul din Germisara.

În urma alei lui Flavius Mossa, plecată spre Micia, aruncă în marș cohorta I-a *Tracum Germanica Milliaria* a lui Lucius Caius Ingenuus.

Reține lîngă el, la Petrae, în așteptare, ala I-a *Claudia Gallorum Capitoniana* a lui Titus Lucius Sextus Sarmus.

Porțiunea de zece milliarii Micia-Petrae o dăduse în stăpînirea cavaleriei lui F. Mossa.

Tribunul, instalat în casa magistrului din Petrae, aștepta vești din cele două castre. Prima veste sosi din Germisara, adusă de curierul cohortei a IV-a *Pannoniorum*, însoțit de un subofițer din numerusul *Singulariorum Peditum Britannicorum* staționat acolo. Vestea era bună. A IV-a în apropiere de castru fusese întîmpinată de călăreți străini. Cavaleria romană, 280 de soldați, izbi flancul barbar, îl străpunse și își continuă goana spre castru. Fură văzuți de cei asediați în Germisara, care le ieșiră în ajutor. Respinseră pe inamic. Avură pierderi neînsemnate. Numerusul castrului stăpînea drumul spre Petrae.

Subofițerul din garnizoana castrului raportă tribunului C. I. Quintus Maximinus : „Garnizoana în efectiv complet deține castrul în condiții bune".

Zăbovi cu ordinul următor mai mult de două ore pînă ce sosi curierul din Micia. Veștile le aduse *adjutorul* tribunului castrului Horatius Publius Metellus. Raportul lui era mai încărcat de fapte. „Drumul apusului este stăpînit de cei din Micia și de sirii numerusului din Ventia. Castrele din Bulcium, Novioaladum, Ziridava, Partiscum sînt alarmate și pregătite. Au fost postate unități de observare și supraveghere în *barbaricum*. Au fost ciocniri fără importanță. Localitatea Petrae este centrul de adunare al forțelor inamice. Castrul are rezerve de hrană și poate primi trupe în găzduire, cum a mai primit și în alte rînduri. Pierderi fără importanță. Patrulele circulă mereu, ziua și noaptea."

Tribunul laticlav Caius Iulianus Quintus Maximinus se decise iute — Blandiana ! La dispoziție avea o ală și o cohortă.

În Petrae lăsă trei centurii.

El cu ala I-a *Claudia Gollorum Capitoniana* și cu restul de trei centurii din cohorta a IV-a plecă imediat spre Germisara. De aici se îndreptă în goană spre Burticum, urmat de 200 de călăreți din *numerus Britannicorum*. Trei centurii urmau să-l ajungă din urmă, a doua zi, după o noapte de odihnă la Germisara.

Goni caii nebunește pentru a cîștiga timp. Trecu prin fața așezării Burticum fără să se oprească și își continuă goana spre Blandiana.

Momentul de inspirație care-l făcu să nu se oprească și să ocupe tîrgul Burticum a fost de mare importanță. Cele trei pîlcuri de barbari cînd se văzură depășite de cavaleria romană se crezură încercuite. Se deciseră în grabă. Făcură un ultim scocioriș prin casele oamenilor, spîrcuiră cîțiva localnici și dădură foc așezării. Apoi în goană părăsiră localitatea și, tăind drumul, se înfundară în păduri.

În al șaptelea an al cîrmuirii lui Marcus Aurelius Antoninus, în nonele lui februarie, cerul nopții se înroșise de pălălaia incendiilor. Geana sîngerie se vedea pînă departe în jur, anunțînd începutul unui lung șir de incendii și prăpăduri ce vor bîntui Dacia Felix.

Se spune că începutul este greu ! Și de data asta se adeveri, din nou, vechea zicală. Ca un frate geamăn, zării purpurii din Burticum îi răspunse, la scurt timp, purpura revărsată în cer a incendiilor din Blandiana.

Focul s-a născut din cauza luptei înverșunate date în fața așezării. Într-adevăr, ceea ce a bănuit tribunul C. I. Quintus Maximinus, că reușește să obțină printr-o acțiune fulgerătoare, a obținut ! Surpriza barbarilor, instalați în Blandiana, a fost mare. Cele cîteva pîlcuri strînse în grabă, pentru a stăvili atacul roman, au fost răsturnate sub presiunea călăreților alei I-a *Claudia Gallorum Capitoniana* condusă de el — dublat în spate de numerusul din Germisara sub comanda praefectului T. L. Sextus Sarmus.

Romanii nu au mai pierdut timp cu nimicirea inamicului — au trecut peste el, continuîndu-și goana spre Blandiana. Curățirea locului au făcut-o, metodic, praefectul cu oamenii ce-i comanda.

Înserarea a surprins taberele încleștate. Lupta se dădea în mijlocul așezării. Călăreții barbari au încercat să se desprindă din hora sîngeroasă — amînînd pentru a doua zi decizia luptei. Tribunul, însă, a ordonat sporirea efortului depus de ai lui, în atac, continuînd apăsarea. Venirea nopții începea să stînjenească : oamenii nu-și mai vedeau adversarii.

Focul a fost pus de o parte și de alta a micului for din Blandiana. Lumina flăcărilor a lărgit orizontul sol-

daților și, în curînd, pas cu pas, ala a reușit să-i scoată din oraș pe năvălitori.

Pîrjolul a cuprins nordul așezării și a ars pînă tîrziu spre dimineață. La lumina flăcărilor soldații curățară orașul de vrăjmași. Locuitorii au fost adunați în fața forului.

Tribunul Maximinus, așezat pe un scaun, în mijlocul străzii, cu cei doi *speculatori* din garda sa personală, de o parte și de alta, s-a adresat locuitorilor :

— Ordinea romană este iarăși instalată în oraș. Am dat foc localității din două motive, ambele la fel de puternice și necesare. Primo : din motive militare. Secundo : ca pedeapsă pentru lașitatea locuitorilor, care nu au încercat nimic pentru a ne veni în ajutor. Ba mai mult, au fugit cu vrăjmașul, odată cu el ! Legea romană nu iartă pe trădători ! Cei patru magistri din conducerea orașului să iasă afară, în față !

În mulțimea adunată se produse o mișcare, oamenii se suceau în toate părțile căutînd din ochi și strigîndu-i pe cei patru conducători ai orașului.

Nu ieșiră în fața mulțimii decît doi.

— Unde-s ceilalți ? întrebă tribunul.

— Aelius Iulianus a fost omorît de barbari. Emilianus a fost văzut astăzi. Acum nu-i aici. Nu știm ce s-a întîmplat cu el. Vorbise cel mai în vîrstă dintre cei doi magistri.

— Voi, pregătiți-vă să predați toate socotelile legate de administrația orașului altor magistri, pe care îi voi numi eu. Nu sînteți vrednici de încrederea ce v-a fost acordată. Veți fi duși la Apulum pentru judecată. Sînteți învinuiți de trădare. Magistrului Emilianus, mort, orașul îi va ridica în for o placă comemorativă, pentru cinstirea numelui său. Se va instala pe *„locus datus decreto decuriorum"*.

Toți cetățenii sînt obligați să ajute și să apere ordinea și puterea romană. Cei găsiți că au sprijinit pe dușman vor fi pedepsiți.

Alegeți doisprezece oameni, dintre care voi numi eu patru ca viitori magistri. Eu sînt tribunul Laticlav Caius Iulianus Quintus Maximinus !

Se retrase, însoțit de *speculatorii* lui, într-o casă ce i-o pregătiseră. Aici îl aștepta un al doilea consiliu — militar. De față erau centurionii și subofițerii din ala și numerusul venit cu el.

Abia acum văzură toți că tribunul era rănit la umărul și șoldul stîng. Se așeză cu greutate și nu admise să fie îngrijit decît atunci cînd primi raportul tuturor celor prezenți și hotărî planul zilei următoare.

XXXI

Evenimentele se desfășurară într-un chip neobișnuit pentru Tezinto-cel-Roșu și pentru ai lui. Satul era pregătit să-și apere avutul, așa cum putea, cu propriile forțe. Nu sperau la ajutorul celor din Micia, dar faptul că patrulele din castru ajungeau pînă la ei dădu curaj și speranțe.

Tezinto și Tarsa, cel de-al doilea magister, reușiră să orînduiască oamenii în două grupuri : unul de pedeștri, treizeci de inși, care luă sub observație locurile de acces spre sat, și un al doilea grup, cam tot atît de mare, de călăreți înarmați cu arcuri și suliițe, își făcură un fel de tabără în centrul satului. Ceilalți locuitori, înarmați cum putea fiecare, rămaseră să-și vadă de gospodăriile lor. Au îngropat ce le prisosea, grîu, orz, linte. Animalele au fost strînse la un loc, iar în butoaie, budane și vase mari au strîns apă.

Septimius a fost acceptat de grupul călăreților să le fie comandant — era singurul care știa și se pricepea în meseria armelor.

Dimineața îi găsi pe toți încordați de așteptarea de peste noapte.

În primele ore ale dimineții, din munte, fuse adus un străin. Ceruse pîndarilor ce-i ieșiră înainte să-l ducă la magisterul vicusului. Tezinto recunoscu în el pe

străinul care luase cele două plăci cerate. Fața îi era mai suptă, oboseala îl îmbătrînea mult.

— Nu credeai că ne vom revedea așa de repede ?! spuse străinul și un zîmbet îi apăru pe buze.

— Ce-i drept, nu mă mai așteptam să te mai văd, sau nu așa curînd. Spun oamenii că vrei să vorbești cu magistrul. Eu sînt, Tarsa nu-i aici. Spune-mi, ce vrei ?

— Aș vrea să-ți spun numai ție.

— Nu mă feresc de oamenii care sînt aici, după cum vezi ne pregătim să ne apărăm și soarta noastră-i aceeași. Așa că spune, să audă toți ! De cînd nu te-am văzut, ai învățat latinește...

— Cum vrei ! Vocea străinului devenise mai aspră. Vorbi rar, cu voce tare. Sînt trimis la tine de către mai marii oastei noastre, cu porunca asta : Vom veni la noapte aici. Să ne dai adăpost și hrană. Să nu anunți castrul. Supraveghem drumul și-l vom ucide pe cel ce se încumetă să meargă spre Micia ! Împotrivirea nu are rost. Dacă vine patrula castrului să nu suflați o vorbă.

Avem nevoie de un răgaz de două zile. Tăcerea și supunerea sînt prețul vieții voastre. Ai priceput, cred, și tu și oamenii de aici ! Puteam să vă luăm din noaptea trecută, dar vrem să ocolim zarva. Te știu și mă bizui pe tine, pe judecata ta !

Tezinto îl ascultă tăcut. Nu-i răspunse imediat. Privi în jur la fețele celor ce erau în preajma lor și spuse încet :

— Eu am fost ales de oamenii de aici pentru treburile legate de plăți și de alte treburi de acest fel. Ori, nu pot singur să răspund pentru tot omul din sat. Am să-i adun pe cei bătrîni, după datina noastră ; ce vor hotărî ei, acela va fi răspunsul pentru tine.

— Fă atunci ce ai de făcut.

— Vrei să te odihnești ? Vrei să îmbuci ceva ?

— Am să mă odihnesc puțin.

— Septimiule, du-l tu, dacă vrei la mine și spune-i Getei să-i dea de mîncare... Cum vei anunța pe ai tăi de hotărîrea noastră ?

— Destul că știu eu, la ce să știi și tu ?

— Hai cu mine, spuse Septimius pe un ton de împăcare — te-a întrebat și el așa, ca omul, nu are rost să te superi...

Ajuns acasă îi spuse Getei ce-l rugase Tezinto. La plecare intră în grajdul vitelor unde știa că o poate găsi pe Flavia. Era acolo.

— Unde-i Tiberiu ?

— E cu oamenii prin păduri... da ce-i ?

— Uite, fato, am nevoie de tine. Aici este locul de adunare al tîlharilor ! Pădurile din jur sînt mari, dese, se pot ține ascunși. Satul este bogat și le poate asigura hrana și adăpost pentru mai marii lor. Așezarea rămasă liniștită, romanii nu au cum să știe ce se pregătește aici, în coasta lor. Pricepi ? Uite ce ai de făcut, dar să ai încredere în mine ! Îi vorbise repede, parcă speriat că nu va avea timp să-i spună tot. Cînd termină, o mîngîie pe obraz și plecă spre piața satului.

Sfatul bătrînilor era adunat. Stăteau în cerc, nouă oameni cu plete și bărbi albe. Mîinile lor mari și muncite, cu vine umflate, împietrite sub piele, se odihneau pe genunchi. Stăteau în jurul focului. Ceilalți oameni — la distanță, așezați pe jos, într-un cerc larg. Femei nu erau. Septimius se așeză într-o margine și privi cerul. Sus, sus de tot vedea un uliu, în tăria de cenușă a zilei. Îl urmări din ochi. Pasărea se menținea în văzduh cu aripile nemișcate. Cîte o pală de vînt, acolo sus, o muta spre răsărit. Tot urmărind-o, începu să-l doară ceafa, iar ochii să-i lăcrimeze. Uliul își curmă brusc rotitul și, alunecînd pe o aripă, se lăsă dus pe firul vîntului, cam înspre Micia. Cînd lăsă capul în jos, văzu că și alții îl priviseră. „După *auguri*, dacă pleacă spre stînga, adică spre răsărit — este un semn bun", gîndi Septimius și zîmbi.

— A zburat, lin, spre răsărit, îi șopti omul de lîngă el. Își zîmbiră mulțumiți.

Cel mai în vîrstă din cercul bătrînilor făcu un semn, la care Tezinto și Tarsa se sculară din rîndul oamenilor și se apropiară de sfatul celor nouă. Ce le spuse bătrînul, Septimius nu auzi. Tezinto și Tarsa se apropiară de cercul larg al sătenilor. Septimius se sculă

iute de jos apropiindu-se de magistri vorbi, ca să fie auzit și de cei din jur.

— Tezinto, sînt străin și nu mă amestec în cele ale satului, dar dacă hotărîrea este să mergem cu stăpînirea, omul acela nu trebuie să știe.

— Da. Bătrînii au hotărît să stăm ca și pînă acuma, cu romanii. Să ne apărăm avutul și viața... și să-i ajutăm, ca să ne ajute și ei.

— Pot să spun și eu ceva oamenilor ? întrebă Septimius pe cei doi magistri.

— Dă, vorbește !

— Ne vom apăra, spuse Septimius către cei adunați, așa cum ne-am pregătit. Dar solul nu trebuie să știe. Lui îi spunem că sîntem speriați și că-i așteptăm și că le cerem milă și îndurare ! Împrăștiați-vă pe la casele voastre, avem un mic răgaz. Cînd o veni patrula din castru la vremea amiezii, să nu vă mire nimic din cele ce se vor întîmpla și mai ales să nu faceți nimic ! Nu uitați asta : nu faceți nimic ! Aduceți omul aici să-i spună magistrii hotărîrea. Să fie aici cînd va veni patrula !

Cineva se duse după sol, și veni cu el lîngă focul mare. Tezinto spuse cu voce mohorîtă :

— Omule, mergem cu voi. Dar satul este mic și nevoile voastre mari. Nu vom putea face față. După ce veți pleca, vom rămîne în mare sărăcie neavînd de nici unele... Au să ne moară copiii și muierile de foame. Iarna-i încă lungă, ce vom face ? Sfatul a cerut mai multă îngăduință din partea celor mari, cu noi, sărmanii...

— Eu nu pot hotărî nimic. Am fost trimis la voi ca unul care știe locurile astea. Dar poate voi reuși să-i îmbunez... Pregătiți-le daruri.

— Ce daruri ? întrebă Tezinto, holbînd ochii.

— Ce știu ei ce aveți voi ascuns ! Bani, aur... ochii lui cătară insistent la Tezinto.

— Ne vom strădui să fim pe placul noilor stăpîni. Nu te duci să-i anunți de hotărîrea noastră ?

— Toate la timpul lor, grija este a mea și nu a voastră.

Septimius se sculă şi plecă de lîngă ei, se învîrti printre oameni vorbindu-le şi glumind. Cerceta din cînd în cînd drumul.

Maurii intrară în sat, ca de obicei, în goană. Septimius se repezi înaintea lor luîndu-le caii de căpestre, ca şi cum asta-i era datoria. Le vorbi şoptit, repede, ducînd animalele spre capătul opus al pieţii.

Patrula, din zece călăreţi sub comanda unui decurion, se apropie de foc. Tezinto le făcu semne ce însemnau mîncare şi băutură. Maurii aprobară din cap. Vorbeau între ei, neluînd în seamă pe ceilalţi. *Decurionul* se apropie de foc. Încălzindu-şi mîinile deasupra flăcării, întrebă pe Tezinto cu voce indiferentă :

— Pe aici e linişte ? Ai ceva de spus ?

— Nu, e multă linişte, totul este cum ştii !

— Bine, să aducă mîncarea mai repede, ne grăbim.

Flavia apăru în piaţă, şi-l căută din ochi pe tatăl său. Se apropie de el, şerpuind printre oamenii ce stăteau pe jos sau în picioare.

— Tată, nici Antoniu nici Iuliu nu vor să aducă lemne. Nu avem ce pune pe foc !

— Dar... şi ochii lui Tezinto priveau miraţi la fată. Aceasta continuă pe acelaşi ton :

— A spus mama să-i baţi, că de vorba ei nu mai ascultă. S-au înrăit de tot.

Septimius din spatele Flaviei îi prinse privirea lui Tezinto şi-i făcu semn cu capul, uşor, abia simţit. Tezinto pricepu.

— Du-te de le spune la zărghiţii cei mici, că de vin eu acasă, nu le va fi pe plac. Să facă ce le spune Sabinia. Ai auzit ? Şi tu nu te mai foi printre oameni !

Tezinto înţelese că ceva este pregătit, dar nu ştia ce. Pricepu că fata-i venită cu rost, dar nu-i da prin minte ce trebuie să facă el !

Soldaţii se duseră la cai fără să aştepte mîncarea.

— Venim mîine, ai grijă ! spuse *decurionul* plecînd spre oamenii lui care îl aşteptau încălecaţi.

Flavia o porni spre casă, cu paşi mărunţi. Patrula se puse în mişcare, galopînd încet pe drum. Tezinto se întoarse spre străin.

— Bine că au... şi vorba-i muri în gît. Se auziră chiote sălbatice. Se întoarse. Văzu doi călăreţi mauri făcînd o voltă şi înşfăcînd-o din goana cailor pe Flavia. Ridicată între cei doi, fata apucă să scoată un ţipăt lung, disperat. Maurii chiuind întoarseră caii şi galopară să-i ajungă pe ceilalţi, ce rîdeau şi chiuiau ascuţit. Se pierdură pe şleaul Miciei într-o pulbere albă, răscolită de copitele cailor.

Era ceasul amiezii. Tezinto se aruncă după ei, urlînd. Piedica pusă de Septimius îl prăvăli în zăpada bătătorită a pieţii. Se auziră cîteva rîsete şi un chiot.

— Ţi-au furat-o ! strigă cineva.

— Lasă-i că vin mîine cu ea şi cu mirele... se auzi alt glas.

— Mai vrei romani ? întrebă Septimius ajutîndu-l pe Tezinto să se scoale de jos. Tezinto vru să-l lovească, dar întîlni privirea lui Septimius şi se potoli.

— Ai văzut acuma pe propria-ţi piele, pe cine ajutai, se auzi vocea străinului.

— Cu voi e mai bine ? mîrîi Tezinto. Du-te mai bine cu Tarsa. Tarsa, ia-l la tine şi culcă-l în grajd, că de mîine va fi el stăpîn, tu nu vei avea parte nici de grajd.

Plecă spre casă şchiopătînd, năduşit şi cu inima bătîndu-i nebuneşte în piept. Romanul mergea lîngă el.

— Nu grăbi pasul, ţin-te de mine, auzi ? Fă cum îţi spun. Ţine-te de mine !

Tezinto se sprijini cu o mînă în umărul lui Septimius. Tăcură pînă ce intrară în casă. Îi întîmpină Geta cu ochii roşii de plîns.

— Tu de unde ştii, femeie ? Cine ţi-a spus ? Cînd ? întrebă Tezinto, răguşit şi mînios.

— Cine să-mi spună ! ? N-am pregătit-o chiar eu !

— Ce ai pregătit tu, muiere ? Au furat-o smoliţii ăia pe Flavia ! răcni cu ciudă.

— Păi ştiu ! Nu-ţi spusei că am pregătit-o ?

— Stai jos întîi. Tezinto, uite cum e treaba. Am vorbit eu cu maurii şi le-am spus s-o fure pe Flavia, s-o ducă la comandantul castrului, că are să-i spună ceva foarte important. Să chiuie pe tot întinsul drumului, ca la nuntă !... Flavia va ţipa pînă cînd va răguşi, i-am spus-o şi ei.

— Ce ai spus ? !

— Stai, omule, și ascultă ! Am vorbit cu fata și i-am spus de ăsta ce veni azi, cu porunca ălora...

— Cînd ?

— Păi, cînd l-am adus să mănînce. Acuma ascultă aici : pîndarii lor știu că au venit zece soldați încoace. De pleca un bărbat cu ei, ar fi bănuit că-i ceva la mijloc și i-ar fi săgetat. Dar pentru o muiere furată, nu strică ei taina. Pricepi ?

— Pricep. Da' de ce tocmai pe Flavia ?

— Cu cine puteam vorbi ? Apoi Flavia îl știe pe Horatius, el va avea grijă de ea, nu ? Și maurii o știu și ei, le-am spus-o !

— Poate !...

— Nu poate, sigur ! Vezi că omul ăsta nu a spus ce semn va face ălora, să-i anunțe că sîntem de partea lor. Vor veni la noapte. Pînă atunci află și castrul, vor face ei ceva.

— De ce Flavia ? și vorbele făcură să sticlească nefiresc ochii lui Tezinto.

— Omule, și tu, Geta, vă rog să mă ascultați. Și pielea mea este băgată la saramură, ca și a voastră. Am venit la voi cînd eram cu toții veseli și trăiam bucuroși ziua, din zorii ei pînă la căderea nopții. Dar timpurile s-au schimbat, au venit apele tulburi și repezi. Puteam să plec, încolo, spre Micia, sau chiar mai departe, în Moesia, sau încotro mi-ar fi părut că-i mai bine. Am în spate destule zile grele. De zăngănit de arme sînt sătul...

Dar am vrut să stau cu prietenii mei, cum am stat la rîs și la bine, să stau și acuma, la greu și la nevoie ! Crezi tu că nu mi-a fulgerat prin gînd să-mi pun hainele de centurion, care sînt colea, în desagii mei, și să plec cu decuria de călăreți ? Dar am gîndit că nu am eu mai mult drept la zile decît are fata asta, Flavia.

Ea a scăpat. Acolo este în siguranță, în viață ! Aici ? Uitați-vă bine unii la alții, ochii voștri privesc chipuri de morți. Credeți că avem norocul să putem bea o oală de vin, mîine ? Nu, oamenilor, nu ! Nu vă faceți grija asta ! Poate nu apucă ziua să se stingă și noi vom fi de mult reci... Ține minte, Tezinto, cînd veneam din Ven-

tia, pe viscol, colo sus la bătrînul, m-ai întrebat cu ce-s umpluți samarii mei. Ții minte ?

— Parcă...

— Omule, am în ei optzeci de mii de sesterți. Puteam sau nu să plec cu decuria ?

— Ai, ce ? !

— Ce ai auzit !

— În desagi ? Aruncați în camera aia ?... Advenas, ești nebun ? De unde...

— Am fost primipil la întîiul manipul de soldați bătrîni — *triari,* în cohorta a III-a *Gallica milliaria equitata.* Aveam stipendia anuală de 20 000 de denari. La plecarea din armată am primit 3 000 de denari și *immunitas omnium rerum* — scutire de impozite. Te întreb : puteam pleca cu ecveștrii ? Aveam de ce ! ? Hai, spune ! Și crezi că asta-i tot ce am ? Nu. Mai am, mai am, Tezinto, nu te teme. La prințul Torbos am fost magister de arme ; mi-a plătit în aur, fiindcă fostul sclav, fostul gladiator, fostul primipil al cohortei a III-a Gallica învăța oamenii să-și ocolească moartea — plătit numai cu aur. Cu aur mult ! Viață, pentru aur !

Tezinto se lăsă să cadă pe un buștean, lîngă vatră. Nu-l mai țineau picioarele și o moară, cu pietre mari se învîrtea scrîșnit în capul lui, duruind în gol.

— Advenas, ai făcut bine.

— Știu că am făcut bine.

Fără de veste, hoțește, Geta îi fură mîna și ducînd-o la buze i-o sărută.

— Să vă dau cîte o cană de vin, spuse ea și ieși în grabă ștergîndu-și ochii cu mîneca cămășii.

Băură vinul în tăcere. Geta goli pe nerăsuflate o ulcică. Apoi spuse, privindu-l pe Septimius.

— De ce oare omul se gîndește întîi la rău ?

— Îl are mai des sub ochi, răspunse romanul între două înghițituri.

Tezinto plecă să-l păzească pe solul străinilor, iar Septimius se duse în grajd. Se culcă în paie lîngă mînzul neînvățat încă cu mersul și nesigur pe picioare. Îl privea zîmbind cum se căznea să fugă, cu coada cîrlig și picioarele răschirate, în opinteală. Iapa, cu capul întors, îl mirosea în lungul spinării scurte.

Aurelia intră ca o pisică. Se trezi cu ea cînd se așeza în paie, lîngă el.

— Cum rămîne cu noi, Septimius ?

El o privea cu un fel de curiozitate, parcă atunci ar fi văzut-o prima dată. Își plimbă privirea pe părul fetei, pieptănat lins cu cărare și coc pe ceafă ; îi ocoli ochii verzi cu sîmbure negru în mijloc. Gura frumoasă, cu buzele palide. Ovalul obrazului, pielea albă cu un puf subțire ce-i cobora de la ureche în jos, pe curbura gîtului. Părea că o vede pentru prima dată, și se miră că nu o văzuse așa, ca acuma, cu ochii ăștia ai lui din clipa asta. Fusese un copil, în față avea acum o femeie. Copilul pierise, în locul lui crescuse, în puține ore — femeia. Cele petrecute și cele ce vor veni avură darul să facă să se coacă via mult mai timpuriu... Boabele stau să plesnească de sevă și viață... Cînd viața poate fi stinsă din clipă în clipă, ne mirăm văzînd-o cu cîtă poftă crește și se înalță încercînd o împlinire. Moartea ar face să-i cadă ochii în orbite, iar gura palidă ar împietri... Cum s-ar duce viața ei ? Ca un porumbel ? Ca un abur ? Probabil ar urca în cer. De ce, în cer ? Acolo-i pustiu, e golul vînturilor ! Mai degrabă s-ar așeza pe un ram verde, de brad, sau s-ar grăbi să se odihnească jos, undeva la loc ferit, sub o tufă de coacăzi ori măcieș — ca iepurele. Viața plecînd din om e goală, speriată, neînvățată cu aburul în care-i îmbrăcată. Vrea să se învețe cu noua ei stare... Ce-i spunea Bora, sirianul, atunci, după luptă, în Aqvitania ? „Sufletul iese bucuros din trupul care-l strîmtorase și umblă de colo colo, ca apoi plictisit de singurătate să se bage în altă ființă, să nu mai fie singur !“ Dar cînd se întîlnesc două suflete de morți. Oare se văd între ele ? Pot să se lovească, în neștire...

— Tu nu auzi ! Te întreb, cu noi cum rămîne ?

O prinse de mînă și o trase spre el. Cînd o sărută pe gură, simți gustul sărat al lacrimilor. Stătu un timp, cu ea ghemuită la piept. O ținea strîns. Știa că plînge. O lăsă. Lacrimile curățau și sufletul și ochii.

Mînzul sugea icnit, lovind burta iepii cu fruntea, lacom, în căutarea izvorului cald.

XXXII

Marcu se sculă tîrziu, afară era ziuă. Dormise mult și greu. Acuma se simțea în putere. Spaimele prin care trecuse, cu o zi înainte, îi erau vii în minte, totuși era liniștit.

Se duse la grotă, îngriji animalele, așa cum făcea mereu, de ani de zile.

Coborî spre casă. Se așeză pe vine, cu spatele proptit în zidul de piatră și cu cîinele lîngă el. Înfundă mîna în blana mițoasă, caldă a animalului. Privirea se pierdu departe în zare, călărind crestele împădurite învăluite în abur. „Se apropie primăvara, își spuse încet. De ce am oare în suflet o greutate ? Se gîndi la bătrînul Denzi, mort de cîteva zile, la bunicul Diales... Oare o trăi ? Cînd l-am văzut ultima dată, voiam să plec în legiune... Mi-a spus să nu mă duc, că ar fi nevoie de mine aici. Ce nevoie ? Sînt acum singur, cu Tezinto am rupt-o, tata nu mai este... Nu am rostul meu, nu am nimic. Am vrut să iau pe fata aceea, pe Dirigiza... Ce demult a fost asta ! Dacă știam că nu o voi mai vedea niciodată, n-aș fi lăsat-o să plece ! Soarta te trage unde vrea ea și te momește în vîrtejuri ce înghit totul... Le-am asemuit mereu pe toate fetele pe care le-am întîlnit, cu ea. Poate ar fi trebuit s-o uit, așa cum spunea Costas ?

Unde o fi vulpoiul ăla de Costas ? Poate că și el este acuma la strîmtoare, poate chiar mai rău... Ce să fac ? Nu-s ăștia aceia ce vor scoate legiunile de aici. De ce vin toți în casa mea, de ce toți dau năvală, pe întrecute, care mai de care să se așeze aici ? Toți vor să te scoată pe tine, care ești de cînd sînt pietrele astea pietre.

Oare nu-i loc destul în lumea asta ? Oare ca să-ți trăiești viața trebuie să te strîngi în curele și să robești pe alții ? Trebuie neapărat să furi, să ucizi, să-ți faci loc cu ghearele și cu dinții, să pătrunzi în casă străină și să spui că-i a ta ?

Dacă vin cu puterea, tot cu puterea-i alungi. De unde să iei atîta putere, strînsă într-un loc, încît să-i poți prăvăli pe toți și îneca în Maris sau în Danubiu ? De unde ? Trebuie strînsă, adunată cu încetul, crescută — ca o pîine ce se face bună de copt ! Dar sîmburele

ăsta al creşterii este în toţi, şi la Tezinto şi la Costas şi la Tiberiu — trebuie doar adunat şi pus în loc prielnic. Legiunile sînt mari, cohortele multe, le găseşti peste tot... Cum peste tot ? La Burticum, în tîrg, cînd se adună lumea, abia de vezi cîţiva din ei, restul sînt cei ai locului. Cum să-mi adun puterile şi înţelegerea ? Dreptatea noastră stă în noi, în unirea noastră. De ne vom băga în moară, ne vor măcina pietrele ca pe boabele de grîu. Ne vor prăfui şi vom pierde puterea rodului viitor.

Ar trebui să ne putem strînge, să ne facem o putere... a noastră. Dar în cît timp şi cine o face şi cu cîţi ? Ce supără cel mai mult : soldatul sau administratorul ? De o mie de ori administratorul ! Ei se satură sugînd seva din noi. În primul rînd ăştia trebuie rupţi, tăiaţi din rădăcină, ca buruiana cresoută bezmetic.

Plec mîine la cei din munte, să le spun de tata şi să mă îndrum cu ei... Nu mă pot descurca în păienjenişul de acuma al lucrurilor".

Nu a plecat a doua zi, cum voise, ci abia în a patra. L-au oprit grupurile răzleţe de călăreţi şi oameni ce au cutreierat valea, scurgîndu-se spre răsărit.

Nu a mers pe drum, l-a ocolit cu grijă, a ţinut poteca codrilor şi a văilor, morminte de singurătate şi tăcere.

În forfota Sarmizegetusei a intrat în timpul amiezii. Mulţimile aveau îngrijorarea cuibărită în priviri. Pîlcurile închegate de barbari ajunseră în faţa aşezării Aquae. Au fost numai oprite, nu şi distruse sau risipite. Cohortele mai menţineau stăpînirea drumurilor şi a aşezărilor de lîngă ele. Miezul provinciei rămăsese ferit de urgia noilor pretendenţi la stăpînire.

Partea apuseană alunecase din mîna administraţiei. Parte din coloniştii avuţi, din cei ce profitau de pe urma administraţiei : arendaşii de funcţii şi conducătorii de taxe şi impozite — şobolani cu simţul ascuţit, sensibili la răsturnări — au părăsit colonia, plecînd care încotro, cu treburi imaginate, urgente. Unii s-au mulţumit să ajungă pînă la Dierna şi să se înghesuie acolo. Alţii mult mai prevăzători şi cu temeinice motive atîrnînd ameninţător deasupra lor, au preferat liniştea Moesiei şi calmul albastru al mării Ionium sau Hadriaticum.

„Timpul" a fost lăsat în voia lui să pritocească oamenii și faptele.

Marcu s-a oprit la un han, mic și pustiu, din spatele amfiteatrului, pe *via Mensores*.

A plecat a doua zi din oraș, ținînd drumul de munte, ce începea din marginea răsăriteană a coloniei.

A umblat prin locuri pustii. Nu a găsit pe nimeni. În rariștea unei fîșii de pădure a dat peste urma unui foc ; vatra era caldă încă, în jur semne de popas îndelungat. Colibă de crengi, rotundă ; saci din piele, atîrnați în copac, deasupra adăpostului îl făcură să fie sigur că pe înserat se vor întoarce cei ce stăteau aici.

Împiedică deci calul și aprinse focul ; se trînti pe un pat de cetină. Adormi.

Tăcerea din jurul lui fu spartă abia spre înserat, cînd din vale, urcară pînă la el sunete străine. Cu mult înainte de a-i vedea, Marcu știa că vin trei oameni cu doi cai încărcați. Înteți focul și rămase să-i aștepte. Veneau din partea apusului, dar mai jos, pe o potecă scoborîtă cu o stadie sub cea pe care mersese el.

Cel mai tînăr, un flăcău de 18—20 de ani, trecu lîngă foc și, așezîndu-se pe vine, îl întrebă cu o voce nefiresc de bărbătească pentru chipul ce păstra încă trăsături de copil.

— Ai venit demult ?

— Au apucat să ardă lemnele astea, v-am așteptat...

— Te-am văzut de jos cînd ai trecut pe grohotiș și ne-am zis că vei opri aici. Erau tatăl cu doi feciori, cel de lîngă foc era al mare. Un cal încărcat cu merinde : făină, linte, brînză și sare. Pe cel de-al doilea venise o femeie, părea străină de locurile astea.

Bătrînul se așeză lîngă foc, aproape de Marcu.

— Prin pustietățile astea ? Cu ce treabă ?

— Am pierdut un copil pe aici și-l caut. Credeam că poate l-ați văzut voi.

— De, se întîmplă tot felul de nenorociri la oameni, mai ales acuma, în timpurile astea... Da' copilul fu mare ?

— Mare, și de aceea mi-i necaz, că m-aș fi ajutat cu el acuma, la nevoie...

— Da, din ce parte ești ?

— De pe lîngă Micia, din vicusul ce-i spune Denzidava. Pe copil îl cheamă Diales. Gîndeam că poate mă poți ajuta să-l găsesc...

— De copil nu știu, nu l-am văzut. Poate alți oameni de aici, din părțile astea or știi ceva. Vedem mîine.

Rămase cu ei trei zile încheiate. Ei tăiau pădurea aicea sus și o cărau pe un fir de apă, secat, în vale.

Cît a stat cu ei, nu i-a auzit cărînd lemnul nici nu i-a auzit tăind. Caii au stat priponiți lîngă ai lui.

Femeia ajuta la pregătitul mîncării, se vedea însă că nu cunoaște rostul locului. Încercă în cîteva rînduri să stea de vorbă cu ea, dar cuvintele nu se legau. Cei ai taberei plecau și veneau orînduiți în truda lor de timpul mesei — dimineața și seara. Noaptea lipseau cu rîndul. „Tăietori de păduri, cum îs eu tribun", gîndi Marcu.

A treia zi, la timpul cinei, bătrînul îi spuse :

— Omule, mai sus încolo, ar fi, zice-se, doi ciobani, rămași peste iarnă aici, n-ar strica să mergi la ei, or fi știind mai multe. Și tu, femeie, să te duci la ei, că poate-ți afli omul.

— Merg mîine la ei, hotărî Marcu.

— Mănîncă, te duci acuma cu feciorul meu. Noi avem treabă mîine și nu avem cum să-ți arătăm poteca. Hai, dă-i zor și tu, femeie. Mergeți odată, să facă băiatul un drum.

Poteca de munte șerpuia cu suișuri și coborîșuri nebănuite. Călăuza știa bine drumul.

Spre miezul nopții omul le spuse că au ajuns. Dar nu distingeau nimic pe întuneric.

— Se vede că nu sînteți obișnuiți cu locurile, uite colea coliba și stiva de lemne. Să vă aprind eu focul...

În lumina flăcărilor văzură o tabără în felul celei în care stătuseră.

— Ciobanii vin la ziuă și vorbiți cu ei. Eu plec acu.

— Uite, omule, spuse Marcu, pentru osteneala ta, și-i întinse doi denari cocliți. Băiatul se uită la el țintă, cu ochi goi, sclipind în lumina flăcărilor. Tăcut se întoarse și plecă, mistuit de întuneric.

— Nu trebuia, spuse femeia. Ei nu fac asta pentru bani...

— Știu, dar am stat trei zile și am mîncat din ce-au avut ei !

— Ai mîncat fiindcă au avut ei, de nu aveau — mîncau de la tine, sau răbdam cu toții. Puteai să le lași ceva de-ale gurii.

Marcu se așează lîngă foc, cu o neplăcută undă de supărare în suflet. Îi era și rușine și ciudă. Rușine pentru el, pentru gestul cu banii, pentru dojana femeii, pentru ochii reci ai băiatului care-l priviseră ca pe un nimic. Iar ciudă îi era pe toată lumea și pe el în primul rînd.

Focul se înteţea singur, din ce în ce, pornit de vîntul care începuse să sufle. Se înfășură bine în cojocul mițos și își căută un loc mai ferit de fum și scîntei. Se așeză pe niște crengi de brad, verzi, ce serviseră și altora drept culcuș. Femeia se cuibări și ea, cum putu, mai departe de el. Tăceau. De unde sta, putea să-i vadă fața. Să fi avut 25, poate 30 de ani. Viața înăsprise și brăzdase de timpuriu obrajii, dar nu putuse măcina, încă, frumusețea trăsăturilor. Stătea cuibărită lîngă un ciot de fag, ochii priveau, fără să vadă, flăcările, iar gîndurile-i zburau probabil departe, la ce fusese.

Pe nesimțite, Marcu adormi. Se trezi în două rînduri, nu-și dădu seama de ce, sau ce-l făcu să se trezească. Femeia sta tot așa, cum o lăsase, cu ochii deschiși, sprijinită în ciotul negru de fag. Focul ardea liniștit acum ; spre ziuă vîntul căzuse, iar flăcările săltau leneș, potolit. Își căută o poziție mai comodă, amorțise.

Aici, pe clinul muntelui, zorile veneau mai iute decît în valea de sub ei, unde negurile țineau încă în stăpînirea lor pădurea. Marcu se trezi din cauza frigului ce-l luase de la picioare. Se apropie de foc, îl înteți cu cîteva scurtături și se așeză mai aproape, să se încălzească. Femeia veni lîngă el.

— Oare cît vom sta aici în așteptare ?

— Eu am înțeles că va veni cineva acuma în zori să ne ia și să ne ducă mai departe...

— Poate ar fi bine să mîncăm ceva, mai tîrziu nu vom avea timp. Eu nu am decît puțină făină și sare, spuse ea.

— Vezi la mine în desagi, uite-i acolo. Aș mînca și eu ceva...

— Du-te și adă niște lemne, să punem la loc ce arserăm în noaptea asta. Or veni poate alți oameni după noi, să nu găsească pustiul.

Acum, în lumina crescută a zilei, femeia îi păru mai frumoasă. Abia de trecuse de douăzeci de ani. O privi pe furiș de cîteva ori, ea mînca neluîndu-l în seamă. Nici el nu-i vorbi.

La al treilea ceas din zi, veni din poteca dinspre vîrf un om. Cu el plecară mai departe. Marcu mergea în urma lor cu calul de căpăstru. Ajunseră la un loc mai deschis, cu pădure rară și cu stîncărie cenușie, risipită printre trunchiuri de brazi. Aici le veni altă călăuză. Noul lor însoțitor era oier după înfățișare și după mirosul de stînă ce-l învăluia.

Cu el nu merseră mult. Dădură într-un plai golaș. Latura de răsărit se oprea într-un masiv de piatră, ce năștea parcă din liniștea lui. La poalele stîncii se găsea o stînă, învăluită în fumul ce-i izbucnea prin acoperiș și prin ușa larg deschisă. Într-un țarc erau închiși cîțiva cai. Nu se vedea nici un om. Le ieșiră în întîmpinare cîini mari, lățoși, ca berbecii. Omul fluieră și cîinii se îndepărtară.

— Bagă-ți calul în țarc și vino apoi în stînă, spuse călăuza adresîndu-se lui Marcu. Cînd intră în stînă, pricepu de ce ieșea așa de mult fum : în vatra din mijlocul încăperii ardeau paie ude și lemne verzi amestecate cu cetină de brad. Deasupra focului, sub grindă, erau agățate două jumătăți de mistreț.

— Te uiți la foc — vocea călăuzei pentru prima dată avu un ton prietenesc. Le-am pus în zori la fum. Au stat la vînt cîteva zile, cu sare, cît mi-a luat carnea din frecat. Am scuturat-o bine, iar acum o dau la fum mai multișor. Fumul o ține. De-i dai mai multă sare, cînd o frigi se face potroacă, da' așa-i numai bună... Cere însă vin. De, așa-i felul ei și obiceiul pămîntului. Acuma, odihniți-vă. Trec mai tîrziu să vă iau.

XXXIII

Guvernatorul se plimba prin tablinium, cu pași măsurați. Gîndurile îl făceau să nu poată dormi. În liniștea casei, cufundate în somn, pașii stîrneau ecouri prelungi. Ascultă un timp zgomotul făcut de încălțările lui pe mozaicul camerei. Ritmul lor monoton îl liniștea. Unu, doi, trei... opt, nouă, o întoarcere, lîngă perete și, apoi, iar unu, doi, ... nouă — întoarcere...

„Ce fericiți sînt toți cei ce pot dormi ! Ar trebui să-i scol. Să stea și ei cu mine să vegheze în noapte... Invidie ? ...Mai mult oboseală. De unde ? Parcă nu am făcut nimic așa de neobișnuit în aceste zile... Gînduri și griji au fost din plin... Norocul ! ? Cît poate fi de mare și cît poate însoți omul, ca umbra lui ?... Umbra nu este singurul însoțitor credincios... Ba ne lasă și ea în întuneric, dispare ! Atunci sîntem din nou singuri și uitați... Cînd nu sîntem singuri ? Singuri sîntem mereu și chiar de ne băgăm într-o mulțime, tot sîntem pierduți și neajutorați. Ba nu. Uite, în Siria, tribunul acela mic și bătrîior, de care obișnuiam să rîdem, cum îl chema ? Tiberius Pompilius Statilius Valerianus. Nu, nu, nu Pompilius... Pomponius. Sigur că Pomponius ! Da ! El nu a fost singur. Centurionul, frumos și darnic ca un Cresus, l-a scos din luptă ; l-a apărat cu prețul propriei lui vieți. A primit el lovitura mișelească ce trebuia să-l omoare pe tribun... Pentru mine cine ar pune pieptul ? Cine ? !... Nici eu nu am pus viața mea în cumpănă pentru alții... De ce l-a apărat centurionul pe tribun ? Dincolo de rîsul nostru, era un adevăr pe care nu-l voi ști niciodată — niciodată."

— Fortius ! strigă guvernatorul răgușit. Ca prin farmec, nici nu se stinse cuvîntul și draperia din fața ușii se dădu la o parte, lăsînd să pătrundă în *triclinium* trupul masiv al nubianului.

— Stăpîne ! ?

— Adă vin și smochine. „Înseamnă că era aici, cu mine, colea, după draperia asta. Deci guvernatorul nu este singur !"

Pune-ţi şi ţie vin. Mai este cineva în casa asta treaz sau dorm toţi ?

— Dorm, stăpîne. Să-i scol ?

— Cu ce m-ar ajuta ?

— Cum vrei.

— M. Claudius Fronto bău cu înghiţituri mici vinul din cupă. Aroma vinului îi umplu gura.

— Adă-mi cojocelul de lup, se făcu frig, sau mi-e mie frig....

Continuă să se plimbe prin încăpere.

— Ar trebui să-mi pregăteşti cele necesare drumului ; armele, *lorica,* ceva gros şi călduros, poate *sagum*-ul căptuşit cu blană de iepure.

— Ar fi mai bună ţundra albă pe care ai primit-o în dar de la colegiul centonarilor.

— Nu, cu aceea parcă aş fi de aici. Pregăteşte *sagum*-ul cărămiziu îmblănit.

— Este culoarea soldăţească.

— Ce dacă ? Nu sînt soldat ! Va încînta în ochii legionarilor.

— Te amestecă cu ei.

— Asta şi vreau. Du-te şi le pregăteşte.

— Le-am şi pregătit. Am pus *penula* îmblănită, are şi glugă.

— Neagră ?

— Da, aceea. Nu ţi-am luat lorica. În locul ei ai să îmbraci cămaşa din inele de fier, maură, pe sub pieptarul vechi, din piele de bivol.

— Pune *lorica.*

— Nu !

— Ai uitat, se pare, gustul biciului.

— Dacă-ţi pui platoşa, înseamnă că recunoşti importanţa vrăjmaşului.

— Toarnă vin. Şi ţie. „Are dreptate taurul. Cu penula şi cu pieptarul sînt soldat ca toţi ai mei — asta place oamenilor. Şi chiar aşa, ce ? Sîntem în război ? Cîteva pîlcuri de bezmetici năvălite din nord şi gata războiul ! Platoşă ! Campanie ! Griji !... Generalul guvernator merge să-şi vadă trupele în Micia îmbrăcat simplu, ca de drum. Are dreptate !“

— Poți să te duci să te culci. Nu am nevoie de tine. A, mai adă vin și în loc de smochine, care mă leșină la stomac, caută cîteva măsline, da' mai mari, cu puțin ulei.

— Am pregătite...

— Cum de-ai ghicit ?

— Cînd ai mai băut tu, singur, vin cu smochine ?

Guvernatorul se așeză în scaunul sculptat din capul mesei și ciuguli din platoul de argint o mărgea neagră și alunecoasă.

— Ia și tu, stai aici, lîngă mine. Fortius, de cînd ești cu mine ?

— De mult.

— Ei demult, demult ! De cînd ?

— Din Palmyria.

— Da, din Palmyria... Sînt cam cincisprezece ani...

— Optsprezece ani și patru luni.

— Ai vorbit ca un registrator.

— Ca un sclav.

— Iar începi ?... Cam sărate măslinele... Astea sînt din cele venite acuma ?

— Nu, din cele vechi. Astea de acuma nu au fost încă începute. Ai putea să schimbi negustorul grec. Fură !

— De unde știi ?

— Știu !

— Iarăși șoaptele voastre, din curtea sclavilor ?

— Au fost cîndva greșite sau neîntemeiate ?

— Nu. Parcă nu.

— Și de iazygii-sarmați și de triburile dace din nord, nu ți-am spus din timp ? Dar nu ai crezut ! Știam încă din toamnă.

— Și ce mai știi din zvonurile ce umblă acum ?

— Aduc alt vin ?

— Adă, dar nu schimba vorba.

— Barbarii ăștia, de acum, sînt numai începutul. Tot nordul imperiului, cu triburile de germani, celți, iazygi, sarmați, daci, costoboci, carpi — toți se pregătesc să dea lovitura de berbece Romei. Încă nu sînt uniți. Vara îi va găsi gata de luptă. Ăștia care au venit acuma, sînt niște copii proști, jucați pe degete de un prinț al lor, Tarbos. El ce socoteală și-a făcut : îi trimit pe ăștia acuma, și se începe lupta, sau mai degrabă harța. Este drept că vor

avea parte de pradă bogată — uite, au luat tot aurul strîns în Alburnus-Major, de fapt cu asta i-a și momit. Apoi cînd vor fi toți obosiți, vine el, prințul Tarbos, vijelios și proaspăt. Ce face ? Cere ! Cere stipendie mare din partea Romei, pentru a asigura liniștea. Roma, sătulă de harță, cu aurul pierdut, vrea să se refacă, dar îi trebuie liniște în Dacia. Roma plătește ! Tarbos încasează denari buni și mulți, pentru nimic ; pentru ce ar fi putut să fie. Cîștigă mai mult decît ăștia de acuma, cu tot aurul luat de ei.

— Deci, tu spui că Tarbos va veni la vară.

— Nu spun în vară sau primăvară, spun că după ăștia vine el. La nevoie — îi va spulbera, adică se va preface că-i potolește. Înțelegi cum vrea să facă ? Cu sîngele lor poate cîștiga fără osteneală și bani, și putere, și triumf.

— Parcă nu mai sînt așa sărate măslinele ? !

— Da, fiindcă noutatea a fost mai sărată...

— De barbari s-au lipit și băștinașii... cam mulți.

— Cu atît mai mare va fi Tarbos cu cîte va fi prăpădul mai mare acuma. Va apare ca un fel de salvator, neîndeajuns plătit....

— Poate ai dreptate...

— Am. Toată iarna au căutat să-și adune și să-și asigure ajutorul celor de aici. Au mers pînă acolo, încît au căutat să atragă de partea lor pe bătrînii conducători ai dacilor.

— Ce conducători ? Vocea guvernatorului deveni brusc aspră.

— Ei... sfatul bătrînilor.

— A... vorbești de obștiile și preoții lor... ăia cu Zamolxis, din munți...

— Dacă vrei...

— Cum îi spune muntelui, Kogaion ? Da, așa-i spune. Dar cum întrebi pe unul de aici care-i Kogaionul, fiecare îți arată un alt munte, sau deal, sau colină, ce-i mai înalt prin partea locului...

— Așa-i... Se pare că sfatul bătrînilor nu a fost bun pentru ei — poate că au bănuit cam ce se ascunde sub cenușă... Localnicii alipiți barbarilor, să știi asta, nu sînt mulți, majoritatea mai stau liniștiți. Dar cînd se vor ridica, stăpîne, ne vor trebui cai foarte iuți.

— De ce ?
— La ce-i bun un cal iute ? La fugă !
— Eu nu fug.
— Da la Passium ?
— M-am întors și i-am zdrobit...
— Ca să se uite fuga !
— Iar mă superi ! Pun să te biciuiască...
— Cînd Jupiter tună și se supără, înseamnă că nu are dreptate.
— De unde știi tu toate astea ?
— Important este că știu.
— Fortius, dacă se întîmplă ceva cu mine, zeii să-mi fie ocrotitori, dar se pot întîmpla multe în luptă... Te duci în Ulpia Traiana Sarmizegetusa la *trapezitesul* Caius Macer, zaraful, el îți va da trei mii de sesterți și tabula de eliberare — *manumissionis* — cu taxa de eliberare *vicesima libertatis* plătită — 30 de denari...
— Cam mic prețul...
— Gura ! Ca libert te duci unde vrei și te apuci de ce treabă vrei.
— Unde să mă duc și ce să fac ? Stăpîne ; dacă eu mor înainte, să pui pe puturoșii tăi de sclavi să dea la o parte masa de piatră din *tricliniumul* mic și vei găsi acolo 20 000 de sesterți și două topoare din aur, poți să le iei, ca să ai din ce cumpăra un alt Fortius.
— Tu glumești !
— Vezi, stăpîne, asta te strică, neîncrederea !
— De unde ai tu banii ăștia ?
— Curios cît de iute începi să crezi, cînd este vorba de bani...
— Pleacă !
— Unde ? La Ulpia ?
— Nu cobi. Toarnă vin... încet, că verși pe jos...
— Pentru cei morți...

Dimineața îi găsi la masă pe amîndoi. Băuseră cîteva căni de vin și se hîrjoniseră în vorbe ascuțite.

Neastîmpărul dinaintea plecării, care-l frămînta întotdeauna pe general, fuse uitat. Cu un ușor abur în cap M. C. Fronto începu să se îmbrace ajutat de nubian.

— Darcă ar fi nevoie, Fortius, ai sări să mă aperi cu prețul vieții tale ?

— Dacă ar fi nevoie, din tine mi-aș face scut.

— Porc nerecunoscător !

— Ce-i aceea recunoștință !

— Vezi mai bine de au venit *speculatorii* din garda mea personală.

Plecară din oraș prin poarta mare. Erau cincizeci de călăreți, conduși de un primipil. Goneau spre sud, către castrul din Micia. În stînga guvernatorului Daciei călărea nubianul avînd pe umeri o pelerină roșie ca focul. Gura aspră a lui Marcius Claudius Fronto păstra un Mincinosul. Nu sînt sigur. O fi avînd chiar bani ascunși ? Mincinosul. Nu sînt sigur. O fi avînd chiar bani ascunți ? Trebuie să văd... Dacă-i are, precis că-s făcuți pe spinarea mea !"

Blandiana. Străji, patrule, saluturi, centurionii de serviciu peste noapte, raportul... odihna.

Erau obosiți de drum și el și caii și oamenii... În casă îl găsi pe tribunul Caius Iulianus Qvintus Maximinus. Stătea în pat ; ochii, doi cărbuni aprinși, oglindeau fierbințeală mare. Rănile se umflaseră tare, aveau margini roșii, supurau. Se așeză lîngă tribun și-i ascultă raportul, spus cu greutate și cu multe poticneli. Situația era clară, drumul spre Ulpia Traiana Sarmizegetusa liber — în stăpînirea trupelor sale. Barbarii respinși și alungați în păduri. „În păduri, dar nu nimiciți. Nu alungați. Greul abia acuma vine — cum să-i scoți din codrii ăștia de nepătruns ce se țin lanț ! Parcă-i totul o pădure, cu mici goluri — cîmpiile", gîndi guvernatorul și chipul i se înăspri. Continuă să asculte numai cu o ureche vorbele chinuit rostite de tribun... „Ce am de făcut ? Prostul ăsta moare. Pe cine pun în loc ? Trebuie unul din afara cercului de intrigi și zîzanii... un om al meu, credincios... Ce-i aia credincios ? Blestematul de nubian mi-a sucit gîndurile... Am nevoie de un militar bun, cu cap și curaj !"

— Chemați-l pe Fortius.

— Sînt aici, stăpîne.

— Vezi ce are tribunul, poate poți să-i faci ceva...

Nubianul examină îndelung rănile. Clătină din cap și, cu jumătate de glas, spuse stăpînului :

— Să ieșim afară...

Aerul proaspăt și curat le făcu bine după duhoarea din casă.

— Ei, cum îi ? Moare ?

— Moare ! Nu am ce-mi trebuie, aș fi putut să-l scap. Boala i-a stricat sîngele. Mi-ar trebui cîteva plante să fac o fiertură și o prijniță...

— Ce plante ?

— Dacă-ți spun știi, sau poți găsi ! ?

— Nu, doar așa... ca să știu.

— Mi-ar trebui o mînă de *flores camomillae* pentru fiertură de băut și de spălat rănile. Apoi, cam tot atîta, dintr-un soi de mucegai numit *streptomyces*... acu știi ?

— Hm... Dar de eram eu în locul lui, ce făceai ?

— Plecam la Ulpia.

— Poți pleca de pe acuma...

— Stăpîne, tu chiar nu știi de glumă ? Pentru tine am la mine în sac toate astea, dar de le folosesc la el... ție ce-ți rămîne ?

— Împarte-le în două.

— Nu se poate. Nu-mi ajung.

Între ei își făcu loc un al treilea ! Parte din ei, parte străin. Îl simțeau și-l ocoleau cu privirea. Nubianul se uita în sus, la niște ciori din coroana unui nuc mare crescut într-o margine de curte. Ochii guvernatorului se plimbau în lungul unui zid ars din fața lor, peste drum.

Se auzeau caii cum băteau din copite. În aer mirosea a ceva cald și crud. Primăvara era aproape, aproape de tot, poate după colțul acela de casă. Îi era insuportabil să mai stea lîngă nubian. Cu pași mari se depărtă de el. Privi în lungul uliței. Dintr-o curte vecină ieși un copil ; în cojoc prea mare pentru el, cu capul descoperit și în picioarele goale, roșii de frig, ca racul fiert. După el, în goană, țîșni un cățel, cu blana udă pe burtă. Înfigîndu-și colții mici în pulpana cojocului, începu să-l scuture mîrîind înfundat. Copilul alunecă și căzu. De sub el săriră stropi de apă înghețată. Cățelandrul, bucuros de ispravă, lătra cu botul așezat pe labele din față. Fără să vrea, guvernatorul zîmbi ; la început sfios, numai în colțul buzelor apoi, prinzînd putere, surîsul urcă oprindu-se în ochi. „Ce-ar fi lumea asta fără copii ?... Un gol nesfîrșit...

Ca în mine. Ce rămîne după mine ? Cine a fost Marcus Claudius Fronto ? A luptat cu barbarii, a guvernat provincia Dacia... şi ?“ Se desprinse de gard, plecă pe drum cu paşi mărunţi, cu bărbia proptită în piept. Lovi cu piciorul o oală ciobită, de lut, ce se iţea din zăpadă, lîngă un gard. Cioburile zburară în toate părţile, ca puii de potîrniche speriaţi. Se întoarse şi dădu de ochii nubianului care-l privea de lîngă casa în care zăcea tribunul Maximinus.

— Ce te holbezi la mine ? Fierbe-i porcăria aia de iarbă şi vezi ce-i poţi face ! strigă răguşit.

Sclipirea albă a dinţilor lui Fortius fu răspunsul. „Guvernator milos !“ îşi spuse rînjind vesel.

La castrul din Germisara ajunseră pe înserat. Mîncă la un loc cu soldaţii numerusului *Singulariorum Peditum Britannicorum*. Bău cu ei şi cîştigă la zaruri opt denari. Cînd plecă să se culce, îi uită pe masă...

Adormi greu. Se gîndea la Fortius. Reuşise oare ? Apoi se chinui să-şi alunge din minte întrebarea : „A mai rămas iarbă, din aceea, în sacul nubianului ?“. Dimineaţa se scula ursuz. Supărat pe toţi şi pe toate. Bău lacom, stînd în picioare, o oală de lapte crud.

Din nou goană întinsă şi obositoare, cu două popasuri scurte, cît să-ţi dezmorţeşti picioarele.

Mai erau cîteva milliarii pînă la castrul Micia.

Din pîlcul de pomi crescuţi la marginea drumului le ieşi în cale o grupă de călăreţi străini. Goneau spre ei învîrtindu-şi săbiile şi chiuind. Guvernatorul recunoscu călăreţii iazygi.

Opriră caii din goană. Glasul îi răsuna limpede.

— Pe două rînduri ! Zece oameni trec în rezervă ! se strecură cu calul în prima linie. Ocupă un loc în aripa dreaptă. Mîngîie gîtul năduşit al calului, să-l liniştească. Scoase din teacă *gladius*-ul lung, de cavalerie, cu o lamă grea cu două tăişuri şi ascuţită la vîrf.

Călăreţii barbari, puţin descumpăniţi de liniştea zidului roman, încetiniră. Ecvitata se urni cu caii puşi în uşor travers pe stînga. Călăreţii din al doilea şir, prevăzînd presiunea barbarilor pe prima linie, ocoliră aripa dreaptă căzînd în flancul inamicului. Marcus Claudius Fronto se afla acum în mijlocul oamenilor săi. Calu-i fu

împins de năvala reverzei de călăreți. Feri din șale o împunsătură prea scurtă de sabie, a unui barbar. Cu *gladius-ul* pară o lovitură năprasnică din stînga. Împinse din genunchi calul între cei doi atacanți. Pe primul îl lovi cu tăișul. Nimeri buza scutului. Furios, se răsuci aplecîndu-se ca să mărească distanța dintre ei. Împunse pe cel de-al doilea, în șale. Instinctiv, forță calul spre stînga. La timp! Simți în obraz vîntul făcut de zborul sabiei. Trase calul înapoi un pas și lovi aproape fără să se uite. Simți numai lama pătrunzînd în ceva moale. Puse calul piezîș și apăsă cu flancul animalului un călăreț. Roti brațul înarmat o dată în dreapta și apoi în stînga. Îi zări pe amîndoi căzînd. Învîrti în loc animalul, făcîndu-l să pivoteze pe picioarele de dinapoi, iar el roti sabia de cîteva ori în plin. Îl împunse ceva, sub coasta stîngă. Răspunse înțepăturii cu o lovitură lungă, de sus în jos, despicînd un cap pînă la bărbie. „A pocnit ca un pepene! Ca o cutiuță! Acu sînt dezgolit în dreapta!" Se feri, legănîndu-se din șale. Nu veni nimic. În dreapta erau doi de-ai lui, era acoperit. Simți transpirația sărată intrîndu-i în gură. Îi era sete...

Călărețiii romani se îngrămădiră în mijlocul drumului, ca un bulgăre, rotindu-se într-un cerc mare cît permitea drumul. Văzu trei asemenea roți de călăreți. Era în miezul celei de a treia. Se auzi o comandă a *primipilului* și călărețiii îndemnară caii la trap, spre castru, păstrînd inelele de luptă. În jurul lor se învîrteau barbarii, dar nedecis — parcă sătui.

Încă un ordin. Liniște. Ecvitata număra în gînd, rar, pînă la zece și atunci ca un arc destins, se năpustiră în vrăjmaș. Cîteva scurte fulgerări de săbii și cercurile se formară din nou, în drum. Distanța se mări acum între ei și străini. În marginea drumului, morți și răniți. Caii fără călăreți rătăceau în urmă, departe.

— Nu mai vin. Spre castru, la trap! Caius, unde ești? Fă numărătoarea! Cum te simți, guvernatorule? Dai de băut, ai prăvălit trei!

— Patru, ! Am stat în stînga și am văzut, vorbi un om cu fața plină de sînge.

— Ești rănit! Îi strigă M. C. Fronto.

— Nu, m-a stropit sîngele unuia pe care l-am împuns în gît.

— Dar și pe tine te-a înțepat unul, am văzut eu, sub coasta stîngă ! se auzi altă voce din urmă.

— Am simțit. Am o „lorică hamata" pe sub pieptar, spuse guvernatorul.

— Ai făcut bine că nu ai îmbrăcat mantia de general ! Te-ar fi ochit și nu ne-ar fi lăsat în pace, se auzi vocea lui Caius, venind din urmă. Ne lipsesc opt oameni !

XXXIV

Cobora pe un fund de vale, largă, cu marginile îmbrăcate în păduri. Cîndva, pe aici cursese un pîrîu, sau poate puhoaiele din topirea zăpezilor, primăvara, lărgiseră valea și o curățaseră ; oricum, drumul era ușor și spornic. Pe Costas îl neliniștea numai faptul că prea era mult loc deschis. Putea fi văzut de departe, iar zidul pădurii din marginea văii ascundea multe primejdii. Nu era acuma timpul pentru călătorit la lumină !

Se lăsă furat de ușurința cu care mergea calul și de milliariile pe care le aduna sub copite. Se și vedea acasă ! Simțea un neastîmpăr care nu-l mai slăbea.

„Ce o fi pe acasă ?"

Cîteva clipe nu-și dădu seama, cufundat în gînduri, abia apoi văzu că se oprise calul din mers. Se oprise și stătea cu capul ridicat, cu urechile ciulite. Privea undeva departe în lungul văii, nările-i prinseră mirosuri străine. Descălecă în grabă. Urcă în fugă povîrnișul văii și se opri în spatele unei răgălii noduroase, adusă acolo de ape.

„Ce prost ești tu, Costas, ce prost !" își spunea în gînd privind cu ochii cercetători în lungul văii. Departe, ca la două stadii și mai bine, șirag de umbre negre tăiau albul zăpezii, în fugă, venind din dreapta și pierind în pădure.

Erau călăreți, în grupuri mici, și mulțime de oameni pe jos. Urmă un timp de liniște. Apoi valea fu tăiată de o grupă mai mare de oameni și cai — de astă dată mai ordonată. Greu de spus cîți.

Costas zăbovi în dosul răgăliei. Nu mai văzu pe nimeni „După cum au fugit, se pare că a fost în noaptea asta o luptă... Noaptea ? Unde ? Nu știu prin partea asta nici o așezare, doar a noastră“ și un ghimpe îi străpunse inima, făcîndu-l să tresară. „Costas, băiete, nu te prosti. Judecă ! Judecă cuminte și tihnit... Deci, cum ar veni, a fost o luptă. Bun ! Dacă o cîștigau ăștia ce nevoie aveau să fugă acuma ? Fiindcă-i clar, fugeau... De cîștigau lupta, rămîneau pe loc. Victoriosul să fugă ?... Înseamnă că, în lupta din noaptea asta, au fost cam tăbăciți și încă bine... au mers o bucată de noapte și acuma, ziua, au ajuns prin locurile astea. Se duc spre Petrae sau Germisara ? Dacă a fost lupta la noi în sat ?... Poate ! Ce să fac ? Cum, ce să fac ? Acasă ! În cea mai mare grabă, acasă ! În grabă, dar cu ochii deschiși. De mă întîlnesc cu oameni răzleți?... Nu-i bine ! Dar ce pot face ? O iua prin pădure și intru în sat dinspre apus“.

Merse prin pădure, ferit. Nu întîlni pe nimeni. Stîrni un grup de capre cu un țap sulițar, ce-i dădură dosul fugind în salturi lungi, moi. „Deci îi pustiu locul“, gîndi Costas și merse mai departe. Era mult mai încrezător în liniștea locului.

Cerul se înseninâ spre amiază.

O coțofană îl însoți un timp cu cîrîitul ei ; apoi, plictisită de propriul ei joc, îl lăsă, dîndu-l în primire unei gaițe. Locurile începură să-i fie cunoscute. Se simțea acasă. Coti mult în stînga și începu să urce dealul mare care-l mai despărțea de casă. Îl urca cu frică, neștiind ce-l putea aștepta dincolo de creastă... Bucurie ? Tristețe ? Necazuri ?...

Dacă nu ar fi fost sforăitul calului, nici nu ar fi băgat de seamă omul, îngrămădit într-o rădăcină de fag. Se opri cercetînd. Nimic. Urma omului venea de sus, din creastă și se stingea aici. Se aplecă deasupra lui. Era mort de curînd. Poate de numai cîteva ceasuri ; viața se scursese prin gaura unei săgeți ce-i spărsese pieptul. Tînăr, copilandru

încă. Nechezatul calului îl făcu să privească în jur. În valea de sub el, umbre sure se prelingeau printre copaci.

„De hrană nu veți duce lipsă în iarna asta !“ gîndi Costas văzînd lupii. Mai privi o dată mortul și observă că nu avea nici o armă. Teaca goală, de lemn, adăpostise o sabie scurtă și lată. În urechea stîngă a mortului, de lobul ei era prins un cercel de argint. Cu destulă greutate desprinse podoaba. Era cît unghia mică a degetului. Fir de argint răsucit ca o căsuță de melc. Îl ținu în palmă „Ce poveste vei fi avînd și tu ?“

Sub creastă, mai găsi doi morți. Aceștia fuseseră aduși aici de soții lor și lungiți pe spate, unul lîngă altul. Se vedea că erau lăsați de curînd. Nu aveau nici ei arme. Tot tineri, dar nu ca cel din vale. Fețe de ceară, cu bărbi cînepii. Plete lungi, năclăite cu cheaguri de sînge. „Ce au căutat pe aici ? Poate tocmai asta au căutat : sfîrșitul în burtă de lup !“

Cînd fu să treacă peste creastă, se opri. Nu avea curaj. „Oare ce-mi va fi dat să văd ? Acum sînt încă Costas, cu femeia mea, cu trei copii, cu gospodăria mea ! Peste creastă, la cîțiva pași mai încolo, nu mai sînt nimic. Sînt poate singur !“ Îl cuprinse un tremur în tot corpul. Peste creastă trecu un alt Costas, unul împietrit, cu ochii larg deschiși și cu sufletul pregătit pentru izbitura vieții.

De partea cealaltă a dealului se simțea mirosul de ars, de pîrjol. Mirosul lăsa în nări o urmă ca de gîdilătură. Din cauza pădurii dese nu putea vedea în vale, unde era răsfirat satul. Duhoarea pîrjolului îl făcu să-și dea seama cam la ce se poate aștepta. Costas nu grăbi pasul, din contră parcă tărăgănea coborîșul coastei. „E timp pentru toate... și veștile rele vin singure și atunci se umple cu ele totul... Veștile rele... Avem parte numai de ele, toată viața stai și le aștepți... vin din toate părțile și te împing de colo-colo, ca apele buștenii... Să stai și să le aștepți ! Dar nici așa !... Poate le mai poți ocoli pe unele, pe altele îndulci... ceva trebuie făcut... Că n-om sta cu mîinile în sîn, ca muierile bătrîne ! Vine vestea... Să vină ! Trebuie mers înainte. De ne pleacă și ne înconvoaie sub ea, se cheamă că ne prăpădește ! Să fim mai tari. Ce am făcut o dată, am să fac și a doua oară. Mai

bine ! Nu poți întoarce viețile, iar bocitul este fără de folos !"

Se vedea satul. Ochii priviră lacomi spre locul unde-i știa pe ai lui. Parcă era totul bine... Nu, în marginea dinspre drum mai curge fumul din casa lui Duda și în latura de răsărit a pieței — ziduri negre și coame de acoperișuri arse....

„Putea fi mai rău !" Hai calule, hai băiatule ! Coborî dealul în trap mărunt. Se liniștise. Acuma era pregătit. Tîmpla stîngă îl durea foarte tare, o simțea zvîcnind odată cu bătăile inimii.

Deasupra pădurii se roteau corbii... Calul sforăia și strănuta, îl îneca fumul. Intră în curtea casei sale. Nimeni, pustiu ! Ușile staulului larg deschise, ca și cele ale grajdului.

— Sabinia ! Sabinia ! Femeie, n-auzi ? Din casă țîșni pe ușă, împiedicîndu-se în graba ei, Aurelia. Îi sări înainte înlănțuindu-l cu brațele. Își ascunse fața în umărul lui. Hei, fată, ce te-a apucat ? Unde-i mama ? Da, ăia doi ?

Brațele fetei se strînseră și mai tare în jurul gîtului său.

— Ce-i, Aurelia, fata mea, spune, ce s-a întîmplat ? Strînsoarea brațelor slăbi încetul cu încetul. Putu s-o desprindă de el. O privi în față. Nu plîngea. Chipul ei de acuma, nu se mai potrivea cu cel știut de el, dintotdeauna.

Din durere și suferință se născuseră cutele astea străine, de o parte și alta, a gurii. Iar sclipirea zburdalnică, de copil murise în dosul privirii tăioase de acum. Singurul semn păstrat din timpurile acelea era doar tremurul bărbii — atunci prevestea plînsul — rămas stingher acuma, neînsoțit de lacrimi.

— Tată, tată ! Bine că te văd ! Bine că ești sănătos ! Credeam că nici pe tine nu te voi mai vedea niciodată...

— Cum adică, nici pe mine ? Da pe cine nu vei mai vedea ?... Ce-i liniștea asta, unde-s vitele, caii ? Unde...

— Hai în casă.

— Dincolo ce-i, la Tezinto ?

— Hai cu mine în casă, fă cum îți spun eu !

Toate erau așa cum le știa, numai că pustiul domnea peste toate. Se simțea așa de tare, că l-ai fi putut pipăi.

Scoase cojocul și își netezi părul și barba cu mîna. Dădu să se așeze dar fata îl trase dincolo.

— Hai, tată, dincolo.

În cealaltă odaie, din stînga tindei, ardea un foc mic, Era cald. Pereții, astupați cu blănuri de sălbăticiuni, făceau să pară mai mic locul, vorbele mureau înăbușite în moliciunea lor.

Văzu abia acuma, la lumina slabă ce venea prin pătratul tăiat în perete și astupat cu băsică de poc, pe Iuliu culcat pe laviță învelit cu o cergă mițoasă.

— Cei cu băiatul ?

— Stai aici, pe colțul ăsta, tată, și ascultă.

Pe măsură ce vocea Aureliei depăna monoton firul faptelor petrecute, Costas se făcea mai mic, parcă se strîngea în el. Era ca un om cu ochii legați ce așteaptă să fie lovit. Nu o întrerupse. O lăsă să-i spună totul, așa cum îi venea.

— Ce a fost e mai bine să-ți spună Tezinto sau Septimius, ei știu mai mult și te pot mai bine lumina, eu am să-ți spun doar despre noi, doar ce a fost aici.

În noaptea trecută au venit străinii. Erau mulți. Nu arătau bine. Fuseseră împrăștiați și bătuți de cei din castrul Ventia. S-au strîns cum au putut și au răzbit, pe aici prin spatele dealului, spre Petrae. Se pare că și acolo au fost loviți rău. Atunci au căutat un loc unde să se poată strînge și adăsta pe aceia ce trebuiau să vină din Alburnus-Major, poate mai din sus... Nu știu. Știu că au venit ! Cît de mulți ?... Erau mulți, umpluseră satul și se băgaseră peste tot, ca apa... Au venit și aici ! Erau flămînzi și răi. Printre ei erau și mulți din așezările vecine. Ai noștri au dus toate animalele mari, seara, în munte. Le-au dus băieții cu cîțiva bătrîni. Spuneau că vor căta să iasă în golul munților la pășunile de vară. Au luat cu ei, cît au putut lega pe cai, fîn și merinde. Erau multe vite... Antoniu a plecat cu ei. Eram aici cu mama și cu ăsta mic. Plîngea că nu-l lasă să plece cu frate-su. Au venit ăia și au scociorît peste tot. Au găsit ce am lăsat noi la vedere... restul l-am îngropat, ca în toți anii, în groapa veche din spatele saivanului. Tot acolo au îngropat Diurpaneus și Diegis cu fratele și femeia Resca... Au luat ce au găsit : purceii mici au ră-

mas, că nu puteau merge cu vitele. Pe cei mari i-am mînat jos, la Groapa Plopilor. Purceii, cum îți spun, țipau de-ți luau auzul. Au mînat și oile, tot ce era de mîncat au dus cu ei, în sat... Eu am dat fuga să văd de au pustiit și la unchiul, dar am plecat prin spatele casei prin grădini, sărind pîrleazurile ca în copilărie. Am strigat-o pe Geta, nu mi-a răspuns nimeni. Era pustiu la ei, trecuseră și pe acolo hoții... Mi-a fost frică, de ce să mint ? Mi-a fost tare frică !

A venit cîinele ăla sur, de s-a gudurat la picioare și mi s-a făcut deodată mai ușor. L-am luat cu mine și tot prin spate am ieșit să vin înapoi. Pe urmă nu știu ce-mi veni, că nu plecai spre casă, am luat-o în sus, spre deal, unde erau călile mici ale lui Tezinto, știi unde, lîngă...

— Nucii din coastă, șopti Costas.

— Da, acolo, m-am băgat cu cîinele în claia din mijloc și am stat. Cît ? Nu știu... Apoi am venit încoace. Aici nu mai era nimeni... Am zis c-or fi prin vecini și am făcut focul, să-i aștept să mîncăm... Era tîrziu, să fi fost cam spre cîntatul cocoșilor. Atunci a început bătaia ! Urlete, răcnete, voci felurite se auzeau de peste tot — părea că fierbe tot satul. Am fugit din casă și m-am dus sus la claia aia unde stătusem mai înainte. Apoi a început fuga lor. Ai noștri îi căsăpeau pe unde-i apucau ! În spatele călilor a fost o luptă ce a ținut mult, mult de tot. Din prima spaimă cînd s-au trezit, au dat să se așeze și ei în rînduri. Și au făcut-o în marginea aia a satului unde-i casa lui Duda — acolo a început focul și a mers apoi mai departe... La ziuă, se lumina, cînd am auzit vocea lui Septimius strigînd ceva în curtea lui unchiu. Cred că am urlat și, tot așa țipînd, am fugit la ei. Ei spun că am căzut. Cînd mi-am venit în fire, eram în brațele Getei, ea plîngea. Nu am priceput de ce plînge, apoi l-am văzut pe unchiu lungit pe laviță și plin de sînge. Îl oblojea Septimius, era și el, legat la cap cu o cîrpă plină de sînge. M-a adus Geta aici să-l păzesc pe ăst mic. Nu știu de unde a venit și ce-i cu el. Doarme, cum vezi, de atunci... Tată, mama a murit ! Așa mi-a spus Geta.

De cînd începuse fata să vorbească, de atunci Costas aştepta aceste vorbe. Se strînsese în el şi aştepta. Acum cînd le auzise, o uşurare nedorită se făcu în el, acolo, în stînga pieptului. Părea că inima bate mai uşor, de parcă ar fi scăpat de cheaguri groase şi grele. Acuma în locul lor era un gol, limpede şi uşor. Simţea o răceală plăcută, iar tîmpla stîngă nu mai zvîcnea.

— Mai departe, fată, mai departe. Cum a fost ?

— Nu ştiu nimic. Au să-ţi spună ei. De aceea poţi să te duci la ei. Eu rămîn aici cu Iuliu.

Afară, aerul proaspăt îl răcori, îl uşură. Nu simţi oboseala, nu simţi nimic. Ochii priveau indiferenţi curtea pe care o ştiau dintotdeauna plină de viaţă şi larmă. Pustiul ei de-acum nu-l băgă în seamă. Făcea parte din trecut, din ceva lăsat în urmă, departe. Acolo era soare şi bine, acolo era tinereţea lui, a Sabiniei... a lor...

Intră în casa fratelui foarte liniştit. Se mira şi el, îi părea că nu este el, că-i altul...

— Am venit, spuse celor din casă. Erau acolo Geta, Septimius, Tarsa magistrul şi Tezinto lungit pe laviţă. Toţi întoarseră capetele spre el, tresărind de uimire. Vin de dincolo, mi-a spus fata ce ştie ea, voi ce ştiţi mai mult ?

— Frate, strigă Tezinto încercînd să se salte, dar căzu înapoi pe spate, neputincios.

— Nu te mişca, omule, că iar se porneşte sîngele. Costas, aş vrea să te strîng în braţe, dar nu pot ! Şi eu sînt cam terfelit, spuse Septimius.

Geta, ca şi Aurelia, îi căzu la piept. Doar că ea plîngea.

— Flăcăule, flăcăule, bine că te văd sănătos, stai aici în locul meu, tot trebuie să mă duc în sat... Poate se întorc oamenii din pădure şi am de rînduit o seamă de nevoi. Tezinto, rămîne aşa cum am vorbit. Mă duc eu la castru, cînd o fi vremea ! Tu stai cuminte, flăcăule, nu te frămînta, sînt eu bătrîn da' nici aşa... De eram mai bătrîn, nu aveam necazurile astea în spate, stam în rîndul celor din sfat. Aşa, nu-s nici cal nici măgar ! Trec eu la înnoptat pe aici... Rămîneţi sănătoşi. Ţie, romanule, în numele obştei noastre, îţi mulţumim cu

vorbe scoase din suflet. Ai fost cu noi ! Pentru noi ai sîngerat şi te-ai zbătut. Să fii sănătos, omule.

Mic şi adus din spate, cu cojocul tărcat negru şi alb, bătrînul magister al viscusului ieşi pe uşă tăcut.

— Aşează-te, omule, că nu prea-mi vine bine să stau cu gîtul sucit. Costas se aşeză.

— Of, frate, frate ! Simt că-mi vine să crăp de ciudă, nu mai pot. Şi Tezinto se trase, cu greu, puţin mai sus, cu spinarea proptită într-un maldăr de blăni.

— Nu te foi, că toată priceperea mea îi în zadar, spuse romanul cu o urmă de dojană în voce. Tu, Costaş, vrei să ştii cum a fost la noi ? Ţi-oi spune dar cu încetul, că-mi vine cam greu să vorbesc. Unde m-oi încurca să mă ajuţi, Tezinto şi tu, Geta, Aşa... Uite cum a început totul.

Povestea destul de curgător, din cînd în cînd îşi ducea mîna la cap. Costas observă că se roşise mai tare cîrpa care-i înfăşura capul.

— Advenas, nu ar trebui să te culci şi tu ? Că eu mai pot aştepta... veştile proaste le primeşti oricum, ce rost mai are graba...

Geta izbucni în lacrimi şi ieşi din odaie. Costas nu-l întrerupse pe Septimius în timp ce-i povestea cele întîmplate noaptea trecută. Vorbele năşteau în minte chipul faptelor.

— Noi făcurăm ce credeam că-i mai bine. Am pus de-au scos vitele de prin curţi şi le-am băgat în pădure — încercam să le scoatem pe locurile voastre de păşunat pe timp de vară. Am mai lăsat prin staule vite bătrîne sau sterpe... M-a mirat faptul că oamenii sînt aşa de cuminţi. Ştii, Costas, credeam că vor urla pentru fiecare miel sau juncan... dar nu ! Au scos din sat prăsilele şi ce era mai de soi, cu astea au plecat sus. În urmă au lăsat, colea la marginea dealului, o cireadă. În felul ăsta acopereau pe cele duse mai întîi.

Am vrut să prind semnul ce urma să-l facă omul acela — cum că noi ne supunem. Nu am putut. Stătea liniştit, lîngă foc şi nu mişca. Cînd s-a lăsat bine întunericul, au apărut şi ei. Veneau dinspre partea drumului ce duce încolo, la Micia... Căutau hrană. Aşa era firesc, stătuseră prin păduri şi se munciseră mult. Aveau şi

ceva răniți cu ei, pe picioare. Am dat să le aducem noi cele necesare, adică vite. Nu au vrut nici să ne asculte, pe Tarsa l-au dat de pămînt. Mai rău a fost cînd au început să adune oamenii. Au luat băietani și femei...

— De ce ? întrebă Costas.

— În timpurile astea, un convoi de oameni se duce greu, trebuie însoțit de un număr mai mare de soldați... Se pot răscula. Pot primi ajutor și atunci și ei se înhamă în bătaie să-și scape pielea. Ori femeile ce pot face ? Sau copiii ? Cu o palmă liniștești un rînd întreg. Pe noi ne-au strîns în piață, iar ei, prin spate, au golit casele. Am prins de veste tîrziu. I-am lăsat. Credeam că-i vom ajunge, nu au să poată merge departe. Acu ne gîndeam cînd să-i izbim. Trebuiau lăsați să-și umple pielea de încredere. Atunci a venit la noi unul dintre maurii lui Horatius. Îmbrăcat ca ai noștri, nici nu l-am băgat în seamă. A venit din castru numerusul de mauri, aduși de Horatius, iar călăuză le era unul ce-și zicea Aelius.

— Știu de cine vorbești, a copilărit aici cu Tiberiu și cu alții de seama lui, îi nepotul lui Duda. În Micia lucrează cu Marcius Coceus Lucius Lapidarius... Și ? întrebă Costas.

— Ăsta de spui tu, i-a adus prin partea de apus a satului și i-a băgat în via lui Tarsa. Omul și butucul...

— Locu-i bun, admise Costas.

— Cînd am aflat că sînt colea, lîngă noi, Costas băiete, simții că am din nou douăzeci de ani și că viața-i frumoasă !

— Parcă ai simțit cum te faci iar berbece, după ce ai fost luat drept miel... se auzi glasul lui Tezinto, hîrîit.

— Cam așa... Atunci am zis că nu pot să joc zaruri cu Fortuna ! Nu l-am lăsat pe maur să plece la ai lui. Dacă-l vedeau ăia ? Pierdeam. Costas, cine șuieră mai tare din tot satul ?

— Bătrînul Roles.

— Așa-i. Pe el l-am pus să șuiere cît o putea de tare. Ăsta era semnul pentru ai noștri. Și spre siguranță l-am trimis atunci pe maur să-i aducă pe ai lui. A început treaba aici, gospodărește. Cred că maurul meu nu a apucat să iasă din sat. Cei din vie au înțeles, veneau ca lupii

la stînă, tăcuți și de peste tot. Da vezi tu, Costas, că se întîmplă și lucruri negîndite... Am tăiat pe cîțiva ce-mi stau în cale, voiam să prind pe ăl de le era, credeam eu, șef. Și uite așa, mă trezesc pălit în cap zdravăn. Mă întorc să răspund la izbitură și... măi Costas, îl văd pe bătrînul Soia că se uită prostit la mine... Chior cum este nu m-a cunoscut în învălmășeală și... asta-i.

— Ce ai făcut ? întrebă Costas, parcă cu un tremur de rîs în glas.

— Ce era să fac ? I-am înfundat căciula pe ochi și i-am trăs un picior în...

— Ce căuta moșul în bătaia asta ?

— Ei, are suflet de flăcău... Așa a fost. Pe ăl de-l voiam, l-am pierdut. S-a topit în noapte. Cred că el a fost cel ce i-a strîns pe fugari și a făcut zid de apărare în partea aia a satului unde-i casa lui Duda — sau unde a fost...

— Duda avea o casă cu zid de piatră, ca la castru.

— Da, din cauza asta a fost greu ; nu-i puteam scoate și ne întîrziau. Doar cu focul i-am putut rupe. Într-un fel nu-i bună casa de piatră... mai ales cînd vii tu din afară...

— Și pe urmă ?

— Pe urmă a fost prăpădul... La plopii cei mari m-a oprit Horatius, adjutorele...

— Îl știu, un băiat frumos, chipeș... ca o fată.

— Care fată, Costas ? Ce fată ! Îi mai rău ca un cîine turbat.

— Cum așa ?

— Omule, ăsta-i mai tare ca noi.

— Ce vrei să spui ?

— Eu mai iert în luptă, mai dau cu milă, cu suflet de muiere... înțelegi ? El nu iartă nimic din ce-i cade sub tăișul gladei. Și o mînuie bine... Costas, mie veteran și fost gladiator, mi-a dat o lecție...

— Cum ?

— De... am lovit pe unu așa, ca să-l pot aduna apoi la prinși, ori hoțul ăla s-a prefăcut. Eu am trecut de el... A vrut să mă taie din spate... Horatius l-a secerat și mi-a strigat „La ce ierți ? Ne trebuie morți ! Se nu-

mără mai ușor!“ Are o lovitură frumoasă de sabie, de jos... mă gîndesc că a învățat de la un...

— Și ce a fost pe urmă ?

— Pe urmă, îți spun eu ce a fost, se auzi vocea lui Tezinto. Cînd a șuierat moșneagul, am sărit pe ei. Eu nu aveam nimic la îndemînă, ca armă vreau să spui. Am luat o scurtătură aprinsă din foc, ca la lupi... știi tu ! I-am vîrît-o unuia în barbă și i-am luat sabia. Pe urmă a fost ușor...

Se auzi rîsul chicotit al lui Costas :

— Cît a fost de ușor, se vede... Te-au cam înmuiat, frate.

— Parcă poți numai să împarți ? Mai și primești. Eu am primit în două, ba de mă gîndesc bine în trei rînduri. Da, în trei... Toate acolo, la casa de piatră a lui Duda...

— Și cu cei prinși ? întrebă Costas.

— A, ăia sînt în piața satului, sînt ca la o sută, poate și mai bine.

— Nu de ăștia întreb, de ai noștri, femeile și copiii.

— I-au ajuns din urmă oamenii din sat și au adus înapoi muierile și copiii... da' mai lipsesc din ei.

— De a mea ce știi ?

— Eu, frate, știu din ce spune Geta. Ar fi bine să-ți spună ea... a fost acolo, ți-o spune mai cu rost.

Costas îi lăsă în casă și merse s-o caute pe Geta. Era afară. Stătea pe marginea de lemn a prispei, cu un cojoc pe umeri. Costas se așeză lîngă ea. Tăceau amîndoi. Din stradă, prin porțile deschise intrară în curte cîțiva cai urmați de două vaci blajine. Caii erau neliniștiți. Se auzi glasul lui Antoniu. Inima lui Costas prinse să bată mai iute. Băiatul intră în curte. Avea o suliță într-o mînă, în cealaltă un bici de piele. Se chinuia să bage în curte vacile ce se îngropară, parcă, în gura porții. Abia acum îl văzu pe Costas.

— Tată ! Tată ! strigă, nefiresc de tare și vocea-i tremura. Ochii lui Costas îl scăldară iute, de sus pînă jos, într-o privire caldă. Simți un nod în gît. Tuși, să-l poată înghiți și, cu glas potolit, îi spuse băiatului, ocolindu-i privirea.

— Ce strigi așa, omule ? Vezi că stau cu mătușii-ta de vorbă... Mergi acasă, că vin și eu. Vezi de-i trebuie ceva, soră-ti. Pe ale noastre le-ai găsit ?

— Da. Sînt deja în curte.

— Cercetează-le să nu se fi betejit la picioare. Bagă vacile în staul... Și cu bățul ăla ce-i ? Leapădă-l, că nu-i de tine încă.

— Îi bun, nu-l las...

— Bine, mergi.

— Ce fac cu vacile alea, că stau în drum și nu se urnesc ?

— Vin ele singure, n-ai grijă, spuse Geta încet.

Băiatul plecă, cu un mers săltat și cu spinarea țeapănă cumpănind în mînă sulița. În urma lui se tîra, ca un șarpe, biciul lung.

„De unde-o fi luat biciul ăsta ?“ gîndi Costas.

— Spune, Geto, cum a fost ?

— Cînd ne-au strîns, eram aici. Mă gîndeam să fac ceva de mîncare la ai mei, că toată ziua se tot frămîntară prin sat, eram cu brațele pline de lemne. Alea de colo, risipite, așa cum mi-au căzut. Mă oprii, ziceam că vor ceva, da' ei mă luară de păr și mă traseră afară. Am dat să țip. M-au izbit peste gură cu ceva... Al de mă ținea de păr mă lovi în ceafă cu pumnul de ameții. Cînd îmi venii în fire eram legată cu mîna dreaptă de o coadă de suliță. Eram patru femei pe o parte a lemnului și patru pe cealaltă parte. Erau și doi băieți cu noi, legați lîngă mine. Mă uitai în jur și am văzut că erau mulți așa ca mine, priponiți.

— Cam cîți ?

— Știu și eu ? Poate șapte, poate opt șiruri. Ne-a urnit spre voi, spre casa ta. Pînă să ajungem, au scos-o pe Sabinia cu ăl mic, care urla... L-au bătut să tacă. I-au legat și pe ei de un par. Am văzut că erau cu Sabinia și Iuliu legate și Dirigiza, Resca și femeia aia mică a lui Diza șchiopul, Rescuturme. Pe altele nu le-am cunoscut. Era întuneric. Nu am văzut-o nici pe Aurelia... Atunci mi-am zis că romanul ăsta, Advenas, ne-a făcut un mare bine.

— Ce bine ?... A, cu Flavia, șopti Costas.

— Da. Și de o fi fericire pe pămîntul ăsta, atunci să aibă el parte de ea. Ne-au pornit în sus, pe coasta aia... Erau călări cei ce au mers cu noi. Mi-am zis că de-s cu caii îi drumul mai ușor. Nu știu care din noi a strigat să nu mergem, să ne lăsăm jos, că nu ne pot urni. Așa am făcut. S-au pus cu biciul pe noi... Am plecat de mila copiilor, că-i loveau rău... Am început să coborîm dincolo de creastă, în valea cu zmeurițte. Aici a fost așa : Sabinia a avut un cuțit în sîn, da' nu putea să-l scoată, a rugat-o pe Resca să-l scoată. Muierea s-a temut. Sabinia s-a chinuit mult pînă a reușit cu stînga să-l tragă afară. O încurca pieptarul de piele și brîul. Apoi a tăiat funia ce-i lega mîna de par. L-a dezlegat și pe ăla mic al vostru. Cuțitul a umblat din mînă în mînă și a ajuns și la cele legate de al doilea par... Sabinia a spus să aștepte pînă ce ajungem la alunișul de jos, că-i des și nu se pot băga cu caii după noi. Nu știu care femeie a scăpat cuțitul... Nu au avut răbdare și au fugit ca nebune, țipînd... De, nenorocul !... Am văzut-o și pe Sabinia fugind cu Iuliu de mînă... i-a ajuns un călăreț. Am auzit-o strigînd „Fugi, copile, în aluniș !“ Băiatul a zbughit-o. Pe ea a tăiat-o ăla și a gonit apoi după copil... Nu l-a ajuns, copilul mințea mereau printre trunchiuri, pînă a scăpat în desiș... Noi stăteam înlemnite... Unde să fugi legat ?... Atunci ne-au ajuns din urmă cei din sat, de au căsăpit ce au apucat din lotrii... Am venit încoace. Nu am putut da de copil... A venit mai acum... Știi, Costas, de nu fugeau alea, ne ajungeau ai noștri... Și chiar de nu, scăpam în desiș... De acum îi totuna.

— Ea unde-i ?

— Am adus-o eu în sat... M-a ajutat unu s-o pun pe un cal de pripas. Septimius i-a pus pe lotrii prinși să sape gropile, pe stînga drumului, pentru morții din sat.

— Mai sînt în sat cei din Micia ?

— Da. Mai devreme erau, nu cred că pleacă. Am înțeles că vor să facă la repezeală un stationes, sau un turn de pază...

— Acum ce să fac ? spuse bărbatul mai mult pentru el.

— Omule, mai este ceva... și poate că-i mai bine să știi acuma.

— Ce mai e ? și sprîncenele dese ale lui Costas fugiră în sus a mirare și amar.

— Copilul, Iuliu...

— Ei !

— Vezi, copilul din spaimă, zic eu, a rămas mut. Costas tăcea. Geta se sculă anevoie.

„Zi plină. Cam prea plină, gîndi Costas. Cînd am văzut-o ultima oară, spunea că am grijă pe unde umblu... Eu să am grijă. Da' ea ? Toată viața ei a fost o grijă. O grijă pentru alții... Fata, băieții, eu... casa... Acum, Sabinio, femeie, odihna-i a ta ! Noi de aici, sîntem cu nevoile și necazurile... Tu, fată... Cam devreme, cam prea devreme ! Te omorî prostia altora... Muieri blestemate și fricoase !... Muieri. Ce poți face, ce poți cere ? Cîrd de gîște !

Plecă în sat. Mergea ca în vis, îi părea drumul puțos, moale. O apă mare se prăvălea, ca din vîrf de stîncă, vuindu-i surd în ureche. Lume multă strînsă în piața satului. Se dădeau la o parte din calea lui. De ce ?

Bătrînul Tarsa stătea în fața unui pîlc de lotri. Maurii călări erau pe margini. Horatius îl văzu și-i ieși înainte.

— Mi-a spus magistrul că ai venit, eu sînt Horatius.

— Da, te țin minte.

— Ai avut o femeie bună, Costas. Am cercetat cum s-a întîmplat... din mai multe guri... Se mai nimerește să mergi în viață și cu fricoși, și cu lași, și cu puternici, alături. Nu poți ști măsura celui de lîngă tine. Ea a avut lîngă ea numai femei, femei slabe... Ochii romanului îl priveau deschis, drept. Costas tăcea. La ureche îi ajunse un zvon de glasuri întărîtate. Tarsa se certa cu cineva.

— Slugi, sclavi la romani, asta sînteți ! vocea era străină și vorbise cu patimă, cu ură. Costas îl luă de braț pe Horatius și-l trase după el.

— Ce-i cu ăsta, Tarsa ?

— Latră ciinele în lanț.

— De nu erau ăștia vă puneam la sare pe toți !

Auzi, zdreanță bătrînă ! Pe toți. Că nu sînteți buni de nimic ! Mîndrie în voi cît la o găină sub cocoș...

— Tu cine ești, viteazule ? întrebă Costas zîmbind, iar mîna ce-l ținea pe Horatius se strînse, oprindu-l pe acesta să intervină.

— Om liber !

— Om liber ! se auzi ca un ecou glasul lui Costas.

— Da, nu sînt sluga nimănui, nu ling tălpile stăpînului.

— Ce-mi spui tu este un cuvînt atît de mare, că aproape nu-l pot cuprinde. Mai că nu-l cred ! Tu ești șeful lor, al acestor oameni liberi ?

— Nu le sînt eu șeful. Avem alți comandanți mai mari care vă vor...

— Lasă-i pe ei să ne ! Tu zici că nu le ești comandant. Ești un om liber. Și din dorința de libertate ai venit încoace, nu ?

— Am venit să-i scoatem pe romani de aici.

— Asta-i foarte bine. Și mai departe ?

— Care mai departe ? Nu-ți ajunge asta ?

— Omule, îi scoți pe romani și pe urmă ?

— Ne așezăm noi aici.

— Cu ce drept ?

— Cu dreptul celui ce-i victorios !

— Dar eu acuma nu văd că ai fi victorios.

— Nu veți apuca să ne țineți mult timp prinși. Apoi am atît aur, cît să mă pot răscumpăra.

— De unde aur ? Ai jefuit aici ! Ai ucis și ai furat. Cam așa ?

— Nu, am fost plătit...

— Ei, plătit, plătit ! Cu cei cîțiva sesterți cu care ai fost plătit nu te răscumperi.

— Am mii de denari.

— Moșteniți poate. Poate că părinții tăi sînt avuți și ți-au dat ei banii ăștia...

— Am fost plătit ca soldat, ca centurion ! Și voi avea și mai mult...

— Atunci se schimbă treaba, spuse Costas. Tu, omule, ai fost cumpărat. Deci cine dă cu doi denari mai mult,

e stăpînul tău. Şi e un stăpîn fericit, fiindcă a putut să cumpere un om liber, nu ?

— Sînt un om liber...

— Te credeam deştept, dar tu eşti prost ! Dacă ţi-aş spune eu acuma : Hai cu mine ! Ai putea veni ?

— Nu. Sînt legat.

— A, asta-i ! Deci funia asta te opreşte ? şi, scoţînd din brîu cuţitul, Costas tăie legăturile de la mîinile omului. Acuma vii ?

— La ce ? întrebă omul frecîndu-şi încheieturile amorţite.

— Uite aşa, să gonim călări cît ne duc caii... Să vînăm, să ne încălzim la soare...

— Nu vin.

— De ce ?

— Am o treabă...

— Deci nu eşti liber.

— Sînt.

— Măi, omule, nu înţeleg de ce nu vii ?

— Eu am jurat...

— Deci ai jurat ! Odată cu jurămîntul s-a dus şi libertatea. Dar ca să juri aşa cum a vrut cel mai mare peste tine, te-a plătit, deci încă un lanţ peste libertatea ta. Se fac două. Nu ? Şi funia care-i la picioare era a treia opreliştе ! Nu ?

— Profiţi că eşti cu ăştia şi nu pot face nimic !

— De ce nu poţi ? Ochii omului se aşezară pe cuţitul din mîna lui Costas. Acesta îi prinse privirea. Din cauza asta ? Na, ia-l tu, şi-i întinse cuţitul ţinîndu-l în palmă.

— Mă vor tăia ăştia...

— Omule, omule, şi curajul şi libertatea ta sînt aşa de mici, încît ochii nu le pot distinge în zăpada de sub picioare. Eşti un ucigaş plătit ! Mai mult, ţi-ai furat stăpînul. Nu te mira. Aşa-i ! El, săracul, ţi-a plătit pe măsura gurii tale lăudăroase, ori tu pe fapte nu meriţi nici sfertul plăţii şi dovada e aici. Prins şi laş !

Se auziră rîsete venite din grupul de prizonieri. Horatius pricepu ce voia Costas şi se depărtă pe nesimţite, făcîndu-se că-şi aşază mai bine pe umeri pelerina. Îl cam îmbrînci pe bătrînul magistru.

— Şi uite, omule, decît să fiu prieten cu un laş ca tine, apoi mai bine, cum spui tu, slugă la ăştia, care mai mereu vă dau peste bot. Pe voi vă poartă cu vorba cei mari şi ştiu eu cu ce vorbă! Nu puteţi uita că regele nostru, marele Decebal, v-a bătut şi alungat peste Pathissus, iar romanii nu vă dau înapoi ce aţi pierdut în luptă. Să nu spui că nu-i aşa!

— Te omor!

— De cînd mă rog de tine! Şi ai tăi vor să vadă ce le poate fostul comandant, omorîtorul de femei şi copii, lotru de pădure, ticălos ascuns în dosul gradului!

Palma lui Costas era mereu întinsă cu pumnalul culcat pe ea. Omul, fulgerător, întinse dreapta să apuce arma. Costaş îşi trase smucit palma de sub pumnal. Arma căzu între ei înfigîndu-se în zăpadă. Descumpănit, străinul încercă s-o prindă din zborul ei spre pămînt.

Cu tot năduful, ura şi durerea, strînse la un loc, într-un ghem uriaş de suferinţă, izbi Costas grumazul lotrului. Îl lovi cu latul palmei.

După durerea ce o simţi în oasele mîinii îşi dădu seama că-i zdrobise gîtul. Cu piciorul dădu trupul moale mai într-o parte şi îşi luă pumnalul.

— Mai aveţi oameni de ăştia, liberi printre voi? întrebă, privind peste capetele prizonierilor.

Se apropie un maur călare pe un minunat cal albcenuşiu, rotat. Se aplecă spre Costas şi, punîndu-i mîna pe umăr, spuse rar într-o latină stîlcită:

— Toată zi a văzut Raius lucru numai urît, acum la tine văzut cel mai frumos, din multe zile. Raius iubeşte om curajos. Nu am înţeles ce vorbit, dar văzut bine!

— Raius, ai un cal ca un zeu! spuse Costas mîngîind botul catifelat al calului, văd că-i armăsar. Aş vrea un mînz din el. Vrei, Raius?

— Cînd vrei, spune! Raius lasă cal aici. Dar Raius ştie cal mai frumos, al lui Regalianus.

— Nu, Raius. Din ăsta vreau un mînz.

— Raius vine, spuse maurul şi, dînd calul cu spatele cîţiva paşi, îi rîse dezgolind şirag de perle albe.

Se întunecase cînd Costas veni acasă. Nu-i venea să intre în curte. Stătu un timp lîngă gard. Se auzea cum cineva taie lemne, sub șopron.

„O fi Antoniu. Ce fac cu băieții ăștia ? Rămase vorba să-i trimit la Urania. Sempronius spunea că-i va învăța să scrie și să citească. Nu pot sta aici. Totul îi plin de Sabinia, și locul și sufletul. Cel mai tîrziu mîine va trebui să mă duc sus la tata. Tata ! Întîi tu, bătrîne, acum ea, uite, uite eu... fir de viață. M-am prostit ! Păi cum ? Vin niște lotri, dărîmă, omoară, iar eu mă culc pe spate și zic că acum îmi vine rîndul mie. Nu, iubiților, nu-mi veți avea voi pielea așa ușor. Am să vă jupoi, eu ! Mi-ar trebui doi mînji, da... doi. Pfui, ce doare mîna !... Are dreptate Horatius : ăștia trebuie tăiați. Frica-i va ține departe. Să știe că de pe locurile astea nu se întorc decît sufletele și numai în vis. Va trebui în vară să mă duc la groapa noastră de aur. Să nu stea copiii ca milogii, la Sempronius. Poate merge și Tezinto... Cum de l-a scăpat din mînă pe Marcu ?... L-a luat gura pe dinainte, eu așa cred... Ăla-i apă liniștită, dar adîncă ! Tezinto dă cu barda în oale... Mă cam ia cu frig."

Intră în casă. Ardeau și opaițele și focul. Aurelia punea niște oale în jar. Antoniu îi lega cu o cîrpă de in, capul sîngerat al lui Septimius.

— Lasă, copile, că-l leg eu. Advenas, am cam scăpat boii...

— Ce ai făcut ?

— Zic că am făcut ceva din răutate, din prostie...

— Ei ce, parcă ai fi singurul !

— Mă, da' tu ești lovit bine, omule ! Stai așa. Aurelia, dă fată, puțină apă fiartă, să-l spălăm pe om. Cum de ai stat așa ? Mai ești lovit pe undeva ?

— Alea-s zgîrieturi.

— Să văd.

— Ce-ți veni, Costas ?

— Hai, scoate astea de pe tine. Pune apă la fiert, Aurelia și mai iuțește focul. Unde-i Antoniu ?

— Acu a fost aici... o fi în curte. Privirea ei era speriată.

— Nu te speria, o fi fugit în sat. Îi lume multă acolo și are ce vedea. Ești gata, Advenas ? Măi, da' ai la semne pe tine ! Nici un răboj vechi de stînă nu are atîtea tăieturi.

— Vezi că doare ceva sub umărul drept la spate. Nu acolo... așa, acolo, ce-i ?

— Ce să fie ! O vînătaie. Te-a pălit careva bine de tot, de nu aveai cămașa asta de fier, beam și te pomeneam acuma... Aurelio, adă-mi ceva vin ! Ce zici ?

— Mai lăsați vinul. Să mîncăm întîi, că...

— Ho, stai c-ai plecat ca maică-ta cu gura mai mare decît păcatul. Bă, Advenas, muierile astea ar fi bune mute !

— Ar fi... da' ce, poți avea noroc ! ?

— Te ung cu untdelemn pe răni. Mai ai ceva ? La cot, ce-i ?...

Îl obloji pe roman cum crezu că-i mai bine și-l sui pe laviță.

Antoniu veni cu vestea :

— Tată, s-au întors cei ce i-au fugărit pe hoți. Au adus cu ei mulți prinși. Dar sînt și oameni printre ei.

— Cum adică, oameni ?

— Sînt de-ai noștri de prin satele din munți...

— Fiule, unii sînt proști și se iau după alte capete mai proaste decît ale lor. Prostia costă în viață. Cui îi dă mîna, să și-o plătească ! Uite, bea și tu cu noi acum. Dă-i, Aurelia, și lui o cană. Sînt mulțumit de tine, băiete. De vom fi sănătoși, te duc la vară în Apulum, la mătușa Urania. Te învață ea scrisul și cititul.

— Nu vreau să plec. Vreau să stau cu tine aici, la noi... Am văzut și calul ăla...

— Da, calu-i frumos !... Da tu și ăla mic trebuie să deprindeți vorba scrisă. Dacă maică-ta nu mai e cu noi, nu înseamnă că sîntem de pripas și de milă. Noi mergem, copile, înainte așa cum a fost mai ieri așa va fi și de acum încolo. Hai, du-te la culcare. Iuliu mai doarme ?

— I-a dat Geta să bea „somnoroasă". Să se liniștească și să prindă putere... Spunea că vrea să-l țină adormit trei zile. Poate se îndreaptă.

— Cum i-o fi norocul! Ce, Advenas, ai adormit?

— Sînt frînt.

— Dormi, omule. Hai, fată, să-mi arăţi claia aceea de fîn.

Noapte senină. Stele firave, ca bolnave de friguri, tremurau sus, deasupra lor. Mergea tăcut în urma fetei. Din piaţa satului focurile de tabără roşeau noaptea. Lumina lor pîlpîia în cer, cînd mai tare, cînd mai stins. Se auzeau rîsete şi voci purtate pe unda vîntului. Uneori ajungeau clare pînă la ei.

— Uite, tată, aici am stat.

— Să stăm atunci. Am cam obosit, fato. Nu ţi-i frig? O cuprinse cu braţul pe după umeri. Da... rămăserăm singuri... şi bunicul şi mama...

— Cu puţin înainte mama mi-a spus, dar nu-mi aduc aminte cum de a venit vorba, a spus: „Noi, zicea, avem în neamul nostru tot felul de oameni şi bogaţi şi săraci, şi buni şi răi, dar sclavi nu avem!“ Nu voi uita asta, tată!

— Să nu uităm.

Zarva din sat se potolea treptat. Liniştea, din ce în ce mai rar, era sfîşiată de voci. Se auzi un cal nechezînd prelung, jalnic, a chemare, dinspre pădure.

— S-o fi pierdut şi caută oameni. Îi urît singur şi-i frică... Poţi sta singur?

XXXV

În ultimii ani nu se mai putea ţine pe picioare. Îl luase o neputinţă, o slăbiciune... Pentru cei cîţiva paşi pe care-i făcea trebuia să fie ajutat... Ochii slăbiseră şi ei. Mai ales lumina vie a zilei îl supăra. De aceea stătea tot timpul cu spatele spre intrarea în peşteră, ca să-i ferească. Stătea într-un scaun cioplit în piatră şi aşternut cu blăni.

Dar cu toate aceste necazuri, aduse de ani mulți ce se strînseseră peste el, mintea i-a rămas limpede, trează. Putea reface în gînd totul! Așa cum a fost, cu cele mai mici amănunte, cu cele mai neînsemnate fapte. Totul ce se petrecuse cu ani și ani în urmă. Dar îi era greu și trebuia să facă eforturi pentru a-și aminti ce a fost ieri sau chiar în dimineața asta.

De fapt nici nu avea nevoie. Ceea ce-l preocupa pe el acuma era legătura timpului trecut cu cel viitor. Timpul dus dincolo de viețile oamenilor din jurul lui. „Astăzi" era o punte ce lega două maluri, două vremi. Iar vremea ce va veni era marea întrebare... Ceilalți treceau des pe la el și împreună despicau și descîlceau țe de fapte și vești, căutîndu-le adevăratul capăt în noianul de lucruri fără importanță și aparent nefolositoare.

Și somnul plecase din preajma lui. De mult nu mai dormise noaptea. Somnul greu, vecin cu moartea, al tinereții, era departe în urmă... acuma gîndurile-i erau întrerupte din loc în loc de scurte ațipeli. Nu-și pierdea firul, trezit, îl relua din locul întrerupt și-l ducea mai departe, pînă se oprea din nou...

Învățase pe dinafară părți întregi din știința acelui grec, ce mînuia numerele ca pe proprii lui copii mutînd și permutînd înțelesurile... Apoi cercetă pe cei din Tales și Milet, pe învățații din îndepărtata Alexandrie... Căutase să-i înțeleagă și să-i amestece cu viața.

Gîndea că și în partea opusă erau oameni ce-și clădeau din faptele prezentului sprijin pentru pașii viitorului — căuta să-i înțeleagă ca la rîndul lui să-și poată judeca, prielnic, hotărîrile.

De multe ori prevăzuse întîmplările ; iar cînd veștile sosite, aici sus la el, le confirmară — avuse mîndria dulce a celui ce *știe*.

La cei optzeci și doi de ani, bătrînul Diales, unul dintre marii înțelepți, unul dintre Bătrînii Albi, sau cum le spuneau oamenii „Înțelepții din Nori", părăsise cercul sfatului, se retrăsese în liniștea pietrei și a muntelui. Privi pereții de calcar, cenușii cu țurțuri de piatră scursă din bolți și surîse amintirii... Demult, în timpul

lui Antoninus Pius mutase Kogaionul, muntele sfînt al poporului dac, cu mai bine de cinci zile de mers mai spre răsărit — şi o făcuse la timp ! I-au căutat romanii o vară şi a doua vară, a anului următor, degeaba ! Nu au găsit decît urme vechi, topite de timp.

„Înţelepţii din Nori" plecaseră cu norii lor...

Mîinile subţiri, cu pielea uscată gălbuie şi degete lungi, se jucau în neastîmpăr cu cîteva pietricele de cremene, rotunde şi lucioase de atîta frecat. Sunau plăcut ; clopoţeii de piatră ce aduceau aminte de tinereţe, de trecut... de cei din neamul lui, sîngele lui ce curge undeva acolo jos în lunca Marisului, amestecat cu cei de un neam. Mai trăiesc ?... După semnul numerilor şi al întîmplărilor cam ar fi timpul veştilor...

Se împlinesc zece ani... Din zece în zece ! Alese o pietricică şi o puse pe stînca de calcar dreaptă, ca o tăblie de masă uriaşă, de lîngă el.

„Asta-i pentru ei... Şi mai pun una pentru vestea întîrziată, de dincolo... O pun alături... Din trei unul... Am trimis trei oameni, din ei unul reuşeşte... Aşa spune legea numerelor !... *Nu-Nu-Da* !... Poate va fi nevoie de *repetitio*... Astăzi este ziua cea mai importantă din lungul şir de ani. Soarele, la timpul amiezei mari, va muri cu încetul pînă ce întunericul va stăpîni lumea. Apoi va începe să crească din nou, încet şi treptat, ca însăşi măsura vieţii — pînă va reveni la vechea-i faţă cunoscută... Moarte-Viaţă !... Sus-Jos... Pace-Război... Cum de se lasă înşelaţi oamenii ? Cît de schimbătoare-i credinţa şi cît sînt de nestatornici oamenii... *Varium et mutabile semper femina* ! Schimbătoare şi pururi nestatornică — femeia ! Aşa ne place să credem. Dar ele sînt mult mai dîrze, mai tari şi mai răbdătoare ! Pe umeri de femeie a venit omenirea, din adîncuri pînă aici... şi de aici mai departe, tot femeia va duce neamul, departe în revărsarea lui ! Bărbaţii... se îmbată cu nimicuri, cu puteri de clipită. Îi cumperi ca pe copii, cu o togă roşie, sau cu o coroană aurită... Cu vorbe şi promisiuni, cu huzur sau avere, cu lapte şi miere... *Nigri herbae lacta veneni* — Buruieni ucigătoare cu suc lăptos !

— Înțeleptule, afară...

— De ce ești grăbit, Mera? Unde te zorești? Nu te uiți la mine? Eu ar fi trebuit să fiu grăbit. În fața mea nu mai este mult timp. Și vezi? Stau liniștit... Știu, Mera, că afară sînt doi oameni ce mă așteaptă și mă vor. Îi aștept și eu demult.

— Dar este și..., încercă omul lui credincios să-i spună mai departe, ceea ce-i părea mai neobișnuit. Gestul lui Diales îl opri.

— Știu, Mera, totul. Afară este un bărbat și o femeie. Veștile lor sînt și bune și rele. Iar ei sînt de o seamă... Privește aici! Ce vezi?

— Două pietricele.

— Și cum sînt ele?

— Una... una este albă, alta... roșie...

— Ai înțeles?

— Nu, înțeleptule.

— Cu timpul, Mera, cu timpul... poate...

— Cum ai știut?

— Prin tine.

— Dar eu nu am spus nimic... nici nu am...

— Da. Gura ta nu a spus nimic. Dar gîndite vorbele pot trece multe praguri și multe milliarii... Să vină, Mera... îi aștept.

— Pe cine aduc mai întîi?

— Vezi pietricelele astea? Pe amîndoi, că-s legați și ei și veștile... Hai, Mera.

— Prea bine, înțeleptule.

Diales vîntură în mînă grăunțele de piatră. Una-i căzu din palmă. O găsi, pe pipăite, ascunsă în jarul blănii sure de cerb ce-i învelea picioarele... Vîntură din nou pietricelele, făcîndu-le să cînte cu zvon de piatră... „Cît de simple sînt lucrurile și cît de ciudate par! Ce ar fi putut să-l tulbure pînă la sughiț pe Mera?... O femeie!“ Zîmbetul îi încreți și mai mult cutele din jurul ochilor... „Dacă vine o femeie... deci bărbații sînt morți. Au reușit?... Astea sînt sevele vieții... și merită să le trăiești!“

Se auzeau pașii oamenilor. Curiozitatea și nerăbdarea îi colorară obrajii. Degetele se jucau nervos cu clopoțeii de piatră.

„Îi bine de știut că vîrsta nu-i ocolită de curiozitate, gîndi el cu urechea ațintită la pași. Ea nu-i înaltă. Are pasul scurt. Bărbatul merge mai în spate... Poate nu-i vine bine că-i chemat la un loc cu femeia... De ce? Ce are de spus este al lui și despre ale lui... Urechile străine sînt nedorite..." Se auzi vocea lui Mera.

— Înțeleptule, sînt în fața ta cei doi, așa cum ai vrut. Stați mai aici, așa. Tu, omule, pune-ți desagii jos.

— Poți să ne lași, Mera... Adă-mi ulciorul cu apă proaspătă... Cînd o fi soarele deasupra crestei Cozia să vii să-mi spui. Să nu uiți!

— Așa voi face, fii fără grijă. Apa-i lîngă tine.

— De unde vii, femeie?

— Din Romula. Eu sînt de acolo, dar vestea este de foarte departe... de dincolo...

— Nu te-am întrebat de veste... Tu, omule, de unde vii?

— Din Denzidava.

Pietricelele sunau ușor în jocul degetelor, iar capul lui Diales se legăna în ritmul lor.

— Ai venit singur?

— Singur.

— Cercul a fost rupt... Și golul nu se poate umple... Sînt nouă, număr bun. De trei ori trei.

— Nu înțeleg ce-mi spui, se auzi vocea omului nesigură, descumpănită.

— Dacă te-aș întreba de Denzi, ce mi-ai spune?

— Mort.

— Da, de aici este golul... Fiul, înaintea tatălui! Degetele aleseră o boabă și o alăturară celor de pe lespede. Ești Marcu?

— Eu sînt, bunicule!

„A adormit bătrînul? gîndi el. Nu, i se mișcă mîinile. Cît îi de albă barba și părul... Cît spunea tata că are moșul? Parcă..."

— Cum a fost ? Vorbește-mi rar, să te pot urmări mai bine. Tu odihnește-te, femeie. Stai jos pe unde-ți vine bine... Te ascult, Marcu.

Povesti tot ce știa și ce făcuse. Acuma, cînd auzea propriile cuvinte depănîndu-i faptele și gîndurile, îi era rușine.

— Și ai venit, la ce, Marcule ?

— Să mă îndrumi.

— Bătrînul rîse încet.

— Marcule, mulți oameni au venit să caute sfat și drum... Dar mulți dintre ei au venit pentru a-și despovăra umerii în fața judecății lor. Au venit, ca să-și poată spune apoi : omul acela m-a îndrumat pe calea asta ! Eu ce vină am ? !... Socot că ți-ar prinde bine să auzi ce spune femeia. Cum te cheamă, femeie ?

— Passia. Așa-mi zice, Passia.

— Spune Passia, ce ai de spus ?. Urechile lui sînt ca și ale mele, nu te sfii.

— Fratele meu mai-mare, Natalianus pe numele nou, a murit luna trecută, la noi, acasă, din cauza unei înțepături la picior. S-a umflat și gata. Cînd trăgea să moară, m-a chemat și mi-a spus să vin la tine și să-ți spun așa : că el te anunță cum că Macrinius Placidus Auspex a cumpărat, cu o sută de mii de denari, din casa împăratului ro... riut... rotusuli...

— Rotulusurile, asta vrei să spui, fata mea ? !

— Chiar așa, înțeleptule, chiar cuvîntul ăsta.

— Mai departe, o îndemnă Diales cu voce blajină. Boabele se prefirau în palmă încet, una cîte una, „Cîte sînt ? gîndi Marcu, cu cele trei de pe piatră ?"

— A cumpărat ro, ro... Cărțile acelea, care privesc neamul nostru în timpul războiului cu Traian. Cel ce le-a vîndut a mîncat ce nu i-a priit și a murit. Macrinius a plecat cu... alea, undeva, să nu fie găsit. Fratele meu a venit să-ți spună, da s-a înțepat într-un dinte de furcă cînd lucra în grajd, la vite. A murit în trei zile. Eu nu am putut veni mai degrabă, că ar fi fost bănuieli. Cum putui, venii și asta-i !

— Ce mi-ai spus mă bucură, fată, mă bucură chiar foarte mult... Nu moartea fratelui. De asta-mi pare rău... Numele lui era Dida.

— Chiar așa, Dida îi era numele aici.

— Dida și-a făcut datoria.

Degetele bătrînului se opriră din frămîntarea lor. Capul îi căzu puțin în piept, iar pleoapele acoperiră ochii. Marcu se uită la Passia. Fata privea țintă la bătrîn.

Mîna albă a lui Diales flutură spre ei :

— Nu dorm, copii... Mă gîndeam. Passia, cît timp a făcut Dida din Roma pînă la voi ?

— Treizeci și opt de zile.

— Deci... cam în luna... da. E bine, Passia. E foarte bine !... Ție, nepotule, ce să-ți spun ? Nu-i destul să nu iubești aceea sau, să nu iubești cealaltă... De ne-am călăuzi după pofte și vrute... Ai văzut numai o parte din fața adevărului, și nu ți-a plăcut ! Să știi că partea pe care nu o știi este și mai rea, și mai cruntă ! De nu-ți place cojocul, îl lepezi ! Dar în gerul de afară ce te faci ? Mori. Merită ? Pentru puținul ăsta ? Băiete, nici tu, nici copiii tăi, nici trei ramuri mai departe nu veți apuca, dar vor fi unii care vor ajunge la amarul singurătății și al pustiului. Eu știu că nu va fi veșnică legiunea aici. Știu bine ! Nu mă întreba cum. Nu vei înțelege răspunsul. Dar va fi un puhoi de ani grei, cu foc și moarte ! Vor reuși numai cei tari, mai bine spus cei mai tari ! În cap să ai un singur gînd, Marcu : să creștem, să ne mărim, să ne întărim ! Să ne învățăm să ne privim ca neam, ca un întreg... Altfel ne vor măcina copitele cailor și ne vor amesteca cu lutul ! De multe ori marile lupte se cîștigă nu cu sabia ci cu răbdarea ; cu înțelepciunea și cu unirea. Dar mai ales cu unirea... Ori, tu te rupi de propriul tău frate, iar Tezinto, după Denzi, este de drept taraboste. Să nu uiți ! Apoi vine Costas, și abia în al treilea rînd tu. Ori, ce fel de conducător vei fi, cînd nu te poți conduce singur ? Pe alții cum îi vei conduce ? Va fi cum ai povestit tu că a fost cu barbarii pe care i-ai fi vrut de prieteni, cum așa va fi și cîrmuirea ta.

Tot ai plecat acum ; pleacă și vezi ! Adapă-te din toate izvoarele din calea ta, le vei cunoaște. Cînd te vei întoarce vei avea alți ochi și altă minte. Se vor umple multe

goluri. De ce nu te privește vei scăpa, în chip firesc, uitînd. Dar ce-ți folosește vei opri în tine.

— Învățatule, soarele este deasupra Coziei.

— Ajută-mă să ies la aer, Mera și tu Marcule.

Îl duceau de subsuori, pe sus. În gura peșterii, Mera îi așternuse o blană de berbece mare. Pe ea se așeză Diales, cu spatele sprijinit în peretele de stîncă. Ei stăteau în jur, ca puii lîngă cloșcă.

Zi frumoasă, cu mult senin. În depărtarea apusului vîntul fugărea marame albe de nori. Sub ei negurile umpleau golul văilor, iar trupurile de păduri născute din clăbucul cețurilor urcau crestele învăluindu-le. Drept în față muchea înțesată cu păduri a Coziei primea din plin lumina soarelui.

Ferindu-și ochii de soare, cu mîna, Diales îi cercetă pe rînd. „Băiatul a trăit ferit la umbra fraților care se îngrijeau de toate... Puțină tăvăleală nu-i strică... dar fata... ea-i tare."

— Ce rost ai la Romula, fată ?

— Stau la casa fratelui cu femeia lui și copiii...

— Acum, înțeleg că nu mai poți sta.

— Nu mai pot.

— Așa cred și eu. Ai să te duci, femeie, la nepoții mei în Denzidava, la Tezinto și Costas. Marcule, ai să-i arăți tu cum să ajungă. Le vei spune că eu și cei de aici sîntem datori față de tine... Să-ți facă un rost — știu ei. Eu nu am cum. Sau poate vrei să mergi în altă parte ?

— Nu am unde...

— Ia pietricelele astea... să le arăți lor... sînt de aici... le-am luat dintr-o vale seacă, doar pietre... Să le spui să fie și ei rotunzi, alunecoși și tari... mai bine priviți : soarele pleacă !

Cu pași mari, grăbiți, noaptea revenea peste miezul zilei. Era mai întuneric, și mai beznă ! Sau li se părea așa, după lumina tare a zilei. Cînd se lăsă păcura pe tot cuprinsul pămîntului, de nu-ți desluseai picioarele — se porni și un vînt, înșelat și el de întuneric ; în stînă, jos, sub ei, prinseră să urle cîinii. Urlau chelălăit, speriat.

— Asta a fost, copiii mei, se auzi glasul lui Diales.

Pe cer începu să se nască din nou soarele, cu sfială, ruşinat parcă de propriai glumă de copil. Creştea mereu, văzînd cu ochii, iar odată cu el revenea şi viaţa şi firescul zilei.

Diales adormise cu mîna stîngă răsucită, cu palma în sus. Vîntul îi juca firele bărbii, proptite în piept.

„Doarme liniştit, ce bătrîn frumos !“ gîndi Marcu, privindu-şi cu duioşie bunicul.

„Cum de ai ştiut, înţeleptule, că sînt singură ? se zbătu întrebarea în mintea Passiei.

„A vorbit prea mult cu ăştia... a obosit“ îşi spuse Mera.

Passia a văzut prima că marele înţelept din sfatul bătrînilor albi, din muntele Kogaion, e mort. Mera fugi la peşteră şi aduse un bucium. Cu el îndreptat spre abruptul răsăritului suflă cu putere, scoţînd sunete grave, obosite, de bocet. La un timp se opri ; gîfîia ostenit.

Passia privea mortul cu palma albă, deschisă a rugă. Se codi un timp, apoi adunîndu-şi curajul, îi puse în mînă o pietricică, din cele primite de la el. Era o pietricică lucioasă, mare cît o unghie. Cu boaba mică în ea, mîna mortului, părea că oferă lumii un grăunte de tărie.

O viaţă întreagă înţeleptul a dat oamenilor din puterea sa. Nu şi-a oprit nimic din ce-i al lumii, pînă şi aceste mici şi neînsemnate grăunţe de piatră, din rodul stîncilor, le-a dat în ultima clipă a vieţii, unui om.

Au văzut un şir de bărbaţi în ţundre albe urcînd plaiul spîn de la piciorul stîncii. Umbre cu mers domol de moşnegi, adunate de chemarea buciumului.

Vîntul le flutura bărbile şi pletele albe. Acelaşi vînt se jucase, mai înainte, în părul lui Diales.

— Mergeţi sănătoşi. Hai, duceţi-vă, rămînem noi cu omul nostru. Mera îi sili din spate, împingîndu-i în poteca ce cobora la stînă.

Marcu oftă, încercînd să-şi limpezească ochii cu mîneca cojocului. „De acum... nu va mai căuta nimeni un *copil pierdut în munte*... Ei urcă, noi coborîm...“

XXXVI

Pe stînga drumului ce duce din Denzidava la castrul din Micia, cam la o milliarie de sat, se ridica în pantă lină un tăpșan. Vara era acoperit de un covor des de iarbă verde și de răzlețe tufe de pelin prăfuite cu argint. Acuma îl învelea un strat de zăpadă umedă, înmuiată de soare și de vîntul cald din sud.

Aici au fost săpate gropile pentru morții satului și tot aici, puțin mai departe, se înșirau, soldățește, într-o ultimă aliniere, mormintele celor căzuți din *numerus Maurorum Micensium.*

Erau șaptesprezece movile de pămînt lutos, născut din albul zăpezii. Lapidarii din canabaea castrului vor ciopli stela funerară, în marmură albă. Au să cioplească numele celor morți și unitatea, închizîndu-le într-un chenar sculptat cu frunze de acant și caneluri, așa cum se cuvine, după datină. La primăvară o vor așeza aici.

Călărețiì se adunară pe două rînduri în fața mormintelor. Horatius împinse calul înainte. Aștepta ca mișcarea din rîndurile călăreților să se potolească.

Citi cu glas tare numele celor căzuți.

— ...Ați luptat cu credință. Cu brațul și cu viața voastră ați ajutat la izgonirea barbarilor. Ați respectat cuvîntul dat Romei, Împăratului Marcus Aurelius Antoninus. *Tabula* unității va păstra și cinsti numele vostru.

Vă cinstim, după tradiția legiunilor, cu ultimul *vale !*

Horatius Publius Metellus ridică mîna dreaptă, în care avea *spatha,* o ținu întinsă în fața sa.

Din piepturile soldaților se smulse de trei ori la rînd cuvîntul de rămas bun — al celor vii.

— *Vale !... Vale !... Vale !* însoțit de fiecare dată de izbirea sabiei de scutul rotund, maur.

Ultimul *vale* se răsfrînse, înapoiat de ecou.

Șirurile de călărețì se întoarseră spre dreapta. Numerusul porni în galopul cailor și în curînd dispăru după un cot al drumului.

Castrul din Micia își depăna firesc viața cotidiană. Corvezile se îndeplineau de cei ce erau de serviciu. Detașamentele plecau în patrulare. Instrucția se desfășura normal, centuria de intervenție era echipată și aștepta

numai semnalul de plecare, pentru a înfrunta pe inamic. Bucătăriile pregăteau cele trei mese zilnice ale soldaților : jentaculum, prandium și cena.

La prima vedere nu se simțea nimic neobișnuit, dar privind mai atent chipurile soldaților puteai desluși o bucurie și o siguranță, ascunse în fiecare gest, în fiecare mișcare. Ochi veseli, guri gata de rîs, glume aruncate în toiul muncii...

Vorbele pleacă, vorbele zboară ! Da, vorbele erau cauza bucuriei. Pe căi necunoscute, misterioase, vorbele — zvonurile — ajungeau la urechile soldaților cu mult înaintea faptelor.

— A plecat legiunea a V-a Macedonica, vine la noi, acum este la Angustia !

— A murit în urma rănilor tribunul Maximinus !

— La noi se mărește garnizoana !...

M. Claudius Fronto nu se simțea la îndemînă în prezența tribunului Iulius Marcius Pompeius, avea impresia că stă gol. Ochii tribunului păreau că-l cîntăresc, că-l cumpără... Îl hărțuia gîndul că ceva nu este bine, că s-a întîmplat ceva. Se decise să ia taurul de coarne :

— Tribune, ești de mult timp aici, la castru, eu sînt abia venit, nu am avut timp să mă obișnuiesc cu oamenii. Văd că nu ești pe deplin mulțumit de ceva. Spune-mi deschis, soldățește și voi vedea ce-i de făcut. De Metellus, nu mă sfiesc. A dovedit că-i un soldat bun și bărbat întreg.

— Metellus, este timpul să verifici centuria de serviciu. Vezi să fie toți pregătiți. Controlează-i să aibă *lorica,* au obiceiul iarna s-o lase. Preferă pieptarele de piele groasă și cojoacele... Dă-i voie, să plece.

— Desigur, eu nu sînt aicea ca să știrbesc obiceiurile, nici ordinea. Ai arătat că-ți știi menirea. „Vrea să scape de mine, gîndi Horatius, doar cu el am inspectat centuria...".

Adjutorele ieși din praetoriu.

— Acuma poți vorbi liniștit, spuse guvernatorul zîmbind și se lăsă cu toată greutatea pe cotul drept așezat pe masă.

— Da, acuma pot.

— Cu el aici nu puteai ?

— Nu. Era și el în cauză. Sau mai bine zis din cauza lui...

— Ce-a făcut ? întrebă guvernatorul cu interes.

— Asta-i, ce a făcut ! ? Oamenii vorbesc, nu-i poți opri. Nu te vorbesc de bine. Nu le placi. Știi ce înseamnă să nu placi soldaților ! Iar să-i întorci în favoarea ta... asta-i o treabă foarte, foarte grea.

— Dar ce am făcut ? ! Am văzut că aici este punctul cel mai greu, și i-am ajutat. Vin două ale, peste o mie de călăreți !

— Nu trag în balanță suficient.

— Nu te înțeleg, tribune. Fii mai clar ! M. Claudius Fronto își schimbă poziția. Se rezemă cu spatele de spătarul scaunului și își încrucișă mîinile pe piept.

— Cei opt morți, pe care i-ai lăsat acolo, în șosea, fără măcar să încerci să vezi de sînt morți sau numai răniți. Fiecare soldat se vede în cei „uitați". Omului nu-i place să fie uitat ! Asta a făcut Metellus, nu și-a uitat morții. I-a cărat pe toți : pe un maur care i s-a părut că mai trăiește l-a dus pe brațe din hățișurile pădurii pînă în sat. El nu și-a dat seama, dar alții au văzut : cără un mort. A stat pînă i-a îngropat și le-a dat *ultimul vale* ! Guvernatorule, bag mîna în foc și pariez pe toată stipendia mea, că maurii merg după Metellus și în infern ! Și, vezi, ce-i mai rău, el nici nu le era comandant. S-a dus cu ei din alte motive... mă rog... treburi... Or, tu ți-ai lăsat chiar oamenii tăi ! Chiar pe cei ce te păzeau...

— Asta le este menirea. O știu !

— Și eu o știu. Dar legea nescrisă, ce-l leagă pe comandant de soldat și-l face pe acesta să-l asculte orbește...

— Eu am legile scrise !

— Tu ai vrut să știi... Și mai este ceva.

— Ce mai e ? Tonul era nemulțumit și aspru.

— Ai anunțat imediat că dai două ale pentru ajutor castrului. A fost un fel de, cum să-ți spun ?... parcă cereai iertare și căutai să te răscumperi...

— Prostii ! Deci, asta-i ? Credeam că-i ceva mai grav, mai important.

— O, nu. Numai fleacul ăsta...

— Bine, mai vorbim. Am să te chem.

— Prea bine.

„Să-ți rupi gîtul pe scările pretoriumului, boșorog încrezut ! Te aranjez eu ! Trimit un curier special, acum ! Ai să vezi tu unde o să te ducă fumurile de magister și tonul de...“ își spuse M. C. Fronto.

— M-ai chemat, stăpîne ? îl privea din golul ușii chipul taciturn al nubianului.

— Iar asculți la uși ?

— Stăpîne, greșești ! Apoi aici nici nu-i ușă... Am vrut să-ți spun ceva, dar era tribunul la tine.

— Hai, intră acuma...

— Dacă ești supărat, nu-ți spun.

— Fortius, sînt supărat pe tine cel mai mult. Ce-i ?

— Voiam să-ți spun o glumă ce o tot vîntură soldații... Ei zic, ba și cîntă așa :

Vrei să mori printre barbari ?
Fii de gardă la cei mari !
Ăla mare se gîndește,
Cum să scape iepurește.
Ăla mare e „soldat“,
Ca să pară ne-nsemnat !
Pe cei morți nu-i prețuiește,
Doar cu vii se îngrădește !...

— Cîntec tîmpit și glumă idioată.

— Dar — se pare — adevărată.

— Cheamă-l pe *optio*-nul de serviciu.

— Am înțeles, stăpîne... Îmi pun și pielea aceea, groasă ?

Cana de lut, aruncată cu putere de M. Claudius Fronto izbi pe nubian în față.

— Te învăț eu minte, porcule ! Nu ești bun de nimic !... L-ai ucis pe tribunul Maximinus.

Vorbea singur, Fortius plecase. Pe scări se auzeau pașii grei ai omului ce urca.

— Am fost chemat. Sînt *optio*-nul de serviciu, Marcinius Timo. Poruncă !

— Îl ei pe sclavul meu Fortius, și pui să fie biciuit aici în fața praetorium-ului. Acuma !

— Am înțeles, pun să fie biciuit, acuma !

— Pleacă.

Furia clocotea în el. Îi venea să spargă, să rupă, să ucidă. Îmbrăcă penula, în timp ce cobora scările.

În fața praetorium-ului se strînseseră soldații ce erau prin preajmă. Rîndurile curioșilor se îngroșau, veneau în fugă din toate părțile. Nu văzu nici pe tribun și nici pe vreunul dintre ofițeri... Ochii reci ai subofițerului de serviciu îl priveau indiferenți.

„Ăsta cîntă în gînd prostia aceea", Își spuse M. C. Fronto, apoi ordonă treizeci de bice pe spatele nubianului.

Tăcere de piatră, ostilă. Șuieratul biciului... 28, fiuu ! 29, fiuu ! 30 !

— Gata ! 30 de bice !

— 29, pe al treizecilea nu l-ai făcut !

— Credeam că l-am făcut...

— Sclavul să rămînă aici. Îl vînd ! Cine vrea să-l ia dă 200 de denari !

Urcă din nou scările ce duceau la etaj. Intră în camera lui. Îi era sete. Căută pe masă, prin oale, nu găsi nimic. Îi veni să strige, din obișnuință — Fortius !... Pași pe scară. „Cine o fi ?"

— Sînt soldatul *immunes Sesta*. Am fost trimis de tribunul castrului, să stau aici pentru ce nevoi or fi !

— Adă vin ! Prin fereastra acoperită cu foaie de mică, privi în jos, la „via principales", unde sta nubianul înconjurat de o mulțime de soldați. Rîdeau ! Văzu roșu dinaintea ochilor : „Îl omor !" Se repezi pe scări. Cînd apăru în fața praetorium-ului, toți tăceau. Vocea lui Fortius se auzi clar :

...Pe cei morți nu-i prețuiește.
Doar cu...

— Gura ! *Optio* ! Încă 30 de bice ! Îl închizi în carceră !

— Îl cumpăr eu ! Guvernatorul se întoarse ca mușcat. Ochii liniștiți ai comandantului de castru, îl priveau.

— Îl ai, dar după cele 30 de bice !

— Atunci, pentru o sută de denari !

— Nu. Am spus 200 ! Așa rămîne !

— Bine. Îl iau !

— Să-mi schimbi pe nepriceputul ăla de *imunes* ! Să-mi trimiți pe cineva din *speculatorii* mei !... Adăugă în silă — Te rog !

— Bine !

„Ăsta uită și titlu și rang... îl distrug pe îngîmfatul și...“

Tribunul castrului cedase locuința sa din praetorium marelui oaspete. Se mutase în pavilionul rezervat ofițerilor din latura *sinistra proetarii*. Acolo îl aduseră pe Fortius. Îl îngriji un soldat, în pragul terminării stagiului. Îi unse spatele cu untdelemn de măsline și-i dădu să bea o cană de vin fiert îndulcit cu miere.

— Trece. La ce te poți aștepta de la un laș ? !

— Îți dai seama ce spui ? întrebă nubianul.

— Adică pe tine te biciuie și eu mă prostesc !

Fortius stătu nemișcat pînă seara, cînd veni noul lui stăpîn.

— Uite, ai aici actul de vînzare al guvernatorului către mine. Ai aici actul meu de punerea ta în libertate și aici, în pungă, banii pentru impozitul pe actul de eliberare *manumissio*. Cînd vrei, pleci. Actele le poți face și aici în Micia, în canabaea castrului. Libertul Ponticus se ocupă cu astea. Cum te simți ?

— Foarte rău.

— De ce ? Te doare spatele ?

— Nu. Mă doare că mă alungă noul stăpîn. Na ! Ia ! Du-te ! și să nu te văd !... Credeam că te-ai obișnuit aici cu oameni ca mine...

— Bați cîmpii ! Ce are pielea cu libertatea !

— Știi că ți l-ai ridicat pe guvernator în cap ?

— Știu.

— De ce ai făcut-o ?

— Vreau ca mîine, de vei putea, să pleci să-ți faci actele. Ești libertul Fortius Marcius Pompeius în serviciul meu. Pleci la Roma, să duci scrisorile mele, le vei da cui îți voi spune. Pe urmă ești liber. Ai 100 de denari pentru drum.

— Cam puțin ! Ce face guvernatorul ?

— A plecat.

Uitînd de durerea din spate, Fortius sări în picioare :

— Dar... e noapte ! ?

— Oamenii curajoși nu se tem de noapte ! Cu tine va merge un localnic, vreau să-l ajuți să ajungă la cohorta pretoriană sau la *equites singularis* din Roma... aș prefera cohorta.

— Este ca ajuns !

Tiberiu, se înfățișă la tribun a doua zi, dimineața, în praetorium. Era și Horatius acolo. Văzîndu-l, se simți mai ușurat. Tribunul era obosit — nu dormise toată noaptea. Îl privi lung pe Tiberiu, în timp ce-și mînca pîinea, muind-o în cana de vin.

— Mai vrei să te angajezi ?

— Da, răspunse Tiberiu hotărît.

— Bine. Stai jos... Horatius, adă scrisorile. Acuma, tinere, ascultă : Vei pleca cu un om, Fortius, libert. A fost sclavul guvernatorului. Te va duce el la Roma. A mai fost și cunoaște drumul. Nu trebuie să știe că tu ai scrisori din partea mea. Asta este foarte important și de felul cum vei ști să taci depinde viața ta... Mulțumesc, Horatius, uite scrisorile : asta de aici, scrisă cu cerneală neagră, este a lui Horatius către mama sa. Astea două, scrise cu *rubrum* sînt pentru tribunul cohortei pretoriene și pentru senatorul... dar ai să-i uiți numele — și apoi e mai bine așa : le dai pe amîndouă tribunului. Dar numai lui ! Sînt scrise pe papirus. Am să ți le dau după ce le cos în brîul tău. Să te ferești să-l uzi. Ai înțeles ? Omul, Fortius, va avea și el trei scrisori, dar fără importanță ! Pe tribunul cohortei de pretorieni îl vei ruga să te îndrume la mama lui Horatius... Sînteți, se pare, rude sau, mai corect, veți fi cînd vei ajunge tu acolo !

Să fii cu urechile deschise și cu ochii mari. De vei avea ceva important, să-mi transmiți. Te vei duce la *nummularius*-ul poreclit Sestertius cel Tînăr. Lui îi spui ce ai să-mi comunici. Ai înțeles ? Nu ai de ținut minte decît numele mummularius-ului — i se spune Sesterțius fiindcă toate dobînzile sînt în sesterți la acest zaraf. Nu cunoaște monedă mai mică ! Iar tînăr, fiindcă mai este unul, tatăl lui, și acela e cum îi și normal — cel Bătrîn. Ai priceput ? Acuma, dă brîul. Horatius, coase scrisorile !

XXXVII

Costas se întoarse foarte supărat din munte, de la casa bătrînului Denzi. Aurelia încercase în nenumărate rînduri să-l prindă la vorbă. O ocolea. Ba schimba firul, ba pleca, ba-i spunea, acru, și plictisit :

— Lasă, fată, astea. Nu am chef de vorbă...

Bănuia că supărarea se trăgea din faptul că, acolo sus, găsise berbecul și iapa cu mînzul morți de foame și sete. Oile au scăpat se pare însă prăpădite rău. Nu credea că le va scoate în primăvară. Apoi și aici acasă, ăl mic, Iuliu, după spaima din noaptea morții mamei sale a rămas bîlbîit și cam stricat la cap. Nu te puteai înțelege cu el... Vorbea aiurea și avea spaime la tot pasul. Se temea de întuneric, se temea de pădure, de oameni... sta pe prispa casei toată ziua și sucea în mîini o funie... lui Antoniu îi spunea mamă, iar la Costas se uita cu ochi goi și-l întreba mereu „Tu ce vrei ? Pe cine cauți ?".

Cînd au adus-o înapoi pe Flavia, acu două zile, Aurelia a stat cu ea de vorbă, în grajdul lui Tezinto. I-a spus vară-sa că va veni Horatius, după ce se vor potoli lucrurile, s-o ia de acasă așa cum se cuvine, după datină și cu aprobarea obștei. O invidia și în același timp îi părea bine. „Cum de au noroc ăștia ?" se întreba mereu Aurelia, i se părea nefiresc ca tocmai la ea să fie lucrurile așa de încîlcite.

Muncea din greu să repună pe picioare cele smintite de năvălitori. Acum o înțelegea pe Sabinia cu veșnica ei treabă, ca de albină lucrătoare.

Greutățile și nevoile îl făcură pe Antoniu bărbat, înainte de vreme. Nu mai prindea păsări cu lațul, cum făceau cei de seamă lui și nici nu mai juca arșicile de miel, în piața satului cu băieții.

Se încăpățînase să facă mai mult decît putea, ca să-i intre în voie lui Costas, care nu mai lua nimic în seamă și rareori mai sta pe acasă și atunci tot tăcut. Cînd îl vedea pe cel mic se scula și pleca.

Septimius, mereu cu Tezinto și cu zbîrlitul ăla de Tarsa, nu era de găsit. Îl pîndise în două rînduri, să-l ia din scurt, dar nu a venit acasă în nopțile acelea. „Mă

ocolesc toți ca pe o ciumă !" gîndea Aurelia și se înfuria în neputința ei.

Într-o seară, obosită și sătulă de muncă, după ce-l culcă pe Iuliu — trebuia dus de mînă la pat și culcat — ieși în cîmpul din dosul casei lor, să se mai odihnească — era cald și mirosea a primăvară — văzu atunci urcînd spre căpițele de fîn, trei umbre. Pe două le bănui, pe a treia o cunoscu — era Costas. Îi văzu că se așează la picioarul căpiței ei : aceea care în noaptea de groază a adăpostit-o. Înțelese acuma unde dispăreau bărbații, de-i căuta prin tot satul și nu da de ei... Deci o ocoleau și ticluiau acolo în liniște. Avu un ghimpe împotriva Getei, care probabil știa, dar nu-i spusese nimic. Sîngele i se urcă în obraji și simți cum se înfurie. Îi creștea necazul și supărarea din toate : din broboada pe care încerca să și-o lege pe cap, dar nu-i găsea colțurile, din mugetul rupt și răgușit al vacii, din golul ascuns sub zăpada pe care călca împiedicîndu-se... Plecă la ei, încordată și rea.

Cînd se apropie de căpiță, nu-i mai auzi, tăcuseră. „Din cauza mea nu mai meliță ca muierile, lasă că vă satur eu !"

— Aici erai, tată ? Te așteptam cu laptele fiert. Și pe tine, Septimius, nici nu spui pe unde ești, te așteaptă omul și tu nicăieri... credeam că ai plecat.

— Nu, Aurelia, nu am plecat. Mîine plec.

— Cum mîine ? întrebă, gîtuită parcă de vestea neașteptată.

— Da, plec mîine dimineață ! Drumul este curat acuma, așa spun patrulele din castru. Se poate ajunge ușor și destul de sigur pînă la Apulum. Septimius vorbea liniștit și rar.

— Tată, eu voiam să-ți spun demult, dar tu...

— Știu, fată. Mi-a spus Advenas. Vocea lui Costas se auzi seacă.

— Și cum rămîne cu mine, Septimius ?

— Cum să rămînă, Aurelia ? Tu credeai că eu glumesc cînd îți spuneam...

— Să nu mă porți cu vorba, auzi ? ! Eu plec cu tine ! Tată, eu plec cu el. Unchiule, ajută-mă ! Septimius se dezbrăcase de cojoc și îl întinsese Aureliei.

— Pune-l pe tine că-i cam frig acuma, seara.

— Nu am nevoie de cojoaca ta... Ai auzit ce-am spus ? Plec cu tine !

— Tu nu vrei cojoaca lui pe cît stăm aici... da el să te vrea pe o viață ! spuse Tezinto cu un glas ce-i păru batjocoritor.

— Cam așa vine treaba...

— Tu, tată, să mă lași pe mine. Cînd ai luat-o pe mama, ai făcut cum ai vrut tu și a fost bine.

— Fata mea, așa a fost, doar că și Sabinia a vrut, acuma pare că vrei să pui hamul pe un cal ce nu se lasă...

— Stai, Costas, lasă-mă pe mine să-i spun eu fetei...

— Ce să-mi spui ? Ce să-mi mai spui ? ! Nu ai venit aici, în locurile astea, să-ți faci un rost ? Pentru asta, nu ai nevoie de o femeie ? Ce, crezi că ești prea de soi pentru mine ! ?... Mîine poimîine vei fi din aceia ce nici cu bani nu-și vor putea găsi o femeie...

— Asta-i Aurelia ! Este așa de aproape poimîinele, încît nu face să te mai gîndești.

— Dar eu țin la tine, vreau să fiu cu tine. Și știu că și tu ții la mine...

— Tocmai asta-i : tu ții, eu țin... da' de nevastă nu te iau.

— Mă rușinezi, fată, spuse Costas aspru.

— De ce ? Că mă lupt pentru fericirea mea ? Pentru binele meu și al lui ?

— Măi oameni, și Tezinto se săltă într-un genunchi potrivindu-și poala cojocului. Cred că nu spuneți tocmai ce-i mai important. Aurelia, fată : omul pleacă la Apulum, nu știe unde va sta, nu știe de va lua aici dreptul de împroprietărire sau va pleca la el, dincolo de munți... la cetatea Tomisului pe malul Pontus-Euxinului. Cum să meargă cu o femeie pe drumuri, în timpurile astea ? ! Poate va rămîne în Apulum și va deschide o sală de arme, poate o școală de gladiatori, poate va face o *vexillație* din veterani... nu știe încă... Unde te bagi cu șila ? Pe urmă, cum rămîne aici ? Cine va ține gospodăria voastră ? Acuma tu ești „Gura pungii", în locul mamei tale. Au fost destule necazurile pe capul nostru... Gîndește-te și la Iuliu. Cu el cum rămîne ? Nu-i o treabă de supărare, da' nici să iei un bărbat așa ca pe o desagă... sau ciot... nu se poate, fato, nu se poate !

— Gîndește-te la aia, gîndește-te la asta, la Iuliu, la vaci, la oi, la boi... da' la mine cînd să mă gîndesc ? Cînd mi-or curge pieile ca la babele din sat ?

— Măi, fată, tu nici nu mă cunoști : sînt beţiv, joc zaruri, mă ţin de muieri, bat...

— Să încerci numai şi-ţi crăp capul ! De zaruri ai avut parte destul. De muieri, te fac eu să nu mai poţi ! De băut... de, mai bea omul... şi tata bea, şi unchiul bea... De le întreci măsura, te-oi bate în somn, pînă te umflu ca pe un burduf de oaie ! Ori faci casă, ori...

— Ori ce ? întrebă Septimius rîzînd.

— ...Te fac bucăţi. Asta-i ! şi Aurelia se sculă apăsîndu-şi pieptul cu mîinile, se sufoca.

— Ce facem, Costas, cu zărghita asta de fată ? întrebă Septimius.

— De, vă spusei să mergem dincolo, unde am stat în celelalte seri. Da voi nu, că-i departe. Acum, na aproape ! Stăteam acolo şi scăpam de nebună. Plecai mîine în zori şi gata !

— Să crezi tu, tată, că scapă de mine.

— Aurelia ! Septimius se sculă şi el în picioare, o luă de umeri şi o sili să stea jos, lîngă Costas. Eu nu ţi-am spus adevărul. Nu sînt veteran. Nu am nici un denar, nu am *honestamissio* şi nici *immunitas omnium rerum,* nu sînt nici cetăţean roman. Sînt dezertor şi vin înapoi unde m-am născut să-mi sfîrşesc zilele... Asta-i ! Dacă vrei şi ai curaj... vino. Te iau. Da' cînd m-or găsi nici ţie nu ţi-o fi dulce. Te vor vinde în piaţă ca pe oi. Ai înţeles ?... Alege ! De vrei, mîine în zori să fii la unchi-tu, în curte, cu desaga. Acu' pleacă.

— Dar, tu... Vocea fetei era înecată în lacrimi.

— Pleacă acuma !... De ai curaj, în zori te aştept.

Tăcută, parcă mai mică de stat, acum la plecare, Aurelia îi părăsi. Plecă cu paşi mărunţi, obosiţi. Păşea ca prin vis. O durea capul şi toate încheieturile. „Dezertor, fugit.. au să-l prindă... Casa mea, copiii mei... cetăţeni romani, oameni liberi, cu toate drepturile !... Mai bine pleca cu barbarii. Scăpa de urmărire... de moarte." I se umfla pieptul de rîs. De un rîs bolnav şi străin. „Aurelia, nevastă de dezertor !" Ajunse acasă. Îl găsi pe Iuliu în tindă.

— A-a-a-pă !

— Uite aici, Stai că-ți dau eu apă. Copilul bău lacom, își udă cămașa pe piept. Răsufla greu. Rotindu-și capul privi în jur mirat : Vi-vi-v-iță-iță-lu-u a fo-o-st ai-ai-aici și s-s-s-a du-u-us !

— S-a dus să se culce și el, treci și tu la culcare, hai cu mine.

— Cu-u-el ?

— Vine și el mai pe urmă.

Îl culcă din nou în pat și-l înveli. Iuliu adormi deîndată. Prin somn îngăima ceva nedesluşit. Aurelia își puse un cojoc pe umeri și ieși afară. Se așeză ghemuită pe prispă și gîndul îi rămase nemișcat. Nu se gîndea la nimic, degetele se jucau cu mițele cojocului răsucindu-le în melcișori.

Tîrziu de tot se întoarse Costas. O văzu pe prispă, dar nu-i spuse nimic. Se culcă lîngă Iuliu.

Noapte lungă, nesfîrșită pentru Aurelia. Somnul nu venea. Nici nu era somn pe lumea asta. Cum să dormi ? Unde spunea că vrea să se ducă ? La Tomis. Unde o fi asta ? Trebuie că-i departe... Pontus Euxinus. Ce să caute acolo ? Credeam că vrea să se așeze pe aici, pe lîngă Apulum sau lîngă Sarmizegetusa... mai merge ! Da, tocmai... la Pontus Euxinus... Dezertor ! O fi și lotru ? Va fi spînzurat. Ce le fac lotrilor ? Îi ucid. Ce contează cum. Moartea ! Asta contează ! Să mă vîndă cu 400 de denari. Ce, atîta fac ? !... Blestemații, nu puń ei mîna pe mine... Ce spunea mama ? „Sclavi nu avem în neamul nostru."... Nevastă de lotru, nu, dezertor ! Ce-i mai bine ? Tot aia-i. Și voiam *conubium* — căsătorie legală, recunoscută ! Cît de ușor se dărîmă totul !... Se dărîmă totul, cînd nu știi pe ce loc îți așezi temelia... Ce mă doare, el sau temelia ?... Aici, ce să răspund ? Și el și temelia... Nu merge așa, fetițo. Ori aia, ori ailaltă. Ce ?... El ! Atunci fără temelie... Ori temelia fără el !

Tresări speriată cînd din grajd ieși Antoniu, dormise în paie, în ieslea cailor.

Se lumina de ziuă. O cuprinse frica.

Costas ieșise și el în curte și se spăla îndelung sub șuvoiul de apă turnat de Antoniu. Apoi îi turnă el băiatului. Se șterseră cu o bucată de pînză de cînepă. Stă-

teau acum în capătul celălalt al prispei. Pierdută în cumpenele ei, nu auzi ce vorbeau. Apoi prinse vorba domoală a lui Costas :

— Eu, băiete, am să plec sus în munte, nu putem lăsa vatra aceea în părăsire. Am pierdut toate vitele. Oile sînt vai de lume. Am fost la stupi, stau bine. Cum pleacă zăpada, îi scot. Tu să ai grijă de casă și de ce-i aici. Te va ajuta și Tezinto și Geta. Sînt și ei singuri. Flavia mai stă ce mai stă, da' mai încolo pleacă la Micia. Tiberiu, din cîte spune Horatius, va fi bine, a plecat tocmai la Roma, la gărzile pretoriene. Cu soră-ta poate nu te vei mai vedea, azi pleacă cu Advenas... Eu îl iau pe Iuliu cu mine. Voiam să te duc la Urania, dar nu se mai poate acuma... încolo, la iarnă, cînd vor fi mai puține de făcut...

— Mă gîndesc, tată, la omul acela...

— Care ?

— Ăla de l-am ținut noi cu Tiberiu, mai acu...

— Ce-i cu el ?

— Mai bine-l omoram atunci.

— Da, băiete, mai bine ar fi fost. Toți rătăciții ăștia trebuie stîrpiți. Stîrpiți ca șerpii... Vezi că a ieșit mînzul din grajd. Du caii la apă !

— Tată, să nu-ți faci griji cu mine.

— Nu-mi fac, fiule, nu-mi fac... De-mi făceam, nu te lăsam aici singur.

— Tată, unde o fi Marcu ? Mi-i dor de el.

— Cine știe unde-i ? ! Amărît, printre străini, departe... Vai și amar de el... Noi, fiule, nu ne mișcăm de aici. Nu ne urnesc ei ! Pentru un mort și un frate zăbăuc, nu las eu vatra. Nici tu ?

— Nici !

— Mă duc la bătrînul Tarsa, am cu el o vorbă. Tu să-i dai soră-ti un cal bun. Pune-i hamul ăla cu plăcuțe de alamă... Va veni Flavia să mulgă vacile... După ce o vinde Tezinto din caii lui, treci cu ai noștri la el, să-ți fie mai ușor. Auzi ? Eu mai dau pe aici la cinci șase zile, de voi putea. Hai, mergi la cai...

Aureliei i se zbătea inima ca un porumbel. Se îneca în lacrimi. Gheara din gît n-o lăsa să respire.

— Fă-ți, fată, desaga. N-o lua pe aia mare neagră, că-i cu fundul șubred. Ți-am pus pe laviță în casă niște

pielicele și un sul de pîslă groasă ; la nevoie poți dormi pe el, să bagi seama să nu se ude.

Plecă cu pasul lui, moale, ca de pisică. Nu se întoarse cînd ieși pe poartă, o lăsă deschisă.

„Ce fac ? O, zeule bun, ajută-mă, sînt acuma în locul de unde-mi începe viața... Ce fac ?... A fost oare un semn pentru mine fuga soarelui din cer ? Ce mă așteaptă ?"

Aurelia căzu în genunchi cu fața în mîini. Se lăsă din șale, pînă ce fruntea atinse lutul umed al prispei.

— Aurelia, ți-am scos roibul, îi cuminte și liniștit. Să nu uiți să-l adapi, auzi ? Aurelia ! Ce-i cu tine ! ?

Simți pe spate mîna fratelui. Într-un elan plecat din adîncul ei îl îmbrățișă.

— Ce știi tu, fericitule ? Ce știi tu ! ?

— Iată că-s și prost acu !

— Nu, asta. Tu ești aici și nu ai de ales.

— Ce să aleg ? lasă bocitul. Te așteaptă omul ăla...

— Bine zici.

Întîrzie cam mult cu strînsul lucrurilor ei, de, ca muierile. Boci cînd înfundă blănițele moi de samuri și jderi în desagă. Calul, cu urechile ciulite, o privi. Ieși cu el de căpăstru pe poarta lăsată deschisă de Costas. Antoniu rămase în curte.

— Te ajung din urmă. Să închid vacile...

O așteptau toți. I se păru că vede o undă de ușurare în ochii tuturor. Caii mari ai romanului erau încărcați cu samarii de piele. Septimius o privi cu ochii mijiți. Sta cu mîinile în șolduri. Mare, voinic, înfipt bine pe picioare. Îi crescuse o barbă scurtă ; pe fălci mai neagră și gălbuie în bărbie.

— Te hotărăști cam greu. De, pleci din culcuș cald la cîmp deschis, în bătaia vîntului și a ploii.

— Mai taci din gură...

— Geta zicea că nu vii... că te-ai speriat.

— Să mă sperii ? De ce ?

— Știu eu de ce se poate speria o femeie ?

— De om prost !

— Uite ce-i, pînă acuma ai fost de capul tău. Acu se schimbă roata. Să nu-ți aud gura ! Pricepi ? Ei bine, Tezinto rămîne cum am vorbit... De vom trăi. Cu sănătatea la toți ! Salve !

— Așa rămîne, Advenas. Ai grijă. Pe proasta asta de n-o poți stăpîni, mai potolește-o cu palma. De nu se lasă, cred că o poți vinde cu 2—300 de denari și pe drum...

Aurelia se uita mută la ei. Cînd își reveni, Septimius era la poartă cu Tezinto, scoteau caii în drum. Antoniu era acolo. Își întoarse calul și plecă spre ei.

— Aurelio ! Auzi vocea Getei. Nu se întoarse, mai făcu cîțiva pași și aruncă peste umăr :

— Să mă vîndă ? ! Da ? Ei lasă că vă arăt eu la toți !

Cînd o sărută Antoniu atunci pentru prima dată își dădu seama cît îl iubea pe fratele ei.

— Să ai grijă de tata. Auzi tu, urîtule ?

— Bine, Aurelia, mergi. Îi erau ochii în lacrimi, dar se ținea.

— Uite ce-i, Aurelia, nevastă cu *contubernium* — nelegitimă adică — de se întîmplă ceva cu mine pe drum, nu mă știi. Mergi cu mine, că avem același drum. Tu mergi la ruda ta din Apulum. Lucrurile tale sînt cu tine, ai calul tău ! Ce-i cu mine nu știi. Ai înțeles ? Să nu te prind că sari cu gura, că te jupoi !

Căscă ochii mari și-și înghiți nodul lacrimilor.

— Te mai poți răzgîndi. Nu se supără nimeni.

— Dezertor am ales, de el să am parte ! Mișcă-te odată ! Rămîi sănătos, unchiule Tezinto !

— Taică-tu...

— Lasă-l pe tata... știu eu... Hai, omule !

Mergea în urma lui Septimius, ducîndu-și calul de căpăstru. Trecură prin satul, încă pustiu, doar cîinii îi urmăriră, zbîrliți, rotind la distanță.

„Oare ce mă așteaptă după cotul drumului, sau la vadul apei ? De ce spun „mă" așteaptă ? Ne așteaptă. Trebuie să mă obișnuiesc cu asta, cu frica, cu grija. De aici începe viața mea adevărată. Pînă acum am fost în umbra tatii, a casei, a satului... Ce se întîmpla ajungea la mine trecînd mai întîi prin ei... acuma... eu. Noi, noi singuri, el și eu... Ce-o fi gîndind ? De ce oare merge pe drumul mare ? Era mai bine să luăm calea pădurii, mai feriți... Grijile lui au sporit, din cauza mea... Pot să-l ajut eu cu ceva ?... Cu ce ? Poate doar cu..."

— Septimius, auzi Septimius ? Îți pare rău că am venit cu tine'?

Se opri și o aștepta să-l ajungă din urmă. Ochii îi rîdeau. Se așteptase la o față întunecată de griji și de nesiguranța clipei.

— De ce să-mi pară rău ?

— Te-ai fi descurcat mai bine singur... Eu nu vreau să-ți fiu povară... voi căuta nici să nu mă simți... Dar sînt bucuroasă că sînt cu tine. Tu, nu ?

— Ce să-ți spun ?... Poate că ar fi fost mai bine să te fi lăsat acasă...

— Septimius, tu uiți că drumul ăsta este drumul nunții noastre ! ? Oamenii obișnuiesc să bea, să cînte, se înveselesc. Noi ? Mergem pe drum. Unde ?... Ce ne așteaptă mai încolo ?

— Vadul Marisului. Să bagi de seamă la apă. Te urci pe cal. De apuci să te uzi, umbli așa pînă la noapte.

— Tu asta-mi spui, omule ? !

— Ce-ai vrea să-ți spun ? Vezi cum mergi...

— Ce fel de om ești tu, Septimius ? Mergeai în față și, de nu te opream eu, poate nici pînă la sfîrșitul zilei nu ai fi scos un cuvînt.

— Poate. Hai să mărim pasul, că pînă la castru ne apucă noaptea pe drum.

— Ce cauți la castru ? ! Ești nebun.

— De ce ?

— Păi, te vor prinde.

— Cu ce ?

— Cum, cu ce ? ! Ești dezertor. Ce te bagi în gura lor ? !

— Cum ne-a fost vorba ? Să taci, nu ? Văd că i-ai dat drumul.

— Cum să tac ? Ce, sînt mută, ca fata lui...

— Ce bine-ar fi !

— Omule...

— Uite Marisul. Septimius o apucă de subsuori și o săltă în șa. Ține-te bine. Septimius se urcă în spinarea unuia dintre caii mai puțin încărcați. Trecură prin vad cu grijă. Dincolo, pe malul opus, porniră caii în trap ușor. Intrară în drumul mare. Pînă la castru nu întîlniră pe nimeni. Inima Aureliei se făcuse mică, mică de tot. Își amintea noaptea aceea, cînd tot pe drumul acesta, acolo,

undeva mai departe în urmă, Septimius al ei s-a luptat cu barbarii. Ce frică i-a fost ! El, atunci, parcă era altfel...

Zidurile castrului. Poarta decumană. Un grup de călăreți și pedeștri în fața podului peste *fossa* lată și adîncă. „De ce oare se bagă omul ăsta în plin viespar ? Ce-i trebuie ?“ Pas cu pas se apropiau. Ochi care cercetează, ochi ce-i privesc curioși.

— Încotro, veteranule ?

— La voi mai întîi, pe urmă... încotro m-or duce pașii și voința zeilor. Da' voi ?

— În patrularea zilnică.

— Drumul este sigur ?

— Pe unde sîntem noi este sigur. Dar nu strică să-ți ții ochii deschiși și mîna pregătită...

— Tribunul este în praetorium ?

— Ce ai cu el ?

— Tu ești tribun ?

— Acu, n-aș prea vrea să fiu...

— De ce ?

— Sînt zeii supărați.

— Cei de sus ?

— Da, cei din vîrful piramidei ierarhice.

— Și tribunul ?

— Își bea vinul cu pîine, ca de obicei.

Septimius se întoarse la cai și-i legă de un stîlp al parapetului de lemn din stînga podului.

— Aurelia, mă aștepți aici. Nu vorbești cu nimeni. Ai grijă de cai. Traversă podul cu pași mari și se pierdu printre soldații ce stăteau în fața porții decumana.

Așteptare lungă, nesfîrșită. Plecară și patrulele. Apoi sosi ștafeta din Ventia. Galopînd sălbatic plecară spre Ulpia Traiana Sarmizegetusa doi curieri. Apoi iar așteptare, lungă, chinuitoare.

— Tu ești, Aurelia ? Ia-ți caii și vino înăuntru. Te duc eu. Să te ajut ? Ce cai sînt ăștia ?

Nu fusese niciodată în castru. Toate erau așa de mari : clădirea praetoriumului cu etajul din lemn, părea neînchipuit de înaltă... cît un brad. Străzile mari, largi. Forfota oamenilor depășea cu mult pe cea din Burticum sau

din piața localității din Petrae. Porticuri, peste tot, coloane...

Omul ce venise după ea, un soldat tînăr, subțirel, băgă caii în stînga praetoriului și-i arătă o ușă, deschisă, într-o latură a clădirii.

— Urci pe scările de acolo, îi găsești sus.

Scări abrupte, înguste, din lemn. Urca cu grijă, treptele scîrțiiau sub pașii ei. Ajunsă sus, se opri respirînd greu, de emoție. Din dreapta se auzeau voci. Recunoscu glasul lui Septimius. Nu înțelese ce spunea, vorbele îi erau înecate de rîsete. Erau mai mulți. Cum să intre ?! Să-l strige, așa cum fac copiii ? Nu ! Dădu la o parte perdeaua de postav greu, albastru și intră în cameră. Erau patru oameni. Recunoscu în lumina stinsă din cameră pe omul ei și pe Horatius. Se liniști. Mai erau doi necunoscuți. Unul mai în vîrstă, așezat pe o laviță îngustă. Altul era lîngă ea. Tînăr, mirosea a grajd și cal.

— Tribunule, asta-i Aurelia. Septimius o luă de mînă și o trase lîngă el în mijlocul camerei.

Ii se părea că este în piață. Că o privesc toți cu ochi străini, de cumpărători. Ca la tîrg.

— Deci, tribunule, va fi și ea judecată la un loc cu dezertorul Septimius, vorbise omul de lîngă ușă, cel cu miros de grajd.

„Ce proastă am fost, ce proastă ! Nu trebuia să-l las să vină aici. Puteam sta liniștiți la bunicul, în casa din munte. Unde mi-a fost capul ?“ gîndi Aurelia.

— O cumpăr eu, după judecată, dar nu dau mai mult de 600 de sesterți pe ea... îi urîtă ! Septimius, ce nu ai luat și tu o femeie mai arătoasă ! Horatius se uită la ea, dojenitor.

„Și ăsta, cîinele... omul Flaviei ! Săraca, ce jivină de om și-a ales...“

— De, am luat ce am găsit, spuse Septimius.

„De ce rîd cu așa poftă ? Nenorocirile altora îi înveselesc. Fiarele !“ Luîndu-și tot curajul, strîns de prin toate colțurile sufletului, strigă :

— Nu, nu-l las ! Ce-aveți cu el ? Nu v-a ajutat în luptă ? Nu a fost lîngă voi ? De ce nu aveți puțină milă, puțină recunoștință ? Lăsați-ne ! Septimius, de ce ai ve-

nit la fiarele astea ? De ce ? Nu ţi-am spus să mergem prin pădure ?... Faci după capul tău şi uite unde ajungi !

— Hai, gata ! se auzi vocea celui bătrîn. La treabă. Tu, Horatius, pleci la Germisara, cu două decurii. *Praepositul* Fidius, cercetezi stînga Marisului cu o centuria.

— Am înţeles, tribunule. Merg spre Ventia 10-12 milliarii.

— Mergi mai mult. Faci o jumătate de distanţă, cealaltă jumătate o vor face cei din Ventia. Aşa-i cinstit.

— Prea bine, spuse cel cu miros de grajd. Se sculă şi Horatius.

— Ne vedem pe drum. Cu bine ! Aurelia, mă uit la tine şi cred că-i cam mult 600 de sesterţi.

— Să nu te văd în ochi. Eşti un...

— Salve, Horatius. Septimius strînse mîna tînărului adjutor.

„Cum de poate să-i strîngă mîna şarpelui ? Omul ăsta al meu îi nebun sau prost !"

— Stai aici lîngă mine, Aurelia — auzi vocea celui ce-i ziceau tribun. Septimius o împinse de umeri. Se aşeză pe laviţa înaltă, ajungea la podea doar cu vîrful încălţării. I se făcu frică şi puterile o părăsiră. Dacă i-ar fi vorbit aspru, batjocoritor, atunci ar fi fost rea şi bătăioasă. Dar vocea lui blîndă o înmuie. Îi pieri puterea şi, ca o muiere slabă, începu să plîngă încet, cu amar.

— Cît poate fi de scurtă fericirea... Din sat pînă aici. O jumătate de zi. Se răsuci cu spatele spre bătrîn, să nu-i vadă lacrimile.

— Las-o tribune, să se liniştească. Acum spune-mi, care este părerea ta, cum ar fi mai bine să fac ?

— Laşi la noi în *thesaurus,* unde sînt păstrate şi economiile trupei din castru, ce ai şi ce vrei să laşi în custodie. *Tabulatorul* va înregistra totul. Vei putea ridica tu sau pe cine vei trimite, atunci cînd vei dori. Cu toate că se pare că guvernatorul are un dinte împotriva mea... nu cred că va putea face ceva mai curînd de luna mai. Ei, dar asta-i altă treabă. Vei plăti în vistieria castrului taxa de custodie, nu ştiu cît ar fi... Nu-i mare în orice caz. Te duci apoi la colonia Ulpia-Traiana. Vezi ce loturi au şi unde poţi obţine. Tu vrei să iei în

teritoriul vicusului Denzidava, ai să vezi acolo. Tot la ei ai să faci și toate actele de administrație, asta în cazul că-ți va conveni. Dacă nu, cred că la Apulum ar mai fi de încercat. La Potaissa nu te-aș sfătui, prea-i frământată regiunea aceea. Poate acuma, după ce va veni a V-a Macedonica, să se mai liniștească lucrurile. Dar pentru tine și ce vrei să faci aici, în Dacia, cred că numai Apulum și Ulpia sînt bune. Au circuri bune și o școală de gladiatori sau de arme ar avea căutare.

— Atunci, cum fac? Să aduc ce am de lăsat, aici sus, și vei fi martor?

— Le ai cu tine?

— Da, jos la cai.

— Ești nebun?

— De ce? Cine știe ce am eu în desagi! Dacă i-aș păzi, ar bănui toți, da' așa...

Tribunul rîse încetișor — se făcuse liniște.

— Adă-le, omule! Spune jos să-l cheme pe cel de la *thesaurus* cu *tabulatorul* lui.

Lacrimile Aureliei se opriră. În obraji urcă o căldură, ca de foc. Se întoarse încet spre tribun. Ochii mari aruncau o întrebare. Bărbatul zîmbi:

— Și-au rîs de tine, Aurelia.

— Cum așa? El... el nu-i... dezertor?

— Cum să fie dezertor! A fost mai întîi în *vexillatia Dacorum Parthica* și tu știi că în *vexillatii* sînt cei mai buni soldați, cei cu experiență, a fost făcut centurion. Apoi în cohorta a III-a *Gallica Milliaria Equitata* — *primipil,* adică cum ar fi cel mai bun centurion al cohortei, putea fi ales și *praefectus castrorum legiones.* Uite aici pe masă diploma lui. Aici, fetițo, scrie clar ce a făcut. Iar martori sînt doi tribuni și un senator. Mi-a povestit cum a fost cu tine. Taică-tu l-a pus să-ți spună povestea cu dezertorul... să te încerce. Credea că-l vrei ca să-ți asiguri liniștea... în spatele cetățeniei romane...

— Îl omor!... Și pe ei! Nu! Pe el îl omor! Proastă, proastă, proastă!... Și-au bătut joc de mine ca de un copil pe care-l duci cu o boabă de sticlă... Îl omor! Faceți din mine ce vreți apoi!

XXXVIII

Curgeau pîrîiașe firave printre pietre, izvorîte din nămeții cenușii-sticloși. Soarele din ce în ce mai puternic, în timpul zilei, reușea să topească zăpada. Pantele dealurilor ce priveau sudul, se peticiră, în scurt timp cu brunul pămîntului dezgolit.

Iarna se retrăgea încet, anevoie, cu părere de rău. Cei mai grăbiți erau însă oamenii. Iarna lungă și grea istovise și proviziile de făin și răbdarea. Vitele au fost scoase din grajduri și adăposturi și mînate în deal, la soare și aer. Cojoacele, țundrele și saricile zăceau pe prispe sau agățate de stîlpii caselor. Se umbla în bundiță scurtă, comodă.

Stoluri de ciori și stăncuțe roteau în înaltul cerului dimineața ; în timpul zilei umpleau cu gălăgia lor pomii din marginea satului. Zgomotul toporului se auzea neîntrerupt din pădure. Erau atîtea de făcut pe lîngă casă... și mai ales după ce au trecut barbarii. Lupta a distrus multe garduri și acoperișuri. Zidurile din împletituri de nuiele lipite cu lut, au avut de suferit.

Ca un stup de albine harnice, oamenii, de dimineața pînă seara se tot învîrteau pe afară, cu diverse treburi. Covețile în care erau ținuți sugarii au fost scoase pe prispe, la soare.

Grijile și nevoile i-au făcut pe oameni să uite năpasta. Atunci era iarnă... acuma-i soare și primăvară. Poate va mai da un viscol. Dar nu mai are putere. Obștea satului a ales pe cei ce vor fi păstorii vitelor în ăst an, i-a trimis sus în munte la pășunile lor să dreagă adăposturile și locurile de înnoptat — stricate de viscol și zăpadă. Pîrîul ce șerpuia prin sat, acuma pe zi ce trece mai umflat și mai spornic în apă, curgea limpede spre Maris. Ce plăcut este noroiul, după atîta ger și nămeți !

Pe prispă, așezat pe cojocul împăturit sub el, Costas se uita, cu ochii mijiți din cauza soarelui, la fecioru-su Antoniu care scotea caii din grajd, lăsîndu-i liberi în curte. Costas fluieră încetișor. Caii îl priveau cu urechile ciulite ; Roibul, cel cu o ureche moale, veni primul la el, îl urmară și ceilalți. Mînzul rămase în mijlocul ogră-

zii scărpinîndu-şi botul de un picior. Îi lucea părul negru în soare. Costas se sculă.

— Măi, Ureche-Moale... Ce-i ?... Îi cald ? Hai, să mergem sus... la loc liber... şi voi, ce vreţi ? Să vă scarpin ?... De ce mugi ? Du-teee ! Ho !... Fiule, auzi ? Antoniu am să-l iau pe Ureche Moale ăsta şi pe Sur cu mine. Să ai grijă de mînz, îi din caii tatii !... Asta-i ce ne-a rămas ! Cu ăştilalţi ai să te duci să faci corvoadă, cînd or începe să ridice turnul de pază. Mi-a spus Tarsa că avem de făcut 22 de zile. Ce faci mai mult ai pentru tine şi pentru trei cai un denar şi un sestert pe zi. Te duci la *tabular* şi vezi să te treacă în socoteli pe fiecare zi.

— Tată, de la mama a rămas în război o ţesătură... Am vorbit cu Flavia s-o termine.

— Bine ai făcut, băiete.

— Tată ! Cum o fi cu Aurelia ?

— Cum să fie ?

— Dacă-l prind pe Septimius ?

— Mă, băiete, nu fi prost. Cu ce să-l prindă ?

— Da-i fugit, dezertor...

— Cum să fie fugit ? I-am spus proastei de Aurelia... s-o încercăm... ziceam că fuge de greu şi vrea numai drepturile şi scutirile lui Advenas, că de el nu-i pasă... Credeam că face un tîrg... dar soră-ta a arătat că ţine la omul ei.

— Săraca, ce plîngea !

— Îi prinde bine. Prea a lăsat-o Sabinia de capul ei... Se cam suise în capul nostru, fiule... nu crezi ?

— Ce, te potriveşti la ea, tată ! Îi meliţa gura că te lăsa mut, da' încolo...

— De gură-i bună ! Cu cine-o fi semănînd ? Maică-ta era femeie potolită, n-o auzeai...

— Mama făcea ce voia, atît că nu spunea.

— Iete-te ! Tu de unde veneşi ?

— De colea, din casă.

— Vezi că te măsor cu biciul !

— La ce, tată ? Mai bine spune cum va fi cu pămîntul în anul ăsta ?

— Va da obştea, partea fiecăruia. Am vorbit cu Tezinto, o să-l ia pe al meu lîngă el. La arat să-i ajuţi.

— Da cu dreptul lui Marcu ?

— Ce drept ?... De-i dus la timpul împărțitului...

— Eu cînd intru în drept ?

— Nu anu ce vine, în celălalt.

— Mai este.

— Trece. Unde-i Iuliu ?..

— În drum, lîngă gard.

— Adă-l înăuntru, să nu pățească ceva...

— Nu are ce să pățească. Tu, tată, cum ai să stai cu el acolo sus ?

— De, știu și eu ? Oi vedea.

— Nu poți să-l lași singur.

— L-oi căra cu mine, că de mers socot că merge.

— Și fata asta ! A plecat cînd e mai rău.

— Antoniu, ori acu ori mai încolo, cu ce se schimbă la noi treaba ? Îi era timpul, demult. A plecat ea și Flavia, cam tot cum a plecat și maică-sa cu Geta.... atunci de mult, cu mine și Tezinto.

— Eu, tată, nu plec de aici.

— Mă, țîncule, un-să pleci ?

— Cînd o fi...

— Pînă pleci, te măsor eu bine cu biciul.

— Lasă, tată, asta. Uite, am să-mi fac casa aici, lipită de a noastră. Locul e bun, drept, ferit de apele din deal.

— Să nu tai nucul ăla că te fărîm ! Îi pus de Sabinia în anul în care am luat-o.

— Ce am cu nucul ? O fac doar de opt pași.

— Ce vorbești, mă ! O faci numai pe opt pași ? ! Da asta ce are ? Nu-ți mai place ?

Antoniu se uita la Costas, proptit în furcă. Căciula-i stătea pe sprîncene. Bundița deschisă pe pieptul osos al băiatului lăsa să se vadă cămașa cu desene mărunte cusute în fir negru.

„I-a rămas mică bundița... îi dau două pielicele de viezure să-i facă Duda o bundă cumsecade", gîndi Costas.

Spre amiază, Antoniu îl văzu urcînd coasta dealului. Se uită după el, mult timp, pînă-l pierdu din ochi în desișul crestei.

Costas mergea agale prin pădure, privind semnele primăverii mult mai vii aici, decît jos în sat. Puzderia de urme încrucișate pe zăpadă îl făcură să le privească atent. Zîmbi. Două coțofene dintr-un vîrf de molid îl

stropiră cu strigătul lor de alarmă. Zburară puțin mai departe, anunțînd în toată pădurea prezența lui. Pe partea neînsorită a dealului era frig. Pădurea era mai tăcută, amorțită încă.

Cobora cu pas mărunt. Țîșnitura țapului ce sărise de lîngă el îl sperie. În salturi lungi animalul se pierdu, urcînd spre vîrf. Îi urmări fuga și oglinda albă a cozii. „Sînt și caprele pe aproape", gîndi și își roti privirea în jur. Da. Erau acolo, puțin mai departe, cu boturile negre întoarse spre el, urmărindu-l atente.

Aproape în vale dădu de locul ce-l căuta. În mijlocul fagilor, doi goruni drepți, bătrîni, singuri. Mai în jos începea o rariște terminată în aluniș des, încîlcit cu tufe de zmeură. Țiitoare bună de lupi și vulpi. Se așeză la rădăcina gorunului și scoase căciula. Părul era ud de nădușeală. „Aici au găsit-o pe Sabinia, oamenii... colo jos în desișul acela a fugit copilul... urmele nu le mai ține zăpada. Cînd s-o topi am să caut cuțitul ei... Cît o fi pînă la desiș ? Mai puțin de o stadie... Asta-i distanța dintre viață și moarte ! În partea asta-i frig !"

Stătu acolo cu gîndurile lui. Se simțea bine, parcă era și ea lîngă el, alături. Începu să se legene din șale, așa cum stătea în capul oaselor. Își puse căciula pe cap neoprindu-se din mișcarea-i legănată, în față și în spate. Începu să cînte încet un cîntec vechi, vechi de tot, cu o melodie simplă, din cîteva suiri și coborîri de voce, tărăgănat :

Nu-i bărbat fără femeie,
Nici femeie singură !
Vatra din bătrîni se ține,
Și copiilor se trece
Ca să ducă mai departe
Ramura din neam la neam !

Pomul vara înverzește
Rodul toamna să-l culegi !
Rădăcina,
Dă tulpina...

Strînge ce îți prisosește
Astăzi dacă-i din belșug
Mîine poate nbogățește
Brazda stearpă de sub plug !

— Dă-te mai încolo, omule, să mă așez și eu.

Nu-i auzi cînd coborau. Se uită cu ochi mirați la ei. Tezinto îl privea de sus, și-l îmboldea cu ciocul opincii să se dea mai într-o parte. Antoniu cu o desagă pe umăr și cu cojocul lui sub braț se uita rîzînd :

— Ai plecat fără cojoacă. Pune-o că-i frig !

— Ce-i cu voi ?

— Dă-te mai încolo, să mă pot propti în trunchi. Ce să fie ? ! Am vrut să beau o cană de vin și nu te găsii. Antoniu mi-a spus că ai plecat în sus... Venirăm să ne tragem sufletul în tihnă, că jos m-au mîncat ale mele. Acu și Flavia, de ! A prins gură... sînt două pe capul meu !

— Ce ai în desagă, fiule ?

— Vin, brînză și pîine... cam veche.

— Șezi colea și pune-le aici în zăpadă. Mă, păcătosule... ăsta-i vinul meu...

— Păi, da cum altfel ? Ce, am putut lua ceva de răul lor ? Dă și mie ! Parcă-i iască gura !

— La tine mereu îi iască.

— Îi iasca mea.

— Și vinul al meu.

— Ți-l dau înapoi, jos.

— Ce-i, ca ăsta ?

— Nu-l făcurăm la un loc ?

— Tu-l ții în butoi, eu în burdufe.

— Văleu, uite în ce stă soiul !

— Da-păi.

— Taie din brînză, Antoniu, omule.

— Mă făcuși „om", unchiule Tezinto.

— Da cum să-ți spun ? ! Muiere ? Ce cîntai, Costas, cîntecul ăla vechi al lui tata ?

— Îhî.

— Zii că nu-l mai știu cu ce începe.

— Nici eu. Mai dă-mi o leacă burduful... Cred că-i cam frig aici. Spinarea dealului ține umbră.

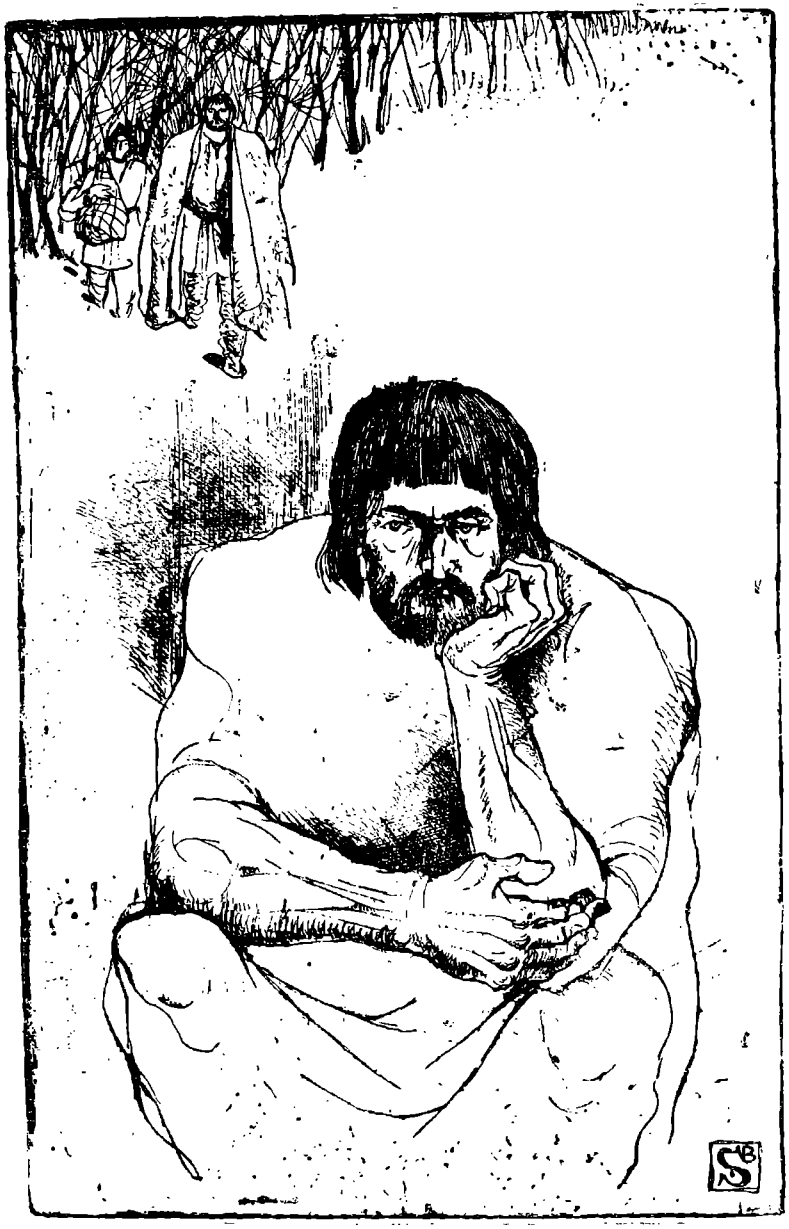

Trei voci de bărbaţi cîntau la început încet, apoi pe măsură ce se uşura burduful, prinzînd un chip nevolnic, moale, vocile se făceau mai tari, mai arţăgoase. Ritmul se făcea mai sacadat. Antoniu bătea din palme.

Pădurea tăcea ascultînd vechiul cîntec, din vremea agatîrşilor, cu îndreptări de viaţă şi porunci.

În amurg, în creastă, urcau trei oameni ţinîndu-se de gît şi cîntînd, iar şi iar :

Pomul vara înverzeşte
Rodul toamna să-l culegi !

La rădăcina gorunului bătrîn rămase burduful sleit, un colţ de pîine cu o bucată de brînză aşezată deasupra.

În vale, era întuneric.

XXXIX

Au plecat ca la al treilea ceas din zi. Costas l-a suit pe băiat pe Ureche-Moale lîngă desagii cu merinde. Surul era şi el încărcat dar mai puţin, se gîndea să-l încalece cînd o obosi. Pînă în şleaul satului i-au însoţit Tezinto şi Antoniu, cam şchiopăta Tezinto şi era moale ; în umăr îi rămase o durere vie ce cobora în jos, din coastă în coastă, ca pe scară, pînă la golul de deasupra şoldului.

Iuliu părea că nu înţelege ce se întîmplă, stătea pe cal ţinîndu-se cu amîndouă mîinile de coama greabănului. Ochii îi avea pironiţi în zarea drumului. Au ieşit din vicus, fără grabă, agale. Costas mergea înaintea cailor. Se anunţa o zi frumoasă, cu soare şi cer senin. Deasupra pădurii, în tăria albastră roteau leneşi doi ulii.

Au trecut prin faţa mormintelor proaspete a celor morţi din vicus. Costas nici nu a încetinit şi nici nu a întors capul, a continuat să meargă înainte. Apoi au urmat movilele soldaţilor, lungi şir de spinări lutoase, aliniate pe un sfert de stadie.

„Mulți, gîndi Costas, în pămînt străin, pentru putere străină. Ceilalți îi lasă pe unde cad... să îngrașe pămîntul și fiarele. Cîte începuturi poate avea o viață de om ? Unu ? Două ? Viața este una, restul, ce se petrece în ea îi numai întîmplare... Mergi înainte, ca pe drumul ăsta... întîlnești morminte, ulii, iepuri, oameni... dar tu mergi înainte, omule, numai înainte... mereu, pas cu pas. Și ajungi unde ?... La capăt. Altfel cum ? !“

— V.V.V. V-v-v-re-a-a-u ac-a-acasă ! se auzi vocea lui Iuliu, plîngătoare.

— Mergem acasă, fiule. Vrei să mergi cu mine, pe jos ?

— V-v-re-a-u-u... Îl coborî de pe cal și, ținîndu-l de mînă, porni mai departe potrivindu-și pasul după al lui. Trecură Marisul călări. Apa venea mare, bătea caii sub burtă. Sloiuri cenușii curgeau la vale săltate de unde. Dincolo, pe malul stîng, împinse caii în trap mărunt. Cînd au cotit în drumul roman, Costas a văzut departe, în stînga, patrula ce venea din Micia. Și-a continuat drumul domol, spre apus. L-a ajuns din urmă zgomotul copitelor unui cal în galop. „Ce vor ?“, se gîndi, oprindu-se. În curînd îl ajunse un călăreț. Era un decurion. Opri calul lîngă el.

— Ce-i, Valerius ? După mine ai venit ?

— Am bănuit că ești tu. Așteaptă aici puțin, că în urmă la trei milliarii vine o femeie ce te caută ori pe tine ori pe magisterul Tezinto. Spune că are vești pentru voi.

— Trei milliarii zici ? Vine pe jos ?

— Cam trei, poate mai puțin. Vine pe jos.

— De unde-i ?

— Nu știu. Ne-a rugat să anunțăm în sat. Se temea că poate sînteți plecați pe undeva.

— Păi, s-o aștept.

— Bine. Eu am plecat. Salve !

— Salve, Valerius !

Decurionul plecă înapoi la ai lui ce se pierdură din vedere, luînd-o pe șleaul vicusului.

„Tot sînt uzi caii... mă întorc mai bine decît să stau locului“, gîndi Costas. Încălecă și o luă înapoi, spre Micia.

O întîlni prin dreptul milliarei a doua. Mică de stat, subțirică, cu ochi negri într-un obraz chinuit de oboseală și nevoi. Purta un cojoc de culoarea castanei — vopsit probabil cu nucă verde — gîndi Costas cercetînd-o curios. Două desăgi, stoarse, pe umăr.

— Mi-a spus cei din patrulă că ne cauți ori pe mine ori pe fratele meu, Tezinto. Eu sînt Costas. Cu ce vești vii, femeie ?

— Tu ești Costas ? !... De unde pot ști că tu ești ?

— Ei, asta-i !... Dacă-ți spun. Eu sînt !

Femeia îl cercetă tăcută, ochii negri îl cîntăreau.

— Și cum spui că-l cheamă pe tatăl tău ?

— Denzi îl chema, da'-i...

— Știu. Dar pe moșu-tu ?

— Diales. Mai vrei să știi ceva ?

— Cred că nu. Pare că tu ai fi Costas.

— Să nu pierdem vremea. Poți merge călare ?

— Pot. Unde mergi ? La casa voastră din munte ?

— Știi cam multe, femeie !

O săltă de mijloc și o așeză în spinarea calului. Îi văzu opincile rupte. „Vine de departe, pe jos... încălțarea-i făcută mai în alt fel ca la noi. Îi din porc de casă", gîndi bărbatul.

— Ei, nu spui vestea ?

— Oi spune. Vorbea cu glas uniform, puțintel cîntat, parcă spunea ceva învățat pe de rost.

Bărbatul mergea lîngă cal, cu pas iute. O ascultă fără s-o întrerupă. Vestea morții lui Diales nu-l miră. Aștepta sfîrșitul cu nerăbdare.

— ... apoi am coborît din munte. Marcu a luat drumul spre Arcinna, îndrumat de ciobani. Acolo ne-am despărțit.

— Cînd a fost asta ?

— La două zile după moartea înțeleptului... El spunea că va merge pe Valul Mare spre Phrateria. Voia să ajungă la Buridava. De acolo cred că se ducea la Cumidava, la cohorta de acolo... Nu știu. Nu mi-a spus nimic... Vorbele înțeleptului l-au făcut să se închidă în el. Mi-a spus cum să vă găsesc.

— De cînd ești pe drum ?

— Am cam pierdut șirul.

— Și unde ai stat nopțile ?

— Unde să stau ? ! Mă trăgeam, seara, din drum în pădure ... la foc...

— Vr-v-vî-vre-a-a-u...

— Ai răbdare, copile.

— Ce-i cu el ?

— De cînd au ucis-o pe maică-sa iazygii, or ce-or fi fost, a rămas așa, din sperietură...

— Sărman copil.

Mergeau în tăcere. Fiecare cu ale lui. Apoi Costas se apropie de calul pe care mergea Iuliu, îl ridică și-l puse pe cal în fața femeii.

— Ține-l. Am să-l încalec pe ăsta, să avem spor. Mergem la casa tatii, mergi cu mine ?

— Ce să fac ? !

— Îi multă treabă, n-am cum să-l las pe Iuliu singur. Acu vine vremea stupilor... Nici să-l port cu mine nu pot, nici să-l las.. mi-i frică.

— De ce ?

— Nu vezi ce neajutorat îi ?

— Cu răbdare, trece...

— Pe tine cum te cheamă, femeie ? Că uitai să te întreb, luați cu vorba și cu veștile.

— Passia-mi zice.

— Da... Și uite asta-i pe la noi... Și în sat rămîne de izbeliște casa. Ce poate face Antoniu ? Copil, de ! Pe aici, uite ce a fost...

Îi povesti, scurt, cele ce pătimiseră el și ai lui. Așa că vezi, Passia, de aceea spun să mergi sus, cu noi. Tezinto îi cu Geta și un timp mai stă și Flavia cu ei. La mine îi încurcat... de-i sta cu Iuliu, de mare ajutor mi-ai fi ! Aș putea să mă mișc liber... așa parcă-s cu mîinile legate.

Soarele, în drumul lui spre asfințit, îi bătea acum în față, se făcuse cald. Au căutat mult timp pînă au găsit un vad în apa Marisului. Căzuseră niște bușteni, sau rîul îi cărase de făcură un zăgaz din răgălii și uscături ce ridicară mult apa în vaduri. Trecură cu greu. Zăpada păstra urme de lupi în lungul firului văii.

— Cam pustiu locul, spuse Passia.

— Bine că-i pustiu. De fiare nu mi-i... de oameni !... Scapi mai greu....

— Nu-s învățată cu dealuri... la noi, lîngă Romula, îi drept locul ca în palmă... aici parcă vin peste tine... și pietrele și pădurile.

— Îi mai bine cînd este mai încreștit pămîntul... se feresc neprietenii. Hai, cu grijă aici, că-i urcuș, Am ajuns, uite colo se vede casa.

— N-o văd.

— Îi bine... mai ferită.

Passia, cu Iuliu de mînă, intră în urma lui Costas, în casă. O veveriță fugi pe perete, în sus, și se mistui în întunericul podului.

— Miroase a pustiu, murmură omul.

— Fă focul și se duce. Cu caii ce faci ? Îi lași afară ?

— Nu, îi aduc înăuntru, în noaptea asta, să fim mai mulți, îi mai ușor.

— Fă focul, omule. Mi-ar trebui niște apă.

— Ai în burduful de colo.

— Nu, mi-ar trebui mai multă. Aș spăla copilul. m-aș spăla și eu... Fac eu focul.

— Colo îi opaițul, aprinde-l. Lemnele sînt lîngă perete.

Deschise ușa mare și aduse caii înăuntru. Descărcă samarii.

— Eu cu Ureche-Moale mă duc la apă, las deschisă ușa pînă mă întorc.

Femeia îl auzi coborînd poteca spre pîrîu. Focul abia aprins, scotea mult fum, pînă ce flăcările se ridicară viguroase. De afară, se auzi în cîteva rînduri un chiot lung, puternic, ca un clocot ce părea că izbucnește dintr-un gîtlej neîncăpător.

„De ce chiuie oare ?“ gîndi Passia mirată, în timp ce încălzea oalele cu apă lîngă vatra înmulțită în jar. Costas se duse după fîn proaspăt și pierdu destul timp cu oile din grotă. Una murise. O aruncă peste gard în hăul prăpastiei. Cînd se întoarse, era întuneric. Se opri în fața casei, privind spre pîrîu.

„Unde au spus că l-au îngropat pe tata ? La... da. Acolo trebuie că l-au pus... Să nu ajungă apa la el cînd s-o umfla pîrîul cu zăpada topită... Miroase iar a fum,

a om... Era ca un pustiu... Oare cînd a mai fost așa ? Poate atunci cînd a fost tata la munte, la moșu-meu... Nu, atunci au stat aici Marcu cu Tiberiu... Ce trai pe capul nepotului ! Nu mai putea de bucurie... Cum o fi cu Iuliu ?

— Omule, închide ușa asta, că nu pot. Era glasul Passiei. Suna străin și neobișnuit pentru el.

— Uite, femeie, ca să știi. Uite așa.

— O copaie, ceva de îmbăiat copilu... Nu văd...

— Ce să vezi ? Cum să vezi ? Nu-i.

— Și cum fac ?

— De... știu eu ?

— Să faci o copaie, mîine.

— Mîine am alte treburi, mă duc...

— Pînă să te duci, faci ce-ți zisei !

— Ascultă... femeie !

— Passia-mi zice.

— Ascultă Passia, te cam repezi.

— O faci pentru fecioru-tu, nu pentru mine. De vrei să-l vezi mai repede bine...

— Și acum cum faci ?

— Voi vedea. Te auzii chiuind. De ce ?

— Aveam un cîine pe aici, se vede că s-a dus, nu stă la pustiu... Am zis că poate mă aude, de o fi prin vilcelele astea.

— Un cîine era bun.

— De.

Iuliu dormea pe laviță, cu spatele la ei, strîns ca un pui de jivină. Passia îl luă în brațe și-l aduse lîngă foc.

— Ajută-mă să-l dezbrac. Dă-mi o bucată de pînză de in, ar fi bună una mai groasă.

Îl spălară pe Iuliu cu apă fierbinte cu puțină cenușă, s-o înmoaie. Îi turnă apă rece pe cap și iar caldă și-l frecară cu pînza aspră de in. Se roșise pielea și ardea. Învelit într-o blană moale de cerb, Costas îl culcă pe lavița lui, cea pe care dormea el cînd era aici, sus, la Denzi. Îi dădu să mănînce puțin, așa cum îi spuse Passia. Luă și el pîine cu brînză, mîncă fără poftă. Passia sta tăcută privind flăcările ce jucau în vatră, înălțînd limbi lungi.

Costas luă cojocul și ieși afară. Se așeză jos, la picioarele stîncii, privi cerul întunecat, stropit cu puzderie de stele mici. Trecu pe lîngă el o pală de vînt și se scurse în valea din spate. O simți caldă. Huhurezii se strigau, jos în rarişte, la pîrîu. Apoi tăcerea se așternu peste tot. A stat mult așa, rezemat de piatra rece. „Plăcut să stai iarăși aici... Parcă mi-i mai mult aici casa decît dincolo, în sat... Aici am crescut... aici am stat cu bătrînul. Acu, cînd nu mai este tata, îmi dau seama cît de legați am fost de el, noi toți... A știut tata să ne țină lîngă el... Ce s-o fi întîmplat cu Marcu ? !... S-a trezit deodată cu aripi și a zis că zboară... de capul lui... Cu ucigașii ! Trebuia Tezinto să-l scuture cum scutură cîinele, cotoiul !“ Passia se apropie de el.

— Nu te vedeam unde ești. Se așeză lîngă el. Știi, Costas, copilul a vorbit prin somn, nu se-ncurca în vorbă, a spus clar : „Antoniu dă-mi și mie“. Nu am mai înțeles ce a cerut. Trebuie frecat cu apă rece și caldă, în fiecare zi... Și la noi a fost tot așa un flăcău mai mărișor ca Iuliu, tot din sperietură i s-a tras. Era la baie, cu alții, la rîu. Apa mare... L-a furat. Cînd l-au scos, era mai mult mort decît viu. A rămas cu vorba încîlcită. Și tot așa cu apă, l-au scăpat. Poate voi putea și cu băiatu...

— Poate, Passia, poate.

— Nu, poate ! Cînd pleci să faci un lucru, apăi să pleci cu toată nădejdea. Mă gîndii și uite, ia pietricica asta, îi din cele date de înțeleptul Diales, atunci... I-am pus una din ele în palmă... Pune-o pe asta pe mormîntul lui taică-tu ! Mai ține încă una... s-o pui ei. Pe astea le țin. Cînd mi-a fost greu, pe drum, le jucam în mînă și mă ușura...

Costas le strînse în mînă, erau calde și lucioase.

— Să nu uiți mîine de copaie. Ce se vede acolo jos, o șerpuială mai albă în trupul de pădure ?

— Pe colo curge pîrîul nostru. Pe firul lui am venit încoace. Uite, merge așa pînă în despicătura aceea, unde dă de Maris. Curge la vale cu el, spre apus. Așa că Passia, asta-i șerpuiala pe care o vezi acolo...

Coperta și ilustrațiile
BOGDAN STIHI

REDACTOR : E. GROZEA
TEHNOREDACTOR : D. ANDREI

BUN DE TIPAR 11.06.1980. APĂRUT 1980
COLI TIPAR 20,5. B 114.

TIPARUL EXECUTAT SUB COMANDA Nr. 513
LA I. P. „FILARET", STR. FABRICA
DE CHIBRITURI Nr. 9—11, BUCUREȘTI,
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

EDITURA MILITARĂ

Romanul de debut IARNA LUPILOR este o imagine poetică a însăși devenirii noastre istorice, un început de frescă, o ipoteză desfășurată pe vaste suprafețe epice, în care culoarea și mișcarea timpurilor de început, compunîndu-se mozaicat, conferă povestirii puternică autenticitate, adîncime, farmec. . .

Schimbînd penelul și penița cu condeiul romancierului, pictorul și gravorul Bogdan Stihi, ilustrator inspirat a numeroase cărți de evocare istorică, a cutezat să reconstruiască o secvență din îndelungata perioadă de plămădire a poporului român într-un mod foarte original, alcătuind din cuvinte ceea ce pînă acum descifrase doar prin desene. . .

MIRCEA HORIA SIMIONESCU

Lei 8,50